

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Det här verket har digitaliserats i ett samarbete mellan Litteraturbanken och universitetsbiblioteken i Göteborg, Lund, Umeå och Uppsala.

Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den tolkade texten kan innehålla fel.

Därför bör du visuellt jämföra den tolkade texten med de scannade bilderna för att avgöra vad som är riktigt.

Om du anser dig ha upphovsrätt till detta material, ber vi dig vänligen kontakta Göteborgs universitetsbibliotek.

The digitisation of this work is a collaboration between The Literature Bank and the university libraries in Gothenburg, Lund, Umeå and Uppsala.

All printed text is OCR processed into machine readable text. This means that you can search the document and copy its text. Older documents with print in poor condition can be hard to process and may contain errors. Compare the interpreted text visually to the scanned image to determine what is correct.

If you believe you own the copyright to this work, please contact the Gothenburg University Library.

GÖTEBORGS
UNIVERSITET

LUNDS
UNIVERSITET

UPPSALA
UNIVERSITET

UNGDOMS- OCH
RESEMINNEN

Vers och prosa

af

N. P. ÖDMAN.

II.

STOCKHOLM.
ALBERT BONNIERS FÖRLAG.

Pris: 2: 75.

Tvenne delar i ett clothband. 6: 50.

RECEIVED

NOV 18 1884

UNGDOMS- OCH RESEMINNEN.

VERS OCH PROSA

AF

N. P. ÖDMAN.

II.

STOCKHOLM.
ALBERT BONNIERS FÖRLAG.

UNIVERSITETS- och HÖGSKOLEN

STOCKHOLM.

ALB. BONNIERS BOKTRYCKERI 1881.

En dag i ett engelskt hem.

På det att ingen af ofvanstående titel må bli lurad och tilläfvventyrs föreställa sig, att här är fråga om en *berättelse*, hvars intrig utspinnnes i ett engelskt hem under loppet af en dag — skynda vi att omtala, att så ej är fallet, utan att författaren, som under en längre tid vistats i England, helt enkelt skildrar en dag, tillbragt af honom sjelf i ett engelskt hus, och derunder söker att ge en föreställning om det engelska hemmet med dess yttre och inre gestalt, dess seder och bruk och, i sammanhang härmed, engelskt skaplygne — och äfven att, när särskild anledning gifves, jemföra engelska förhållanden med *svenska*. Nedanstående skildring är derföre hufvudsakligen tillegnad dem af våra benägne läsare, för hvilka det här behandlade ämnet är mindre bekant och på denna grund måhända kan vara af något intresse. Emellertid varna vi för att läsa den långa uppsatsen i sträck, ty dertill är den ej nog “spännande“.

I.

Morgonen.

En skarp knackning på dörren och ett ljudligt “*hot water, sir!*“ (varmt vatten, min herre!) var det som väckte mig på morgonen. Klockan var alltså half 8, ty vid denna tid hvarje morgon gjorde pigan regelbundet sin rund till alla sofrummen och tillkännagaf på nämnde sätt, att det

var tid att stiga upp, och att det varma vattnet vättade i tennkannen utanför dörren. Vattnet var naturligtvis afsedt för rakningen, och det medföljde väckningen lika säkert, som "kaffe på sängen" gjorde i mitt barndomshem i världen. I England går minsann ej an att med afsende på rakningen tillämpa hvarannandags- eller hvarredjetaggs-systemet, som är så vanligt och så tolereradt hemma i Sverige, åtminstone i landsorten. Den som i en engelsk "gentleman's" hus vågade visa sig vid frukostbordet med en aldrig så liten oskyldig skäggrot, skulle helt säkert bedömas lika strängt som hos oss en person, som ej tvittat sig i ansigtet.

Morgonsolen bröt sig in genom rullgardinen och munnade mig ytterligare att stiga upp; men ännu hade jag god tid, ty frukosten äts ej förrän kl. half 9: ännu kunde jag "dra mig" några ögonblick i min sköna, breda, engelska jernsäng, på hvars ressort-madrasser jag vid minsta rörelse gungade likt en julle på vågen. I en riktig engelsk säng kan man ligga tvärsför eller längs efter elleer i diagonalen, som man behagar, utan att generas af några kanter eller någon trängande fotgafvel. Men huru är deet i detta afseende bestäldt med våra svenska sängar? Härinn torde åtskilliga af mina läsare ha en lefvande, kanske smärtsam, erfarenhet! För min egen del får jag bekänna, att, om jag ock aldrig nödgats göra som en viss tjock "farbror", hvilken klagade, att han ofta under sina resor i Vermland varit tvungen att stiga upp ur sängen midt i natten för att — *vända sig*, så har jag dock mången gång varit frestad att med den kraft, som endast förtviflan gerr, sparka ut gafveln på världens bästa liggsöffa och sprängga ut armbågarne genom sidobalkarne, innan jag ändtligern med en fånges resignation öfverlemnad mig åt mitt öde.

Hvarför nu sådana sängar skola finnas, det må den svenska snickeriprofessionen och det svenska tålmodet besvara. Bekant är, att utländingar, som resa i våra landsorterr, öfver ingenting så förvåna sig, som öfver detta fenomen. I sammanhang med frågan erinrar jag mig följande lilla anekdot. En engelsman af mina bekanta, som årligen besöker Sverige för att under några veckor af sommarenn roa sig med laxfiske i en småstad vid vestkusten, blef redan vid sitt första besök så förtviflad öfver sin säng på hotellet, att han i förargelsen bestalde sig en ny, som skulle

mera motsvara engelska fordringar på bekvämlighet. Han tillsade härvid snickaren, att den nya sängen skulle vara halfannan aln längre än den längsta säng denne någonsin sett. Snickaren blef mäktat förvånad, men följde punktligt beställningen, och när sängen kom, var den fulla fyra och en half alnar lång; men, som engelsmannen i hastigheten glömt att säga något om *bredden*, så var denna naturligtvis den vanliga. Man kan tänka sig, hur sängen såg ut — och hur engelsmannen såg ut, när han fick se den. När den första häpnaden gått öfver, höll han emellertid god min och behöll sängen; och nu är han, vid sina årliga besök i Sverige, åtminstone glad att ha en säng, i hvilken han kan sträcka ut benen. Ja, han brukar med en viss stolthet visa den märkvärdiga möbelen för besökande svenskar under försäkran, att "*such a bed was never seen in Sweden*"*), och derpå tillägga med lugn tillförsigt: "*nobody ever found the bottom of that bed***).".

Men jag hade så när glömt, att det varma vattnet står och kallnar utanför dörren. Jag halkar behagligt ur den präktiga bädden, och skyndar att ta in kannan. Derpå börjar jag min verksamhet med ett uppfriskande bad — äfven i det varma vattnet, nej, midt på golfvet står den platta tennbaljan och bredvid henne så mycket kallt vatten jag behöfver. Jag kan i allsköns lugn och fullkomlig ostördhet taga min lilla öfversköljning, äfven om dörren är oläst, ty i England behöfver jag ej frukta, att någon människa under någon förevändning stiger in i min sängkammare, så länge jag sjelf befinner mig der. Till och med tjenaren inträder endast, när han efter föregången knäckning blir inkallad, och tjenarinnan inträder ej ens då. Sådant skulle anses nästan lika sårande för hennes blygsamhet, som för en verklig "lady's".

Under ett års vistande i England hände det endast tvänne gånger, att min sängkammares frid stördes: den första gången var det värden sjelf (en glad gubbe), som inträdde, den andra gången var det en af de med mig jemnåriga sönerne; och tycktes vid båda dessa tillfällen de inträdande sjelfva betrakta sitt djerfva företag som en mästerkupp af glad pojaktighet eller, med andra ord, som

*) »En sådan säng har man aldrig sett maken till i Sverige.»

***) »Ingen har någonsin nått botten (= fotgafveln) i den sängen.»

ett det mest lyckade "practical joke" (puts, upptåg). De inträdde nämligen under höga rop och kommo genast i så våldsamt skratt, att de ej kunde säga ett ord, ej så mycket som "good morning" en gång. Naturligtvis började nu äfven jag med full hals "skratta åt skratten", hvarpå jag till sjelfförsvaret företog en liten dynkastning och tvang fienden till en hastig reträtt.

Och nu till min kalla öfversköljning! Skall jag våga? Ja, om jag vill ta seden dit jag kommer, så måste jag deran; men det är då icke nog med vattnet, den engelska seden anbefaller äfven ett luftbad, eller, med andra ord, jag måste, utan afseende på väderleksförhållanden, öppna fönstret för att låta den friska luften och det friska vattnet på samma gång strömma öfver alla lemmar. Hade det varit en kyligare årstid, så hade jag utan tvifvel föredragit att kasta en filt omkring mig och springa ned i badrummet i våningen under och ta ett efter behag modereradt karbad, men det är en härlig morgon i slutet af maj — och dessutom hör jag nu af nödropen nerifrån, att badrummet för tillfället är upptaget af någon, som befinner sig under den kalla duschen. Hade jag ej tyckt om mågotdera af badsätten, så hade jag också rätt väl kunnat nöja mig med att dyka ned i mitt engelska tvättfat, ett verkligt litet badkar af porslin, i hvilket åtminstone ett halfårsgammalt barn hade kunnat ogeneradt plaska omkring. För den som är van vid de små porslinsbunkar, hvilka vi så allmänt använda till tvättfat hemma i Sverige, måste en äkta engelsk "basin" med dess motsvarande väldiga kann, hvars innehåll i mången svensk sängkammare skulle kunna räcka bortemot en vecka, — i sanning synas viidunderlig. Och dock lider det intet tvifvel, att våra tvättfat, jemförda med de engelska, äro lika opraktiska som våra sängar, och att min vän, den ofvan omnämnde engelsmannen, ej hade så orätt, när han klagade: "*they can only be meant to wash the tip of your nose in, and nothing else.*" ("De kunna endast vara ämnade att tvätta nästippen i och ingenting annat".)

Sedan jag efter badet klädt mig, och detta med merra omsorg än någonsin i mitt hvardagslag i Sverige, har jaag tid att kasta en mönstrande blick omkring mig i min sängkammare. Mitt öga faller först på den stora spiseln i engelsk stil, der jag dock nu i stället för lågande stenköl

ser en prydnad af brokiga pappersblommor och pappersremсор anordnade i det inre, såsom brukligt under den varmare årstiden, då spiseln ej användes. Sängkammarspiseln användes för öfrigt i detta milda klimat mycket litet äfven under den kalla årstiden. Engelsmännen tycka om svala soffrum, ja så svala, att jag hackar tänder, bara jag tänker på dem. Deremot har jag hört en resande engelsman anmärka, kanske icke utan skäl, att han hos svenskarne spårat en benägenhet att om vintern "steka sig lefvande".

Min engelska sängkammare är högst enkelt möblerad: utom sängen och tvättställningen endast en dragkista med spegel, ett litet bord och några stolar. Allt är hvitmåladt och af simpelt träslag utom sängen, som är af jern. Det enda, som gör ett nämnvärdt afbrott i denna hvita enkelhet, är den mjuka rosiga golfmattan. Ungefär i samma anspråkslösa stil äro de flesta sängkammare, åtminstone de flesta ungarlssängkammare, jag sett i England. Enkelheten torde kunna förklaras dels deraf, att de engelska sängkamrarna aldrig, såsom ofta är fallet med våra, tillika användas till dagrum eller stå i omedelbart sammanhang med de öfriga rummen, utan alltid ligga i öfre våningarne af huset, hvilka särskildt och uteslutande äro afsedda till sofdepartement, dels ock i allmänhet af engelsmännens enkla praktiska smak, som inrättar allt efter sitt ändamål, och dermed punkt. Dessa soffrum äro ock för sitt ändamål förträffliga: ja, de tyckas rent af utöfva en hemlighetsfull trollkraft på den inträdande. Åtminstone får jag för min egen del bekänna, att jag ännu aldrig inträdt i det magiska halfdunklet af en engelsk sängkammare, utan att genast känna mig uppfordrad att gå och lägga mig, och har jag ej velat åtlyda denna uppfordran, så har intet annat återstått än att ta till flykten, ty att trifvas der vakande har ej varit möjligt. I denna stämmingsfulla interiör råder eller bör råda en oändlig stillhet; och en människa, som der förekommer i någon annan drägt än den *hvita*, tycks ej höra dit.

Det är, såsom jag redan sagt, en solig morgon i slutet af Maj, och jag går bort till fönstret för att titta ut. Uppdragandet af gardinen (som ej är någon målad grannlåtsgardin af papper utan hvit och af mjukt tyg) sker genom att trycka på en liten fjäder, och vips flyger gardinen

upp med blixstens hastighet, och något snöre behöfver jag ej besvära mig med. Härpå skjuter jag upp fönstret *), och en ljuf, herrlig blomsterdoft strömmar med solljus och vårluft emot mig in i rummet.

Jag tittar ut. Dernere djupt under mig ser jag ett litet paradiset af blommor och grönt, och jag känner mig så trefligt stämd, att jag ej kan underlåta att ropa "good morning!" åt tvenne karlar i skjortärmarne dernere, som draga en ofantlig jernrulle (s. k. *roller*) efter sig öfver grusgångarne. Rasslandet af denna maskin är starkt nog att öfverrösta mig, och jag upprepar med höjd stämma min morgonhelsning. Männene se lugnt upp utan att låta öfverraska sig, och den ene, som är trädgårdsmästaren, svarar med engelsk flegma: "Good morning! Nice morning, sir!", hvarpå jag bekräftande tillägger med en gladare svensk ton: "Yes, very nice indeed".

Strax derpå hör jag ett lifligt: "Halloo doctor! Good morning! How are you, old fellow?" Detta rop kommer från stora trappan, der jag nu ser värden i huset, Mr. L., stå bredbent och sola sig med händerna i byxfickorna, en blomma i knapphållet och tofflor på fötterna. Han tittar upp emot mig med ett gladt leende och frågar, om jag har lust att göra en liten tur i trädgården före frukosten — hvartill jag naturligtvis svarar "Yes!". Sjelf går han emellertid före och försvinner bakom byggningens hörn, gnolande på en af Moore's "Irish melodies". Den egentliga trädgården ligger nämligen åt andra sidan.

Hvad jag deremot här vid framsidan ser framför mig, är endast ett smalt stycke mark, afskuret några få famnar framför trappan af en mer än manshög trädgårdsmur, som utgör gränsen mot den yttre verlden. Men detta lilla stycke strålar af blommor i de lifligaste färger och prydes af små gräs-

*) Säsom för flertalet af mina läsare torde vara bekant, är ett engelskt fönster (s. k. *sashwindow*), ej, säsom vårt svenska, två-deladt i lodrät riktning utan i horisontel, och är så inrättadt, att de båda fönsterhalvorna genom blyvigter, som hänga vid snören och löpa öfver rullar i det inre af fönsterinfattningen, hållas i jernvigt och lätt kunna genom ett litet handtag skjutas lodrätt upp och ned. Det vanliga är att blott skjuta upp den nedre halfvan, hvilken då naturligtvis löper parallellt med den öfre och betäcker denna; så att då fönstrets nedre del på detta sätt blifver fullständigt öppen, den öfre delen deremot bildar liksom ett dubbelfönster. — Fönster af svensk konstruktion kallas i England »*French windows*», och vet jag mig aldrig der ha sett sådana.

grasmattor, om hvilkas gnistrande grönska den, som ej sett dem, knapt kan göra sig en föreställning. Allt är anordnadt på det smakfullaste sätt, och den lilla platsen är dessutom här och där beskuggad af "evergreen" och andra vackra träd och buskar. Sjelfva den breda och jemna grusgången förhöjer det trefliga utseendet af det hela, der den från de båda gårdsportarne löper fram i en halfcirkel förbi stora trappan. Och äfven denna trappa är prydd med blommor som prunka i präktiga vaser på hvarje steg. Ja, den lilla blomsterverlden dernere har ej nöjt sig med att stanna på marken och på trappan, den har i sin ifver inkräktat sjelfva väggarne och delvis betäckt dem med murgrön och andra slingerväxter. En liten murgrönsranka har klängt sig ända upp emot mitt fönster, liksom ville hon titta in och säga "god morgon".

Jag kastar derpå blicken öfver muren, och midt emot på andra sidan ser jag en rad af täcka bostäder, alla mer eller mindre liknande den, i hvilken jag sjelf befinner mig. De afteckna sig mot en bakgrund af trädgrupper, och jag igenkänner öfverallt samma vackra grasmattor, samma blomsterprakt, samma smak och prydlighet, som jag beundrat nedanför mitt eget fönster. Engelsmannens kärlek och smak för blommor och trädgårds-konst äro verldsbekanta. Dessa egenskaper, som hos honom tyckas vara medfödda, sätta honom i stånd att af snart sagdt hvarje äfven den minsta jordbit, som ställes till hans förfogande, skapa ett litet paradis.

"Vi äro alltså på landet," vill ni säga. Nej, visst icke. Vi befinna oss i en af dessa vackra förstäder eller "suburbs", hvilka omgifva London i alla riktningar och utgöra liksom dess förposter. De äro ej förstäder i den vanliga mening vi fästa vid detta ord, utan snarare ett slags mindre städer, ofta skilde flera engelska mil från London och dock betraktade som dess "suburbs". Till London förhålla de sig ungefär som planeterna till solen, och man skulle kunna säga, att den ofantliga verldsstaden under tidernas lopp genom någon slags inre centrifugal-kraft utslungat och ännu utslungar dessa små bitar af sig sjelf, och att dessa allt efter den kraft, med hvilken de blifvit utslungade, gruppera sig på olika afstånd från hufvudkroppen, af honom attraheras och i denna attraction lefva, röra sig och hafva sin varelse — allt genom och intet utan

honom. I dessa quasi-städer, som med sina talrika trädgårdar, sina villalika byggnader, sin klara luft och sin stillhet hafva en halft landtlig karakter — allt under det de på samma gång genom en eller annan London-lik gata med vackra butiker påminna om moderstaden — bo till stor del personer, hvilka ha sina dagliga göromål midt inne i det rökiga, bullrande London. Hvarje morgon efter frukosten ila de med bantågen in till sina kontor eller fabriker, stanna der ända till kl. 5 eller 6 e. m., då de återvända till den sena middagen och tillbringa återstoden af dagen i skötet af sin familj.

Till den klass personer, som ofvan skildrats, hör äfven min vän och värd Mr. L., en förmögen och fint bildad "lawyer" (jurist), i hvars gästfria familj jag nu på särskild inbjudning vistas; och det är ur ett högt beläget sängkammarfönster i hans vackra och treffiga bostad i E. vester om London, som jag nu, morgonfrisk och nytvättad, tittar ut.

På gatan, om jag så får kalla den breda makadamiserade väg, som löper fram mellan dubbelraden af villor, börjar det redan bli en smula lif. Bagaregossen och slagtagossen, barhufvade och välkammade och med snygga blå förkläden, äro redan i rörelse, köra hastigt fram i sina lätta, brokigt målade och med firmans namn försedda åkdon, stanna här och der vid gårdsportarne, ringa på, aflemna sina förråder och försvinna lika hastigt igen. En eller annan sådan pojke, också barhufvad, kommer *till häst* sprängande framåt i full galopp med sin korg dinglande på armen. Det är slagtarens eller bagarens lätta kavalleri, som användes till extra och mera brådskande expeditioner. Betydligt långsammare går det för en gammal mjölkgubbe (*milkman*), som nu traskar förbi i sakta mak, bärande sina byttor i ett slags ok och klädd i en särskild sorts mjölkgubbeuniform, på hvilken han kännes igen. Han tvingas snart att hastigt vika åt sidan för en stor omnibus, som just nu rullar tungt fram öfver vägen. Omnibusen, som ser ut som ett vandrande annonsblad — så betäckt är den med annonser, såväl målade på sjelfva åkdonet som tryckta på plakater — är alldeles öfverfylld med passagerare både inuti och på taket. Många af dessa tyckas, att döma af vissa yttre tecken, vara "*clerks*" (skrifvare, bokhållare) af en viss lägre ordning, hvilka nu äro stadda på väg till

Jernvägsstationen för att med en tidig trän återvända till sitt sträfsamma arbete i London. Här och der utanför gårdsportarne och grindarne ser man snygga huspigor i sina hvita förkläden och hvita små mössor för ett ögonblick titta efter omnibusen och derpå med fördubblad ifver återtaga sitt arbete med att feja portarnes klockhandtag och namnplåtar, hvilka snart under deras händer blixtra i solskenet. Andra med ärmarne högt uppvikna ligga på krä vid stora trappan och gifva henne den vanliga morgontvätten. Så snyggt och nätt håller en flicka ej sitt dockskåp som en engelsman sin bostad.

Men under hela denna tid, som jag betraktat taflan utanför mitt fönster, har jag låtit Mr. L. vänta på mig i trädgården, och det går sannerligen ej an längre. Jag skyndar derföre utför trapporna i strumplästen, ty mina för dagen borstade stöflar finnas ej i mitt rum, ej ens utanför dörren, utan stå bland de andra i den långa raden under trappan i bottenvåningens förstuga. Skulle jag på min väg utföre möta Mrs. L., helsar jag ett leende god morgon lika obesväradt, som om jag hade stöflarna på mig. Nedkommen i förstugan finner jag vid sidan af stöfvelraden en rad af saffiantofflor och broderade tofflor i alla färger. Jag sticker fötterna i det trefligaste paret bland dessa och skyndar ut i stora trädgården bakom byggningen.

Det vore föfångt att söka beskrifva, hur vacker denna trädgård är, hvilket förtjusande perspektiv den erbjuder sedd från verandan, huru sammetslena dess gräsmattor, huru omvexlande dess skuggrika grupper af träd och buskar, huru smakfullt anordnade dess blomsterrabatter: en beskrifning skulle äfven trötta, det blefve måhända "för mycket blommor". Men tvenne rent *praktiska* förtjenster hos denna som hos alla andra engelska trädgårdar, kan jag ej med tystnad förbigå: den ena rör gräsmattorna, den andra grusgångarne. Hvem känner icke, hur strängt man i Sverige är förbjuden, att gå på gräsmattorna, huru man måste göra långa omvägar omkring dem liksom kring små insjöar, och huru de till yttermera visso ofta äro omgifna med ett försåtligt, halft osynligt, stålträdsstängsel, egnadt att bringa alla när-synta lustvandrare på fall och i ett obehagligt ögonblick eller i skymningsstunder äfven gifva klarsynta individer en svindande minnesbeta på smalbenen. Det är derföre med verklig lättnad man finner i England, att hela detta stålträds-

system och detta förbud ej existerar, och att man kan vandra ogeneradt omkring på gräset utan att vare sig värdfolk eller trädgårdsmästare se mindre glada ut för det. Och grusgångarne sedan, de äro fasta och jemna som golf, under det man på våra traskar tungt i den lösa sanden som i ett litet Sahara. Huru opraktiska dessa våra sahara-gångar ofta äro, visar sig äfven af de små gångstigar i gräset bredvid, som vandrare till sin egen bekvämlighet så ofta upp^{30c}trampa i våra offentliga trädgårdar och parker n. b. då inga ståltrådar hindra. — Hemligheten i de engelska sandgångarne ligger deri, att de ej äro några sandgångar alls, utan bestå af groft grus, mest flintstenar, som pressas ned af jernvälten till en fast massa. *och afly*

Efter att en stund förgäfvades ha löpt omkring på gräsmattor och slingrande gångar, finner jag min värd äntligen längst bort i köksträdgården. Der står gubben — han liksom jag i brokiga tofflor — med en halffärdig bukett i ena handen och en knif i den andra, djupt inbegripen i ett lärdt horticultur-samtal med trädgårdsmästaren rörande en viss matnyttig planta, kring hvars närmaste stånd han under tiden bortrycker några ogrässtrån. Detta samtal sker med ett filosofiskt allvar å ömse sidor, och att störa Mr. L., när han talar med sin trädgårdsmästare, skulle falla mig lika litet in som att störa honom midt under en vigtig konsultation på hans kontor i "Lincoln's Inn Fields". Jag väntar derföre tåligt, tills samtalet är slut, och följer honom derefter på hans morgonrund, hvilken han nu fortsätter. Här och der under vägen skär han bort ett vissnadtt blad eller en torr qvist, eller bryter en blomma och lägger den till sin bukett, tills denna äntligen är färdig och lika smakfull, som om den vore plockad och ordnad af den mest öfvade qvinnohand. Buketten är ämnad för frukostbordet; gubben anordnar en dylik hvarje morgon lika regelbundet, som han äter frukost.

Vid sidan af trädgården har Mr. L. en liten äng och en liten ladugård af nättaste slag med en liten ko. Kon är för tillfället ute på ängen, och vi gå dit och säga henne några uppmuntrande ord på engelska, hvilka hon tyckes förstå förträffligt, och gifva henne derefter några kålblad, hvilka hon tycks förstå ännu bättre. Vi kasta sedan en blick i det lilla nätta, snygga höns-
huset, som ligger i närheten, och se till om någon af hön-

sen värpt något nytt ägg: jo, ganska riktigt! der ligga flere, och hönan kacklar allt hvad hon förmår för att underrätta både tuppen och oss om det lyckliga resultatet. Vi försumma ej heller i vår patriarkaliska omtanke att helsa "good morning" på hönsens välmående granne grisen, som också hugnas med ett kålblad; och äntligen avsluta vi den stora morgonrunden med att långsamt vandra ige-gonom drifhusen, der Mr. L. åter flitigt använder sin knif för att befria de vackra krukväxterna från vissnade blom-mor och blad eller för att lägga en ny prydnad till sin bukett. Då och då stannar han beundrande framför en favoritblomma och utropar: "Now look at *that*, doctor!" "Did you ever see anything more beautiful in your life?" etc. Han blir riktigt stött när jag går förbi någon af hans vackrare blommor utan att säga ett ord, och han muttrar då "You don't care a bit for flowers; you only pretend to do, you are a humbug!"

Vi ha till sist kommit in i ett större orangeri af hög temperatur och stå just och svettas under några gröna klasar af drufkart, då vi höra en kraftig ringning i en klocka, som till ljudet liknar en stationsklocka vid jern-vägarne. Det är frukostklockan, som ringes från verandan för vår räkning. Vi gå förbi den stora stjernformiga rabattanläggningen, stiga uppför de breda blomstersmyckade granit-trappstegen till terrassen och derifrån uppför trappan till verandan, och genom glasdörrarne direkte in i mat-salen. Detta vackra rum är belagdt med tjocka mattor, beskuggadt kring fönstren af tunga gardiner och möbleradt med äkta engelsk smak och soliditet. Vårdinnan, som in-funnit sig punktligt på slaget half 9, sitter redan vid bor-det, sysselsatt med att tillaga théet. Hon helsar oss med ett vänligt småleende och berömmar sin mans bukett. Nu inträda äfven de tre sönerne, alla liksom gubben och jag i tofflor, och derpå Mrs. L:s brorsdotter Mrs P., en ung enka — icke i tofflor — och snart är frukosten i full gång.

Jag vill ej påstå, att denna *toffe*/taktik iakttages vid *alla* frukostbord i England — jag har träffat engelsmän, som ej alls känna till den — men säkert är, att jag åter-funnit den i alla engelska hus, der jag varit, med undantag af ett enda, der tofflorna skulle illa ha stämt med den hög-aristokratiska tonen och framför allt med den högtidliga morgonbönen, som hölls inför allt husfolket före frukosten. Jag har till och med sett gäster, som endast af tillfällig

anledning stannat öfver natten och ej tillhört familjens närmaste umgängeskrets, inträda till frukostbordet i tofflor.

Men, ehuru alltså tofflorna eget nog synas åtnjuta så stora privilegier — betydligt större än i Sverige — så är förhållandet med *nattrocken* ett motsatt. Detta plagg, som hos oss temligen allmänt användes som arbetsrock i hemmet och till och med ej sällan bäres af husfadren, när han går till kaffebordet i hvardagslag, användes i England, hvilket äfven sjelfva namnet "*dressing-gown*" anger, endast som en hjälpreda vid toaletten, och skulle anses högeligen anstötlig som kostym utanför sängkammaren. Den är för öfrigt i England mycket litet i bruk.

Frukosten är enkel: en kopp godt thé utgör hufvudbeståndsdelen. När jag säger *godt*, så är detta, med förlof, en liten pik åt vår svenska dryck af samma namn — men ej åt våra svenska husmödrar, som utan tvifvel skaffa det bästa de kunna få. Men är det engelska théet godt, så är kaffet i allmänhet så mycket sämre; och den af mina läsare, som vid ett engelskt frukostbord bjudes att välja mellan de två, tillrådes härmed vänligen att säga "*no thank you*", om värdinnan aldrig så förbindligt föreslår en kopp kaffe. Den engelska frukosten är för öfrigt mycket lik en vanlig enkel kaffefrukost hemma i Sverige. Ja, ännu mera regelbundet än hos oss förekomma de kokta äggen, hvarvid jag dock måste göra den viktiga anmärkningen, att jag sällan eller aldrig sett ägg serveras till större antal än tre eller fyra, äfven om bordsgästerna voro tio, och, det beror alltså på en slump, på en vink af värdinnan eller på egen företagsamhet, om man här kan komma bland de lyckligas antal. Allmän äggätning på svenskt sätt synes man i England aldrig ha tänkt sig som en möjlighet. En nödvändighetsvara på frukostbordet i England, hvilken jag här icke får glömma, är vidare det rostade brödet (*the toast*), som alltid finnes uppställt i rader på en s. k. "*toast-rack*" af silfver: och om jag slutligen nämner den stora präktiga skinkan (*the ham*), ett föremål för engelsmännens nationalstolthet och outhärlig vid deras frukostbord — hos Mr. L. alltid tronande på skänken och inbjudande hvar och en, som ville, att skära för åt sig och andra — så tror jag mig ha nämnt det mest karakteristiska för en engelsk frukost*).

*) För våra svenska husmödrar vill jag äfven påpeka det rätt trefliga bruket att ha koppar af olika färg, hvarigenom hvar och en städe igenkänner *sin* och dermed äfven *sin plats* vid bordet.

Dock har jag ännu glömt en viktig beståndsdel, och det är — *tidningarne*, n. b. då färskas morgontidningar anlända vid frukosttiden. Man läser då tidningar nästan mera, än man konverserar, stundom mera, än man äter — ja, jag har sett personer, som knapt förtärt något annat till frukost än en lång artikel ur "The Times". Äfven bref, ankomna med morgonposten, utdelas och läsas vanligen vid frukostbordet.

På sådant sätt äro vi nu sysselsatta dels med ätning dels med läsning vid Mr. L:s bord; men snart är icke mer tid vare sig till det ena eller det andra. Klockan är redan öfver 9. Tiden för London-tränens afgang nalkas, man bryter i hast upp, de unga männen rycka till sig en blomma ur bordvasen och fästa henne i knapphålet, skynda ut i förstugan, utbyta tofflorna mot de nyblankade stöflarne, borsta sina hattar, tända sina cigarrer och ila bort. Ofta såg jag dem ta med sig i handen en liten svart, lackerad skinn-nattsäck (*bag*), innehållande ett eller annat, som de under dagens lopp kunde behöfva i London. Man möter dagligen på Londons gator synnerligen under den tidigare förmiddagen unga män bärande dylika små nattsäckar.

Gubben L. lugnar sig till en senare trän, som går om en halftimme. När hans tur kommer, skyndar hans fru att borsta hans hatt och tända hans cigarr — han tål ej att någon annan gör det — hvarefter, sedan han blifvit vänd och kringskådad på alla sidor och erhållit några tag med klädesborsten på ryggen, han affärdas med en äktenkaplig kyss, som inviger honom till dagens arbete. Han försvinner nu från sin treffliga bostad, men först sedan han i den lilla gårdsporten vändt sig om och skickat en sista slängkyss åt sin snälla hustru, som gått ut på trappan för att se hans affärd. Jag tycker om gubben, och då jag ej har något annat att göra, drar jag i hast på mig stöflarne och skyndar efter för att göra honom sällskap till stationen, på samma gång medtagande ett halft dussin små bref, som Mrs L. skrivit till några väninnor i London, och som hon ber mig kasta i närmaste postlåda. I förbigående sagdt, så torde i intet land fruntimren skriva så mycket bref, synnerligen lokalbref, som i England; ja, jag är öfvertygad, att de engelska damerna i ej ringa mån bidraga att hålla postverket i ett florerande tillstånd.

Och efter vi händelsevis kommit in på kapitlet om bref-

skrifning, så vill jag i sammanhang härmed till slut omnämna ett rätt egendomligt sätt att skicka sina vänner en helsning, hvilket jag i England ofta sett praktiseras, och som består deri, att, när man ej har tid eller lust att skriva bref till en vän och dock vill låta höra af sig, i stället sända honom en *tidning*. Om denna är några dagar gammal, gör ej något till saken. Ofta användes detta såsom erkännande af ett brefs emottagande, hvilket för öfrigt ej nödvändigtvis kräft något svar. Det är så behändigt: man behöfver naturligtvis ej något korsband, man skrifver adressen på sjelfva tidningen, sätter ett halfpenny-märke på den och kastar den i en postlåda. När jag en gång i en engelsmans sällskap gick förbi en postlåda på en gata i London, såg jag honom liksom plötsligt erinra sig något, derpå hastigt köpa en tidning af en närstående kolportör, utan att ens se efter, hvad tidning det var, skriva blyertsadress på stående fot, sätta frimärke på och kasta den i lådan. Ett annat exempel: under mitt vistande i London blef jag en gång bjuden till ett bröllop i Manchester, men fick i sista stund förhinder och sände ett bref med många ursäkter till min vän brudgummen. Ungefär fjorton dagar härefter, då jag ej vidare tänkte på saken, erhöll jag en morgon vid frukostbordet en hel packe gamla nummer af "*The Daily News*". Jag igenkände på adressen min väns handstil. Det var svaret på mitt bref. Kanske låg det en särskild välvilja i att sända mig så många nummer; det visade måhända, att jag erhållit en fullständigare absorption för mitt uteblifvande, än jag haft skäl att hoppas. En annan gång — ej längesedan — blef ett bref, som jag från Sverige skref till en god vän i England, besvaradt genom ett nummer af en illustrerad tidning till min hustru. Jag sökte förgäfvets i bilderna några allusioner på innehållet af mitt bref: de rörde alla Shahens af Persien besök i England.

Huruvida nu detta tidnings-sändande är i England så pass allmänt, att man kan kalla det ett "bruk", derom vet jag ingenting med visshet. Att det står i god samklang med engelskt skaplygne, torde ej kunna bestridas: det är lakoniskt, beqvämt och ofta synnerligen praktiskt, — åtminstone för afsändaren — det är liksom ett kort engelskt "*all right*", sändt per post.

II.

Hus och tjenare.

Detta blir ett tråkigt kapitel — men det "giver For- kundskaber, og de ere nyttige" säger *H. C. Andersen*. Alltså till saken!

Återkommen från stationen — der hvisslandet af lokomotiverna, dånet af de förbiilande tågen, stojet och brådskan af passagerarne, nästan gjort mig yr i hufvudet — finner jag Mr L:s bostad, der nu af hela familjen ingen mer än frun och hennes brorsdotter återstår, oändligt tyst och stilla. Äfven de ha dragit sig tillbaka, så att huset förefaller obebodt, och jag kan lugnt genomvandra det och se mig omkring efter behag. Härtill känner jag mig dock för egen del icke frestad, då jag redan långt förut hunnit att bli förtrolig med husets inre; men kanske det skulle roa någon af mina läsare, som ej varit i England, att göra denna lilla vandring under min ledning. Antaget, att så är fallet, så tolkar jag dock detta på det sätt, att det ej är min vän Mr L:s hus, som särskildt intresserar, utan ett engelskt hus i allmänhet, eller, närmare bestämdt, ett engelskt hus bebodt af en välbergad familj af medelklassen. En hastig blick på städernas husrader så väl som på de mera lantliga boningarne utanför de egentliga städerna, och derpå en liten titt i det inre — allt gjordt på några minuter — är hvad jag nu föreslår den, som har lust att göra mig sällskap.

De engelska boningshusen, alltid stenus, äro i städerna, särskildt i London, mycket höga, ofta ända till 5 à 6 våningar, men de äro så mycket smalare, ja så smala, att de ofta i hvarje våning ej rymma mer än *ett* rum åt gatan (*front-room*) och ett åt gården (*back-room*). Också ser man på façaden af ett sådant hus blott två eller högst tre fönster i bredd i hvarje våning, och i bottenvåningen blott *ett*, då förstugudörren tar bort plats för det andra. Orsaken, hvarför husen bygts så smala, lär, efter hvad man sagt mig i England, vara den, att jorden är så dyr,

att man af ekonomiska skäl sett sig nödgad att upptaga så liten tomtplats som möjligt och i stället sträcka ut husen på höjden^{*)}. Att ett hus af denna form måste, sedt för sig sjelft, förete en mycket besynnerlig och ful, ja, rent af komisk anblick, är naturligt; men det ses sällan för sig sjelft, och härigenom blir intrycket ett annat. Med andra ord, skönheten tillgodoses derigenom, att en hel rad, ofta ett helt kvarter, af sådana hus byggas tätt intill hvarandra, utan ens så mycket som en springas mellanrum, alla, äfven i den minsta detalj, i fullkomligt samma stil och en rätt prydlig stil ändå. På detta sätt åstadkomma de tillsammans mera det illusoriska intrycket af en enda ofantlig slotts-façade, än det verkliga af en mängd höga, smala hus, uppradade invid hvarandra; och månget torg, der sålunda hvartenda hus är likt det andra, förefaller — med sin plantering i midten — som en enda ståtlig borggård. Bor man i "the West-End" midt i en sådan rad, så händer derför ofta, att man äfven med hjälp af det klaraste dagsljus och den nyktraste blick, ej kan igenkänna sin bostad på något annat särskiljande märke än sjelfva husnumret öfver dörren. Det går med hvarje annat märke, som det gick med kritikorset i sagan: när man skall vägleda sig efter det, så finner man det på hvartenda hus. Huru nu en sådan fullkomlig likformighet *kan* komma till stånd, låter väl förklara sig, dels i allmänhet af den engelska smaken, dels särskildt af det förhållandet, att en enskild man eller ett bolag vanligen låter bygga (och rent af sammanbygga) hela kvarter på en gång på spekulatiön, hvarefter de enskilda husen uthyras. Den afvikelse från denna likformighet, som man finner i vissa stadsdelar och särskildt i sjelfva "City", der smala hus af den mest olika höjd och stil äro uppradade vid sidan af hvarandra, förklaras deraf, att dessa stadsdelar tillkommo på en tid, då

*) För att gifva en föreställning om tomtprisen må nämnas, att en förmögen engelsman af mina bekanta, som hyr ett hus i den fashionablaste delen af West-End, (Londons finare stadsdel), oberäknadt hyran betalar 80 pund sterling om året eller, med andra ord, 1,500 kronor, för sjelfva tomten (*the ground*). Jordegaren förtjenar således ofantliga summor på sina tomter; och nittio år efter husens uppbyggande blir han äfven egare af dessa. Den rike hertigen af Westminster lär på detta sätt ega en stor del af London.

man ännu ej hittat på att bygga kvartersvis såsom i en senare, mera företagsam, tid.

Redan af den flyktiga blick vi nu kastat på det engelska husets yttre, inse vi lätt, att det i England ej kan bli fråga om, att välmående familjer bo i *våningar* såsom hos oss, utan att de alltid måste hyra och bebo *ett helt hus*. Vanligen tages detta på flere år. Att bo i en större eller mindre *del* af ett hus (*to live in lodgings, in chambers*) är både för familjen, som hyr, och för dess i samma hus boende värdfolk ett tecken antingen till mycket små omständigheter eller till en lägre samhällsställning. Det skulle hos oss nästan motsvara en familjs inhysning hos en annan. För ungarlar deremot är det naturligtvis vanligt att bo på detta sätt.

Det engelska huset erbjuder emellertid trots sin höjd ej mycket mer utrymme än en större våning i Sverige, ja, när det blir fråga om att se folk hos sig på en bjudning, till och med mycket mindre, såsom vi af det följande skola förstå. Deremot erbjuder det, tyckes mig, vida större bekvämlighet i öfrigt och framför allt större hemtrefnad och hemfrid. Låt oss kasta en hastig blick ditin för att öfvertyga oss härom. Väljom på måfå ett hus i den der vackra likformiga raden i "K. G. Square", som vi nyss beskådat; och när vi sett detta hus, ha vi på samma gång sett tusende andra. Skola vi säga N:o 75? Numret lyser i guld på sjelfva dörren. Välan! Vi stå redan framför den med tjocka stempelare försedda trappuppgången, hvilken krönes med en liten balkong prydd med blommor. När vi före vårt inträde kasta ännu en blick på detta väl tillbommade hus utan inkörsport och utan något tillfälle att oanmäld smyga sig in, från hvad håll det vara må, tänka vi ovilkorligen på det engelska ordspråket: "*An Englishman's house is his castle*" (En engelsmans hus är hans borg). Och detta kommer måhända ännu liffigare för oss, när vi, färdiga att beträda förstugutrappan, se vid sidan af denna, längs efter hela husväggen, en fördjupning, som vi skulle kunna likna vid en vallgraf, och som mot trottoaren är befästad med ett starkt palissadverk i form af ett jernstaket. Det är emellertid ej så krigiskt, som det låter: i den förmenta vallgrafven se vi helt enkelt en trappa, som löper ned till en dörr längst ned i djupet. Hela fördjup-

ningen är alltså blott till för att inrymma den från gatan till det underjordiska köket ledande trappan, och för att tillika lemna detta behörig belysning genom det stora fönster vi se dernere. Till denna trappa beredes från gatan tillträde genom en i jernstaketet anbragt gallerport, som är försedd med sin särskilda ringklocka. Alltså får ingen ens denna väg, köksvägen, tillträde oanmäld. När man på några famnars afstånd betraktar en hel rad af hus och ser dessa fördjupningar med sina jernstaket regelbundet löpa från förstugubro till förstugubro, så kan verkligen det hela för en liflig fantasi förefalla, som en enda fortlöpande slottsgraf med palissader, försedd på bestämda afstånd med vindbroar — förstugubroarne — hvilka föra till det inre af "engelsmannens borg".

Vid N:o 75 står för tillfället en slagtarpojke på trottoaren med sin börda och tittar ned i djupet mellan spjellarne. Han har nyss ringt och väntar på tillträde. Han får det dock ej, ty köksan föredrager att gå uppför trappan och mottaga varan öfver gallret. Det tycks, som huset vore i belägringstillstånd. Vi gå emellertid modigt uppför förstugutrappan, framför hvilken gallret naturligtvis ej sträcker sig; vi stanna ej ens framför den ogästvänliga, massiva dörren, som väl tyckes medgifva mottagandet af bref genom en liten smal öppning midt på dörren, men för resten vägra hvarje dödlig tillträde (den är, inom parentes sagdt, innanför stängd med både jernbom och kedja). Som vi naturligtvis äro lätta andeväsenden, gå vi genom lyckta dörrar, och behöfva hvarken ringa på "*the visitors' bell*" (de besökandes klocka) eller "*the servants' bell*" (tjenstefolkets klocka), ej heller använda portklappen *). Vi stå redan i

*) Portklappen (*the knocker*) med dess olika användande förekommer så ofta omnämnd hos engelska författare, att möjligen följande upplysande rader i ämnet, öfversatta ur *Hoppes* förträffliga »Englisch-Deutsches Supplement-Lexicon» kunna vara af intresse: »Att ha portklappar på dörrarne är i England ännu öfverhufvud det vanliga; klockor hafva först på senare tider kommit i bruk. Det är en praktisk sed, att folk af olika stånd använda olika konventionella knackningstecken, så att man alltid strax kan veta, hvad slags person den knackande är; att alltså »*the gentleman*» begär inträde med 4 korta, energiska slag, »*the pot-boy*» (en pojke från ölförsäljningslokal) med ett enda o. s. v. Det tecken som en gentlemans *tjenare* gifver, består enligt Dickens' *Sketches* sid. 485 af två slag med längre och 5 å 6 med kortare pauser: »*Rat — tat — ta-ra-ra-ra-ra-rat — knocked a hackney-*

förstugan och se oss omkring med öfverraskning. Detta är något annat än den kyliga, nakna och smutsiga genomgång, som vi svenskar äro vana att kalla förstuga. Här traska icke hyresgäster och icke folk från gatan fram och tillbaka — här befinna vi oss redan, så att säga, i familjens helgedom. Hvad vi se, är en prydlig om ock något smal korridor, som sträcker sig rakt inåt huset, och i hvilken faller en matt men behaglig dager dels från halfmånfönstret ofvanför förstugudörren, dels från det målade fönstret i trappuppgången till öfra våningen. Golfvet i denna korridor är ett slags mosaikarbete i stort men vackert mönster med stenar i skiftande färger. På midten löper en mjuk matta bort till den nämnda trappuppgången i fonden. Väggarne äro prydda med en och annan gravyr i förgylld ram och med ett par vackra "statuetter". En spegel i förgylld ram jemte spegelbord och tillbehör är till prydnad och nytta placerad på ena väggen. Temperaturen är behaglig, densamma som inne i rum.

På ena sidoväggen — den andra bildar gränsen mot nästa hus — se vi en dörr öppen. Vi titta dit: det är matsalen, *the dining-room*, med dess stora bonade mahognybord (ofta helt enkelt kallad "*the mahogany*"), dess pryddigt skulpterade skänk (*the sideboard*) och dess vackra eldstad med pendule och små bilder och prydnader på spiselhyllan och den präktiga spegeln ofvanför, sträckande sig ända upp till taket. Må vi betrakta denna spisel med aktning. Den är så att säga det engelska hemmets altare: här bor den hemmets milda genie, som i den lägre folktron tar syrsans gestalt och i anspråkslösare boningar stundom såsom sådan låter höra sin fridlysta sång. (Hvem känner

coachman . . . in imitation of a gentleman's servant . . . På den tiden, då man ännu i London hade »the Twopenny-post» (d. v. s. då lokalbref i London ännu kostade 2 pence och befordrades genom ett särskildt postverk för denna stad), knackade brefbäraren med den egentliga s. k. *double knock* d. v. s. med två raskt på hvarandra följande slag . . . (Här anför Hoppe några exempel ur Dickens, der denna »double knock» omnämnes) . . . Men sedermera kallas äfven *hvarje* knackning med mera än ett slag för *double knock*, till skilnad från den anspråkslösare klassens *single knock* (ett enda slag).» — Så långt Hoppe. För vår egen del vilja vi endast tillägga, att ringklockorna nu för tiden vida mer användas än portklappen, hvilken senare börjar komma allt mer ur bruk.

icke Dickens' vackra "Syrans i spiseln" (?). Här är också den yttre föreningspunkt, kring hvilken familjens medlemmar helst sluta sig i förtrolig ring, och från hvilken familjens gäst, som i denna ring mottagits, medför sina angenämaste minnen. — Vi egna äfven ett ögonkast åt det blankfejade, några tum höga, stålgallret framför spiseln, hvilket ofta brukar tjena till fotstöd, och åt det fint lackerade och med förgyllningar och målningar försedda bleckkärl, hvilket såsom förvaringsrum för stenkolen har sin plats vid sidan af spiseln; och sedan vi till slut också kastat en blick på de bekväma länstolarne, den brokiga golfmattan och de tunga gardiner, som beskugga fönstret, hvilket senare knapt insläpper mer än en effektfull halfdager, lemna vi rummet, — ty, så inbjudande det än är, ha vi nu ej tid att stanna.

Djupt i fonden af korridoren se vi en ny dörr: äfven ditin kasta vi en hastig blick. Det är frukostrummet (*the breakfast-room*). Detta rum är enklare möbleradt än matsalen, men sjelfva namnet är en lyx, enär frukosten vanligen liksom middagen ätes i matsalen. Då det, såsom ofta är fallet, tillika innehåller familjens bokförråd, så bär det äfven namnet "biblioteksrummet" (*the library*) ett namn, som familjen ofta till och med torde föredraga, måhända af en viss liten fåfånga. När man vill mera ostördt tillbringa en stund med studier eller brefskrifning, är det vanligen bit man drar sig undan. Slutligen må anmärkas, att i tarfligare familjebostäder, der familjen ej sjelf förfogar öfver något egentligt *drawing-room* högre upp, händer det ofta, att ettdera af rummen på nedre botten dertill inrättas och då bär det anspråkslösare namnet *parlour* (samtalsrum, mottagningsrum).

Gömd bakom trappan till öfre våningen upptäcka vi längst bort i korridoren en nedgång till köket och i närheten af denna ett litet kyffe med hyllor, skänkrummet (*the cupboard*); men vi bry oss nu ej vidare om denna upptäckt utan skynda i stället uppför trappan. Äfven om vi voro aldrig så tungfotade, skulle vi nu på vår färd till de öfra våningarne ej lyckas åstadkomma hvad man kallar "slammer i trapporna", ett uttryck, med hvilket, liksom med det dermed betecknade bullret, hvarje svensk är väl förtrogen. Dessa trappor, sjelfva prydliga, af en lätt och

behagfull struktur af gjutet jern och mahogny, äro nemligen belagda med mycket tjocka mattor, på hvilka man ilar med ljudlösa steg ända upp till husets topp; och denna väg löper ej mellan fula nakna väggar, utan ögat förnöjes hela tiden af en rik tapetsering och af den behagliga anblicken af taflor, blomstervaser, bilder i nicher, målade fönster, skulpterade listverk o. s. v.

En trappa upp möta vi som bekant det vackra "*drawing-room*" (förmaket eller salongen). Detta är familjens egentliga umgänges- och högtidsrum, det rum, der man dagligen samlas efter middagen för att tillsammans tillbringa qvällstunden, och äfven det enda, som vid en bjudning upplåtes åt gästerna, när de efter intagen middag lemnat matsalen. Vid mindre samkväm kan det ännu räcka till, men vid stora qvällsbjudningar — hvilka inom medelklassen dock äro sällsynta nog — trampar man hvarandra här på fötterna och svettas erbarmligen; och är det då tillika bal, så blir det hela i sanning någonting fruktansvärdt. Rummet upptager stundom hela våningen, stundom åter är det genom en framskjutande vägg och ett tungt draperi deladt i tvenne, ett åt gatan och ett åt gården. En nödvändighetsmöbel i "*drawing-room*" är pianot, som hvarje dag efter middagen, speladt af mjuka qvinnofingrar, lockar männen från deras "*symposion*" i matsalen och bringar dem under damernas helsosamma spira. Att nu för öfrigt närmare beskrifva den eleganta och bekväma möbleringen i denna damernas yppiga tronsal och dermed förete ett nytt prof på engelsk "*comfort*", smak och soliditet, och, tilläggom, engelsk rikedom — skulle taga min benägne följeslagares redan hårdt anlidade tålmod allt för mycket i anspråk. Alltså blott en hastig blick in i det af blommor doftande lilla rum (*conservatory*), som med sina väggar åt gårdssidan och genom ett par glasdörrar står i omedelbart samband med våningen. Sådana täcka blomsterburar torde ej hvarje hus bjuda på, om de ock i K. G. Square höra till ordningen. Och slutligen i dörren ännu en blick på den ståtliga spiseln med hylla och spegel, här ännu präktigare än i matsalen, och derpå vidare på vår väg uppåt.

När vi lemnat bottenvåningen och första våningen bakom oss eller rättare under oss, så inträda vi liksom i en annan verld. Allt blir på en gång enklare i stil, mat-

tare i färgton och fridfullare i stämning, om ock den engelska soliditeten är densamma. Det är sofdepartementet som nu tager sin början. och som fortsätter ända till husets topp. Det gör genast på oss intrycket af den nattliga stillhetens boningar i motsats mot dagens lysande och rörliga värld dernere. Här, två trappor upp, anträffa vi nu först herrns och fruns rikt och dock med en viss enkelhet möblerade sängkammare åt framsidan och herrns toaletterum (*dressing-room*) åt gårdsidan, båda i en halfslumrande, jag hade så när sagt *angenämt däsigt*, belysning. Måhända finna vi äfven en liten "boudoir" för frun. Till denna våning böra vi väl äfven räkna badrummet, som vi gingo förbi vid en afsats i trappan på vägen hit: der kunna vi när som helst taga oss ett varmt eller kallt bad, om vi bara i hvardera fallet vrida på den rätta kranen. Men nu ha vi ej tid till någotdera. Derfor högre upp!

Var redan herrns och fruns sängkammarevåning i all sin komfort jemförelsevis enkel, så blir den våning vi nu beträda ännu enklare, om också den liksom de öfriga är försedd med mjuka mattor. Det är barnens och barnpigans våning (*the nursery*), vanligen utgörande tre kammare tillsammans. Här börjar den fridfulla hvita färgen bli allt mer öfvervägande — men den *stillhet*, som annars herskar i sofvingarne, blir nog här stundom afbruten. Hvad sjelfvä läget af den engelska barnkammaren beträffar, hvilket enligt våra svenska mödrars begrepp väl kan vara mindre lämpligt i öfrigt, har det dock den fördelen, att skrik och stöj icke tränga fram till familjens och gästernas öron i matsalen eller ens "the drawing-room", utan på sin höjd höras af ett känsligt modersöra i sängkammaren. För barnens säkerhet är sörjdt genom ett högt nätgaller framför spiseln och något liknande stängsel framför nedre delen af fönstren samt ofta äfven genom ett slags grind framför den branta trappan. Gå vi ännu högre — alltså 4 trappor upp — så finna vi två eller tre, kanske fyra, små enkla sängkammare afsedda dels för tjenare, dels för gäster (jag har som gäst alltid bott i denna våning) och dels för fullvuxna barn. Dessa senare bebo väl ock det forna "nursery", när några små ej mera finnas i familjen. Vilja vi nu i det hus, der vi tänkt oss vår vandring, stiga ännu högre upp, så fruktar jag vi komma upp på taket — och

det var väl egentligen icke meningen. Dock finnas många hus och följaktligen husrader, som hafva ännu en våning, särskildt afsedd för tjenare.

Och nu, min ärade följeslagare, kasta genom fönstret, om det behagar dig, en hastig blick öfver denna öfver-skådliga skog af röda cylinderformiga skorstenar, liknande höga blomsterkrukor, öfver dessa oregelbundna takutsprång och denna ocean af rök och dimma, som utgör utsigten från ett "*back-room*" i öfversta våningen i ett London-hus; — och sedan raskt utför trapporna igen; ty vi måste innan vi lemna huset äfven besöka underjorden d. v. s. köks-våningen. Åter nedkomna i bottenvåningens förstuga, begifva vi oss alltså utför den hemlighetsfulla trappa, som jag i förbigående påpekade vid ändan af korridoren. På denna trappa är ingen lyx slösad, den är som en af våra. Vi nedkomma nu som sagdt under jorden, och det buller vi höra ofvan oss är från gatan. Jag får erkänna, att jag här blir en dålig ciceron, ty denna våning har jag blott sällan och flyktigt besökt. Så mycket tror jag mig dock kunna säga, att hvad vi här få se är framför allt ett särdeles snyggt, rymligt och väl anordnad kök och en nått handkammare, den senare ersättande visthus eller matbod hos oss. Dessutom lära vi finna någonstädes i den mörka kökskorridoren ett slags brygg- eller tvättrum med stengolf, vidare en vedbod eller kolskrubb och slutligen en vinkällare. Ja, vi känna tydligen doften från den senare, men mer få vi icke denna gång, utan fly skyndsamt från kölden och mörkret tillbaka till det ljusare och varmare köket — och derifrån direkte ut genom den lilla dörren åt gatan och genom "*vallgrafven*" trappan uppför till jernstaketet, dervid åstadkommande en hastig förmörkelse i köket, — och i ett nu stå vi åter utanför gallerporten på den breda trottoaren. Jag vill ej uppehålla er längre och tackar nu för godt sällskap — men för min egen del må det tillåtas mig att ännu dröja ett ögonblick på trottoaren och göra några betraktelser.

Det förefaller mig, som om den vandring vi nu gjort från våning till våning i ett engelskt hus hade en viss likhet med vandringen uppför en alp. Matsals- och förmaksvåningarna med deras lyx och varmare färgton utgöra alpens fot, hvilken står i den skönaste sommarfägring. Med herrns och fruns sängkammare ha vi redan kommit så högt, att all yppigare växtlighet börjat upphöra, och med barnkammaren och dess hvita bäddar ha vi nått snögränsen — och der ofvanför finna vi liksom den "eviga snön", der den hvita enkelheten och stillheten blir allt subtilare, tills den når sin spets i takregionerna, hvilka äro befriade från all tillstymmelse till jordisk lyx men i stället bjuda på en friskare luft, en friare utsigt och stundom midt inne i London en viss "Alpenglüh" från den rökiga aftonsolen. Ja, för att göra bilden än fullständigare, så ha vi äfven en vulkanisk härd under bergets fot!

Men lemnom fantasiens och bildernas äfventyrliga fält, och återvändom till prosan, dit vårt ämne utan allt tvifvel hör. När jag står framför detta vackra solida hus och beskådar dess prydliga ingång, dess nätta balkong och dessa präktiga fönster, hvilkas stora dyrbara glasytor ej sönderdelas i flera rutor, och då jag på samma gång erinrar mig den utmärkta "comfort", smak och finhet jag öfverallt funnit derinnanför, der bland annat alla rum, förstugor och trappor — med det enda undantaget af köksvåningen — voro betäckta med mjuka mattor, och der badrum och andra nämnbara och onämnbara bekvämligheter äro på det propraste sätt inrymda, så kommer jag ovilkorligen att tänka på, icke blott hvilken ofantlig skilnad det måste i allmänhet vara mellan den engelska och den svenska medelklassens förmögenhetsvilkor, utan äfven, huru olika hos svenskar och engelsmän anspråken på finhet, bekvämlighet och framför allt snygghet gestalta sig äfven i de fall, då förmögenhetsvilkoren äro ungefär desamma. Och gäller detta, tyckes mig, allra mest i hvad som rör husets yttre anordning och särskildt dess entrée. Ja, mycket af hvad hos oss äfven en rikare eller förnämare man i detta afseende finner sig i eller trufves med, måste för en engelsman synas "*poor and wretched*" (fattigt och eländigt). Vår hufvudstads väldiga stenhus med sina många familjevåningar och gemensamma förstugor äro i Engelsmannens ögon knapt annat än ett slags finare familjekaserner, — dock, dervid vilja vi ej uppehålla oss, ty så

dant är han ju van att finna i alla större städer på kontinenten. Men när han kommer till en af våra vanliga småstäder och der af sin svenske vän föres på stadens stora gator förbi våra små röd-, vit- och gulmålade hus, många med smutsiga bodar och dinglande skyltar, andra brutna eller lutande af ålder, och så får veta: "här bor borgmästaren", "här öfverste X", "der på nedra botten grosshandlaren Y och i öfra våningen grefve Z" och "der bor biskopen" o. s. v. — så blir hans öfverraskning nästan komisk att skåda. Och när han så till sist af sin svenske vän, hvars bekantskap han gjort i en fin societé i London, ledsagas till dennes egen bostad i skomakare X:s gård, som prydes med en grannt målad stöfvel midt på väggen, och han der först föres genom en smutsig inkörspport, husets enda ingång från gatan, in på en oren gård med betänkliga uthus, för tillfället kanske upptagen af bönder med hästar och åkdon och hvad dertill hörer, och vidare in i den åt gårdsidan belägna låga ruskiga förstugan, der han kanske törnar mot en af skomakarens pigor bärande utslaskvatten, och äntligen uppför den med hjälpliga trasmatör betäckta trappan, öfver hvilken hans svenske vän nästan tyckes en smula stolt, och genom en mörk och kall tambur in i den för resten snygga våningen — så må vi ej undra, från engelsk synpunkt sedt, om han känner sig en smula häpen. och vi få ej heller undra, om han äfven behöfver tid för att hemta sig efter den nya öfverraskning, som möter honom, då han efter dessa ingredienser finner sig i en rätt snygg och hemtreflig våning, der han omgifves af allt, hvad svensk gästfrihet och civilisation kan erbjuda.

Men hvad vill jag nu med allt detta säga? Jo, ingenting annat, än att den betydliga och högst karakteristiska olikhet, som råder mellan engelska och svenska bostadsförhållanden inom för öfrigt ungefär likstående samhällsklasser — och hvilken jag här visserligen något bjert framställt — synt mig utgöra en tillräcklig ursäkt för den omständlighet, med hvilken jag här ofvan beskrifvit ett engelskt hus.

Men ännu ett par ord, innan vi lemna det engelska huset i K. G. Square och dermed hela London bakom oss. Jag har under vandringen genom detta hus så ofta nämnt "gård" och "gårdssida", att jag kanske är skyldig nämna, hur den gård, på hvilken jag häntydt, egentligen ser ut;

och jag får då upplysa, att den i sanning ej är värd att bära detta namn; ja, jag har ej ens velat besvära följeslagaren på min vandring med att genom ett fönster titta ut på denna trånga och undangömda, sällan af menniskofot beträdda, skräpvrå med dess fyra nakna murar, dess kringströdda byggnadsgrus, glasskärfvor, bitar af blomsterkrukor och andra kärl af hvarjehanda ämne och slag och måhända i en vrå en döende buske. Ej heller torde den der titten genom fönstret ha lyckats oss, enär rutorna i de lägre våningarnes rum åt gården ofta äro mattslipade för att uteslänga den ruskiga anblicken. Men vill man annars läsa en liflig, humoristisk beskrifning öfver en dylik gård, hänvisar jag till Dickens' "Nicolas Nickleby" 2:dra kapitlet, der Ralph Nicklebys bostad och utsigten från hans konfönster beskrivas.

Att för öfrigt ett engelskt hus inne i London i allmänhet ej har någon tillstymmelse till hvad vi kalla *uthus*, bör kunna förstås af hvad som redan är sagdt, eller af sig sjelft. Endast mycket förnäma och rika familjer, de som i London bebo palatslika byggnader, ha ibland på sin bostadstomt eller åtminstone bakom den i någon gränd sitt eget stall och vagnsbod. Ja, ofta äro hela gator (smärre bakgator) bakom förnämare kvarter i West-End uteslutande upptagna af rader af vagns- och stallbyggnader, s. k. *private mews*, med boningsrum ofvanför för stallbetjeningen och deras hushåll — allt tillhörande de respektive familjer, som bebo det präktiga kvarter, bakom hvilket den lilla gatan löper. Andra åter ha sina hästar, åkdon och stallbetjening inackorderade i närheten, eller stundom på ett temligen obehägnat afstånd, i s. k. *public mews* d. v. s. vagns- och stallbyggnader till allmänhetens tjänst, hvilka egas och handhafvas af personer, som gjort till sitt yrke att mottaga dylika inackorderingar. Inom den bergade medelklassen, hvarmed vi här egentligen sysselsätta oss, äfvensom inom den mindre burgna aristokratien, torde det vara vanligast att i ett tredje slag af "mews", der hästar och vagnar uthyras (*jobmasters' and cabproprietors' mews*), enligt uppgjortt ackord hyra både häst, vagn och kusk att vid behof hållas familjen tillhanda. Det påstås, att en del familjer, som ej ha råd att underhålla eget equipage men deremot så mycket större lust att underhålla skenet, äro mycket angelägna att låta det equipage, de sålunda hyrt, i verdens ögon galla för deras

eget. I sådana fall synes kusken härom vara i hemligt förstånd med familjen: han bär eller föreställes bära familjens livré, han anmäler efter supén med en viss värdighet Mr X:s vagn och är i allo väl inöfvad i rolen af privat familjekusk, en rol som han torde vara i tillfälle att öfva mer än i en familj under samma dag. Verldens vanda öga genomskådar väl bedrägeriet — men den har takt nog att låtsas om ingenting. f

Och nu lemna vi London med dess rök och dimma och skynda ut till dess mera soliga omnejder för att der med en enda liten blick komma underfund med, hvaruti mera landtliga hus, sådana som t. ex. Mr L:s bostad, hufvudsakligen skilja sig från hus i staden. Att Mr L. på sin tomt hade rum för både stall, vagnsbod och andra uthusbyggnader förstås af sig sjelft; och lika lätt förstås, att det större utrymme, som medgifves ett boningshus på landet eller i en "*suburb*", äfven betingar åt detta en annan form och en större sjelfständighet och omvexling, — hvarvid det enligt engelsk smak vanligen sväller ut i alla slags pittoreska utsprång och oregelbundenheter — och att det naturligtvis framför allt blir bredare och lägre, hvarigenom äfven en och annan olikhet måste uppkomma i den inre anordningen. Så t. ex. blir förstugan bredare och ljusare; "*the drawing-room*" ligger vanligen på nedre botten vägg i vägg med matsalen; matsalens fönster på façaden utvidgar sig ofta till ett bredt, i halfrundel utskjutande s. k. "*bay-window*"; sängkamarafdelningen börjar redan en trappa upp, och derofvanför är ofta ej mera än ännu en våning. I allt öfrigt liknar det landtliga husets anordning och inredning i hufvudsak husets i staden — och det har alltså liksom detta sitt underjordiska kök med dess inre och yttre trappuppgång. Äfven denna köksvåning är naturligtvis rymligare än den i staden, så att den innehåller åtskilliga rum, som i staden saknas, dels för hushållsgöromål, dels för tjenare, och kanske äfven ett biljardrum.

Man må emellertid ej föreställa sig, att ens en landtlig bostad någonsin får den långsträckta formen som hus hos oss. Mer än fyra fönster i bredd på samma sida kan jag ej påminna mig ha sett annat än på palatser eller offentliga byggnader. Med sådana hus ha vi emellertid här ej att göra. Ej heller kunna vi särskildt sysselsätta oss med de täcka och ofta med murgrön och andra kläng-

växter rikt omslingrade små bostäder, som äro kända under det poetiska namnet "cottages", och som ofta bebos af anspråkslösa familjer af den bergade medelklassen, och särskildt synas vara ett omtyckt tillhåll för nygifta. "A cottage and a happy couple" (en koja och ett lyckligt par) klingar nemligen lika bra tillsammans för engelska öron som "en koja och ett hjerta" för svenska.

* * *

Efter denna beskrifning på det engelska *huset* ligger det nära, till hands att kasta en blick på *husfolket*, tjänarne; och de äro i sanning ej utan sitt särskilda intresse, enär de dels intaga en i viss grad annan ställning till husbondefolket än våra, och dels erbjuda en större mångfald af arter och dertill mera bestämdt utpräglade typer. Som bekant spela också tjänarne hos de engelska humoristerna ofta en rätt framstående roll.

Beträffande först deras allmänna ställning till husbondefolket, så får jag som min iakttagelse nämna, att jag aldrig i England varit vittne till eller hört omtalas denna vänliga, stundom förtroliga, ton mellan husbönder och tjänare, som ännu ofta förekommer i Sverige, åtminstone i våra småstäder och än mera på landet. Och jag har mycken anledning att tro, att min iakttagelse i detta fall öfverensstämmer med allmänna förhållandet. Om ock någonstades i England ännu skulle kunna uppvisas en eller annan *Sam Weller* med en deremot svarande *Pickwick*, så vågar jag dock tro, att så väl denna tjänare- som denna husbonde-typ just i England är sällsyntare än i något annat land, och att måhända just sjelfva sällsyntheten i sin mån bidragit att göra dessa glada idealiska Dickens-karakterer så populära bland hans landsmän. Det allmänna förhållandet i verkligheten är nemligen utan tvifvel ett rakt motsatt. Den stränga, nästan dystra rang- och klasskillnad, som är ett så utmärkande drag för det engelska samhället, synes mig falla på ett nästan isande sätt i ögonen just i förhållandet mellan tjänare och herrskap i ett hus, så vidt jag varit i tillfälle att bevittna det. Någon ting mera kallt, kort och bestämdt tror jag mig aldrig ha sett. Den engelske tjänaren är stolt liksom hans herre, och detta torde ha sin grund i hans medvetande af sin

sjelfständighet gent emot denne, till hvilken han endast anser sig stå i förhållande af likställig kontraherande part. Hans kontrakt och engelsk lag på detta område torde ock verkligen ställa honom i ett större personligt oberoende i förhållande till husbonden än fallet är hos oss, och det är måhända just detta i förening med det stolta brittiska lynnet, som aflägsnar det mera personliga och hjertliga i förhållandet.

Den glädtighet, vänlighet och villighet, som man så ofta finner hos svenska tjenare, ersättes dock i en ej obetydlig grad hos de engelska genom ett desto klarare medvetande af en tjenares ställning och pligter. Ja, man torde förgäfvos i andra länder söka tjenare, som utmärka sig i samma grad och på samma sätt som de engelska för punktlig hörsamhet och afmätt höflighet. Säkert återfinner man ingenstädes deras lugna *värdighet*. Den engelska tjenarens korta "*yes sir!*" — "*no sir!*" — synas mig ock inge mer trygghet än de långa utlåtanden, som ej sällan flöda från våra svenska tjenares läppar. Emellertid, jag upprepar det, qvarstår för känslan alltid intrycket af det ömsesidiga förhållandet mellan engelska tjenare och husbönder såsom ett dött maskineri och tillika ett af skör beskaffenhet, synnerligen som det saknar den smörjelse, som ligger i husbondens vänliga uppmuntran, eller hvad vi i Sverige kalla "ett godt ord då och då". Å ena sidan kan derföre en liten häftighet i uttryck vid något tillfälle eller en befallning, som ej tillhör tjensten, å den andra en obetydlig försumlighet i uppassningen vara tillräckligt att åstadkomma en brytning, eller, med andra ord, att framkalla det i England välbekanta "*a month's warning*" (hvilket kan öfversättas med "anmälan om flyttning ur tjensten inom en månad").

De sparströdda undantagen från det nu beskrifna stela förhållandet mellan engelska husbönder och tjenare torde böra sökas på landet, och der, eget nog, egentligen i de högaristokratiska familjerna. Det har berättats mig, att man der ännu ibland finner trotjenare af gamla sorten, sådana som ville gå i elden för sin herre, och som för öfrigt betrakta sig lika bofasta på egendomen som denne sjelf. Jag erinrar mig en anekdot, som berättats mig af Mr C. i Skotland. En skottsk lord af hans bekanta såg sig af någon anledning rödgad att uppsäga en gammal trotjenare och sade alltså sorgset till honom en dag:

“*Well, James, we must part*“, hvarpå gamle James helt lugnt svarade: “*Indeed, mylord, where are you going? **)“

De skilda sysselsättningar, som tillkomma de olika tjenarne, äro mycket strängt begränsade, och att anmoda en engelsk tjenare att göra något, äfven en obetydlighet, som ej kontraktse enligt tillhör hans särskilda tjänst, är att förolämpa honom, och man riskerar att få en bestämd vägran. Det är väl ock derföre, som man, till undvikande af kollisioner, har i många större hus en s. k. “*odd man*“ eller “*man of all work*“, som det just enligt kontraktet åligger att göra “*hvad som helst*“, alla slags “*odd jobs*“. Ofta har man ock en piga af samma sort, en “*maid of all work*“. Det blir någon af dem, som t. ex. får “*tvätta fönstren*“, ty det kan i England ingen huspiga eller betjent åläggas, liksom och dessa äro höjda öfver all “*skoborstning*“ (hvilken möjligen kan åläggas en betjentpojke, der sådan finnes). Der man ej har vare sig *man* eller *maid* “*of all work*“, får man alltså vid behof hyra extra hjälp för sådana, hos oss vanliga, tjenaregöromål, som i England ingen tjenares särskilda kontrakt ålägger honom. Naturligt är, att i fattiga familjer, der man ej har råd att ha mer än *en* tjenare och ej heller att hyra extra, är den enda, som man har, en “*maid of all work*“.

Liksom en strängt begränsad arbetsfördelning är ett utmärkande drag inom den engelska tjenareverlden, så råder der äfven en utpreglad rangskilnad tjenarne sjelfva emellan, kanske ömtåligare än på något annat håll i det engelska samhället. En “*butler*“ (munsänk, hofmästare) anser sig utan tvifvel intaga en högre samhällsställning än en “*footman*“ (betjent), och denna åter är nedlåtande i sitt sätt gentemot en “*page*“ (betjentgosse), o. s. v. Jag var en gång under en veckas tid, som jag tillbragte i ett aristokratiskt hus på landet, dagligen i tillfälle att se den talrika tjenareskaran inträda till morgonbönen under det strängaste iakttagande af rangordning. Vid en gifven signal öppnades en dörr, och tjenarne intågade i matsalen i en lång gåsmarsch. Först kommo de qvinliga, ty “*ära åt damerna*“ är äfven inom den engelska tjenaresociéten den ridderliga grundsats, som står öfver hvarje rangrulla. Alltså, processionen inträdde i följande ordning 1) Hushållerskan

*) På svenska: »Hör nu, James, du och jag måste skiljas.» — »Jaså, mylord, hvart ska' ni då ta vägen?»

(*the housekeeper*), trotjenarinna i familjen och öfverintendentska öfver de andra, lägre tjenarne, såg ut som en liten svensk prostinna, 2) fruns kammarjungfru (*the lady's maid*) nästan så fin som en fröken, 3) köksan (*the cook*), 4) tvätterskan (*the laundress*), 5) huspigian (*the house-maid*), 6) två kökspigor (*kitchen-maids*), marscherande efter tjensteålder, 7) diskpigian (*the scullery-maid*) och slutligen 8) mjölkkammarpigian (*the dairy-maid*). Sedan kvinnorna i denna ordning följt på hvarandra i tät gåsmarsch, kräfde etiketten en liten lucka af några alnar, och derpå kom raden af manlige tjenare: främst gick N:o 1) *the butler* en siratlig figur i svart frack, såg ut som en grosshandlare; derpå i livrée den öfriga raden: 2) herrns kammartjenare (*gentleman's valet*), 3) fruns betjent (*lady's footman*), 4) andre betjenten (*second footman*), 5) betjentpojken (*the page*), 6) *the man of all work* eller *odd man*.

Skulle jag ha begått något misstag i denna min ranglista, uppgjord dels efter förfrågningar på stället, dels i minnet, så ber jag de aristokratiska tjenarne om ursäkt. Orsaken, hvarför stallbetjeningen (*the coachman* och *the groom* m. fl.) icke var med, är den, att denna betjening här, såsom i allmänhet i England, bodde för sig sjelf i särskildt hushåll vid stallgården och derfor ej behöfde infinna sig vid herrskapets bönestunder. Kuskers rang är annars näst efter "gentleman's (el. mylord's) valet".

Hos den högsta och rikaste engelska noblessen förekomma utom de nu uppräknade dels stundom en s. k. *steward*, ett slags intendent, som sköter ekonomien, för räkenskaper och har ett slags inspektion i huset, men i alla fall är tjenare och icke "gentleman", dels en s. k. *under-butler*, som har vård om bordsilfret, och som tager rang emellan "mylord's valet och "the coachman".

Den viktigaste ranglinje mellan tjenarne är emellertid den, som delar dem i "*upper servants*" (högre tjenare) och "*livery servants*" (livrée-tjenare). De förra äro bland männen de, som icke äro klädda i livrée utan i svarta kläder (frack och hvit halsduk), alltså endast "the butler" och "under-butler"; bland kvinnorna de tre högsta graderna, neml. "the housekeeper", "cook" och "lady's maid". "The livery servants" utgöras af alla de öfriga, och de kallas så, emedan alla männen inom denna klass bära livrée. I jmförelse med dessa anse sig "the upper servants" nä-

stan som herrskap. De äta till och med sin middag före de andra i "the servants' hall", ja, jag har sett berättas någorstädes, att "the livery servants" dervid få passa upp dem vid bordet. Efter intagen middag mottagas "the upper servants" i hushållerskans "sitting-room", som tjenar dem till ett slags förmak, der de under hushållerskans presidium underhålla hvarandra med en bildad konversation. Till detta societetsrum få "the livery servants" aldrig tillträde. Men än mer. När på ett adligt gods en mängd gäster med sina tjenare under någon tid uppehåller sig, så säges det, att i den lilla societé af "upper servants", som då dagligen sammanträffa i "the servants hall" och i hushållerskans förmak, en sträng rangordning iakttages enligt den rang, som tillkommer hvars och ens herre, och att de äfven i enlighet härmed benämna hvarandra "duke", "earl", "marquis", "duchess", "marchioness", o. s. v.

Må man förlåta mig denna långa utflykt bland den förnäma tjenareverlden, som egentligen ej hörde till vårt ämne; men den lockade mig genom sin glans.

Vi vända oss åter till medelklassen. Naturligtvis förekommer der endast en ringa bråkdel af detta långa följe. Ja, hos en och annan är tjenarelistan nästan lika enkel som hos oss. Min vän Mr L. t. ex. hade, om jag undantager trädgårdsmästaren icke en enda manlig tjenare mer än en betjentpojke utan livrée. Rätt vanligt torde det annars vara äfven i medelklassens familjer, att ha en "butler" för serveringens öfvervakande och vins iskänkande vid middagen. Denne är, såsom man redan af skildringen här ofvan kunnat förstå, en högst värdig person i sitt uppträdande. Om mången individ af denna art kan man nästan säga, som Andersen i en af sina sagor säger om den kinesiske kejsarens kammarherre: "han var saa fornem, at naar Nogen...vovede at tale til ham eller spørge ham om noget, saa svarede han ikke andet end "P!", og det har ikke noget at betyde."

En annan i hus af medelklassen ofta förekommande tjenare, är den lille betjentpojken (the page), hvars tätt åtsittande jacka, framtill öfversållad med små blanka knappar, äfven förskaffat honom det mera skämtsamma namnet "buttons" (knappar). Han gör en liten rätt komisk figur, när han, minderårig och spensligt liten, som han vanligen är, kommer traskande efter sin "missus" på gatan med en

ofantlig svart livréhatt på hufvudet, och ett par stora handskar på händerna, bärande hennes mops eller hennes paketer och derunder tagande så mycket som möjligt sin lilla värdighet i akt. Till hans befattning hör för öfrigt att öppna förstugudörren, när det ringer, att sitta på kuskbocken bredvid kusken för att vara till hands vid vagnsdörren och vanligen äfven att biträda vid uppässningen inom hus, hvarjemte han ofta torde sköta befattningen af *boots* (borstpojke), en benämning som annars blott användes på hotel. Han är tjenarnes bortskämda barn, och får utan tvifvel mången extra läckerbit af köksan.

Den familj, som har häst, har vanligen om icke både kusk och stallpojke, åtminstone det senare. Denne kallas som bekant "*groom*" och igenkännes på sin korta lifrock med bredt läderbälte om lifvet, kragstöfflar halfväges till knät utanpå de tätt åtsittande gulaktiga skinnbyxorna, samt hög livré-hatt på hufvudet. Hans stolthet är att gälla såsom hästkännare, och hans fåfänga att betrakta sin herres häst som sin egen. Som ryttare bör han vara utmärkt, men får ej heller vara alldeles okunnig i kuskens yrke. Särskildt hör till hans befattning att, när någon af familjens damer eller stundom äfven manliga medlemmar rider ut ensam, följa som en skyddsande eller lifdrabant till häst på vederbörligt afstånd. Det är en förnöjelse att se honom i Hyde park, när han på detta sätt uppträder i sin glans.

Betjenten (the footman) hvilken inom medelklassen torde vara mindre vanlig än någon af de tre föregående, är egentligen i stort, hvad den lille betjentpojken är i smått — han utför samma sysslor, ehuru med större värdighet och större långsamhet. Han är som namnet anger egentligen till fots, men förekommer stundom beriden. I medelklassens tjänst är han ännu temligen enkel till uniformen och jemförelsevis anspråkslös till uppträdandet, men i den högförnäma klassens tjänst prunkar han, icke utan ädel själfkänsla, i alla regnbågens färger. Här ser man honom t. ex. i purpurröda knäbyxor, himmelsblå rock, orangegul väst, gredelina strumpor och guld både fram och bak; och härtill kommer vanligen äfven pudradt hår. (Pudrad *peruk* bäres endast af en och annan högförnäm *coachman*). Betjenter af detta aristokratiska mönster äro kända under öknamnet "*funkeys*" (oöfversättligt) och förekomma van-

ligen två eller flere i de rika och förnåma husen, der deras egentligaste göromål, när de icke pryda baksidan af sin herres vagn, torde vara att låta se sig i hans förstugudörr under inväntan af möjligen anländande visiter. Ett bland deras utmärkande drag är det, att de äro vida förnämre än sina herrar, och för "profanum vulgus" vida mera otillgängliga.

Återstår ännu en högst viktig matador i det engelska huset, och det är — köksan eller kanske rättare kokerskan (the cook). Denna underjordiska Proserpina regerar som en allrådande drottning i köksregionen, och hennes lön är ofta så godt som ett litet "apanage". Om sin öfverlägsenhet öfver sin husmoder i den kulinariska vetenskapen och om sin outhärlighet är hon fullt medveten och intager derföre genast från början en temligen själfständig ställning gent emot både husmodren och sina medtjenare, mot hvilka senare hon är nedlåtande. Köket är hennes, och hon tycker ej mycket om husmodrens besök och befallningar på denna sin egen mark. Det lär, delvis af denna anledning, vara fallet, att mången engelsk fru helst undviker personliga besök i köket, och i stället föredrar att utdela sina ordres från toppen af den förut beskriфта trappan eller låter kalla köksan ofvan jord. Jag har själf sett flera exempel på denna den engelska husmodrens respekt för köket. Rätt rolig och betecknande är en karrikatur i Punch, som föreställer en köksa sittande med trotsig min i en fätölj i "drawing-room" och förklarande för den inträdande häpnade husmodren, "att när frun behagade hedra henne med besök i köket, så ville hon å sin sida besvara denna artighet genom en liten kontrapisit i förmaket."

Med en närmare skildring af de öfriga tjenarne, och särskildt tjenarinnorna, vill jag ej onödigtvis upptaga tiden, — utan slutar nu det långa kapitlet om "hus och tjenare". Skulle jag ha något att tillägga som ett post scriptum, så vore det blott, att högre hyror för *hus* och högre löner för *tjenare* än i England finnas troligen ej i hela den civiliserade världen och allra minst i vårt fattiga Sverige, der helt säkert mången embetsman skulle lefva godt på en engelsk tjenares lön, och mången familj ännu bättre på en vanlig engelsk bostadshyra.

III.

Förmiddagen.

Sedan Mr L. och hans söner, såsom vi i första kapitlet omnämnt, skyndat från hemmet efter frukosten för att i "the City" sköta sina göromål för dagen, är Mrs L. lemnad i oinskränkt besittning af hela den långa förmiddagen — jag säger "långa", ty den engelska förmiddagen är deruti olik vår, att den räcker till långt fram på eftermiddagen. Med andra ord, Mrs L. är i dag, liksom alla andra veckodagar, "gräsenka" från kl. 9 f. m. till 6 e. m. — och hon har också inrättat sig derefter. Jag tror till och med, att hon, i likhet med andra engelska fruar, så vant sig vid denna anordning, att hon med all kärlek och aktning för sin äkta man ej skulle vara mycket belåten att se honom gå och skräpa hemma. Så mycket roligare är det i stället att efter den långa skilsmessan återse honom vid middags-tiden: ja, detta återseende har för dem båda ett visst nyhetens behag hela året om. Och dock vill Mrs L. ha förmiddagen för sig sjelf; det är ett af hennes privilegier. Men hvad gör hon då för viktiga saker under denna tid? Ungefär detsamma som andra engelska fruar, ja, som många svenska i hennes ställning. Hon gör först och främst sin stora rund till bodarne, en sysselsättning för hvilken engelska damer tyckas ha en särskild smak*), och hon ger derunder i förbifarten sina ordres för dagen hos fiskmångellaren och grönsakshandlaren — ty Mrs L. är äfven en uthuslig liten fru, kanske mer än andra engelska fruar af min bekantskap — och när detta är förbi, så måhända åker eller går hon på visiter till sina vänner i grannskapet, eller hon mottager sjelf förmiddagsvisiter, hvilka sällan uteblifva, eller, i brist på sådana, sysslar hon med brefskrifning, läsning eller stundom sömnad.

*) Engelska språket har äfven härför ett särskildt verb »to shop», hvilket kommer af subst. »shop» bod och alltså ordagrant skulle betydja »att boda», om svenskan tillåte ett sådant verb.

Jag tillerkände Mrs L. en viss grad af huslighet, men detta måste vi fatta på engelskt sätt; ty med hushållsbestyr i svensk mening befattar sig väl en engelsk fru föga, och hon sätter, såsom vi redan i förra kapitlet anført, endast motvilligt sin fot i köket. För sådana besök lämpar sig kanske ej heller hennes eleganta toalett, åt hvilken hon dagligen egnar den största omsorg. Frasandet af Mrs L:s sidenklädning väckte mig ofta i hvardagslag ur mina studier, när hon i full gala händelsevis svepte förbi dörren till biblioteksrummet. Med ett ord, jag miss-tänker mycket, att den husmoderliga dygd vi ofvan omnämnt är i England inom de s. k. bättre klasserna i än mycket högre grad än i Sverige en öfvervunnen ståndpunkt. Den uppfattning jag bildat mig af en engelsk fru och hennes ställning, särskildt en elegant Londonfru med "housekeeper", skulle jag vilja uttrycka ungefär sålunda: Frun i England är husets prydnad och, så att säga, hemmets genie, men ej egentligen dess praktiskt insigtsfulla föreständerska. Hennes ställning är alltså helt poetisk och, om jag så får säga, älskvärdt opraktisk, hvilket ock ej sällan röjer sig i de befallningar hon då och då utdelar från toppen af kökstrappan eller från sitt bekväma soffhörn i "the drawing-room". Hennes uppfostran har ej heller någonsin legat åt det husliga eller haft detta i ringaste mån i sigte. Och för resten tycker inte ens hennes man fordra denna egenskap hos henne. I den londonske "gentlemannens" ögon synes det vara en mera maktpåliggande uppgift för hustrun att i hemmet, om jag så får säga, "gå och se bra ut" och utstråla liksom en jemn atmosfer af elegans och behag. Hon skall äfven ha förmåga att på ett intagande sätt representera i hans hus såväl vid middagsbordet som i "drawing-room", att pryddligt anordna hans hem, sjelf dess första prydnad, och framför allt att med ljufva småleenden och ständigt godt lynne bortjaga molnen från hans panna, eller ödmjukt böja sig under de stormbyar, som dessa moln kunna behaga att föra med sig. Och låt oss ej heller förglömma, att hon äfven bör ha lärt så pass mycket musik, att hon kan förljufva hans lilla middagslur genom ett älskvärdt klinkande på pianot. Ja, jag vågar öppet uttala den öfvertygelsen, att engelsmannen i allmänhet i förhållande till sin hustru är en stor egoist, och att han alltför mycket gör sin rätt gällande att vara

“*the lord of creation* (skapelsens herre); men låt oss äfven medgifva, att han härvid har ett mäktigt stöd i den engelska qvinnans egna fördomar. Se bara, hvilken lydig och lycklig tjenarinna åt den tillbedde mannen mången engelsk fruntimmersroman gör af sin hjertinna, och se ihuru hög, privilegierad och ofelbar den gör mannen gentemot henne. Men detta ämne skulle föra oss för långt. Vare det nog sagdt, att de små Londonsfruarna äro älskvärda, undergifna, behagfulla, eleganta och poetiska väsen, och att man synes så framför allt vilja ha dem.

Den förut antydda arbetsfördelningen inom det engelska huset, som så väsendtligen befriar vår engelska fru från hushållstankar, befriar henne äfven i ej ringa mon från den närmare omtanken och omvårdnaden om barnen. Dessa — vi tala om barn *under* skolåldern — lefva i sitt “nursery”, långt afskilda från de fina våningarne och de ömtåliga öronen nedanför, när de icke af sin “nurse” eller “bonne” föras ut och luftas i närmaste “square” eller park. De intaga väl äfven mestadels sina mål i barnkammaren, der de bilda så att säga en liten stat i staten; och om jag ej alltför mycket mistager mig, så är det för dem verkliga små högtidsstunder, när de få vara tillsammans med föräldrarne i förmaket eller få infinna sig i matsalen vid desserten efter middagen. Visserligen är väl moderskärleken i England lika stor som någonsin i Sverige, men engelska lefnadsvanor och uppfostringssätt och andra förhållanden göra dock, att den engelska modern, oberäkadt sina kärleksfulla besök i “the nursery” morgon och afton eller oftare, måhända ej lefver eller umgås med sina barn som den svenska med sina.

Men vi återvända nu till Mr L:s hus. Klockan är omkring half tolf på f. m. Jag har nyss sett Mrs L. och hennes brorsdotter återkomma från en liten tur i vagn, hvarunder de utan tvifvel gjort några små uppköp och måhända äfven ett eller annat kort morgonbesök hos någon af Mrs L:s väninnor i grannskapet. Mera formella visiter sparas till längre fram. Hvad min egen värda person beträffar, så har jag efter någon läsning i biblioteksrummet och en spatsertur i den vackra trädgården, dragit mig tillbaka i min sängkammare, der jag nu sitter med några böcker framför mig vid det öppna fönstret. Jag har nemligen inrättat sängkammaren på samma gång till en

studerokammare genom att till hela familjens förvåning låta ditflytta ett bord, på hvilket jag uppradad mina böcker.

Många minuter har jag ej sutit, då jag hör en ringning från den yttre gårdsporten — och tittar nyfiket ut. Porten springer upp, öppnad inifrån liksom af en osynlig hand*). En äldre dam, åtföljd af en yngre, som synes vara hennes dotter, inträda — det är den första morgonvisiten. Efter en liten stund ringes igen, och denna gång är det en ung herre af äkta engelsk typ och snitt — polissongerna icke till förglömmas. Jag börjar finna studierna tråkiga — och, anseende mig böra taga tillfället i akt att öfva mig i språkets talande och på samma gång studera engelska seder och karakterer — lemna jag mina bokstudier åt sitt öde och går raskt utför trapporna för att uppsöka Mrs L. och de främmande. Jag finner dem snart i trädgården, grupperade i skuggan af några höga lindar, Mrs L:s favoritplats, der bekväma trädgårdsstolar af hvarjehanda skapnad och färg voro placerade under den varma årstiden. Jag iakttager, att mitt annalkande ej på ringaste sätt tilldrager sig de främmandes uppmärksamhet, om jag undantager, att den unge engelsmannen för ett ögonblick vänder på hufvudet, sätter sin lorgnett i ögonvrån och betraktar mina ben — förmodligen emedan det var dessa, som förorsakade bullret vid mitt annalkande, och han med min person ej ansåg sig ha något att skaffa. Konversationen fortsattes obesväradt, som om sällskapet icke fått någon tillökning, och ehuru jag på svenskt sätt väntar med en viss högtidlighet att bli presenterad, sker detta först vid en tillfällig paus i samtalet, under hvilken engelsmannen ytterligare haft tid att egna mig en liten lorgnettering, denna gång riktad ungefär midt på min väst. Mrs L. verkställer nu presentationen liksom mera för att fylla pausen, och det sker på ett helt enkelt sätt genom blott uppgifvande af namnen å ömse sidor — dock tillägger hon efter mitt namn "*from Sweden*". Jag bugar mig på svenskt vis; de båda förnäma damerna göra en diminutiv rörelse på hufvudet eller ögonlocken (jag såg ej hvilketdera), och den unge engelsmannen räcker mig han-

*) Hemligheten består i en lång ståltrådsledning från köket, förmedelst hvilken man der kan helt bekvämt dra från rigeln utan att springa den långa vägen ned till porten.

den med ett läspande "How d'ye do?"; men dermed tyckes han också ha gjort en öfveranstängning af artighet, ty han sjunker genast tillbaka på sin stol, vänder mig ryggen och återtager obesväradt tråden af konversationen. På samma sätt ungefär skulle han och de främmande damerna utan tvifvel ha gått tillväga i förhållande till hvilken obekant som helst, som slutit sig till sällskapet; ehuru medgifvas måste, att min egenskap af utländing ytterligare ökade likgiltigheten. I början af min vistelse i England föreföll mig en dylik kyla ofta stötande — men vid det tillfälle, som nu är i fråga, var jag redan gammal och van.

Jag gör flera små försök att inleda en konversation med den unge engelsmannen, men fåfängt: jag får endast ett långsläpigt "yes" eller "no" till svar, eller jag får ej något svar alls; men han hedrar mig i stället hvarje gång med en lång förvånad blick genom lorgnetten — som ville han säga: "hvad i all världen har jag med dig att göra? — jag känner dig inte ett spår, — du är utländing — och så har du glasögon på köpet."

Glasögon — det må nämnas i förbifarten — äro bland engelsmän i allmänhet och särskildt bland yngre, något ytterst sällsynt, och jag har tyckt mig finna, att de rent af betraktas som en utländsk löjlighet. Sanningen häraf störde hvarje glasögonbärande utländing i England haft tillfälle att erfaras. Kanske har han till och med hört "*Old Barnacles!*" (gamla näsklämma!) eller "*old German!*" (gamle tysk!) ropas efter sig af gatpojkarne i London.

Den unge herrn var i sitt sätt, om ej en representant för engelske gentlemen i allmänhet, dock för en ej cobetydlig del af det unga England*). Deras "*manners*"

*) Sedan ofvanstående nedskrifvits, har jag i "*The Illustrated London News*" för den 4 Mars 1876 funnit en uppsats med titel "*Our Manners*", hvarur jag ej kan neka mig nöjet att meddela följande rader med bibehållande af originalspråket: — — "It is not at all a new remark that the young men of the day — University men, perhaps, even more than others — affect a stolid want of ceremony which appears to advocates of the "old school" of elaborate politeness, the extreme of vulgarity. Manliness is the order of the day, and, consequently, if we may attempt to be epigrammatical, many men are too much lacking in womanliness; they are sturdy, rough, stiff, wanting in tact, pleasantness, true politeness." — — — — "It is in their manner to men more than to women that the younger "gentlemen" of to day want curtesy." — — — — "Silence to strangers, the making conversation difficult and ignoring little attempts to promote its flow — in a word, they

synas oss, synnerligen i början, vara så ohöfliga, att de skulle bittert förarga oss, om de icke på samma gång verkade afkylande genom sin beundransvärda flegma, och äfven förvånade och roade oss genom sin naivetet. Och så befriade från allt behag och all umgänges-takt dessa "manners" i våra ögon än äro, ha de dock *en* god sida nemligen en viss ärlig rättframhet, som visserligen stundom gränsar till sjelfvisk cynism, men som dock alltid gör, att man på engelsmannen kan tillämpa det redbara svenska talesättet: "man vet hvar man har honom". För engelsmannen äro alla artigheter mot främmande, alla fraser och ceremonier endast lika många löjligheter.

Jag har en gång sett en engelsman skratta så att tårarna tillrade, under det han med ord och åtbörder skildrade en presentation i Sverige — först och främst det högtidliga närmandet och den djupa tystnaden å ömse sidor, såsom om något ytterst viktigt stundade, och vidare, då detta lät ett ögonblick vänta på sig, en ängslig förlägenhet, liksom funnes ingen räddning, förr än man fått veta namnet på den obekante — "och förlägenheten är alldeles densamma," anmärkte engelsmannen skrattande, "äfven i de fall då parterna sett hvarandra tusende gånger och känna hvarandras namn lika väl som sina egna — men ännu ej haft den äran". Vidare roade han sig åt sjelfva den af-rundade presentationsformeln, hvilken han dock karrikerade väl mycket, och derpå framställde han den artiga bugningen och glömde ej heller de båda parternas förtviflade försök att göra sig behagliga för hvarandra genom några upplysningar om den sista förändringen i väderleken — "och," tillade han, "man anser dessa fraser efter presentationen så oeftergifliga, att man för deras skull afbryter den intressantaste konversation, hvarmed man förut varit på annat håll sysselsatt." Den värde engelsmannen, som länge varit i tillfälle att göra sina iakttagelser i Sverige, hade väl i grunden ej så orätt, om ock hans skildring var något öfverdrifven. Men lika säkert är, att engelsmännen

---

wish to keep people at a distance rather than to put them at their ease — also marks the »uncivilised monkey», who not only thinks, but loudly and on all occasions proclaims, himself a gentleman.» o. s. v. — — — — Detta är minsann ord och inga visor. Den engelske författaren dömer till och med vida strängare, än jag vågat eller ens haft skäl att göra.

å sin sida gå för långt åt det motsatta hållet, i det de ofta förakta äfven sådan höflighet, som föreskrièves af vanlig människovänlighet eller åtminstone af en naturlig känsla för hvad som är rätt och passande. För öfrigt tyckas de väl mycket försumma de enkla former, som hos andra nationer höra till umgängeslivets *abc*. Så t. ex. kan jag ej påminna mig, att jag någonsin sett en engelsman bocka sig, åtminstone i den strängare mening vi fatta detta ord; och jag tviflar nästan på, att han *kan* det.

Tilläggas bör dock, att den nu skildrade stelheden och kantigheten mera påträffas just bland medelklassens gentleman än bland aristokratiens.

Och efter vi äro inne på detta kapitel, äfven ett litet ord om damerna. Jag nämnde, att de båda främmande damerna vid presentationen gjorde en diminutiv rörelse på hufvudet eller ögonlocken. Ja, stundora föreföll det mig i England, när jag presenterades för en lady, som om hon icke ens rörde på ögonlocken utan bara stirrade en i ansigtet, och äfven detta ej särdeles vänligt. Hvad som mer än annat bidrager att göra en engelsk dam så "*reserved*" i sitt sätt att mottaga nya herrbekantskaper, är måhända medvetandet af ett särskildt privilegium, som är henne af det engelska umgängeslivet tillerkändt, jag menar privilegiet att med oinskränkt godtycke antaga eller förkasta nya bekantskaper, ja, äfven till en viss grad gamla. Med andra ord, en engelsk lady, för hvilken du i går presenterades, och med hvilken du till och med hade en lång konversation — möter du i dag, och hon känner dig icke mer, du må helsa aldrig så artigt. För öfrigt *får* du enligt engelsk *convenance* icke helsa på henne förr, än *hon* först helsat på *dig*; och detta är, om jag så får säga, sjelfva knuten af hennes privilegium. Det skulle rent af betraktas som påfluget, om en herre toge af hatten för en dam vid ett möte på gatan — innan hon först gjort sitt lilla igenkänningstecken. Huruvida nu denna sed är efterföljansvärd eller icke, åtager jag mig ej att bedöma; den synes mig dock ha åtminstone *en* god sida, nemligen, att den i sin mån ger den unga qvinnan ett ofta behöfligt skydd mot påträngande eller obehagliga bekantskaper: dess dåliga sida torde vara, att den äfven uppmuntrar högmodet och nycken. Att på nämnda sätt afklippa en bekantskap

kallas på engelska "to cut"*), och man hör ofta sådana ööfversättliga fraser som "she cut me in the street", "she cut him at the ball", "she cut him dead" etc. Den ädla "cut"-metoden begagnas äfven ganska mycket af herrar sinesmellan, men är der ej ett respekteradt privilegium, utan går hufvudsakligen i snobberiets tjänst och väcker naturligtvis mycken förargelse hos föremålet för handlingen.

Men återvändom nu till sällskapet i trädgården. Sedan samtalet fortfarit en stund, föreslår Mrs L. ett parti "croquet"**) på den gröna gräsmattan bredvid, der allt är i ordning, och detta förslag antages naturligtvis med nöje (såsom ett vanligt tidsfördrif på förmiddagen, då tid och tillfälle gifves). Såsom mera obekant med spelet — hvilket dock sedan blifvit så allmänt äfven i Sverige — anhaller jag att få vara åskådare; och ett lifligt parti börjar nu mellan engelsmannen och unga Mrs P. å ena sidan och de båda främmande damerna å den andra. Jag var nu i tillfälle att beundra den utomordentliga skicklighet i detta spel, hvilken i England är så vanlig icke minst bland de unga damerna, att icke tala om den ledighet och grace, med hvilken dessa sköta klubban — ja, måhända skulle våra svenska damer här ha ett och annat att lära — och äfven får jag nu se en liten skymt af den egendomliga "excitement" som vid hvarje "sport", äfven den obetydligaste, genombryter och genomdar den engelska flegman med oemotståndlig makt. Denna "excitement" — ett ord, som jag skulle vilja på försök öfversätta med "tillfällig lidelsefullhet" — tyckes utgöra den enda oregelbundenheten i det engelska temperamentet, hvilket annars är så jemnt som en blank yta. Vid det nu ifrågavarande croquet-partiet rycktes de spelandes själ fullkomligt med:

*) Vid verbet "cut" (afskära, afklippa) underförstås väl här egentligen "an acquaintance" (en bekantskap), men verbet förekommer dock än mera med personobjekt såsom i de anförda exemplen.

**) Jag vill anmärka, att jag i England aldrig hört detta ord uttalas annat än med stumt *t* och med benägenhet att ge en lätt fransysk tonvigt åt sista stafvelsen. — En ännu viktigare anmärkning må här, flera år efter författandet af föreliggande uppsats, tilläggas, nemligen att detta spel, som ännu, när uppsatsen skrefs, var i fullt flor i England, numera (1881) alldeles hunnit försvinna och ersättas af ett annat, ett bollspel kalladt "lawn tennis", som för närvarande med den största ifver idkas af den engelska ungdomen af båda könen, snart sagt på alla "lawns" i Storbrittanien.

hjärtliga skratt, glada och missnöjda utrop vexlade med hvarandra, och ju mer spelet framskred, spårade jag en ifver, som nästan öfvergick till verklig lidelse — och stundom utbröt i häftiga ord, hastiga skiftningar af ansigtsfärg etc. Det syntes, som det gälde lif och gods, ja, som om de spelandes väl eller ve berodde på det eller det slaget: med dödstystnad väntar man, att klubban skall falla, och derpå följa blandade rop af glädje och harm. Det är samma yttringar af det engelska lynnet, om ock i smått och inom en trängre krets, som vid de stora kapp-löpningarna och kapprodderna. Sjelfva den annars lugna Mrs L., som tillika med mig sitter som åskådare i skuggan, upphör med sitt handarbete: hennes ögon tindra och hon följer spelet med det lifligaste intresse, hvilket då och då äfven ger sig tillkänna genom ett uppmuntrings- eller varningsord till endera parten. Härvid blandar hon namnen på de olika färgerna "blue", "red", "yellow", "black" med konstiga speltermer, som för mig äro idel hebreiska. Omsider slutar partiet och den unge engelsmannen och hans moitié ha förlorat — men han tyckes med hela öfvertygelsens värme vilja bevisa, att spelet borde ha fått en annan utgång och skulle ha fått det, om inte — — — och här kom det en hel skur af croquet-termer, som jag ej begrep, hvarpå hans motståndare raskt svarade någonting i samma stil, hvilket jag ej heller begrep, så att jag icke är i tillfälle att upplysa, hvem som i denna viktiga strid hade rätt. Om ett ögonblick är allt åter lugnt, och man vill bryta upp, men nu ringer klockan till "luncheon" från verandan, och Mrs L. ber sitt främmande stiga in och deltaga i måltiden, hvartill de ock utan krus samtycka.

"Luncheon" eller förkortadt "lunch" är som bekant ett mellanmål, som vanligen ätes vid ett- eller två-tiden e. m. och endast är afsedt att nödortfelig och liksom i förbigående nedtysta hungern, till dess den vid middagens stora festmål får sin rikliga tillfredsställelse. För att kunna qvarbjuda besökande till "lunch" äro inga andra anstalter af nöden än att bereda dem plats vid bordet, ty för den enkla måltiden följes liksom ett gifvet recept öfver hela landet — och, hvad kvantiteten beträffar, är den alltid rikligt tilltagen. Ingen varm mat serveras. Man har att tillgå en stor kall "roastbeef" (stundom kall skinka eller kalfstek), hvaraf man skär sig eller får sig tillskurna några

skifvor; och härtill äter man smör, bröd och ost och dricker öl, serveradt i glas ur en stor mugg, som fyllts i familjens källare. "Luncheon" är det enda mål i England, vid hvilket jag sett öl förekomma på bordet. Stundom ersättes väl ock ölet af rödvin (*claret*).

Såsom en särdeles omtyckt beståndsdel af "lunch", serverades äfven ofta gurka, hemtad direkte från drifhuset. Just vid den "lunch", som är i fråga, var jag i tillfälle att se, huru denna förtjusning i gurkor yttrade sig på ett för oss svenskar fullkomligt främmande sätt. Sedan man satt sig till bords, märker Mrs L., att nämnde älsklingsspis fattas; och hennes yngste son, som i dag händelsevis kommit hem till "lunch", springer då ut i trädgården och återkommer flämtande om ett ögonblick med en verklig praktgurka i handen; och varm af drifhus och sol, som den ännu var, skickas nu denna laget omkring; och hvar och en, de unga damerna icke undantagna, skär sig ett stort stycke, hvilket genast förtäres med den största smak tillsammans med ost och bröd. Ja, än mer, sonen och den främmande engelsmannen nöja sig ej härmed, utan bereda på sina tallrikar en sammanstufning af ost och gurka på så sätt, att de sönderhacka och sönderkrama dessa heterogena ämnen till en verklig röra, hvilken de sedan förtära som en läckerhet — och denna afundas jag dem sannerligen icke. Deremot lärde jag mig snart genom daglig öfning det andra sättet, nemligen att äta gurkan enbart, såsom den kom från drifbänken.

Min bekantskap med de främmande går emellertid långsamt, och något tillmötesgående i konversationen finner jag egentligen icke å deras sida. Allting på detta område bör utveckla sig af sig sjelf, det bör liksom gurkan serveras "au naturel", om det skall vara i engelsmannens smak. Jag märker ock nu, att, när saken på detta sätt får ha sin naturliga gång, så smälter isen ganska lätt af sig sjelf; då deremot alla försök att bryta den med våld äro fåfänga. Dessa personer, som i början med allt skäl förefallit mig så obehagliga, bli småningom hyggliga nog, och efter "lunch" befinner jag mig redan i en liffig diskussion på verandan med den unge engelsmannen, under det vi röka en lätt cigarr. "Liffig" är dock kanske för mycket sagdt, ty engelsk liflighet stiger vid dylika tillfällen knappt till värmegraden af svensk tröghet — all-

ting är relativt. Jag fick nu äfven ytterligare bekräftad en iakttagelse, som jag gjort dagligen under mitt vistande i England, nemligen att, när en engelsk gentleman ej har något att säga, så tiger han, och detta under hvad förhållande som helst; ty han känner ej till något tvunget samtal, och han yttrar intet — ja, alldeles för litet — af artighet. Vi svenskar göra tvärtom, vi yttra för mycket af artighet. Vi föra alltför ofta en konversation liksom på nålar; och äfven om vi i öfrigt äro sanningsälskande och allvarliga människor, tvinga vi oss ofta att "ljuga och komplimentera", när vi ej ha annat att säga. Detta är ett okänt sällskapsnöje i England.

En stund efter "lunch" taga de främmande afsked och allt blir åter tyst och stilla i huset. På min fråga får jag af Mrs L. veta, att de besökande äro gamla bekanta i familjen, och att de endast på denna grund kunnat göra ett så tidigt förmiddagsbesök. De mera högtidliga besöken inträffa nemligen i allmänhet under tiden mellan "luncheon" och middag, helst kring 5-tiden. Då är tiden inne för s. k. *carriage-people* — en äkta britisk benämning på fint folk med eget equipage. Också stanna i dag icke mindre än trenne vagnar framför Mr L:s villa — och eleganta matronor med eller utan döttrar segla in genom porten, som hålles vidöppen af deras betjenter. Äfven ett par herr-visiter till fots förekomma. Men med beskrifningen af alla dessa besök vill jag ej ytterligare trötta läsaren. Att de i motsats mot de tidigare besöken voro af en mera fransysk natur och ej utan sin lilla affektation, bör förstås af sig sjelft. Jag får tillägga till Mrs L:s heder, att hon ej tycktes vara särdeles road af dem. Också förekommo de hos henne på långt när icke hvarje dag.

Ett slags förmiddagsbjudningar, egendomliga för England, bör jag icke glömma att nämna: det är de s. k. *garden parties* (trädgårdsbjudningarne). Folk, som hafva dertill lämpliga trädgårdar — ända uppifrån drottning Victoria och ned till Mr L. och hans vederlikar af medelklassen — anordna sådana då och då under den vackra årstiden; och de bestå deri, att de inbjudna, vanligen värdfolkets hela umgängeskrets, efter att flera dagar förut ha på kort mottagit invitationen, infinna sig omkring 3-tiden i värdfolkets trädgård, hvars "lawn" blir liksom sjelfva salongen, och der tillbringa ett par timmar med promenad,

samspråk, frukt-, glace- och tårt-ätning, "flirting" och croquet-spel*) m. m. Jag har ett par gånger varit närvarande vid sådana "garden-parties" och funnit dem vara af särskildt intresse såsom mycket karakteristiska för engelskt umgängeslif; men nu ha vi ej tid med dem.

En liten rätt egendomlig sak med afseende på både förmiddagsvisiter och "garden parties" är, att man vid sådana tillfällen aldrig ser någon herre komma i frack eller i något afseende hvad vi kalla "uppsträckt". I bästa fall bär han en snygg bonjour af den välkända engelska snitten och denna då alltid igenknäppt om lifvet och blott öppen öfver bröstet. Jag kan ej ens erinra mig, att jag någonsin sett en engelsman inträda i ett förmak med uppknäppt bonjour. Jag nämner denna lilla obetydlighet blott derföre, att hos oss förhållandet i detta afseende är alldeles motsatt. Hvad fracken beträffar och allt hvad dertill hörer, så sparas denna dräkt i England till middagen och qvällen, och kallas derföre äfven "evening-dress" (aftondräkt), liksom damernas låghalsade högtids-toalett bär samma namn. Frack på förmiddagen är alltså för engelsmannen under alla förhållanden främmande; och detta går så långt, att till och med vid bröllop — hvilka som bekant alltid hållas på förmiddagen — icke ens sjelfva brudgummen är klädd i frack och naturligtvis ännu mindre någon af bröllopgästerna. Exempelvis vill jag nämna, att, då jag en gång var marskalk på ett bröllop i London, min kostym var mörkblå promenadrock med en röd blomma i knapphållet, ljusblå halsduk, hvit väst och gråa benkläder; och dermed var jag lika festligt bröllopsklädd som brudgummen sjelf.

Vid 5-tiden tar jag en liten spatsertur på det landtliga. Es vackra gator och promenadplatser, och då jag härvid möter min unge engelsman från förmiddagen, helsa vi i förbigående på hvarandra med en nickning och en rörelse med handen, ty i England är ej sed, att herrar ta af sig hatten för hvarandra, och häruti gifva de oss sannerligen ett förståndigt föredöme. På promenadplatserna möter jag äfven här och der skaror af glada rosenkindade barn med deras sköterskor — men förgäfvos ser jag mig

*) Nu för tiden »lawn tennis».

om efter deras mödrar, och ännu mindre finner jag, hvad jag så ofta funnit i Sverige, en fryntlig pappa nedblickande med strålände anlete på en rad af pojkar vid sidan. Att "få gå ut och gå med pappa" torde ock vara en fröjd, som ej vankas så ofta i England som i Sverige — och naturligt, då han ju der vanligen är borta större delen af dagen.

Äfven Mrs. P:s lilla flicka, som modern medfört på sitt släktbesök hos Mrs. L., är ute och luftar på sig med sin nurse, och jag leker en stund med det ljuslockiga barnet i skuggan af en trädgrupp, innan jag går vidare. Ankommen till det öppna fältet utanför E., det s. k. *E. common*, stadnar jag och betraktar med nöje, huru spridda skaror af ynglingar, klädda i sina lätta ljusa flanelldrägter och kulörta mössor, roa sig med det hurtiga och stärkande bollspelet *cricket*; och derpå anträder jag hemfärdén.

Just som jag återkommer från min promenad, hör jag "*the dressing-bell*" ringa i förstugan (d. v. s. den klocka, som anger, att man bör kläda sig för middagen) och jag drager mig följaktligen undan till mitt rum. En förunderlig högtidskänsla tränger sig på mig — — — ja, den tränger sig, i det ögonblick jag nedskrifver dessa rader, ännu vid blotta minnet så oemotståndligt på mig, att jag måste bedja om en paus — en förberedelsens och efter-tankens paus — innan jag högtidligt skrider till *den engelska middagen*.

IV.

Middagen.

Klockan är half sex. Jag är uppe i mitt rum och gör mig enligt engelskt bruk i ordning till middagen d. v. s. jag kläder mig omsorgsfullt och framför allt tvättar mig. Den judiska tvagningen kunde ej i en rättrogen farisés hus vara strängare iakttagen, än denna engelska

tvättningsprocess före hufvudmåltiden är i hvarje engelsk "gentlemans" hem. Mångenstädes, såsom t. ex. just i London och dess omedelbara grannskap och äfven i alla fabriksstäder, är den också en nödvändighet i följd af den vidklibbade sot, som afsöndrar sig från stenkolsröken (och som äfven ofta gör dagligt ombyte af linne oundvikligt). Hvad frack och hvit halsduk beträffar, så behöfdes sådant visserligen aldrig hos Mr. L. annat än vid mycket högtidliga tillfällen; men i aristokratiska hus torde denna middagskostym ännu i allmänhet vara oestergiflig äfven i djupaste hvardagslag. Åtminstone vet jag, att, då jag en gång tillbragte en vecka hos den i Sverige så allmänt bekante rike C. på hans präktiga landtgoods vester om London, kom man hvarje dag ned till middagsbordet icke blott i frack och hvit halsduk och hvad dertill hörer, utan äfven i hvita glacéhandskar. Också kallades man der till middagen icke med en vanlig klocka utan med en stor "gong-gong", hvars dånande slag genljödo i hela huset som en klämtning med storklockan. Det föreföll mig som om man härmed afsett att bibringa en rätt högtidlig middagsstämning. Var detta syftmålet, så lyckades det åtminstone med mig, ty jag kände mig nästan hemsk till mods, när jag under dessa klämtslag långsamt skred utför trapporna i mina hvita handskar.

Men återvändom till mitt rum hos Mr. L. Medan jag är sysselsatt att ta på mig bonjouren, hör jag en gäll hvissling från gården. Jag tittar ut: det är gubben L., som på detta sätt enligt sin vana tillkännagifvit sin hemkomst och nu med raska steg går fram mot förstugutrappan, följd af sin yngste son. Mrs. L. har skyndat ut vid den välkända signalen och möter sin man med en kyss och en strålande välkomsthelsing — hvarpå de arm i arm försvinna in i förstugan. Denna lilla scen passade jag alltid på att få se från mitt fönster vid middagstiden — det var en lefvande genretafla, som jag tyckte om. Om en liten stund hörs en hurtig ringning — och den äldste af sönerna, som kommit med en senare trän, träder in, synbarligen lika glad som fadren att åter vara hemma. Han ser mig i fönstret, tillropar mig ett gladt "halloo doctor"! och skyndar in att göra sig i ordning för middagen.

Jag är nu färdig, och som klockan blott fattas några minuter i sex, går jag ned för trapporna. Då jag dervid

passerar badrummet, som är beläget en trappa upp, ser jag genom den halföppna dörren den nyss hemkomna sonen ifrigt sysselsatt öfver ett af de halfrunda marmortvättfat, som der äro anbragta i väggen, hvart och ett med sin försilfrade kran ofvanför. På motsatta sidan af rummet står Mr. L. sjelf, fullt klädd, framför en spegel. Han har redan hunnit att taga sig en dusch, och, medan han nu står der och borstar sig i håret, ser han så glad och skinnande ut som ett nybadadt barn på julafton. När jag kommit ned på förstugutrappan och der solat mig ett ögonblick bland blomstervaserna under väntan på middagsringningen, hör jag i stället en ny ringning från gårdsporten, och nu inträder den återstående sonen, åtföljd af tvenne unga herrar. Dessa har han tydligen på eget bevåg tagit med sig, ty jag hade hört af Mrs. L., att ingen främmande, som hon visste af, väntades till middagen. De båda främmande herrarne se emellertid ej det ringaste besvärade ut af medvetandet att ej af värdinnan vara väntade, utan gå pratande och skrattande in med sin vän och föreställas för Mr. och Mrs. L., som om ingenting hade passerat. Äfven Mrs. L., som i dag ser dessa objudna middagsgäster för första gången i sitt lif — tycks taga saken lika lugnt som de sjelfva, mottager dem med ett vänligt leende och har ej ens en förebrående blick för sin son. Denne ilar derpå med sina gäster uppför trappan och in i badrummet — der de alla tre endast ha tid att göra en brådskande toalett, ty nu på slaget sex ringer middagsklockan: den väntar hvarken på hemfolk eller främmande.

Oväntade middagsgäster, ankommande såsom dessa i sista stund i sällskap med någon af familjens medlemmar, eller rent af på eget bevåg, så vida de tillhöra familjens umgängeskrets, tyckes i England vara något mycket vanligt. Ja, i "Little Dorrit" af Dickens se vi vid ett tillfälle, huru en ung herre, Mr. Gowan, icke blott sjelf kommer objuden till middag i en familj, der han umgås, utan äfven vid sin ankomst helt obesväradt tillkännagifver, att han tillika bjudit en af sina vänner Mr. Barnacle, en person, som hans värdfolk aldrig sett: och detta upptages af dem snarare som en artighet än tvärtom. Mr. Barnacle kommer och mottages som en vän.

Hvad skulle nu en värdinna i Sverige säga om något dylikt? — Nej, låt oss ej ens tala om ett sådant tilltag

som Mr. Gowans, ty det vore i Sverige hardt när en omöjlighet —; men hvad skulle hon säga, om hennes man eller hennes söner likasom Mrs. Ls förde med sig hem till middagen ett par obekanta och objudna herrar? Jo, hon skulle utan tvifvel bli utom sig af förvåning och ångslan, helsa på de främmande på ett sätt, som trots all sjelfbeherrskning röjde hennes förlägenhet, och sedan skynda ut i köket — och der skulle nu bli hvad man kallar en "uppståndelse", och strax derefter skulle måhända ett uppmärksamt öga genom fönstret se en tjensteflicka störta med en korg i full fart öfver gården och ut på gatan — utan tvifvel för att proviantera. Efter ett ögonblick — under hvilket gästerna kände på sig, att både värden och de sjelfva begått en dumhet — skulle värdinnan åter komma in, denna gång med ett artigt leende och en beundransvärd sjelfbeherrskning, tala om solsken och vackert väder, bedja herrarne ej bli ledsna, om det dröjde litet, och framför allt ej vänta sig annat än den tarfligaste hvardagsmiddag, enär man vore alldeles oförberedd, etc. etc., hvilket allt hon hoppades, att hennes man redan sagt "sina" gäster. Hon skulle derpå försvinna igen och om ungefär en half timma återinträda, en smula echaufferad, och säga på det älskvärdaste sätt:

"Kanske nu herrarne vill komma in och ta en liten tarflig smörgås."

Allt detta känna vi igen, vi finna det ganska naturligt och riktigt, och vi förstå fullkomligt vår lilla svenska husmoder, hvars gästfrihet är höjd öfver vårt beröm. Hon är ej beredd på dylika öfverraskningar, och efter våra vanliga svenska lefnadsvanor och förmögenhetsvilkor hvarken kan eller bör hon vara det. Men i England, der välmågan är vida större, äro ock förhållandena helt annorlunda: en engelsk värdinna och ett engelskt middagsbord veta ej hvad öfverrumpling vill säga. Hvarje dag framsättes nämligen på den förmögne engelsmannens bord en ny väldig stek — hvad som af denna blir öfver, när äfven tjänarna fått sin andel, ätes sedan kallt vid de andra målen — och det är hufvudsakligen denna stek, den må nu heta *roast-beef* eller *mutton* eller *veal*, som gör, att en engelsk gentlemans fru kan se sin mans oväntade gäster i hvitögat utan att blekna. Jag var en gång vittne till, huru sex personer, en herre och en fru med

tre fullvuxna döttrar och en son, anlände fullkomligt oväntade till Mr. L:s just vid middagstiden, — och ingen annan anstalt gjordes, än att flera platser bereddades vid bordet. Dock måste jag medge, att Mrs. L. den gången hvi-skade till mig, att de gerna kunde ha underrättat om sin ankomst, när de kommo så manstarka. Emellertid satte man sig till bords, som om ingenting hade händt, och den stolta engelska roastbeefen tycktes sannerligen ha kunnat trotsa en hel armée af främmande, om det derpå kommit an.

Hvad beträffar finheten af anordningen, såsom beräknad för "främmande", så är detta bekymmer för den engelska husmodern det öfverflödige af allt, ty middagens matsedel bjuder dagligen på 3 à 4 rätter, i hufvudsak de samma i hela landet och tillagade efter samma allmänt antagna recept. Den ankommande, bjuden eller objuden, vet således på förhand, icke blott att maten räcker till, utan äfven, hvad mat han får — och det är detta medvetande, som gör, att han kan inträda så obesväradt i familjen, som de båda af unga L. bjudna herrarne i dag gjorde. Dessa kunde på förhand säga, att Mrs. L:s middag skulle börja med soppa, eller — om denna, såsom ofta var brukligt, öfverhoppades — med fisk, och att, om man derpå ej fick "roast-beef", så fick man "mutton", och, om man icke fick "mutton", så fick man "roast-beef", i båda fallen med potatis eller ännu säkrare med grönsaker (*vegetables*) — helst *kål* beredd som ett slags spenat "au naturel" och rätt god — och att man sedan skulle få någon slags *pie* (sw. paj), vare sig *apple-pie*, *gooseberry-pie*, *current-pie* eller ännu någon annan "pie" *). De visste, att derpå skulle följa ost med smör och bröd och kanske äfven, om man så behagade, en stjelk uppfriskande *celery*; och att de äntligen skulle afsluta det hela med några friska päron, persikor eller apelsiner eller ock insockrade frukter af hvarjehanda slag och nästan i hvad fall som helst en sorts goda nötter, kallade *filberts*, — ja, kanske litet af hvarje af alla dessa goda saker och andra dertill. Äfven visste de på förhand, att de under

*) Engelsmännens verldsbekanta »*plum-pudding*» förekommer deremot knappast annat än som en högtidsrätt vid jultiden och på födel-sedagar inom familjen o. d.

hela måltiden skulle få dricka god *claret* så mycket de behagade, och till slut vid desserten ett glas godt gammalt portvin, eller som åtminstone komme att uppgifvas som gammalt. I förbigående sagdt påstår malicen, att en engelsk värd gerna vid bordet talar om sin vinkällare, och att han i all synnerhet tar en viktig min på sig, när hans "*old port*" ställes fram. Han underlåter då sällan att förkunna af hvilket års skörd det är; och uppgifver dervid ett årtal, som kommer gästerna att pligtskyldigast se häpna ut, nicka menande åt hvarandra, fatta flaskan med uttryck af djup vördnad, fylla försigtigt sitt glas, hålla det mot dagen med kännaremin, läppja på det och nicka betydelsefullt igen åt värden och hvarandra; hvarefter ofta utspinnnes ett lärorikt och allvarligt samtal om viner, deras olika karaktär etc. etc. Denna komedi kan jag dock ej påminna mig, att jag såg vid Mr. L:s bord, men väl i många andra familjer, och den är utan tvifvel väl bekant för hvar och en, som varit i England. Emellertid fordrar rättvisan att erkänna, att det portvin man vanligen serverar vid ett engelskt middagsbord vida öfverträffar hvad som under detta namn i allmänhet bjudes oss i Sverige, liksom det naturligtvis äfven kostar vida mera.

Nåväl! — allt det der, som uppräknades, låter just ej för svenska öron som en hvardagsmiddag, och dock är det en sådan. Det är, såsom jag antydt, den engelska hvardagsmiddagen i välmående hus öfverhufvud, naturligtvis med en eller annan obetydligare modifikation i enskiida fall. Endast vid mycket stora middagsbjudningar på kort tyckes den nämnda matsedeln undergå någon väsentligare förändring — ja, då går allt till på fransyskt sätt, då får det franska köket släppa till både sin konst och sina konsttermer, och ofta ligger då vid hvarje kuvert ett litet "*carte*" eller "*menu*" tryckt på fint tjockt velin med förgyllda kanter och inpressade ornamenten och fransyskt från början till slut. Jag har just ett sådant kort i detta ögonblick liggande framför mig, ett minne från ett besök i England 1867, och, ehuru franska matsedlar visst ej äro något ovanligt äfven vid festmiddagar i Sverige, så torde denna möjligen erbjuda ett och annat af särskildt intresse. Öfverst står i granna färger familjens vapensköld, och detta oaktadt värden var en högst ofrälse vinhandlare (hvarom mera nedanför). Härpå följer i stor stil

“*Menu du 1 Mars 1867*“ och derefter sjelfva den franska matsedeln, som är indelad i tvenne stora hufvudafdelningar, “*Premier service*“ och “*Second service*“, den förra innehållande 10 rätter, den senare 11 (summa 21 olika rätter mat), alla med namn det ena grannare än det andra såsom: “*Kromeskeys de Huitres*“, “*Poulets et Langue à la Chipolata*“, “*Turban de Meringue à la Chantilly*“, “*Bavarois Célestine*“, “*Leau d’orange Tangerine*“ och annat sådant, som för flertalet af de engelska gästerna och för värdfolket sjelft helt säkert var lika obegripligt som kinesiska. Men så är det: när det skall vara riktigt fint, måste man äfven i England äta efter obegripliga matsedlar: ty äfven de stolta engelsmännen, som icke i afseende på andra moder vilja böja sina nackar för fransmännen, göra det dock på ett område neml. i köket n. b. det högre “vetenskapliga“ köket. — Nederst på kortet står slutligen familjens adress, dess husnummer och gata.

Men den der ofrälse vapenskölden torde ha väckt min ärade läsares nyfikenhet. Alltså ett litet ord till förklaring, äfven med fara att Mrs. L:s middag kallnar under tiden. Saken förhåller sig så: det är i England en allmänt spridd fåfänga att, utan afseende på om ens namn är lika plebejiskt som Andersson, Pettersson och Lundström, antaga en familjens vapensköld eller åtminstone, och detta är det vanliga, en s. k. *crest* (hvilket egentligen betyder “tuppkam“, sedermera det vapenmärke som tänkes anbragt ofvanför sjelfva skölden). Denna *crest*, vanligen någon djurbild af ett visst “heraldiskt“ yttre, anbringas naturligtvis på familjens servis, brefpapper, livrée, vagnar, m. m. I allmänhet torde hvarje välmående familj i England af s. k. bättre klass ha ett sådant vapenmärke, äfven mången, som hvarken har livrée eller vagnar att sätta det på. Hos somliga är väl det antagna vapenmärket gammalt, kanske från förra århundradet, kanske tidigare; hos andra åter är det tilläfventyrs mycket färskt, måhända antaget af nuvarande husfadern vid hans bosättning af den enkla anledning, att han just hunnit komma sig upp och trott sig med ett dylikt tecken böra göra sitt inträde i världen som “gentleman“ med förmögenhet, liksom många före honom. Och ehuru det visserligen hör till saken att i hvilket fall som helst ge sig ton af att vara af s. k. “gammal god familj“, så må vi dock ej tro,

att man genom en dylig "crest" vill tillvälla sig rätten att anses som *verklig* adel — nej, så förmäten är man icke, dertill tronar adeln i England för högt, och ett sådant be- drägeri skulle för öfrigt der icke lyckas så lätt, som det t. ex. lär göra i Frankrike. Nej, man gör snarare som barn, hvilka kläda ut sig med guldpapers-stjerner och hjälmor för att till sin egen förnöjelse och uppbyggelse leka riddare. Och man förstör ej heller den oskyldiga leken för hvarandra. Det är nämligen en genuint engelsk svaghet, denna sträfvan att, om också blott med dylika medel, ge en smula sken af vigt åt sin familj? och Mr. Williams, eller hvad han må heta, lemnar gerna Mr. Jones i ostörd glädje öfver sin fläckta örn, blott han sjelf får behålla i fred sitt lejon på två ben. Allt detta kan nu synas förvånande hos en så allvarlig och praktisk nation som den engelska, men det blir det mindre, när vi se det i sammanhang med vissa andra förhållanden, såsom nationens öfvervägande konservativa hållning, den rika och mäktiga adelns ofantliga "prestige" och den med adelsförgudningen sammanhängande fåfängan. — Förestäl- lom oss nu för ro skull, att en herre med t. ex. namnet Pettersson här i Sverige lade sig till med ett vapen, ex- empelvis i form af en drake med krona, och anbragte denna på servis, betjentknappar, brefpapper, sigill och mat- sedel m. m., utgifvande det att vara familjen Petterssons sekelgamla vapen. Hvad skulle bli följden? Arme Pet- tersson! jag har ej hjerta att skildra ditt öde, jag vänder mig med medlidande bort från det förfärande åtlöje, som genast skulle omgifva dig och skoningslöst tillintetgöra ditt sköldemärke och dina skimrande illusioner!

Och efter denna långa utflykt är det nu hög tid, att vi återvända till Mr. L:s middag. De båda främmande herrarne hafva efter sin hastiga toalett inträdt i "the dra- wing-room", hvilket, såsom redan är antydt, i Mr. L:s landtliga boning befann sig i bottenvåningen vid sidan af matsalen. De inträda utan några ceremonier: ingen be- tjent öppnar dörren och skriker ut deras namn, såsom än- nars är så vanligt i England, ty Mr. L. är ej svag för sådant — och för öfrigt är det ju i dag endast en hvar- dagsmiddag, och herrarne äro redan presenterade. Helt annat var det en gång vid en middagsbjudning hos en rik "baronet", dit äfven jag hade äran att vara på kort in-

viterad. Jag mottogs då redan i förstugudörren af en brokig, guldbesmid och pudrad betjent, som, sedan han varit nedlåttande nog att ta af mig öfverrocken och efterfråga mitt namn, langade mig sjelf jemte namnet vidare till en annan lika grann herre, som väntade mig vid uppgången till öfra våningen, och som förde mig uppför trappan och deruppe utanför förmaksdörren öfverlemnade mig och mitt namn åt en tredje, ännu grannare än de två föregående. Denne öppnade nu dörren på vid gafvel, trädde in före mig och skrånade af all makt ut ett namn, som skulle föreställa mitt, hvarpå jag sjelf temligen tafatt gjorde mitt högtidliga intåg genom den vidöppna dörren, beskådad från alla sidor genom enkel- och dubbel-lorgnetter och helt säkert med ett uttryck på mitt ansigte, som anstod en svensk plebej inför engelska lorder. — Ja, så går det till, när det är riktigt fint. Men den, som ej kan såsom vår värde baronet hålla sig med tre tjenare, håller sig åtminstone med *en* vid dylika festliga tillfällen, och har han ingen i huset, så hyr han för billigt pris en mansperson, vanligen en *greengrocer* (grönsaksmånglare) i grannskapet, hvilken putsas upp, så godt sig göra låter, och spelar rollen af familjens betjent. Hos min vän Mr. L., som i många fall gick sin egen väg, förekom dock ej ens vid festliga tillfällen något dylikt och alltså ännu mindre i dag. Icke en gång en liten "buttons" finnes till hands att sköta ceremonierna: endast en snygg "housemaid".

Sedan alla samlats i förmaket och till slut äfven värdinnan inträdt i sin präktiga hvardagsdrägt af grönt siden — värdinnorna i England inträda vanligen icke förrän gästerna äro samlade — så begifva vi oss till matsalen, hvarvid naturligtvis Mrs. L. och hennes brorsdotter Mrs. P. införas af de främmande herrarne. Derefter följa Mr. L. och jag arm i arm. Han är vid det bästa lynne, hans ansigte är strålande, och äfven hela hans yttre är städadt och pryddigt, som gälde det en högtid. Och dock är det i dag ej olika andra dagar. Saken är blott den, att Mr. L. — före denna middag liksom före alla andra — har vid det der lilla besöket i badrummet tvättat bort alla sura miner och slätat ut alla bistra arbetsrynkor, och att han tagit på sig en festligare rock och en festligare stämning och nu går till sitt middagsbord i det glada medvetandet, att han slutat allt arbete för dagen, och för den

återstående delen uteslutande tillhör sin familj. Sjelfva middagen får ock derfor i hans ögon prägeln af en glad familjefest, till hvilken han kommer icke blott för att stilla sin hunger utan äfven för att vederqvicka sitt hjerta i den kära kretsen och under angenäma samtal sprida glädje och trefnad omkring sig. Och vid inträdet i matsalen finna vi, att denna hans högtidsstämning liksom återstrålar från allt derinne, från det prydliga bordet, från blommorna som smycka det, från den bländhvita duken, från den vackra skänken prydd med blänkande silfver och kristall, och från marmorspiseln med dess blankfejade stålpartier och dess smyckade spiselhylla — för att nu icke tala om det mera *levande* gensvar, som han möter hos hvarje individ i den lilla verld, hvaraf han sjelf utgör medelpunkten.

Hur annorlunda förhållandet i allmänhet är i Sverige — jag talar om medelklassen — veta vi alltför väl. När man, såsom här, äter sin middag midt på dagen, förlorar den ock naturligtvis mycket af den betydelse, som den engelska middagen har. Dock torde vi, äfven med bibehållande af vår svenska middagsstimma och vår enklare kost och anordning, kunna lära ett och annat af engelsmännen, och deribland särskildt att ej göra middagen ofrefligare, än nödigt är, och att egna en smula större uppmärksamhet både åt vårt eget och det helas yttre skick. Den svenska hufvudfader inträder vanligen till middagsbordet förströdd och upptagen af hvarjehanda tankar på dagens göromål både de undangjorda och återstående; och han tar så att säga arbetet och arbetstankarne med sig i sjelfva sitt yttre. Jag vill nu ej tala om sådana, som ha den slurfviga seden att gå till familjebordet i sin gamla nattrock, och som dermed ge en viss nattrocksstämning åt hela middagen; men rätt vanligt är ju, att man går direkte från sitt arbetsbord utan att ens släta ut sitt hår, ännu mindre sina rynkor. För min del tror jag, att en liten engelsk vattenbehandling före middagen kunde göra en sådan svensk hufvudfader ganska godt, kanske till och med friska upp hans inre menniska; och jag skulle äfven vilja öfvertala honom till den lilla lyxen att för sin och de sinas trefnad ta på sig en finare rock: och, när jag så fått honom i ordning, skulle jag vilja hviska i hans öra: "gå nu in och var snäll mot de dina, och se glad ut." — Och inne i matsalen sedan, hvarför icke, när man så hafva kan,

“blommor på bordet och brutna servietter“ såsom det heter i Gluntarna? Hvarför icke göra den lilla middagsstunden, så kort den än är, till ett gladt och i någon mån festligt möte med familjen i stället för ett blott trumpetmatmöte? Då skulle den svenska middagen liksom den engelska icke blott mätta utan äfven vederqvicka och liksom denna kasta ett behagligt skimmer öfver hela arbetsdagen. Ja, i sanning, jag kan inte begripa — och det kan icke heller Mrs. Harriet Beecher Stowe — hvarför man skall vara oborstad och otreflig i sitt eget hvardagslag och endast snygg och hygglig, när man har främmande eller är borta, hvarför man skall vara angenäm vid andras bord och tråkig vid sitt eget. Men dessa frågor skulle föra oss för långt och höra dessutom till kapitlet om “smårafvarne“, och der talar Mrs. Stowe bäst sjelf.

Alltså inträda vi nu samtliga till Mr. L:s bord fullt medvetna om stundens betydelse.

* * *

Jag behöfver väl ej nämna, att hvarken smörgåsbord eller något deremot svarande förekommer. Visserligen såg jag Mr. L. på sina resor i Sverige taga sin smörgås och sin sup på svenskt vis, när det bjöds honom (om han också ej sedan under middagen, liksom den bekante engelsmannen på Hôtel Rydberg uteslutande requirerade af “vinet från lilla bordet“) — men det skulle aldrig ha fallit honom in att anse denna svenska anordning såsom en efterföljansvärd sed i England. Vårt smörgåsbord med dess aptitsup är och förblir för utländingen en ociviliserad besynnerlighet, som han skrattar åt; och deri gör han — enligt mitt förmenande, onekligen rätt: ty att han skulle *gråta*, vore för mycket begärdt — åtminstone af en utländing.

Mr. och Mrs. L. taga sin plats vid hvar sin ända af bordet. Man sätter sig för öfrigt utan bekymmer om ordningen, utan att tveka och krusa. Alla platser vid Mr. L:s bord äro af första rang, om ock värd och värdinna kunna behaga att särskildt vinka någon till sin sida. Den enkla och vackra engelska bordsbönen hör jag ej här, af hvad orsak vet jag ej — och i förbigående sagdt hörde jag den ej ofta i England. De få gånger den förekom i

min närvaro, hvilket antingen var i verkligheten fromma eller i konservativa eller aristokratiska familjer, lästes den ej, såsom hos oss, af någon af de minderåriga barnen — dessa äro ju för resten ej med vid bordet — utan af husfadern sjelf eller, om en prest fanns närvarande, alltid af denne; och den lästes först sedan man satt sig, hvarvid alla såsom ett uttryck af andakt lutade sig fram öfver bordet och böjde ned hufvudet. Den tysta och ofta alltför tanklösa svenska bockningen såg jag aldrig i England.

I dag öfverhoppades soppan hos Mr. L. och väl är det, ty engelsmännen äro inga mästare i soppor. Middagen inledes alltså med det högtidliga aftäckandet af det med ett skinande tennlock betäckta fiskfatet; en förrättning, som i hus, der det fins en "butler", alltid utföres af denne med oförliknelig värdighet. Enligt engelsk sed serverar Mr. L. sjelf fisken och skär sjelf steken; hans fru tar härmed ingen befattning. Somliga dagar händer dock, att äfven hon får vara med: det är, när tvenne stekar af olika slag ställas samtidigt på bordet och serveras efter gästernas val. Den ena skötes då af henne.

Vid den lätthandterliga fisken har Mr. L. ännu intet tillfälle att utveckla sin talang som förskärare; men när roast-beefen sättes för honom, framträder denna talang i all sin glans. Det är en verklig fröjd att se, först och främst med hvilken högtidsmin han betraktar den stora steken, vidare med hvilken ledighet han vänder den, med hvilken skarpblick han väljer de rätta ställena och med hvilken smak han gör sina snitt. Och hans oefterhärmliga kännaremin sedan, när han frågar hvar och en, hvilken bit han behagar, eller af hvilken del af steken han önskar ett stycke skuret! Och roligt är det att härvid lyssna till de lärda och för den oinvidge obegripliga termer, som användas såväl af Mr. L. sjelf som af de beef-erfarne bordsgästerna. Mr. L., liksom hvarje bildad engelsman, känner sin roast-beef utantill lika säkert som folksången "*Rule Britannia*", och den känsla, med hvilken han skär den förra, är utan tvifvel i viss mån beslägtad med den, med hvilken han sjunger den senare. Det är nämligen i båda fallen fosterlandskänsla. Ja, detta har Mr. L. till och med förtrott mig sjelf. Mången gång, när jag satt bredvid honom under skärandet af roast-beefen, undfölo honom utrop af följande art, hufvudsakligen rigtade till mig och

Sverige och det öfriga Europa: "Sådana roast-beefar finnas endast i gamla England"! "Hvar i hela Europa kan ni uppvisa en dylik! De äro vår stolthet!" Och han hade skäl att säga det. Den, som ej vid ett engelskt bord fått sig tillskuren en skifva roast-beef, vet ej hvad denna kraftiga och välsmakande kötträtt vill säga; ty vi må ej inbilla oss, att hvad som i Sverige vanligen serveras under namn af roast-beef har något gemensamt med den engelska. Allra minst är detta fallet med den halfråa blodiga rätt, som hos oss just brukar anses som äkta engelsk.

Ännu roligare var det att se Mr. L. skära för en fogel, när sådant stundom förekom. Han gjorde aldrig ett misslyckadt snitt, allt prydligt, nätt, raskt — och hans ställning som engelsk gentleman kräver ock detta af honom. Den ädla förskärarekonsten ingår så att säga i hvarje gentlemans uppfostran. En främling, som gästar i ett engelskt hus, der värden är frånvarande eller någon sådan ej finnes, kan därför stundom komma i en rätt generad ställning, när han fått sin plats bredvid värdinnan och blir af henne uppmanad att skära för — hvilket för öfrigt anses vara en utmärkelse för honom. Vägrar han mottaga förtroendet, så är hans anseende som gentleman i fara, och försöker han och gör sin sak illa, så är det ännu värre. Jag är glad, att jag aldrig råkat i denna klämma — ty, att jag en gång på ett hotell i Richmond, när jag åt middag för mig sjelf, så illa tilltygade en kyckling, att kyparen betraktade fogeln med fasa och mig med förakt, tycker jag mig ej böra räkna hit, ehuru visserligen mitt anseende som gentleman hos denne kypare var totalt förloradt.

Då Mr. L. i dag har tvenne främmande herrar vid bordet, skulle man vänta, att han vid serveringen krusade för dessa eller med andra ord på svenskt vis vore angelägen att servera dem främst af alla. Visst icke, han utdelar sin stek och sina gracer i den ordning det behagar honom för tillfället. I detta fall är han fullkomligt oberäknelig; det tycks bero på hans lynne, eller hvem blicken tillfälligtvis kommer att falla på; och i dag råkar den vid serveringen af steken att falla på en af hans söner först, derefter på mig och sedan på de främmande herrarne. Detta skulle i Sverige anses ohöfligt, kan-

ske är det så; men säkert är det likväl angenämare än det alltför ängsliga beräkandet af ordningen, som förekommer i Sverige, och som der stundom, då gästerna sjelfva äro eller låtsa sig vara af olika tankar om denna ordning, åstadkommer ytterst löjliga, om icke rent af plågsamma, scener. Om en engelsman såge någon sådan scen, om han såge t. ex. huru en tallrik flyttas från den ena gästen till den andra liksom från en frivillig Tantalus till en annan, till dess den nästan gjort runden kring hela bordet, så skulle han väl tro, att människorna blifvit to-kiga. I England krusar man ej ens, om grannen är en dam, ännu mycket mindre då, om han är en herre. Visst är, att, om jag vid den nu skildrade middagen flyttat öfver min tallrik till en af de främmande, som var min granne, så hade han visserligen tagit mot den och behållit den, — men jag hade efter all sannolikhet blifvit utan mat. Min handling skulle nämligen hafva tagits som en vägran att smaka något af den framsatta rätten, och i England har man i dylika fall sin frihet, man blir ej trugad att äta annat än man vill.

Ja, "trugandet"! der ha vi en annan svensk osed, som i England är fullkomligt obekant, och hvars frånvaro derstädes icke litet bidrager att öka trefnaden vid bordet och, tilläggom, helsan och välbefinnandet i allmänhet. Ett enkelt "*no more, thank you*" till en engelsk värd betyder mer än tusende "*nej, jag tackar*" till en svensk värdinna. Man hör visserligen allestädes nu för tiden i Sverige sådana fraser som: "vi ha alldeles lagt bort att krusa här i huset", "vi truga aldrig"; — och erkännas måste, att det icke längre anses höra till "god ton", hvilket ock torde vara orsaken, hvarför de nämnda fraserna så ofta upprepas; — men ett säkert faktum är det i alla fall, att krusandet och trugandet ännu florerar i många hyggliga och bildade hus i Sveriges landsorter. Hvem har icke någon gång, ja, måhända helt nyligen, varit vittne till, att en i öfrigt fin värdinna, kanske i samma andetag, som hon uttalat de der berömvärda principerna, tillämpat dem på ungefär följande sätt:

"Får det inte lof att vara lite mera, herr Svensson?"

"Nej, jag tackar."

"Jag trugar aldrig — — — bara en liten bit?"

"Nej, jag tackar."

“Ja, men det är så oskyldig mat!”

“Nej, jag tackar“.

“För *min* skull, herr Svensson!”

(Svensson med en djup suck) “Nå, kan jag verkligen göra fru Pettersson någon glädje, så . . .“

Och dermed tar den olycklige och mätte Svensson för sig — såvida inte värdinnan sjelf redan hunnit att lägga för honom. Och nu utropar den segerglada frun förtjust: “Ack, hvad det var snällt!” — Men vi, som varit vittne till denna grymma scen, utropa bakom kulliserna: “Ack, hvad det var barbariskt!” Stackars Svensson får en högst orolig natt och en dålig mage, men fru Pettersson sofver ljust i det glada medvetandet, att hon fullgjort sina pligter som värdinna.

Mr. L:s “claret“ är förträfflig (ehuru han påstår sig ha betalt blott elfva pence buteljen till en vän i Bordeaux). Han ber sina gäster slå i åt sig och gör sjelf likaledes. “*Help yourself!*“ är regeln och dermed äro alla ceremonier slut. Det kan väl tyckas, att, då han i dag ser tvenne främmande gäster för första gången i sitt hus, borde han helsa dem välkomna i ett glas efter första rätten eller rent af hålla ett litet tal, såsom seden är hos oss. Nej, han gör intet af detta. Började han hålla tal, så skulle helt säkert hans familj och äfven gästerna sjelfva tro, att han fått en skruf lös. Han säger ej ens under hela middagen så mycket som “*to your health!*“ (som bekant, ett gammalt engelskt, numera bortlagdt, uttryck för vårt “*skål!*“), utan låter gästerna alldeles sköta sig sjelfva; och detta göra de också fullkomligt obesväradt, om ock med engelsk måttlighet. En engelsk värd har således ej samma bekymmer som en svensk: han njuter ett olympiskt lugn och hans gäster likaledes. Men dessa klinga väl åtminstone med hvarandra inbördes? Nej, hvar och en läppjar på sitt glas, när han behagar, utan att störa sina grannar och utan att af dem störas; och middagen förflyter i stillhet under angenäm konversation. Alltså, och detta synes mig en ovärderlig fördel, är man vid en engelsk middagsbjudning helt och hållet befriad från denna högljudda korseld, som gör en svensk vinmiddag så orolig och, tilläggom, så farlig, jag menar den korseld, som i hastiga tempon låter ungefär på följande sätt:

“Ett glas på fisken, bror Andersson“ — “Brukspatron Svensson, får jag den äran?“ — “Tillåter herr Grosshandlaren?“ — “Mjuka tjenare, herr Kapten.“ — “Stöt på Doktorn. Skål herr Doktor!“ — och sedan: “Herr Pettersson, får jag lof att göra en liten kontravisit!“ o. s. v. i oändlighet och ständigt allt högljuddare, till dess slutligen efter alla dessa visiter och kontravisiter alla ceremonier bortläggas, och man endast skriker om hvarandra: “Andersson!“ “Pettersson!“ “Doktor!“ “Kapten!“, alla röda i ansigtet och ingen fullt oberörd af bataljen. Visserligen förekommer detta lifligast på våra ungarlarmiddagar, men någonting dylikt är väl icke heller på familjemiddagar så sällsynt.

Den middag hos Mr. L., vi i dag skildra, är visserligen en hvardagsmiddag, men må vi ej tro, att saken skulle ha gestaltat sig mycket annorlunda, om Mr. L. haft en middagsbjudning. Öfvergången från hvardagsmiddag till middagsbjudning (n. b. när det icke är fråga om någonting extra fint i den franska stilen) är ju i England nästan omärklig: en rätt mat mer än vanligt och kanske äfven en vinsort till, och allt är färdigt. Derför samma jemnmått i stämning och förtäring, som utmärker hvardagsmiddagen. Allt går naturligt och stilla till: ingen stelhet i början och ingen uppsluppenhet i slutet. Men i Sverige, der man kastar om från en jembeförelsevis mycket tarflig hvardagsmiddag (kanske från paltbröd eller sill och potatis) den ena dagen till de finaste anrättningar af helt annat slag bland främmande den andra, från intet vin den ena dagen till hvarjehanda fina vinsorter den andra — der synes det just vara detta häftiga afbrott, som gör bjudningstillfället så ovanligt festligt och bidrager att i hela stämningen — och i förtäringen likaledes — framkalla en viss öfverdrift. Man släppes liksom ur hvardagslifvets trånga och nyktra bur med ens ut i vällefnadens gröna skogar, och man tycker som så: “nu ska’ vi ta igen skadan“. Härtill kommer, att vid de svenska s. k. *större* middagarne ofta en sådan massa folk äro bjudna, att det hela, när den första stelheten gått öfver, lätt utvecklar sig till ett slags folklif, der stojande grupper här och der vid det långa eller hästskoformade bordet ostraffadt bilda sig — för att icke tala om de odrägliga “gångmiddagarne“, der det blir som på en vanlig svensk marknad —

då man deremot i engelska familjer har ytterst små middagsbjudningar (6 à 8 främmande äro redan en *stor* middag), och det korta breda bordet blott medgifver tillvaron af en enda liten krets, der hvar och en sitter så att säga under de öfrigas ögon, och allt måste gå hyggligt och sanadt till.

Vi hysa nu visserligen ej den dåraktiga önskan, att svensken, för att komma från den påpekade öfverdriften, måtte hos sig införa engelsmannens dagliga diet och mera allmänt dricka vin äfven i hvardagslag — det vore i sanning både en vådlig och dyrbar kur — nej, svenskens tarfliga hvardagsbord länder honom öfverhufvud till heder; men man torde med fog kunna anmärka, att han kunde göra en smula mindre festliga anstalter för främmande, hvarigenom både stelhet och öfverdrift skulle i viss mån försvinna och värd och gäster erfara, att trefnaden mindre består i ett skrytsamt snobberi med "flera sorters viner" och dyra maträtter än i en hjertlig och angenäm samvaro.

Men lemnom dessa betraktelser i sitt värde, och låt oss komma åter till vår vän Mr. L. Jag erinrar mig just nu, att jag begått ett misstag, då jag sade, att han hvarken i dag eller annars klingat med någon af sina gäster. Mr L., som ofta besökt Sverige och väl känner svenska seder, brukade nemligen, när han ville roa sina middagsgäster, klinga med *mig* på svenskt vis, och han gjorde så äfven i dag i ett glas på steken — och som vanligt väckte det ett storartadt löje, när vi ropade vårt "*skål*" och bugade oss för hvarandra och klingade och tömde glasen och derpå åter lyftade upp dem med en smakfull gest och en ny bugning. Men gästernas munterhet steg till sin spets, när Mr L. och jag, sedan vi åter fyllt våra glas, på svenskt vis propulerade *brorskål*. Häruti hade gubben verkligen fått en viss färdighet — ty vi hade många gånger förut öfvat denna lilla komedi. Han reste sig upp högtidligt från sin stol, och så gjorde äfven jag, och derpå uttalade vi under bugningar och leenden några artiga preludier, såsom:

"Det kan visserligen synas mycket djerft..."

"På inga vilkor!"

"... då vi i dag se hvarandra för första gången, men det vore ändå högst angenämt och en stor ära..."

"Åh! jag ber så mycket."

"... om man finge ta sig friheten..."

"Åh! för all del!"

"... och våga proponera att lägga bort titlarna och säga *bror*."

"Med allra största nöje."

"Skål! kära bror!"

"Skål! min hedersvän!"

Derpå drucko vi i botten och skakade hand mycket kraftigt och kallade hvarandra "*thou*", hvilket naturligtvis tog sig mycket lustigt ut, och klappade hvarandra på axeln på ett högst obesväradt och "gemytligt" sätt, som stod i skarp strid mot den föregående högtidligheten. Det är omöjligt att beskrifva, huru utomordentligt denna scen roade engelsmännen. De glömde sin flegma, skrattade utaf hjertans lust och ropade "bravo" och "da capo". Mr. L. skördade verkliga triumpher — och äfven jag fick min andel. Ja, denna lilla brorskålsscen gjorde mig mången gång så att säga "populär" vid Mr. L:s middagsbord. Man sökte göra efter vissa delar af ceremonien och ropade då och då "skål!" åt mig under den återstående delen af middagen.

Det kan slutligen vara af ett visst intresse att veta, att äfven engelsmännen hafva någonting, som på sätt och vis motsvarar vårt "bortläggande af titlarne". De uttrycka nämligen stundom efter längre bekantskap en större förtrolighet genom att lägga bort "*Mr.*" framför familjenamnet eller genom att helt enkelt nyttja dopnamnet. Detta sker dock alltid utan någon proposition eller någon som helst ceremoni, utan kommer liksom af sig sjelf genom ett inre kraf af den ökade vänskapen. Det är den mogna frukten, som faller från trädet. Så läsa vi någorstädes hos Dickens, huru en man, som med stigande förtrolighet umgåtts någon tid i en familj, gläder sig, när han en dag märker, att värden i huset helsar honom utan att sätta "*Mr.*" framför namnet, och ännu mer, när han vid ett senare tillfälle endast kallar honom "*Charles*". Just till något dylikt eller åtminstone något i denna riktning tyckes det mig, att de så ofta förhastade och påträngande svenska brorskålarne skulle kunna inskränkas, de må för öfrigt gerna försiggå under hvilka roliga ceremonier som helst. Lyckades man genomföra *ni*-reformen, så skulle utan tvifvel en sådan förändring betydligt lättare kunna försiggå.

Emellertid fortsattes Mr. L:s middag i allsköns ro, och om någon af mina läsare skulle tycka, att denna ro börjar bli mindre rolig d. v. s. att middagen börjar bli väl lång — så vill jag trösta honom dermed, att den i verkligheten var vida längre. Det ligger i den engelska middagens natur, att den skall gå långsamt och stilla; detta följer naturligtvis af dess beskrifna karakter af ett festligt familje-samqväm. Man gör sig alltså ej brådt med sjelfva ätandet. Att äta fort, eller så att säga, med oafbrutet sammanhang och intresse, såsom i Sverige ofta händer äfven den hyggligaste karl, när han får något, som han tycker om, skulle i England anses som en stor brist på belevfvenhet. Nej, vid ett engelskt bord måste den svenska aptiten beherrska sig äfven öfver sparrisfattet, såvida nämligen vår ärade gourmand vill behålla sitt anseende som "gentleman". Med engelsk flegma låter man då och då sin gaffel hvila, liksom vore man ej hungrig alls, tillbringar långa mellanstunder under samtal och egnar maten endast halfva sin uppmärksamhet. Så gick det till hos Mr. L., och så annorstädes; så att för mig såsom svensk det mången gång syntes, som om man satt sig ned snarare för att låta konversationen och sammanvaron kryddas af samtidigt intagande af mat och dryck, än tvärtom.

Apropos "låta gaffeln hvila", så behöfver jag väl ej påminna om, att det i hvarje engelskt hus skulle anses högst barbariskt att äta med knif. Den som sticker knifven i munnen — en tanke vid hvilken hvarje "gentleman" genomfares af en rysning — för honom finnes sannerligen ingen miskund. Jag öfverdrifver ej, när jag påstår, att han löper fara att aldrig mer bjudas i den familj, der den förfärliga gerningen bedrifvits. Redan samma afton, sedan gästerna gått, torde hans dom af värden och värdinnan afgöras och lyda sålunda: "*We must drop that man: he is no gentleman*". Mycket kunde här vara att säga om åtskilliga andra lika grundliga prof på en verklig "gentleman", mot hvilka den oinvigde främiligen kan råka att törna i en engelsk familj och ohjelpigen gå till botten; men för denna gång må gaffelprofvet, såsom ett af de viktigaste, vara tillräckligt. Med än större befogenhet än den beryktade professor S. må jag härvid till mina ovana unga landsmän, som ämna besöka England, rigta

hans välbekanta påminnelse: "Öfva sig hemma! öfva sig hemma!" Icke som skulle gaffel-läran ej vara temligen utbredd och tillämpad äfven i Sverige, men knifpartiet är der ännu så mäktigt, att saken på långt när ej gestaltar sig så farligt som i England. Ja, i England fins äfven en särskild fara, som professor S. aldrig behöfde varna för här hemma: knifvarne äro så skarpa, att man lätt skär sönder sig i munnen.

Nåväl! för att återgå till vårt ämne, det förstås af sig sjelft, att engelsmannens sällskapliga och, låt så vara, flegmatiska samtalsmiddag måste betydligt draga ut på tiden. Äfven i djupaste hvardagslag sutto vi till bords hos Mr. L. fem à sex qvart — häri ej inberäknadt den tid herrarne qvadröja efter damerna — och i dag sutto vi ännu längre; men jag får bekänna, att jag aldrig tyckte, att denna tid gick långsamt. Måhända bidrog äfven härtill Mr. L:s förträffliga konversation, som alltid erbjöd ett godt och intressant innehåll. Vårt gamla svenska (jag hade så när sagt *dumma*) ordspråk "låt maten tysta mun" följde han icke, och det följes aldrig i England. Hos oss i Sverige äter för resten mängen så fort och sammanhängande, att han ej *kan* eller hinner tala, såvida ej maten skall fastna i halsen, och då är det ju till och med förenadt med fara att icke följa ordspråket.

Mr. L. är alltså en angenäm värd; Mrs. L. är också en angenäm värdinna; och om Mrs. P., hvars bild i öfrigt torde förefalla mina läsare som en dimbild, kan jag åtminstone säga, att hon är en angenäm bordsgranne; och under sådana förhållanden går tiden fort. Värden och värdinnan ha redan serverat hvar sin "*pie*" (paj) efter gästernas val, och nu har turen kommit till desserten, frukterna. Medan vi hålla på härmed, öppnas dörren, och en liten ljuslockig flicka på ungefär tre år, klädd i hvit klädning med blått sidenskärp och rosetter och omsorgsfullt tvättad, kammad och putsad, kommer inspringande, och bakom henne synes hennes "nurse", som stannar blygsamt vid dörren. Det är Mrs. P:s lilla Annie. Barnet springer fram till sin mamma och Mrs. L., som kyssa henne och ge henne något "namnam" från sina tallrikar; och derpå går hon omkring till de andra bordsgästerna, som nu alla ha sin uppmärksamhet fästad på henne och kalla henne till sig med smekord såsom: "*come here, Pussy!*"

“*now, little ducky!*” etc. Hos den ene får hon ett par russin, hos den andre en bit apelsin, hos den tredje ett insockradt plommon o. s. v. allt under det man språkar och jollar med henne. Den ene af de främmande herrarne tar henne till sist upp på sitt knä och låter henne fritt härja på hans tallrik och knäcker samtidigt nötter åt henne, till dess Mrs. P. tycker det är nog och ropar:

“*Now, darling, come down, it is time to go to bed.*”

Barnet sträcker sig efter den sista nötkärnan och går derpå omkring och säger “good night” och räcker sin lilla mun åt hvar och en. Till slut ännu en kyss af modern, och den lilla apparitionen är försvunnen med sin “nurse” och sitt namnam.

Jag har här skildrat en äkta engelsk sed. I alla hus, der det fins minderåriga barn, är det vanligt, att dessa komma in till middagsbordet under desserten, få sin lilla andel af denna, irrande för några ögonblick omkring som små honungssökande fjärilar, och derpå sändas “to bed” med en liten serie af kyssar.

Mrs. L. gör nu ett tecken åt sin niece, och de båda damerna resa sig och rigta sina steg mot dörren. I samma ögonblick resa sig äfven alla herrarne, men stanna framför sina platser för att under aktningsfull tystnad låta damerna passera. Endast den, som sitter närmast dörren — det var i dag en af de främmande — skyndar i förväg och öppnar denna på vid gafvel, och damerna sväfva nu högtidligt ut och helsas härvid med en “*respectful bow*” af herrarne och särskildt af dörröppnaren. Denna ceremoni var äfven densamma, när intet mer fruntimmer fans än värdinnan. Att detta qvinnornas försvinnande och männens qvadröjande vid middagens slut är en allmän engelsk sed, torde för resten vara väl bekant för hvar och en af mina läsare.

Så snart den sista fliken af damernas sidenklädningar försvunnit bakom dörren, slå vi oss alltså åter ned kring bordet, från hvilket duken nu borttages. På den vackert bonade mahognyskifvan ställas endast frukten och vinet kvar. Man skulle kunna säga, att “den officiella delen af festen nu är förbi och ordet förklaradt fritt”, n. b. om man väl aktar sig att förstå detta uttryck så, som skulle den förra delen ha varit stel och tråkig — långt derifrån

— eller den senare urarta till sjelfsvåld. Förändringen af situationen i hyggliga familjer, och med andra har jag ej gjort bekantskap, torde egentligen blott bestå deri, att herrarne bli i tillfälle att tända sina cigarrer, och för sin konversation intaga något bekvämare ställningar eller, när årstiden är kylig och en brasa tänd i spiseln, gruppera sig kring denna, såsom de finna angenämast. Att de då och då under samtalet smutta på sina portvins- eller claretglas, förstås af sig sjelf. Efter en *stor* middag händer det väl äfven, att man vid dessa tillfällen kan få höra ett eller annat gladlynt skåltal, särskildt måhända en "toast" för "*the ladies*"*). Dertill har jag dock mera sällan varit vittne. I de flesta fall, såsom alltid hos Mr. L., torde en lugn samtalsstämning hela tiden vara rådande — och jag vill här i förbigående anmärka, att jag under mitt vistande i England alls icke fått den föreställning bestyrkt, hvilken är så utbredd i Sverige, nämligen att detta herrarnes qvadröjande efter middagen skulle i allmänhet urarta till ett bacchanaliskt "Nachspiel", der glaset spelade hufvudrollen, och en och annan, med respekt till sägandes, "söps under bordet". Om något sådant förekommer, hvarom jag för min del ej har något att förtälja, så måste det, dess bättre, höra till undantagen.

Vårt lilla samqväm utvecklar sig nu under Mr. L:s förträffliga ordförandeskap till ett angenämt "colloquium familiare". Härunder bäres kaffet in — och då jag nu, bekvämt tillbakalutad i en armstol, öfverlemnar mig åt ett fullkomligt "dolce far niente", endast lyssnande på engelsmannens samtal, allt under det jag då och då läppjar på min kaffekopp eller drager ett långsamt drag på den fina cigarr, som en af de främmande herrarne bjudit mig — så börjar jag finna mennens sammanvaro efter middagen allt angenämare. Att de sjelfva sätta stort värde på den, det framgår tydligen af hela deras sätt och af en viss "gemytlighet", som utbreder sig öfver deras konversation.

Men jag nämnde, att en af de främmande herrarne bjudit mig en cigarr, och jag måste i sammanhang här med omtala, att det i England visst icke är någon regel,

*) »Toasts» (skålar) förekomma i England annars knappt annat än vid ungarlsmiddagar och bröllopsfrukostar, samt naturligtvis vid politiska eller officiella festmiddagar.

att värden skall bjuda sina gäster på cigarrer efter middagen. Han kan göra det eller underlåta det, som han behagar, eller han kan ur sitt cigarr-étui, om han har något, bjuda sin närmaste granne och låta de andra reda sig, som de kunna. Ja, han kan till och med — sådant har jag sjelf varit vittne till — anhålla för egen del om en cigarr hos någon af sina gäster. Jag såg en gång en värd vända sig till en mycket förnäm gäst, som han inbjudit, och som han såg tända en cigarr ur eget förråd, och naivt fråga honom.

“Have you got another cigar?”

Den främmande tog naturligtvis artigt fram sitt étui och bjöd honom. — Det vanliga har jag funnit vara, att gästerna då de icke händelsevis förekommas af värden, taga fram egna cigarrer, och att de, som glömt, “vigilera” af de andra eller af värden. Seden torde komma deraf, att rökningen i England (synnerligen i finare hem) längre än i något annat land betraktats som en osed, och att den fortfarande i många hem mera *tolereras* än egentligen anses som en regelbunden del af undfägnaden såsom hos oss. Jag tillbragte för någon tid sedan flera dagar som gäst i en fin engelsk familj, utan att en enda gång efter middagen bjudas på en cigarr. En dag bjöds jag dock på en efter “lunch”, men värden anhöll då höfligt att jag ville röka den — ute på gården. Han tände ärven en sjelf och gjorde mig sällskap.

* * *

Och nu några ord om den konversation, hvarom jag så mycket talat. *Hvad* konverserade engelsmännen om vid dessa samkväm, och *huru* konverserade de? Beträffande den senare frågan, så kan den anmärkningen ej sakna sitt intresse, att engelsmännens samtalsspråk, särdeles i deras bordssamtal, är ytterst enkelt, kortfattadt, hvardagligt och fritt från all cirklad periodbyggnad. Ja, det är stundom till den grad konstlöst, att man skulle kunna anmärka en viss öfverdrift åt det ovärdade och det vulgära (*the slang*) — för att ej nämna en egendomlig böjelse för lakonism, som ofta yttrar sig i oafslutade meningar och utlemnade ord och lemnar ett vidt fält för gissningen. Det sätt att uttrycka sig jag här menar, är en

utpreglad egendomlighet hos engelsmän. I Sverige tala vi ej så till hvarandra. Tvärtom söka vi i våra samkväm liksom fransmännen att lägga våra ord med en viss omsorg, ja en omsorg, som stundom öfvergår till verkliga värtalighetsförsök.

En sak, som i fråga om engelsmännens konversationsätt ej heller bör oanmärkt förbigås, är den makliga lågmäldheten i deras tal och den jemna djupa tonen, i hvilken aldrig förspörjes dessa häftiga höjningar och sänkningar, som göra svenskens tal i engelsmäns öron till ett slags lifligt sjungande. Vare sig engelsmännen äro inne på sina älsklingsämnen eller de beskrifva härresande saker eller de mest komiska händelser, med andra ord i alla de fall, då för oss svenskar en viss liflig högljuddhet och en högt uppdrifven tonvexling är så naturlig och vanlig, tala de i allmänhet lugnt, nästan blott halfhögt, så att deras tal stundom liknar ett doft mullrande. Detta synbart likgiltiga lugn, hvilket i början torde förefalla den svenska lifligheten en smula retsam, ger dock deras tal en ro och en trygghet, som småningom blir både behaglig och förtroendeväckande, och ökar dessutom i en förvånande grad effekten både på det glada och det allvarliga området.

Naturligt är äfven, att för detta lugnt flytande tal och för hela det engelska lynnet illa passar sig inblandandet af dessa hetsiga och råa svordomar, som i svenska mäns samtal synes vara en oeftergiftig krydda. Engelsmän äro för ärliga och sanningsälskande att behöfva styrka sina ord med svärjande; de äro för lugna för att svärja som utbrott af häftighet; de ha för god takt och uppföstran för att blott för ro skull smutsa sitt tal dermed, och de äro till slut för mycket praktiska för att öda tiden på onödiga förbannelser. Också hörde jag sällan eller aldrig någon svordom i ett sällskap af "gentlemen", med undantag möjligen af utropen "*Oh! damn it!*" — "*Oh, hang it!*" — "*What the deuce...*" hvilka stundom förekommo i lifvigare ungarlidskretsar; men hvad är sådant småplock mot våra unga herrars mustiga eder? Ej heller hörde jag mycket detta tanklösa användande af Guds namn, som hos oss är lika allmänt, om icke ännu allmännare än svärjandet. Allt detta bidrager i hög grad i mitt tycke att göra den engelska samtalstonen behaglig äfven bland män.

Men, för att kunna komma till den andra frågan, *hvad* utgjorde i allmänhet engelsmännens älsklingsämne? så kån derom mycket sägas. De samtal, jag under och efter middagen åhörde och deltog i, rörde sig visserligen rätt ofta kring samma ämnen, som äro vanliga hos oss — men kanske ännu oftare kring sådana, som för oss i allmänhet äro mera främmande, jag menar här framför allt engelsk "*sport*" af alla slag, såsom kapplöpningar (*horseracing*), rodd (*rowing*), "*cricket*", "*fox-hunting*" och "*pigeon-shooting*" etc. och ofta äfven trädgårdskonst och blomsterkötsel. När något af dessa ämnen behandlades, voro engelsmännen i sitt rätta element, och en viss skymt af "*excitement*" tindrade i deras ögon. Det var lustigt att höra t. ex. herrar, som för öfrigt ej voro hästkarlar, med mycken värma yttra sig om den och den fullblods- eller halfblodshästen, tillhörande en viss lord, uppgifva hästens namn, och namnen på hans far och mor, hvilket år han föddes, vissa egenheter i hans vanor, hans utförda bedrifter vid det eller det tillfället och hans utsigter för framtiden o. s. v., jemförda med vissa andra hästars, hvilka äfven noggrannt namngåfvos och beskrefvos. Och lika roligt var det att höra dem disputeras om, huru många skålpund en viss "*jockey*" vid den eller den kapplöpningen vägde mindre än en viss annan "*jockey*" vid samma löpning, eller huru många hästhufvudens längd den eller den hästen kom före en annan: eller att höra en person, som själf kanske ej en gång var roddare, yttra sig med hänförelse om en viss båtbesättnings (*crew's*) förträffliga årtag i ett viktigt ögonblick vid den eller den kapprodden, eller i den minsta detalj redogöra för hvilken diet och hvilka kroppsöfningar årets blifvande kapproddare från Cambridge underkastade sig vid universitetet såsom jemförda med Oxford-männen och *deras* diet och öfningar af samma slag. En annan kunde beskrifva mycket lifligt, i hvilket ögonblick lord X. såg räfven, huru många häckar och diken lorden satte öfver, hvilka af hans hundar uppfört sig bäst vid jagten, dessa hundars namn, färg, vanor och antagliga värde i penningar; och att ett par af dem nyligen blifvit af "*his lordship*" förärade till Prinsen af Wales m. m.*).

*) I en beskrifning öfver ett besök i England på 40-talet om talar en norsk författare, att hertigen af Rutland, hvilken han gästade

Allt detta behandlas nästan som nationalangelägenheter och framställs och åhöres med det djupaste allvar och intresse. Och det är roligt att höra åhörarne vid sådana tillfällen under spänd uppmärksamhet då och då inflicka ett uttrycksfullt "indeed!" "oh, really!" "I never!" "did you ever" etc. I dag har hos Mr. L. efter middagen just dylika frågor kommit före, och en af hans söner, som tillhör en af Londons båtklubbar och täflar med framgång i mången kapprodd, hämtar från skänken och visar oss de priser han vid olika tillfällen vunnit — silfverbägare af hvarjehanda storlekar, kuverter af silfver m. m. Dessa gå nu ur hand i hand, och han tar under tiden till ordet, slösar på roddtermer af alla slag och blir för en stund dagens hjelte; ty årornas idrott är liksom hvarje annan "sport" den engelske gentlemannens ära och prydnad.

Männe icke dylika manliga och stärkande idrotter äfven ibland vår ungdom borde komma till heders — om vi också ej tillagnade oss de öfverdrifter, hvartill engelsmännen på detta område helt säkert göra sig skyldiga? Utan allt tvifvel är det just dessa idrotter, som jemte den sunda och stärkande födan bidragit att af engelsmännen göra en stark och hårdig race. Man ser berättas, huru gamla förnäma engelska godsegare, vid vandringar på sina egor eller vid jagtårder till fots, hoppa öfver häckar och diken med samma lätthet som pojkar. Tidigt ha de ock börjat med stärkande öfningar af alla slag. Det är ej ovanligt att vid de ansträngande räffjagterna till häst se pojkar af 12 à 14 års ålder deltaga, ja äfven unga *flickor* af samma ålder. Bekant är också, att engelsmännen icke blott i mödor och ansträngningar af alla slag äro mera uthålliga än vi, utan äfven bättre än vi nordbor trotsa sjelfva kylan. Så får man vintertid i England vid köldgrader, som nödga oss svenskar att tillgripa tjocka öfverrockar, vanligen se de engelska gentlemännen vandra omkring i tunna, enkla rockar, utan att derföre synas mindre "comfortable".

Men åter till samtalsämnen. Bland sådana förekommer ofta ett af mycken vigt och äfven speciellt en-

---

hade tryckta kataloger öfver sina hundar, innehållande icke blott hvarje hunds namn och ålder, utan äfven namnen på hans aktade föräldrar. Hertigens hundar kunde äfven behöfva en katalog, ty de voro icke mindre än 72 stycken.

gelskt, som jag ännu icke nämnt; och jag får om detta ämne, i motsats mot de andra, bekänna, att jag fann det högeligen tråkigt. Jag menar engelsmännens nära nog andaktsfulla tal om sin aristokrati — om lorder och förnämiteter. Jag hörde ofta till och med sådana personer, som annars voro fördomsfria och tillhörde den liberala riktningen, med en viss afgudisk vördnad göra reda för den eller den unge lordens slägtregister eller såsom en sak af hög vikt framhålla den eller den ofrälse personens förbindelse med vissa adliga släkter o. s. v. — och jag såg härvid alltid de närvarande åhörarne lyssna med det största intresse. I Sverige kunna vi måhända fatta sådant till en viss grad, när det gäller en inom fäderneslandets historia framstående och bragdrik slägt, men icke annars.

Vi må dock icke tro — i förbigående sagdt — att engelsmannens djupa vördnad för aristokratien sträcker sig äfven till sådan inom andra länder. Tvärtom tyckes han knappt erkänna någon verklig adel utanför Britannien, ja, utländsk adel betraktar han med ett visst åtlöje. Jag har ofta trott mig finna, att den utländska grefvetiteln "*count*" i England inneburit något halft komiskt; och hvar och en, som läser engelsk litteratur, har tillfälle att öfvertyga sig, att Englands förnämste författare, en Dickens, en Thackeray, i sina romaner såsom komiska figurer icke sällan behandla just sådana. Den "*Count Smalltork*", som förekommer i Dickens' "*the Pickwick club*", är just en dylik personnage. Och Thackeray, som visserligen skarpt satiriserar olaterna hos den engelska aristokratien, blir dock först rätt *munter* och *rolig*, när han fått fatt i några utländska grefvar och baroner eller i allmänhet s. k. "*distinguished foreigners*" (ett uttryck, som, inom parentes sagdt, i England blifvit nästan ett speord). Oberäknadt den naturliga partiskheten för hvad som är ens eget, torde väl här äfven tillkomma, att den engelska adeln, ärfdigt godsbesittande, rik och mäktig som den är, synes engelsmännen mera aktynsfulla för den yttre måtto än den utländska, som så ofta blott är titulär, fattig och betydelselös.

Och efter vi äro inne på detta kapitel, så vill jag passa på tillfället att anmärka, att engelsmännen synas se ned på utlänningar öfverhufvud, ja, man kan gerna säga, på allt, som är utländskt. Mycket betecknande är också, att de långt mera använda den allmänna benämningen

“*foreigner*“ (utländing)  n namnet på den särskilda nationaliteten, för hvilken senare distinction de synas vara allt för likgiltiga, om de ock ha ett särskildt  ga f r *fransmän*. Med ett ord de nöja sig att indela menskligheten i “*englishmen*“ och “*foreigners*“ snart sagdt med samma förakt, som grekerna indelade den i “*greker*“ och “*barbarer*“. Man behöfver ej länge vara i deras land för att iakttaga detta. De lägga det alltför tydligt i dagen både i sitt tal *om* och i sitt tal *till* utländingar. Anmärkningsvärdt är, att ju lägre man stiger ned i de engelska samhällslagren, dess bjertare träder detta förhållande i ögonen — och tvärtom. Det  r ock derföre i de aristokratiska, d. v. s. mest hyfsade och finast uppfostrade, kretsarne, som utländingen behandlas h fligast. Inom medelklassen  r hans ställning redan sämre och h fligheten mindre; och den, som vill l sa en verkliga *rolig* skildring ur den *lägre* befolkningens föreställningar om “*foreigners*“, hänvisa vi till en passage i Dickens’ “*Little Dorrit*“, kap. 25, der författaren på det mest humoristiska sätt skildrar, hvilka tankar arbetarebefolkningen i “*Bleeding Heart-Yard*“ hade om utländingar.

Kanske har det allmänna föraktet och, tilläggom, det kalla misstroendet f r “*foreigners*“  tminstone hos mindre bildade engelsmän härflutit till ej ringa del från beröringen med det politiska och sociala afskum — stundom med rätt klingande namn —, hvilket städse utgjort en ej ringa procent af i England, särskildt London, sig uppehållande utländingar. Kommer så härtill Englands så att säga förnämt afskiljda läge och f r öfrigt dess industriella och kommersiella storhet, dess ofantliga rikedom, dess öfverlägsna makt på hafven, dess öfver alla verldsdelar utbredda verksamhet i civilisationens och filantropiens tienst, för att nu icke tala om dess historia och literatur; så blir det engelska högmodet kanske ej så oförklarligt, om ock derföre ej mera berättigadt. I viss mon torde väl äfven rent af okunnighet om utländska förhållanden kunna betraktas som en förklarande grund — såvida den icke snarare är en *följ*d — af nämnda föraktfulla högmod. Denna okunnighet tyckes ej ens nämnvärdt h fvas genom den engelska skol- och universitetsbildningen.  tminstone träffar man ej sällan akademiskt bildade engelsmän, som väl kunna med ledighet citera sin *Horatius*, *Cicero* och *Homerus*, men

i fråga om de viktigaste element i de kontinentala europeiska ländernas historia, geografi och kulturförhållanden visa sig vara mindre hemmastadda än många skolgosse hos oss.

Då denna fråga om engelsmännens förhållande till utlänningar särskildt roat mig att studera, vill jag ännu tillägga några små iakttagelser.

Engelsmännen tycka äfven om att *bele* utlänningen, och hvad de hos honom i all synnerhet finna löjligt, är hans lifliga åtbörder och mimik och hans höfheidsformer i sällskapslivet; och är det i alla dessa fall fransmännen, som framför andra folk bereda de flegmatische briterne det största nöjet. Härmandet och förlöjligandet af fransmän är ock för engelsmännen en outtömlig källa till munterhet (liksom förhållandet på andra sidan kanalen, såsom bekant, är omvänt). Nåväl, att engelsmännen i sin lugna flegma finna den utländska lifligheten löjlig, må vi ej förtänka dem; men det värsta är, att de häraf knappt göra någon hemlighet inför utlänningarna sjelfva. Ett exempel bland många ur min egen erfarenhet är roligt nog. Jag blef en dag i en familj i London presenterad för en ung Mr. X. Han hade ett särdeles hyggligt utseende, och jag inlät mig genast i samtal med honom. Allt gick bra en stund — men plötsligt, då talet kom på min utländska börd, sade han mig midt i ansigtet och med fullkomlig kallblodighet, att han hos alla utlänningar fann någonting "ap-lik" (*monkey-like*) i miner och åtbörder, som gjorde det svårt för honom att hålla sig från skratt, när han med sådana sammanträffade; och derpå började han — skratta rätt hjertligt. Hvem undrar, om jag blef litet flat och äfven en smula förargad, och att jag gaf honom en tillrättavisning, som jag ansåg välförtjent. Men sedan han derpå buttert aflägsnat sig, tog en af sönerna i huset, som åhört samtalet, och som var en mycket hygglig ung man, varmt hans parti, förklarande, att han var en "*perfect gentleman*" och att hvad han sagt till mig var fullkomligt oförargligt och endast en yttring af sann engelsk rättframhet (*true English frankness*). — Ehuru jag tillhör den jämförelsevis mindre gestikulerande svenska nationen, hade jag redan före denna lilla händelse på grund af en och annan erfarenhet i samma riktning funnit det nödvändigt att i engelskt sällskap vara mycket uppmärksam på mig

sjelf för att ej genom för mycken liflighet i rörelse och tal väcka åtlöje. Att jag hädanefter blef det ännu mera, var naturligt — ja, den engelska flegman blef mitt ideal. Jag vakade strängt öfver armar, ben och ansigtsmuskler, lät ingenting öfverraska eller förvåna mig, talte i dämpad, likgiltig ton och undvek för mycken höflighet. Efter lång öfning gick detta till slut helt naturligt, och jag lefde på det sättet i allt större fred och trefnad med mina engelsmän i sällskapslifvet.

Onekligt är, att engelsmän i allmänhet hafva en benägenhet att rent af såsom en brist på belevfvenhet och hysning betrakta allt hvad som i umgängeston och sätt att vara, ja i seder och bruk, ej är *engelskt*. De tyckas framför allt anse som en naturlig sak, att engelskt sätt och engelska seder böra strängt iakttagas af främlingar, som vistas i England. Men på sig sjelfva hafva de uppenbarligen ej samma fordringar i förhållande till andra folks seder och bruk under sitt vistande i främmande land. Tvärtom är det en bekant sak, att de, såsom det heter, "taga England med sig hvart de gå" och icke sky att oupphörligt ge sin ovilja tillkänna öfver att ej finna allt på engelskt sätt. "*Do in Rome as Romans do*" (svarande mot vårt: "man tar seden dit man kommer") är ett ordspråk, som de ofta uttala, men sällan tillämpa. Att visa hvarje annat civiliseradt folks skaplyne lika mycken aktning, som de å deras sida fordra för sitt eget, anse de måhända ovärdigt den sjelfständige och rättframme engelsmannen. I detta fall röja de en äkta naiveté — en sådan, som endast kan uppkomma af den blindaste nationalegenkärlek.

Jag har nu grälat dugtigt på mina kära engelsmän, derföre att de gentemot utländingen alltför mycket sätta sig på sina höga hästar; men jag behöfver väl knappt påpeka, till förekommande af missförstånd, att hvad som här blifvit sagdt ju endast gäller dels i allmänhet engelsmännens oskyldiga föreställningar om, att de utgöra en *högre och ädlare* race än den öfriga menskligheten, dels särskildt deras sätt att vid det yttre och mera flygtiga umgänget och sammanträffandet med utländingar låta dessa naiva föreställningar alltför naket träda i dagen. Att för öfrigt den allvarliga och i grunden högsinta engelska nationen har ett öppet öga och hjerta för allting i utlandet,

som är af mera menskligt intresse, vare sig personligheter eller företeelser, det är så naturligt och äfven så känt, att det knappt behöfver nämnas; och lika klart är också, att den manliga och ärliga trohjärtighet och den ädelhet, som djupt under den engelske gentlemannens sträfva och kalla yta är ett utmärkande drag i hans karakter, äfven uppenbarar sig i hans personliga umgänge med de utlänningar, med hvilka han af en eller annan anledning knutit *närmare* bekantskap. Detta senare skall icke blott hvarje i England bosatt och der nationaliserad svensk kunna eftertryckligen bestyrka, utan det torde äfven med glädje kunna intygas af mången svensk resande, som på sina färder i främmande land tillfälligtvis träffat och gjort bekantskap med enskilda engelsmän. Och den svenske resande, som kommit till England och der genom en väns bemedling lyckats bli introducerad i ett älskvärdt engelskt hem, han skall äfven kunna intyga, att om den engelska "isen" är tjock, så är det så mycket varmare derinnanför; ja, han skall säga oss, hvad vi knappt trodde, att *gästfriheten* är större i England än i något annat land, — och detta äfven när det gäller utlänningar; att det ej är sällsynt, att i det engelska hemmet ett "bedroom" ställes till den utländske vännens disposition för veckor, för månader, som han behagar. Man gör visserligen ej något väsen af honom, man visar honom ingen *extra* uppmärksamhet, men han är hjertligt välkommen, när helst han vill komma och slå sig ner, och han upptages helt *som en medlem af familjen* — och den vänskap, man en gång knutit med honom, är ej för stunden, den är *för lifvet*. Den sega engelska konstitutionen är aldrig segare än i vänskap. Jag har af sådant allt för grundlig erfarenhet sjelf för att ej med den varmaste tacksamhet erkänna det. — — — — —

Och detta påminner mig, att jag just nu är sysselsatt med skildringen af en dag tillbragt i en älskvärd och gästfri engelsk väns hus, och att jag midt i denna skildring gjort en längre utflykt och tappat bort tråden. Ursäkta, att jag frågar, hvar voro vi egentligen? — Jo, — i Mr. L:s matsal, efter middagen; och det är då i sanning hög tid, att vi dit återvända, såvida vi kunna hysa någon förhoppning att der ännu efter dessa långa betraktelser finna Mr. L. och hans herrar kvar. Låt oss titta in för att se efter. Jo, ganska riktigt! De sitta alla lugnt på sina platser och

samtala och röka, precis som när vi lemnade dem. De ha också god tid. Först en dryg timme efter damernas försvinnande ser Mr. L. på klockan och anmärker, att den är öfver half nio; och, då man på samma gång hör pianomusiken klinga allt mer inbjudande från "the drawing-room", så äro alla villiga att bryta upp, när Mr. L. nu afbryter samtalet med det sedvanliga: "*Gentlemen, let us join the ladies!*" (Mina herrar, låt oss uppsöka damerna).

Och efter all välfägnaden stiga vi nu upp utan att med ett ord tacka värden, ja, utan att ens nicka åt honom, när vi för sista gången läppja på våra glas och skjuta bort stolarne; och om någon af oss sedan vid inträdet i förmaket bockade sig för värdinnan eller toge henne i hand i afsigt att "tacka för maten", så skulle hon helt säkert ej förstå detta bättre, än att hon svarade "*good night!*"

V.

Qvällen.

När vi inträda i förmaket, finna vi Mrs. L. vid pianot och såsom åhörare icke blott lilla Mrs. P. utan äfven tvenne främmande damer. Dessa senare — efter allt utseende mor och dotter — äro i full "*evening-dress*" eller med andra ord klädda i låghalsade sidenklädningar och försedda med glittrande solfjädrar. Mrs. L. spelar någon italiensk opera-musik af den flyktiga genren, och damerna, hennes åhörare, sitta tillbakalutade i beqväma stolar och samspråka temligen hörbart.

Sedan vi bugat oss för de främmande fruntimmerna — och dessa flägtande med sina solfjädrar besvarat vår helsning något "*languidly*", för att begagna ett engelskt uttryck, som här betyder ungefär "med behagsjuk liknöjdhet" — slå vi oss ned och samtala med dem, allt under det musiken fortfar. När Mrs. L. spelar forte, tala vi forte, och när hon spelar piano, tala vi piano.

Hon så att säga leder konversationen och är den *tongifvande* — och när hon slutat, säga vi alla "*very nice*" och efterfråga kompositören. Mrs. L. lemnar emellertid snart pianot och går fram och serverar théet, hvilket väntar på en bricka på förmaksbordet. Det drickes naturligtvis på stående fot, men nu liksom vid frukosten räcker värdinnan hvar och en sin kopp fullt tillagad med socker och grädde uti; och såsom ett särskildt tillbehör för qvällsthéet bjudas ett slags små, lätta, fyrkantigt skurna smörgåsar (*sandwiches*), enligt engelsk sed dubbla med smöret mellan. Hvad vi kalla thébröd eller i allmänhet småbröd till thé eller kaffe tyckes deremot i England vara alldeles obekant. Mången gång tänkte jag med en viss saknad på den hederliga svenska skorporkorgen och på den svenska värdinnans hemtrefliga: "Åh, var så god och doppa litet mera."

De båda damerna, som äro bjudna att tillbringa aftonen, skulle väl enligt svensk sed anses vara bjudna på soupé, men någon sådan synes ej till och blir ej heller synlig senare. Det enda som serveras är denna kopp thé och kanske, om jag minnes rätt, några små sötsaker på ett sidobord. Engelsmännen ha visserligen ett ord för soupé (*supper*); men för min del får jag bekänna att jag under hela mitt vistande i England aldrig varit i tillfälle att se någon sådan. Den torde i allmänhet blott förekomma vid större festliga bjudningar med bal eller dylikt. Också är den naturligtvis alldeles öfverflödig ofvanpå den sena middagen, och till och med den kopp thé, som intages, synes mera vara vana än behof*).

Att qvällsbjudningar under sådana förhållanden äro af ringa betydelse, är klart; och de förekomma också på långt när icke så mycket middagsbjudningar. Ofta nog händer det dock, att personer, som man för utrymmes skall ej kunnat se till middagen, eller som man tror sig kunna behandla med mindre ceremoni, i stället inbjudes till qvällen; och ej sällan äro dessa redan värdinnan till mötes i förmaket, när hon anländer dit från middagsbordet.

*) Också har qvällsthéet under de år, som förflutit sedan ofvanstående skrefs, börjat komma alltmera ur bruk; och i stället är det nu på modet, att damerna dricka s. k. "*afternoon-tea*", ett par timmar före middagen — hvilket alltså i viss mån motsvarar det förmiddags- eller s. k. "*elfva-kaffe*", som ännu lär förekomma här och der i våra småstäder.

Men hvad man om qvällen framför allt bjuder på i ett engelskt förmak är *sång* och *musik*, och så äfven hos Mrs. L. i dag.

Alltså sedan théet druckits, ropar Mr. L. till James, den yngste af sönerne:

“Nåväl James, låt oss höra en sång!”

James går fram till pianot och tar fram ett nothäfte, och Mrs. L. sätter sig att accompagnera honom — men hvad sjungar han? Jo! han stämmer upp en sång, som vi i Sverige skulle kalla — en slagdänga af äkta sort. Det är också verkligen en af Londons populära gatsånger af en uppsluppen vagabondart. Jag hade redan hört den vid positivt mer än en gång. Jag ser mig omkring på åhörarne: de tyckas alla belåtna. Somliga af herrarne gnola med, och till och med damerna gifva efter sångens slut sitt bifall tillkänna genom en viss tonvigt på sitt “*very nice*”. Värden sjelf, Mr. L., strålar öfver hela anletet och nickar åt mig, som ville han säga: “Har ni maken till den i Sverige?” Också, när James ytterligare bjudit på ett par stycken af ungefär samma art, beder Mr. L. mig sjunga.

Jag går fram till pianot, en af de unga damerna erbjuder sig att accompagnera, och som jag känner till några engelska stycken, hvilka jag redan förut sjungit hos Mr. L., anser jag lämpligast att börja med ett sådant. Det stycke jag valde var en gammal välkänd engelsk sång af den mera sentimentala arten. Jag började mitt solo i all stillhet, men innan jag hunnit mer än några få toner, finner jag vid min sida en af de främmande herrarne stämmande i helt obesväradt; och strax efter dyker den andre upp på motsatta sidan och sjunger med lifligt intresse och mycket allvar oktaven under. Jag tittar på de båda herrarne, men de låta sig ej bekomma, och jag hinner knappt förarga mig häröfver, då jag plötsligt hör en tredje tätt bakom mig ljudligt och med omsorg *hvissla* melodien. Jag vänder mig om: det är unge James. Nu borde jag väl ha blifvit alldeles förtviflad och genast afbrutit; men lyckligtvis var jag ej utan all erfarenhet af dylikt, och då jag nu tillika ser mina medhjelpares och åhörares lugna ansigten, i hvilka det tydligaste “*all right*” står att läsa, finner jag, att jag måste hålla god min, och sträfvar därför blott med en viss prioritetens rätt att öfverrösta de andre så godt jag förmår. Detta visar sig ock vara till

en viss grad nödvändigt, ty mina sångbiträden äro båda något sväfvande i tonen och något oklara i halsen, då jag deremot till unge James' heder måste säga, att han hvisslade mycket rent, klart och bestämdt. Vår lilla nätta "ensemble" accompagneras på pianot hela tiden med synbart intresse af den unga damen, som tyckes finna allt i sin ordning.

När stycket äntligen är slut, efter att på begäran ha sjungits da capo, känner jag mig dock, oaktadt damernas bifall, icke uppmuntrad att fortsätta på samma sätt utan frågar värden högt, om han önskar höra en *svensk* sång.

"Ja, låt oss höra några af edra svenska nationalmelodier", svarar han vänligt, och samma önskan uttrycker äfven värdinnan.

Visserligen har jag redan förut erfarit, att mina kära svenska sånger ej äro mycket i familjens smak, men jag får nu åtminstone sjunga ensam, och dessutom, hvem vet? — kanske skola de ändå göra lycka hos de främmande herrarne och damerna, som ännu ej hört dem. Icke utan en viss förhoppning om framgång väljer jag således några af våra vackraste sånger. Men ack, under Neckens polska, med hvilken jag börjar, märker jag redan hemliga gäspningar och kallprat, och efter vår vackra folkvisa "Om dagen vid mitt arbete" hör jag den främmande unga damen sedan hon sagt "very nice" till mig, hviska till sin granne: "*Oh, how very miserable!*" (åh, så jemmerligt), och till slut efter en Bellmans-idyll yttrar en af de främmande herrarne helt öppet, att alla dessa svenska sånger äro förfärligt melankoliska, och att han för sin del ej kan förstå dem. Att sjunga längre kan ej falla mig in, utan jag lemnar pianot nedslagen och förargad, dock mera å våra vackra sångers vägnar än å mina egna.

Men nu ropar Mr. L. till mig från sin stol:

"Har ni inte någon liffigare melodi?"

"Någon liffigare? — Ah jo, nog ha vi det."

Jag funderar ett ögonblick, och derpå går jag raskt tillbaka till pianot, och nu drar jag i bara förargelsen till med — kan ni gissa hvad? — jo "*Ritsch, ratsch fili-bom bom bom*", och det så att det dånar i det engelska förmaket. Och se! nu har jag, utan att tänka derpå, träffat den rätta strängen. Allas anleten stråla upp. Allas hjertan anslås. Mr. L. sjelf nickar takt och ler, så att

tårarne tillra, och när jag kommer till knalleffekten "punsch" och den derpå följande repris, är det med möda, som det allmänna bifallet kan hejda sig till sångens slut, och när den är slut, höras från alla håll ropen "very, very nice!" "delightful!" "charming!" "bravo!" "da capo!" Jag måste genast sjunga om den och med samma verkan. Min triumf är storartad.. "Ritsch, ratsch" har lemnat James' engelska slagdänga långt bakom sig: "Ritsch ratsch" blir dagens lösen. James och hans bröder taga genast fram sina respektive blås- och stränginstrument och lära sig i hast melodien utantill; och derpå sjunges "the charming Swedish song", som damerna kalla den, återigen om, denna gång kraftigt och med stor verkan accompanierad ej blott af pianot utan äfven af flöjt, fiol och ess-kornett — att nu ej tala om, att äfven Mr. L. sjelf och de främmande herrarne stämma i med lif och lust, dels sjungande, dels hvisslande. För min egen del får jag säga, att jag för skratt knappt kunde sjunga till slut. En sådan musik har näppligen varit hörd i ett svenskt förmak och knappast heller en så allmän musikalisk hänförelse, och det är ett af mina märkligaste minnen från England, att jag der bevitnat bådadera. Men hur stämmer då detta med den engelska flegman, om hvilken vi så mycket talat? Jo, lika bra som deras "excitement" vid alla stora tillfällen, d. v. s. alla på det engelska lynnet särskildt anslående — och ett sådant var detta. Dylika tillfällen bilda så att säga katarakter i den engelska flegmans annars jemnt flytande ström.

Mången gång sedermera, då Mr. L. hade främmande och man i förmaket lyssnat en stund till engelsk sång, utropade han plötsligt, i det hans ansigte strålade upp: "Doctor, give us Ritsch, ratsch filibom!" och jag trädde alltid fram med stolt segervisshet, under det den snälla Mrs P., som satt vid pianot, vände sig om med ett gladt leende vid blotta tanken på hvad som komma skulle,

Man vill nu måhända anmärka, att allt detta endast var ett *enstaka* fall, af hvilket inga slutsatser få dragas. Men så var ej förhållandet. Jag var sedermera tidt och ofta i tillfälle att såsom gäst föredraga svensk sång i engelska familjer, men nästan öfver allt (äfven hos den Baronet, hvars ståtliga bjudning jag förut omnämnt) måste jag, efter fåfänga försök att tillvinna våra vackraste folk-

visor eller modernare sångkompositioner någon liffigare uppmärksamhet, tillgripa såsom en sista bepröfvad ressource "Ritsch, ratsch filibom bom bom": och den förfelade ingenstädes att göra en storartad verkan, om den ock ej alltid accompanjerades på det entusiastiska sätt som i min vän Mr. L:s musikalska familj. Äfven väckte jag på en stor och fin bjudning hos en viss Mr. P. oerhörd sensation med "Jänta å' ja". Man begärde denna sång oupphörligt "da capo", och som jag ej kunde mer än första versen, måste jag sjunga om denna *sju* gånger, och innan man skildes åt på qvällen, nödgades jag på värdinnans enträgna begäran att sjunga om den för den åttonde.

Nåväl, hvad jag egentligan ville säga var, att det är i denna riktning jag funnit engelsmännens smak hufvudsakligen gå, när det gällt sång i deras hem och samqväm. De sånger, som de vid sådana tillfällen företrädesvis bjödo hvarandra på eller som åtminstone städe tycktes mest slå an — detta fann jag nästan öfver allt bekräftas — voro just stycken af samma musikalska värde och karakter som "Ritsch, ratsch" och "Jänta å' ja", om ock dessa två på visst sätt kunna betraktas som spetsen af hela riktningen och derföre öfver allt gjorde en så stormande lycka. Men som jag redan ofvan antydt, ha engelsmännen naturligtvis äfven mera stilla sånger, som skulle motsvara våra folkvisor och romanser, nemligen de s. k. "ballads" (af hvilka åtminstone en del äro rätt gamla); dessa sjunga de äfven gerna — ja, att damerna hålla sig uteslutande på detta område, förstås af sig sjelft —; men dessa sånger, af engelsmännen sjelfva så omtyckta, äro föga tilltalande för det svenska sinnet, ja förefalla i vårt öra ofta ytterst triviala; och detta torde åter förklara, hvarföre å andra sidan våra folkvisor och romanser öppna för engelsmännen en obekant lyrisk tonverld, som de ej förstå, som förefaller dem tungsint och tröttande. Ja, jag hörde mina engelska vänner stundom med ett visst förnämt deltagande beklaga, att våra svenska nationalmelodier voro så underlägsna de engelska.

Jag lemnar åt herrar psykologer, n. b. nationalpsykologer, att vidare redogöra för de djupare orsakerna till de små fenomen jag nu framlagt.

Med särskild belåtenhet beteckna engelsmännen en stor del af sina sånger såsom "populära", och jag kan här

ej underlåta att i förbigående omnämna ett faktum, hvilket måste synas oss svenskar rätt egendomligt. När hos oss en sång (eller rättare sångmelodi) är i den mening "populär", att den är känd och sjungen inom alla samhällsklasser, så har ju gången i dess historia vanligen varit den, att den börjat sitt lif i salongen och derifrån så småningom nedstigit till gatan och positivet. I England åter är det tvärtom. Sången börjar merendels sitt lif i en harpofröjdsal (*music-hall*) eller på gatan vid positivet, och när den der blifvit rätt mycket sjungen, spelad och hvisslad, stiger den först upp i salongen, äfven i den finaste salong; — och der uppbäres den just i sin redan vunna egenskap af "*popular song*", den må för öfrigt vara hur god eller hur usel som helst. Denna väg hade komiska sånger och sentimentala "ballads", som man hör i hvarje "drawing-room" i London, till stor del gått.

Andra sånger än engelska hörde jag ej mycket inom familjerna, och när sådana stundom förekommo der, var det nästan alltid italienska, sällan franska, aldrig tyska. (Jag träffade aldrig någon engelsman, som sjöng Schubert, eller Schumann.) Men italienska tycktes man sjunga med samma nöje, om man begrep orden eller icke, om man uttalade dem på tok eller icke. Äfven för modern italiensk musik öfver hufvud synas engelsmännen ha stor förkärlek; från deras salongspianon hörde jag nästan ingenting annat. Också hvimlar det i London som bekant af italienske musici, sånglärare och kompositörer.

Jag tilltror mig visserligen ej att fälla ett allmänt omdöme, — men säkert är, att, om min ärade läsare frågar mig i förtroende, hvad jag efter allt detta tänker om engelsmännen såsom musikalisk nation (såsom sådan har den ju ofta blifvit prisad, synnerligen af engelsmännen sjelfva), så svarar jag uppriktigt på grund af egen erfarenhet och andras sammanställande intyg, att jag anser dem såsom den *mest* musikidkande och *minst* musikaliska nation i hela den civiliserade världen. Ingenstädes hör man kanske så mycket musik i *hemmen* — men ingenstädes äro väl ock anspråken både på komposition och utförande så små, så primitiva. Härmed har jag dock ingalunda velat uttala något hårdt eller bitande omdöme. Tvärtom vill jag säga, att engelsmännen äro aldrig älskvärdare, enklare och naivare än i sitt musicerande. De äro då

som snälla barn, och det kläder dem sannerligen icke illa. Och lika säkert som barn jollra och äro glada, när de fått mat, lika säkert sjunga och spela engelsmännen dagligen efter sin solida middag. Ja, man kan nästan säga, att för dem sång och musik hör till dieten och är ännu mer oeftergifflig än deras aftonthé.

Men att man under sådana förhållanden ej får vara nogräknad, är naturligt, och det ligger ej heller i brittenas "frisinnade" musikaliska riktning. Derfor blir det i ett engelskt förmak efter middagen ej fråga om hvem som har *röst*, hvem som har *öra* — sådant tyckes här ej vara nödvändigt för att sjunga till åhörarnes belåtenhet — utan endast hvem som har god vilja och glad öfvertygelse, och det ha nästan allesamman. Och hufvudsaken dernäst är att välja ur det populära programmet och låta orden höras, hvilka också ofta äro af bättre beskaffenhet än musiken. På dessa billiga och hyggliga vilkor är alltså hvem som helst solosångare och har tacksamma åhörare — och trögbedd är han icke heller. Allt krusande, såsom hos oss, allt tal om heshet och indisposition äro obekanta saker: alla äro klara, alla disponerade. Derfor, innan ännu någon blifvit ombedd, händer det ofta, att det är en viss trängsel kring pianot, och om man ej har tålmod att låta den, som hunnit först, sjunga ensam, så sjunger man unisont med honom — utan att detta på något håll tages illa upp. Tvärtom höjer denna lifaktighet den allmänna musikaliska stämningen.

Men är det alltså sällsynt att träffa en engelsman, som icke sjunger, så är det ännu sällsyntare att träffa en engelsman, som sjunger väl och föredrager goda saker*). Skickliga och musikaliskt bildade amatörer, hvilket hos oss är en rätt vanlig företeelse, är i England ytterst ovanligt. Åtminstone har jag aldrig haft den förmånen att träffa eller höra omtalas någon sådan vare sig på sångens eller musikens område. Har någon person vid ett större af-

*) Det förtjenar kanske att anmärkas, att sjelfva rösterna, synnerligen männens, i allmänhet ha någonting visst ihåligt, som ej är behagligt, och som torde stå i sammanhang med språkets rikedom på gomljud. Den, som hört engelsmän sjunga, torde erkänna, att denna timbre äfven åt annars goda röster ger något visst mekaniskt och instrumentartadt, som i betydlig grad bidrager att beröfva sången färg och värma.

tonsamqväm uppträdt på sannt musikaliskt sätt, så kan man våga tio mot ett, att han tillhör kategorien "*professionals*" (d. v. s. musikidkare till yrket) och att han uppträdt mot betalning eller på ett eller annat sätt engagerats för aftonen. På dessa "*professionals*" ser man ned med förnämt förakt; och man tyckes rent af ta sig till vara för att genom något *allvar* i öfvandet af sång och musik få sken af att täfla med dessa. Ja, jag tror att det skulle djupt såra en "*gentleman*", om det hände honom att, genom någon utmärktare prestation på en bjudning, bli tagen för en verklig sångare eller musiker. Då gör han hellre sin sak illa och försummar att utbilda sina musikaliska anlag — och sålunda fortfar musiken inom de engelska familjerna att bli föga mer än ett sätt att göra digestionen mera behaglig.

Men — "Tinnerholm! Tinnerholm! stilla ditt blodiga svärd!" vill man kanske här tillropa mig efter all denna förödelse, — "det är ju en känd sak, att engelsmannen *älskar* och *förstår* god *klassisk* musik, derpå äro t. ex. de många storartade konserterna i London ett slående bevis, dessa konserter, vid hvilka den klassiska musiken och dess framstående tolkare alltid samlat fulla hus".

Inför detta inkast skall jag ej stå svarslös. Det kan ju synas en mycket underlig sak, att i England musiken i *hemmen* — hvarmed jag här uteslutande sysselsätter mig — skulle stå i en så uppenbar strid med den musik, som bjudes och åhöres *offentligen*, och så är det dock; och ännu underligare är det, att detta fenomen låter temligen lätt förklara sig. Först och främst må vi komma ihåg, att engelsmännen äro ett *stolt* och *rikt* folk, och att de sätta en ära i och äfven ha råd att locka till sitt land de största europeiska artister på det musikaliska området — sjelfva äro de ju ytterst fattiga både på exeqverande och tonsättande konstnärer — och ha de en gång fått de främmande storheterna till sig, så är det ju en skam att ej gå och höra dem — det inses af både "*gentlemen*" och "*ladies*". Redan denna förklaring räcker ett långt stycke. Men härtill kommer annat. Vi få besinna, då vi med skäl taga särskild hänsyn till hufvudstaden, dels att London är bebodt och besökt ej blott af engelsmän utan ock af främlingar i hundratusental, dels att, i denna ofantliga verldstad, blotta undantagen från den allmänna smakriktningen

böra tillsammans utgöra tillräckliga hopar af musikaliskt folk för att i nödfall fylla en och annan konsertsalong. Och *en* stor kompositör finnes, som engelsmännen framför alla andra skola höra, och det är *Händel*, ty öfver honom äro de stolta — de räkna honom nemligen som *engelsman* (!) — och det anses som "god ton" att gå och höra hans oratorier, för öfrigt förträffligt utförda i England. En sanning är det ock, att stor orkester och stor körsång locka folk öfver allt, alltså äfven i England. Massor af musik draga allestädes massor af folk. Och skulle vi särskildt tänka på Operan, som tack vare sin uppsättning af framstående utländska artister står i London mycket högt, så brukar ju operan allestädes, och icke blott i England, — måhända emedan den erbjuder en så glänsande företeelse både på scenen och i salongen, och emedan den också är *bullersam* nog — äfven locka omusikaliskt folk.

Apropos *körsång*, som jag nyss råkade nämna, så är det rätt anmärkningsvärdt, att engelske gentlemän, så gerna de än sjunga unisont vid familjepianot, dock aldrig, efter hvad jag kunnat utröna, sysselsätta sig med sång i stämmor, med kvartettsång — ja, att de rent af tyckas anse sådana öfningar långt *under* deras värdighet (lika säkert som den är *öfver* deras färdighet), och att de derföre lemna sådant uteslutande åt männen "ex professo". En sångkvartett i ett engelskt förmak är alltså någonting fullkomligt obekant; och skulle den undantagsvis förekomma en gång vid en soiré i de stores salonger, så är den för visso betald och dertill i de flesta fall ej engelsk. Studenterne i Oxford och Cambridge ha sina öfningar och lekar på öppna fälten och sin rodd, detta finna de naturligt och en gentleman värdigt — och vi böra medge, att de i dessa kroppsliga idrotter gifva våra studenter ett efterföljansvärdt föredöme — men öfningar i *sång*! Aldrig! Och om de äfven, hvilket jag betviflar, kunde förmås att fatta, att studenter skulle sysselsätta sig med sångöfningar, så blir det alltid för dem en vidunderlig tanke, att studenter, att "gentlemen" skulle uppträda med denna körsång eller med hvad sång som helst på offentliga konserter. Den engelske studenten, i likhet med engelsmän i allmänhet, synes förena med sådant tanken icke blott på "*professional singers*" utan, hvad värre är, på harpofröjd, lindans, konstberidnings-cirkus och luftballong; ty alla, som

slå upp affischer och uppträda för pengar, höra i hans ögon till samma stora klass, om de ock äro af något olika rang. Detta är nu en fördom, som vi kunna skratta åt eller förarga oss öfver, allt efter olika lynne; men den är väl värd att uppmärksammas såsom ytterligare förtydligande den engelske gentlemannens ställning till sång och musik.

Och vill man nu slutligen i denna fråga tränga till sjelfva kärnan af saken, så måste man öppet säga ut, att sångens och musikens *ande* i grunden ej är hemma i England, och att den sanna kärleken till musiken, att den djupare känslan af dess upplyftande kraft ej på långt när tillfallit det rika, mäktiga, stenkolsrykande England i samma mått som vårt fattiga, undangömda, sjungande Sverige. De ha ej Necken och hans harpa, som vi, ej sagor om elfvor och troll, som vi, de ha ej folkvisan, som växt upp som ett vildbarn i berg och dalar, de ha ej vallsången i skogen, ej våra sommarnätter, ej vårt nörrsken och vår furusång; de ha ej vår vinter, våra frostnätter, vår fattigdom, vår sorg och vår glädje — och därför ha de ej vår *sång*, och de förstå den ej.

Dessa betraktelser hafva emellertid fört oss vida omkring, och vi måste åter leta oss väg till aftonen hos Mr. L.

* * *

Sedan den sensation, som "Ritsch, ratsch" åstadkommit, hunnit lägga sig, och alla för en stund lemnat pianot, återvänder man så småningom än en gång till engelsk sång, och jag blir nu vittne till en liten scen, som i mina ögon utgör glanspunkten för aftonen, och som, efter all min kritik af den engelska sången, för tillfället öfvergjuter den med det älskligaste poetiska skimmer. Mrs. L. går fram till pianot och slår några ackorder, bladdrar derpå i ett gammalt sånghäfte och vänder sig sedan leende om och ser på sin man och vinkar honom till pianot. Han kommer med en viss frågande min, och hon utpekar för honom ett stycke, vid hvars åsyn han genast klarnar upp; och nu börjar han med sin brutna stämma sjunga en liten sång, som för Mrs. L. och honom synbarligen har sin särskilda historia. Den var ett blad ur deras gamla minnen. Tårarne komma honom i ögonen och han lägger, som jag

tycker, hela sitt hederliga gamla hjerta i hvarje ton. Denna sång rörde mig innerligen; och hjertligt instämmer jag i det tack, som helsar honom vid sångens slut, när han med en vänlig nick åt sin snälla hustru lemnar pianot.

Jag råkar ock nu, trots min kritik, att tänka på att ett folks sånger, deras musikaliska värde må för öfrigt vara hvilket som helst, dock i allmänhet äro innerligt sammanvuxna med dess skaplygne, och att dessutom ofta hvarje ton, hvarje ord i många af dessa gamla sånger för den enskilde dofta af minnen, som ge dem en särskild skönhet, och detta äfven i den åhörarens öra, hvilken, såsom nu jag, blott af den sjungandes föredrag anar dessa minnens tillvaro. Och därför njuter jag af gubben L:s sång — fast det egentligen var en slagdänga han sjöng — och nästan lika mycket roar det mig sedan att *se* honom lyssna på andras, synnerligen om det är en gammal favorit. Då spela ögonen på honom och han gnolar smått med, allt under det han tummar sin snusdosa; och när sången är slut, sjunger han om den ensam, leende eller tårögd, der han sitter i sin stol; och derpå komma i sammanhang med de minnen och tankar, som stycket väckt, några anmärkningar, glittrande af äkta godmodig humor och lifligt påminnande mig, att jag befinner mig i Shakespeares och Charles Dickens' hemland.

Emellertid, då sångerna, omvexlande med pianospel och kornettblåsning, komma allt tätare, och det är ej något tvång att deltaga, drager jag mig stundom undan för ett ögonblick på verandan, när den musikaliska luften i för-maket blir för qvaf. Någon tillflykt genom en öppen dörr till andra rum bredvid, såsom i våra salonger, finnes naturligtvis icke, enligt hvad vi af det engelska husets inredning redan känna. Att sålunda hvarje engelskt sam-qväm blott har detta enda "drawing-room" att röra sig i, sedan man lemnat middagsbordet, synes mig vara en betänkelig olägenhet. Man packas här samman, och här måste alltså musik, konversation och thédrickning äfven packas samman, hvarföre, i förbigående sagdt, ej heller de musicerande få påräkna, att man skall höra på mer, än man har lust. Också när jag en gång i en familj i London efter en sång, som mer än vanligt accompagnerats af gnlolande och prat, högtidligt anhöll om lite mera stillhet, så väckte denna anhållan för sin naivetet en så allmän

och hjertlig munterhet, att jag sjelf kunde intet annat göra än skratta med och sjunga vidare.

Men i stället eger det engelska samqvämet en ersättning deruti, att man har sin fullkomliga frihet att på denna trånga mark oanmärkt sysselsätta sig som man behagar, ja att alldeles lemna slagfältet, om man föredrager detta. Ingen frågar mig hvart jag går, ingen hvarifrån jag kommer, ingen ber mig sitta här eller sitta der, ingen att se på denna tafla eller titta i detta album o. s. v. Vill jag inte sysselsätta mig sjelf, som jag finner bäst, så får jag låta bli. Skulle det möjligen roa mig att tiga hela aftonen, så får jag göra det också. Det faller ingen in att göra någon anmärkning deröfver, allra minst värd-folket. "*Make yourself at home*", "*make yourself comfortable!*"*) är den engelska världens och värdinnans enda uppmuntran till sina gäster; men dessa ord äro inga artighetsfraser, utan innebära fullt och ärligt allvar, och så uppfattas de äfven af gästerna. Med ett ord, man vet ej af i England, hvad det vill säga att "roa sina gäster", i den mening detta uttryck tages i Sverige, och derföre ha också gästerna så mycket roligare. En svensk värd och ännu mer en svensk värdinna ger sig, som vi veta, ingen ro för att på allt upptänkligt sätt underhålla gästerna, och detta kan visserligen gå rätt bra, när värdinnan såsom sådan eger en viss talang och i all synnerhet den att dölja sina ansträngningar och sitt program; men när detta ej är fallet, kan det stundom bli rätt oroande. Af allt sådant har jag aldrig funnit en tillstymmelse i England. "*Here is Liberty Hall*" (här är Frihetens Hem) brukade Mr. L. ofta säga till sina gäster; och i den mening, vi här antydt, kunna både hans och andre engelsmäns hem i sanning så benämnas.

På det hela taget kan jag säga, att då man väl hunnit hemta sig från det främmande och måhända kylande intryck, som ett engelskt hem i början gör på främlingen, och hunnit sätta sig in i de företeelser af nya seder och karakterer, som man der möter, så trifves man förträffligt både med det ena och det andra, och detta ej blott, då man är en tillfällig gäst för aftonen, utan naturligtvis än mer, då man bor i familjen och dagligen umgås med den.

*) "Var som hemma här!" "Gör det trefligt åt er!"

Redan den angenäma känslan att ej se sig förorsaka någon det ringaste besvär eller omak eller vara föremål för några som helst extra åtgärder verkar högeligen rogfivande, och då härtill kommer lugnet och friden i huset i öfrigt, så känner man sig snart lika hemma midt i denna rika engelska "comfort", som man gjorde i sin egen tarfliga familjebostad i Sverige, om man till äfventyrs växt upp i en sådan. Ja, det är först i ett engelskt hus, som vi lära förstå rätta betydelsen af ordet "comfort", liksom vi först der rätt inse, hvad engelsmän egentligen mena med de annars oöfversättliga adjektivena "cosy" "snug", "comfortable" m. fl., hvilka så att säga skapats i det engelska hemmets innersta. Ja! ju längre man vistas vid en engelsk härd, dess bättre lär man sig fatta hvarför *home* är ett ord, som för engelsmannen har en lika så skön klang, som någonsin *hemmet* för svensken, och hvarför han aldrig tröttnar att sjunga sin gamla, kära sång "*Home, sweet home!*" en sång, som han säkert sjunger bättre än alla andra sånger. Den sedliga dragnings- och förädlingskraft, som det i sann mening engelska hemmet utöfvar på sina manliga medlemmar, torde ej heller vara ringa, måhända större än i många andra länder, ehuru jag ej tilltror mig att närmare ingå på detta ämne. Så mycket tror jag mig emellertid kunna säga, att i den täflingskamp, som hemmet i stora städer i allmänhet har att bestå med klubbar samt offentliga ställen och offentliga nöjen af alla slag, när det nämligen gäller de manliga medlemmarnes val af sätt att tillbringa aftonen, torde det engelska hemmet oftare gå med seger ur striden än hemmet i många andra länders stora städer. Detta bör det ock göra så mycket lättare, som middagen och aftonsamqvämet i England komma i ett oafbrutet sammanhang, hvilket det faller sig mindre beqvämt eller mindre behagligt att afbryta. Schweitzerierna, som hos oss liksom i Frankrike ha en så stor dragningskraft både för ynglingar och gubbar, existera ej ens i England, och de oegentliga motsvarigheter dertill, som finnas, såsom "*public-houses*" och "*music-halls*", äro platser som ej anses tillräckligt "*respectable*" för "gentlemen", om desse ock stundom så att säga "smyga" sig dit.

Ett särskildt behag, såväl i Mr. L:s hem, som i andra engelska hem jag besökte, fann jag deruti, att jag aldrig såg till det i Sverige så öfliga nöjet — kortspel. Väl vet

jag, att "whist" "écarté" m. fl. spel *förekomma* i England, men säkert är, att kortleken der ej spelar den odrägliga rol i sällskapslifvet och tilläggom i det *sedliga* lifvet, som den gör i vårt eget goda land.

Och nu, då jag så vidlyftigt berört frågan om hemmet, skulle det visserligen ligga nära till hands, att härifrån föra blicken vidare ut på sedlighetens och religionens stora och viktiga områden, sådana dessa synts mig gestalta sig på engelsk grund, men dels har något sådant ej kunnat ingå i planen för denna anspråkslösa skildring, som endast afsett att med lätt hand vidröra hvardagliga företeelser och intryck i ett engelskt hem, synnerligen i den mån de skilt sig från dylika i ett svenskt; dels vågar jag i ett så djupt och vidtomfattande ämne ej fälla några allmänna omdömen. Att engelsmännen i vidsträcktare grad än andra nationer i fråga om moraliskt och religiöst lif offra åt formen och skenet, att allt för många af dem dyrka en glänsande afgud, som bär det vackra namnet "*respectability*", och att i sammanhang härmed äfven deras definition på en "*gentleman*" ofta ej höjer sig öfver den ytliga, som den verldsligt förfinade lord Chesterfield en gång för alla faststälde, — allt detta och mera sådant påstås med ifver af deras antagonister, ja, äfven af deras egna satirici. Måhända ha de rätt; men säkert kan å andra sidan med minst lika mycken sanning påstås, att ingenstädes finner man mera *verklig* gedigenhet och soliditet än i England, ingenstädes mera *verklige* "gentlemen", — ja, ingenstädes mera *verklig* och lifskraftig *kristendom*. Men jag lemnar hela detta svåra kapitel åt en bättre penna, öfvertygad för min egen del, att godt och ondt bo tillsammans i England liksom öfver allt annorstädes.

Nej, återvändom till ett anspråkslösare fält — Mr. L:s förmak. Ändtligen tystnar der musiken och sången: man konverserar några ögonblick och derpå bryta de främmande damerna upp. De höra till Mr. L:s grannar och bege sig hem till fots, följda af en betjent. De främmande herrarne deremot, som båda äro från London, inbjudas att stanna qvar öfver natten: familjen har godt om sängkammare. De göra sig derföre ej brådt att säga god natt: värdinnan förekommer dem häri. Hon bör också vara trött. Derefter försvinner värden, och om jag ej minnes orätt, var hans sätt att försvinna detsamma, som vi på

vårt studentspråk kalla "drypa". Denna handling (på engelska *to mistle*) är således ej okänd i England, om den också der, liksom hos oss, endast undantagsvis utöfvas af värden sjelf.

Sedan Mr L. gått, föreslå hans söner en cigarr i matsalen, det enda rum, om vi undantaga frukostrummet, der rökning i ett engelskt hus är tillåten; och anbudet mottages med nöje. Som qvällen trots den varmare årstiden råkar för tillfället vara sval, låta vi göra upp en liten koleid i spiseln och gruppera oss kring den, sedan några af sällskapet utbytt sina stöflar mot mjuka tofflor. Här sitta vi nu en stund och röka och sysselsätta oss derunder bland annat med ett af ungarlar mycket omtyckt nöje, nämligen att ge hvarandra gåtor att lösa, den ena tokigare än den andra. Dessa gåtor äro vanligen ingenting annat än en öfverraskande lek med ord, hvaruti man i England finner en särskild förnöjelse; och förmodligen emedan de äro snart sagdt olösliga för dem, som ej känna dem på förhand, kallas dessa ordleksgåtor gemenligen "*sells*" (be-drägerier, knep)*).

Emellertid brinna kolen illa i spiseln, och jag ämnar just fatta "*the poker*" (som motsvarar vår eldgaffel), då jag erinrar mig ha hört ett gammalt engelskt ordstäf, som säger, att en främling ej får röra i elden i ett engelskt hus, förrän han i 7 år umgåtts som vän i familjen. Härden är i England ett heligt rum, en symbol af det kärleksband, som sammansluter familjen, och den får ej vanhelgas af främlingens hand. Jag räknade det derföre som en stor ära, öfver hvilken jag i hjertat kände mig glad och tacksam, då den snälla Mrs. L. vid ett senare tillfälle uppmanade mig att röra i elden i förmaket. Jag visste hvad denna uppmaning innebar, och länge skall jag minnas det vänliga leende, hvarmed den beledsagades.

*) För att ge dem, som känna engelska språket, ett begrepp om arten af dessa "*sells*", vill jag citera några af dem, som förekommo. Fråga: "What is the difference between a lady and a soldier?" Svar: "A lady powders the face, and a soldier faces the powder." — Fråga: "Why is a mouse like a bundle of hay?" Svar: "Because the cat'll (cattle) eat it." — Fråga: "What English authors do you invoke, when your house is on fire?" Svar: "Dickens! Howitt! Burns! (Dickens! how it burns!)." — Fråga: "Why is it dangerous to sleep in a railway-carriage?" Svar: "Because the carriages run on *sleepers*." o. s. v.

Äfven för rökarna vid kolbrasan blir det småningom tid att bryta upp. Klockan är half 12. Vi resa oss, bjuda hvarandra god natt, och gasen i kronan nedskrufvas. De af herrarne, som ej redan förut klädt sig i tofflor, ställa nu till en smula oväsen i förstugan med att slänga af sig stöflarne, hvilka der lemnas huller om buller till borstning för morgondagen; och derpå taga vi hvar och en sitt ljus på ett sidobord, der dessa enligt engelskt bruk stå uppradade i sina låga, platta bleckstakar till lika stort antal som vederbörande sofkkandidater, tända ljusen, släcka den ännu i förstugan brinnande gaslågan och tåga sedan i ett slags tyst fackeltåg uppför trapporna, ljudlöst smygande dels i tofflor, dels i strumplåsten, och försvinna sömniga hvar och en i sin sängkammare efter ett ytterligare, men nu mera doft, "*good night*".

1876.

En man af värde.

Jag känner en liten gråhårsman,
Som samlat så mycket pengar:
Ett präktigt stenhus det eger han
Och stolta livréklädda drängar,
Och dertill han eger en kista stor,
Och uti den kistan hans hjerta bor:
Det leker med guldet, som blänker,
Kling!

Det spritter och tänker:
"Kling klingeli kling!"

Som S'hrimner, af hvilken man skinkor skar,
Var hel om morgonen åter,
Så äfven med gubbens kista det var,
Hur underligt också det låter;
På hvarje konkurs, när man trodde det slut,
Så var den om morgon mer full än förut,
Och vänner fick gubben allt flera
Kling!

Och aktning allt mera.
Kling klingeli kling!

Och åt den stad, der han dagen har sett,
Han artiga summor skänker,
Sen står uti tidningen, hvad han har gett,
Och allt det ädla han tänker:

Förnöjd han det läser och läser igen:
Nu sprides hans rykte som människovän!
Och gubben sitt bifall nickar

Kling!

Och hjertat det pickar:
"Kling klingeli kling!"

Hans våning är praktfull, han bor som en kung
Bland guld, trymåer och siden:
Man känner sig endast en smula tung,
En smula ängslig uti den.
Så gör också han, han trivdes ej godt,
Men går dock som i ett förtrolladt slott,
Der möblerna tala och säga:

"Kling!

"Vi kosta, vi väga:
"Kling klingeli kling!"

Och gubbens soupéer stå högt i rop
Och äfven det äkta porslinet,
Der stimmar en sorlande, hungrig hop,
Gör heder åt maten och vinet:
Sjelf äter han litet — och säger ej ord,
Men vandrar dock nöjd kring sitt dignande bord.
Och lyss på hvar klang från sin taffel

Kling!

Hvar silfvergaffel:
Kling klingeli kling!

Och när du ser, att han ensam så
Bland hvimlande gäster vankar,
Du frågar: "Hvad grubblar den gamle på?
Nog går han i stora tankar!"
Du närmar dig grubblarn af vördnad full,
Vill höra hans visdoms flödande gull.

Han öppnar sin mun, och han talar
Kling!

Om kaffebalar

Kling klingeli kling!

Och lycklig han är: en maka han har

Så "god som guld" — fullvigtigt,

Ty millionär det var hennes far;

Han älskade dottern uppriktigt:

Han frågte, när friaren kom: "*Kling kling?*"

Och friaren svarade: "*Klingeli kling!*"

Två hjertan hvarandra då togo

Kling!

Tillsamman slogo

Sitt klingeli kling.

Och intet dem feltes — ty lyckan var huld —

Blott kärlek — men det var detsamma!

De fingo små barn, som lekte med guld

Och drefvo med pappa och mamma.

Och dottern, fast ej hon är skön, det är sant,

Hon eger sitt värde — och det kontant:

Hvar man, som en blick hon skänker,

Kling!

Strax suckar och tänker:

"O, klingeli kling!"

Till henne nu friat en fattig baron

Af höga, historiska anor;

Af hjertat han älskar — en million,

Nödvändig den är för hans vanor.

I afton förlofningen göres eklat,

Ty gubbens hjerta det innerligt gladt,

Att flickan på allvar tycks brinna

Kling!

Att bli friherrinna:

Kling klingeli kling.

Men fadrens hopp är hans älskade son,
Som vet, hvad hans pappa väger,
Och vet, att när gubben faller ifrån,
Hans kassakista han eger:
Den pojken är redan en "grand seigneur",
Och fester han gifver och spann han kör,
Och när han fått pappas kista,

Kling!

Då ryker den sista

Kling klingeli kling!

Tvenne bilder från Frankrike.

I.

En terminsafslutning vid ett franskt lycée.

Huru enkelt en terminsafslutning försiggår i Sverige, veta vi alla:

Lärjungarne samla sig, i bästa fall högtidsklädda, i skolans bönesal, dit de skyndat omkring den bestämda tiden flockvis eller åtminstone utan all militärisk ordning. Rektorn står i katedern eller på estraden, der en sådan finnes. Är det mycket högtidligt, så stå eller sitta lärarne mer eller mindre symmetriskt grupperade omkring honom, alla i högtidsdrägt d. v. s. i frack och hvad der till hör; och under mycket gynnsamma omständigheter är till och med en biskop närvarande och håller högtids-talet. I många fall deremot nöjer man sig utan både det ena och det andra, d. v. s. utan ordning, utan frack och utan biskop (landshöfding är nästan öfverallt en raritet). Nere i salen ser man utom lärjungarne en hop föräldrar och målsmän, som samtidigt strömmat till och sitta spridda bland lärjungarne på de nedersta bänkarne i salen eller fortfara under hela akten att komma och gå efter behag genom de öppna dörrarna, alla i sina vanliga anspråkslösa gångkläder. Öfverhufvud kan man säga, att både hos lärare, lärjungar och målsmän högtidligheten ligger mera i den stämning, som är en följd af dagens betydelse, än i någon yttre högtidlig apparat. Ungdomens glädjestrålande ögon äro vid sådana tillfällen den enda verkliga

festdekorationen, och den är också den vackraste; hvarmed jag dock icke vill säga, att ej lite blommor och grönt äfven skulle vara vackert, ja, kanske vid denna fest mer på sin plats än vid någon annan.

Högtiden inledes, som vi vidare erinra oss, med rektors uppläsande af flyttningar och premier, stundom äfven af flit- och sedebetyg, hvarpå följer ett längre allvarligt tal af biskop eller inspektor, i hvilket han vänder sig dels till lärare och föräldrar, dels till lärjungarne, som han till slut tillönskar en angenäm och stärkande ferietid, ett hjertligt farväl och ett välkommen åter — och hela den enkla akten avslutas härpå med bön och sång; och aldrig hör man skolgossarne stämma upp en psalm med sådan kraft och klang som den, som nu sjunges, hvilken vanligen är den sista versen af N:o 500 i svenska psalmboken, "Herre signe du och råde". Jag har sett pojkar, som annars aldrig ta en ton, ja äfven lärare, med hvilka detsamma är fallet, plötsligen klara halsen för denna psalm och sätta i, så att det är en glädje att höra dem. Och härmed är hela högtidligheten förbi, och hvar och en går till sitt.

Denna enkla bild af en svensk terminsafslutning har jag här återkallat, på det att kontrasten måtte framträda så mycket lifvigare under den följande skildringen af en terminsafslutning vid ett franskt "lycée".

Jag vistades under senare delen af sistlidne sommar i staden R. i Frankrike för idkande af språkstudier. Naturligt var, att för mig såsom lärare stadens elementarläroverk skulle ha ett särskildt intresse, och då min värd monsieur A. händelsevis var ordinarie lärare vid läroverket, så låg det nära till hands att anmoda honom presentera mig för skolans rektor (*le proviseur*), på det jag genom denne måtte erhålla tillåtelse att åhöra lektionerna och taga lokalen i betraktande. Monsieur A. lofvade göra det, ehuru jag dervid märkte, att han såg lika högtidlig ut, som om jag bedt honom presentera mig för franska republikens president. Presentationen uppsköts också dag från dag, vecka från vecka — såsom ofta är fallet med högvigtiga steg — och det syntes äfven tydligt af många af hans yttranden, att en läroverksrektor i Frankrike måtte vara en vida förnämre matador än en dylik i Sverige. Hos oss är som bekant en rektor, trots sin höga officiella ställning, icke alls *hög* utaf sig, utan tvärtom i allmänhet

ganska tillgänglig och enkel; ja, om min vän monsieur A. komme till Sverige och der, i hvilken läroverksstad som helst, blefve i tillfälle att se, hur under rasterna på skolgården de öfrige lärarne närma sig herr rektorns person utan all ceremoni, huru de behandla honom som en "god vän och bror", tala och skämta med honom och klappa honom på axeln som en annan vanlig människa, och huru han själf ej i ringaste mån ser generad ut af denna när-gångenhet, utan till och med upptager den med stor gemnytlighet — så skulle han knappt tro sina ögon, han skulle häpna lika mycket öfver herr rektorns oerhörda nedlåtenhet som öfver lärarnes djerfhet.

Skämt å sido, så kan man öfverhufvud säga, att i det republikanska Frankrike skilnaden mellan förmän och underlydande inom *alla* grenar af embetsväsendet är vida skarpare än i vårt konungsliga Sverige, och att äfven i de fall, der skilnaden i grad är temligen obetydlig, den franske förmannen omgifver sig med en "nimbus" af höghet gent emot den underlydande, och denne å sin sida närmar sig honom med en komplimenterande ödmjukhet, som för oss är alldeles främmande. Man skulle knappt tro, att detta vore förhållandet i det "fria Frankrike", broderskapets och jemnlighetens proklamerade land, men det är dock en verklighet, såsom hvar och en, som der vistats någon tid, säkert haft rikliga tillfällen att iakttaga. Och, om jag skulle söka förklara orsaken till detta märkliga faktum, så synes det mig framför allt ligga i den personliga fåfånga och ärelystnad, som är ett framstående drag i det franska nationallynnnet, och som ej ens förnekat sig under det allmänna broderskapets argaste revolutionsdagar. Dock finnes äfven en annan faktor, neml. den starka centralisation och den militäriska prägel, som isynnerhet sedan Napoleon I varit utmärkande för samtliga statsinstitutioner i Frankrike — icke minst skolan. Och hvad denna särskildt beträffar, så torde der äfven tillkomma arvet från gamla tider af den stränga, jag ville säga *jesuitiska* disciplin, som alltid inom romersk-katolska länder i någon mån spridt sig från *kyrkan* till hennes dotter *skolan*. — Men jag kommer från ämnet.

Ändtligen begåfvo vi oss en dag, monsieur A. och jag, högtidligen till läroverket för att verkställa den mycket omtalade och med spänning motsedda presentationen. Vi

ringde blygsamt på i rektorns våning, mottogs af en be-tjent, anmälades och fingo företräde. En reslig man med kal hjessa och allvarliga, fårade drag kom oss till mötes i ett rikt möbleradt mattbelagdt rum. Min vän, som dock var ungefär hvad vi kalla *lektor*, närmade sig sin förman under djupa bugningar (hvilka jag naturligtvis efter bästa förmåga gjorde efter) och presenterade mig derpå i lågmäld och ödmjuk ton såsom en lärare från Sverige. Rektorn gjorde en liten lätt bugning af den art, som jag skulle vilja kalla "förmanna-bugning", och anvisade mig derpå med en artig åtbörd med handen att ta plats — och jag måste medge, att han gjorde dessa små rörelser med det oförlikneliga behag, som hos fransmannen aldrig förnekar sig, vare sig han är en glad handelsexpedit eller en allvarlig embetsman. Han bjöd äfven med samma åtbörd min vän lektorn att ta plats; och då jag nu såg, hur denne först efter någon tvekan satte sig, så gjorde jag på samma sätt, och då jag sedan såg, hur han satt som på nålar, så beslöt jag för min del att också sitta som på nålar. Och så sutto vi och afvaktade, hvad herr rektorn hade att säga.

Rektorn gjorde först några artiga förfrågningar rörande Sverige, utan att dock, som jag tyckte, egna någon egentlig uppmärksamhet åt svaren; och derpå ryckte monsieur A. höfligt fram med vår anhållan, att jag måtte få taga läroverket i betraktande, och nämnde, att det äfven hade varit min önskan att få bevista en och annan undervisningstimme. Rektorn gaf sitt bifall till monsieur A:s första begäran, men upplyste, att då nu vid terminens slut endast täflingsskrifningarna återstodo, någon möjlighet att bevista verkliga lektioner ej förefans.

Då herr rektorn sedan ej behagade yttra något vidare, reste vi oss naturligtvis från våra platser; men just som vi bockade oss och skulle gå, inbjöd han mig i förbindliga ordalag att bevista den snart stundande termins-afslutningen (*la distribution des prix*) och räckte mig på samma gång ett papper, innehållande en tryckt inbjudning till denna högtid. Vid en blick på papperet kunde jag icke annat än känna mig smickrad af den franska formeln i herr rektorns inbjudning: "*J'ai l'honneur de vous prier de vouloir bien assister*" etc. och "*Agréez, Monsieur, l'assurance*

de ma considération la plus distinguée“ *) — och jag tackade naturligtvis förbindligast och lofvade komma, hvarpå vi under djupa bugningar aflägsnade oss.

I trappan förklarade min vän, att mottagandet varit särdeles gunstigt.

Så gick det till, när jag blef presenterad för den franske rektorn, och det var på detta sätt jag kom i tillfälle att bevista den terminsafslutning vid ett franskt elementarläroverk, hvilken skall utgöra hufvudföremålet för denna skildring.

Jag hade i början den föreställningen, att den tryckta inbjudningen berättigade mig minst till någon länstol bland "honoratiöres", men togs snart ur min villfarelse af min vän, monsieur A., som upplyste mig, att detta helt enkelt var ett outhärligt inträdeskort för hvar och en, som önskade bevista terminsafslutningen. Sådana tryckta inbjudningskort skickades till barnens föräldrar och målsmän, stadens honoratiöres och de personer för öfrigt, som rektor ville inbjuda. Terminsafslutningen vid statens skolor i Frankrike är således icke i egentlig mening offentlig — liksom öfver hufvud hela undervisningsväsendet så mycket som möjligt undviker offentligheten. Inga för allmänheten eller ens för lärare, lärjungar och föräldrar tillgängliga årsredogörelser, inga terminskataloger, inga offentliggjorda läsordningar ens i klassrummen o. s. v. Intet tillträde medgifves för allmänheten eller ens föräldrarna till skolans lektioner; skolan är liksom ett kloster, der föräldrarna på bestämda tider kunna, om de så önska, få tala vid sina barn i ett dertill särskildt afsedt rum (*le parloir*), men intet vidare.

Här borde jag naturligtvis ha förutskickat en anmärkning — för resten troligen öfverflödigt för många af mina läsare — att det stora flertalet af skolans lärjungar under terminerna bo, äta och hafva sin varelse helt och hållet i skolans lokal och endast hvarannan söndag få göra besök hos sina föräldrar. De lärjungar, hvilka på detta sätt lefva liksom ett klosterlif i skolan, kallas *internes* (helpensionärer). Men det gifves äfven andra, ehuru vanligen ej till så stort antal, hvilka, liksom samt-

*) »Jag har den äran att bedja er hafva godheten bevista» etc. och »mottag, min herre, försäkran om min utmärktaste högaktning.»

lige lärjungar i våra svenska läroverk, endast komma till skolan för undervisningstimmarne. Dessa kallas *externess*. Strängt taget finnes emellan dessa tvenne slag ett tredje, s. k. *demi-pensionnaires*, hvilka äta och tillbringa dagen i skolan, men sofva i hemmen; men dessa räknas alltid till internerna och äro för resten ett fåtal. I R:s "lycée", d. v. ss. högre allmänna läroverk, är internernas antal något mer än 600, externernas mellan 300 och 400. Man kan föreställa sig, hvilka ofantliga byggnader erfordras för att på ett hyggligt sätt logera och föda 600 skolgossar, att ej tala om massan af undervisningssalar för summa 900 ä 1,000 lärjungar. Också är R:s elementarläroverk en stor labyrinth af ofantliga byggnader med kringbygda borggårdar, uppfylld med en oändlighet af sofsalar (*dortoirs*) matsalar (*refectoirs*), klassrum (*classes*), studierum (*salles d'étude*), biblioteksrum och alla möjliga rum för kemiska och naturvetenskapliga samlingar, att nu ej tala om rektors och konrektors och ekonomiförvaltarens våningar m. m., om bostäder för en talrik betjening af båda könen och slutligen skolans kapell och ett särskildt sjukhus för skolans interner m. m. Allt detta är sammanbygdt till en härfva af stora stenbyggnader, som på samma gång har enheten och sammanslutningen af en fästning, och der hvarje ingång och utgång äro lika väl bevakade som i en sådan. Man blir nästan litet hemsk till mods, när man genom en sidodörr i den ofantliga jerngallerporten släppes in på den första borggården och fortfarande känner sig bevakad af dessa svarta franska argusögon, som vakta i luckan vid ingången.

Af den nu gjorda beskrifningen kan man redan förstå, att föräldrar och målsmän skola med nöje helsa det sällan erbjudna tillfället att få inträda i skolans hemlighetsfulla innersta och, efter mottagen tryckt inbjudning att bevista terminsafslutningen, skola med en viss ifver skynda att infinna sig vid denna högtidsakt. Och de göra det så mycket hellre, som nämnda akt i och för sig är en verklig fest, och som de nu på köpet få den glädjen att afhemta sina barn ur fästningen-läroverket för att behålla dem i hemmen under ett par månaders ferier.

Jag sade "terminsafslutningen", men borde hellre ha begagnat benämningen "årsafslutningen"; ty den der högtidligheten förekommer endast en gång om året, vid lä-

läsårets slut i början af augusti*). Man har visserligen till *namnet* två terminer, men skillnaden mellan dessa utgöres i verkligheten endast af — en *natt*, ity att första terminen slutar den 31 mars och den andra börjar den 1 april. Skolgossarne i Frankrike bli således dugtigt narade april med afseende på den ena mellanterminen. Deremot ha de alltid 10 dagars påskferier och 3 à 4 dagars nyårslof och en (säger *en*) dags jullof — nemligen juldagen. De läsa således alltid på sjelfva julafton, hvilket förhållande i förbigående sagdt visar, att julen hos katolikerna ej är en så stor högtid som hos oss.

Den franska benämningen på årsafslutningen, "*La distribution des prix*", hvilken stod främst på mitt kort, betyder, som vi forstå, egentligen "prisutdelningen"; och detta är, med afseende på förhållandet i Frankrike, en mycket riktig benämning. Vid ett franskt "högre allmänt läroverk", liksom vid franska läroverk i allmänhet, förekommer nemligen vid terminens eller läsårets slut ingen utdelning af *kunskaps- och sedebetyg*, och detta så mycket mindre som *terminsbetyg* ej ens existera**), utan i stället utdelas till de skickligaste lärjungarne inom hvarje särskildt ämne i hvarje särskild klass *första* och *andra* priset och derjemte åtskilliga s. k. "*accessit*".

Om prisens beskaffenhet, mera nedanför. Så mycket må redan här sägas, att *pengar* aldrig utdelas.

Värdigheten att erhålla de nämnda utmärkelserna bestämmes icke på grund af visade framsteg och skicklighet under loppet af läsåret och dess *lektioner*, utan bestämmes efter resultatet af strängt öfvervakade profskrifningar, tre i hvarje ämne, hvilka anordnas inom de respektive klasserna under de sista veckorna af hvarje läsår. Skrifningarna granskas med yttersta noggrannhet: den bästa i sitt ämne inom hvarje klass belönas med *första* priset, den dernäst med *andra* och några af de öfriga (ända till 8) med "*accessit*" i den ordning de kunna förtjena det. Men — det är sant — utom dessa profskrifningar, under *andra* terminen, hvilka ligga till grund för pris i de *särskilda ämnena*, anordnas äfven under *första* terminen en regelbunden

*) Läsåret *börjar* första Måndagen i Oktober.

***) Deremot sändas af rektor hvar tredje månad till föräldrarna små bulletiner (s. k. "*notes trimestrielles*"), i hvilka sonens framsteg ocl uppförande under de förfutna tre månaderna omnämnas.

rad af profskrifningar för det pris för *allmän* skicklighet, hvilket under namn af *le prix d'excellence* står främst på prislistan inom hvarje klass.

När nu utgången af alla dessa täfningar hålles strängt hemlig både för lärjungarne och deras föräldrar och målsmän ända till det ögonblick, då prisen högtidligen uppläsas vid årsafslutningen — så att icke ens en orolig mamma kan få veta något på omvägar — så kan man förstå med hvilken spänning den stora dagen skall motses både i skolan och hemmet, och i synnerhet hvilka funderingar, förhoppningar, ja, hvilka lidelsefulla känslor af ärelystnad skola röra sig i de ungas hjertan, innan det afgörande ögonblicket är inne.

* * *

Efter denna långa inledning, som jag ansett nödig för att sätta läsaren något mera in i förhållandena och göra det möjligt för honom att i det följande umbära alla vidare kommentarier, kommer jag nu till sjelfva skildringen af årsafslutningen i R. den 6 augusti.

Hos min vän monsieur A. var det lifvig rörelse redan tidigt på morgonen denna dag. Sjelf var han lärare vid lycéet och skulle uppträda i full embettsskrud vid högtiden, och af hans båda söner var den yngre "externe" i näst öfversta klassen, och den äldre hade nyss lemnat skolan. Man åt frukost tidigare än vanligt och talade härunder i ett slags feberaktig högtidsstämning om hvad komma skulle; och ehuru på inbjudningskortet stod kl. 12, begåfvu vi oss i väg redan kl. 11 för att få en god plats. Ja, monsieur A. hade ansett nödigt att gå ännu tidigare, och madame och den yngre sonen skyndade i förväg och lemnade mig och den äldre att sköta oss sjelfva. Denne manade oupphörligt på mig att gå fortare, och när vi äntligen anlände, strömmade redan familjegrupper från alla håll till den lilla sidoporten i den stora hvälfda ingången. Alla skulle visa sina inträdeskort för portvakten. Såväl innanför som utanför porten stodo *sergents de ville* (polisbetjenter) i full uniform.

Vi gingo öfver den stora gården, i hvars midt befann sig en staty af Corneille — läroverket kallas "Lycée Corneille" efter den store dramaturgen som är född i R. —

och vidare gingo vi uppför trappor och genom korridorer och nedför trappor, till dess vi anlände till en annan lika stor gård, hvilken var den för tillfället anordnade festlokalen. Den tycktes vid en hastig blick kunna rymma flere tusen personer. Ännu voro ej komna mer än ett eller annat hundratal. Det var således godt om platser, och sedan jag i förbigående kastat en blick på en hel skara ståtliga "sergens de ville" i trekantiga hattar, som stodo grupperade nära ingången, följde jag min vän till en förträfflig plats nära tribunen på tredje eller fjerd raden från denna, hvarest vi slogo oss ner bakom några damer i frasande siden och doftande af essencer.

Jag såg mig nu lugnt omkring i festlokalen, ty jag hade god tid. Det var en stor fyrkantig, af stenbyggna der kringsluten gård. Högt uppe sväfvade liksom öfver romarnes amfiteater en ofantlig tältduk mot solen. På den jemna grusade gårdsplanen stodo täta rader af stolar för åhörare, dock så att en bred gång lemnades i midten, ledande till fonden framför oss. Denna, fonden, var egentligen en öppen, några famnar djup pelargång, som löpte utefter hela tvärsidan af gården, och som i vanliga fall tjenade, såsom man sade mig, till uppehållsplat för lärjungarne under fristunderna, när regnig väderlek gjorde sjelfva gården mindre lämplig. Denna pelargång, som nu var festligt anordnad för att utgöra sjelfva högtidens teater, var för tillfället på så sätt afdelad, att dess midt bildade en rymlig estrad för lärare och honoratiöres, och de båda ändarne till höger och venster utgjorde mot estraden sluttande plan, försedda med tvärgående bänkrader, så att de, som der sutto, alltså hade ansigtet vänt mot estradens tvärsidor. Detta var tydligen lärjungarnes bänkar. Emellertid stodo de ännu tomma, liksom äfven de cirka hundra bekväma länstolar, hvilka på estraden voro anordnade med matematisk noggrannhet, och af hvilka de främsta glänste af hvitt och guld.

Estradens sidor och bröstvärn voro betäckta med rödt kläde och dess golf med fina mattor, liksom äfven de fem breda trappsteg, som ledde dit. Uppe på sjelfva estraden såg man längs fronten, på ömse sidor om trappan, högar af präktigt inbundna böcker, alla i guldsnitt och anordnade med fransysk smak, och dessutom andra guldglänsande föremål. Vidare voro alla pelarne, synnerligen närmast

trappan, rikt klädda med grönt och blommor, samt hvar och en försedd med staden R:s vapensköld, omgifven af fem trikolorer. De höga stänger, som i en dubbelrad upp-buro det öfver våra hufvuden sväfvande tältets ås och lupo längs efter den breda gången i midten af gården, voro likaledes hvar och en prydda med fem trikolorer, men i stället för R:s vapen buro de hvardera en sköld med bok-stäfvorna R. F. i guld (*République Française*).

Så såg det ut. Det var ju något helt annat än hos oss hemma i Sverige.

Medan jag gjorde dessa iakttagelser och andra af samma art, strömmade alltjemt skaror af högtidsklädda familjer med eller utan barn in på gården och togo plats på stolraderna, så att den stora lokalen till slut var alldeles full af folk. Ännu alltjemt stodo dock estraden och de sluttande läktarne tomma, och efter en temligen lång väntan började jag känna mig en smula otålig, att föreställningen ej tog sin början. Då förspordes ändtligen ett ovanligt buller vid ingången bakom oss. Alla vände sig nyfiket om, och naturligtvis äfven jag, och man må döma om min förvåning, när jag såg en stor regements-musik-kår anlända i full uniform, med trummor, pukor och blåsinstrumenter, och bestiga en läktare, som tycktes uppförd för ändamålet nederst i salen nära ingången.

Hela församlingen satt nu en stund med hufvudet vänt mot denna musikkår i brist på något märkvärdigare att se på; och när man derpå åter intagit sin förra afvaktande ställning, och några ögonblick förgått under spänd väntan, hördes ett nytt buller, och nu såg man spridda skaror af gossar tåga genom den stora gången i midten och styra kosan mot den sluttande läktarn till höger.

“*Ce sont les externes,*“ upplyste min följeslagare.

Sonliga af dessa skaror voro militäriskt ordnade och klädda i ett slags uniform med blanka knappar, ränder i byxorna, guldsnören kring mössorna och ståndkragar etc. Dessa tillhörde ett slags externer, som voro inackorderade i s. k. “pensioner“, och hvarje skara bar sin pensions särskilda uniform och infördes af pensionens föreståndare, som marcherade i téten. Andra mindre hopar ströfvade in utan all ordning, utan uniform och utan ledare; och dessa tillhörde det ännu friare slaget af externer, som komma till skolan direkte från sina föräldrars eller andra enskilda

hem; och de motsvarade således i alla afseenden våra svenska skolgossar. De utgjorde emellertid ett jemförelsevis ringa antal. Af alla dessa hopar, uniformerade eller icke, besattes nu småningom bänkraderna på externernas läktare — och derefter inträdde en ny paus och en ny väntan.

Äntligen hör man ett raskt och doft trampande såsom af ett helt regemente. Det blir en liflig rörelse bland publiken, lorgnetter och teaterkikare tagas fram, och min unge granne hviskar ifrigt:

“Ecoutez! Ecoutez! — voilà les internes qui arrivent!”

Och när jag nu vänder mig om mot bakgrunden af salen, ser jag först ett dammoln och derpå bakom detta i tätt slutna och djupa leder en väldig armée af skolgossar. Detta var skolans egentliga kärntrupp. Öfver sexhundra man stark ryckte den fram, kompani efter kompani, d. v. s. klass efter klass, med jemna steg i skolans militäriska uniform. Hvarje klass anfördes af en frackklädd lärare af lägre rang, en s. k. *“maître d'étude”* eller *“répétiteur”*, till hvars uppgift det hör att ständigt i skolans lokal både vid matbordet och i sofsalen, både vid lexläsningen och under rasten öfvervaka den åt honom anförtrodda afdelningen. De högre klasserna marscherade i tēten och de lägre i sin ordning efter, undan för undan, till dess ögat slutligen med välbehag stannade på ett kompani sjuåriga lillepyttar, som med sina små knubbiga figurer och rosiga leende anleten togo sig innerligen småroliga ut i den allvarsamma uniformen. Då en af dessa svartögda bytingar snuddade förbi min plats, der jag satt ytterst på en bänk, — kände jag mig riktigt frestad att rycka honom till mig och låta honom *“rida ranka”*. Men han hade minsann allvarligare saker att tänka på i dag och marscherade med jemna och fasta steg förbi mig.

Hela regementet öfversvämmade nu läktarn till vänster, och då här vid marscherandet på läktarens löst hopfogade brädgolf ett ypperligt tillfälle att föra väsen erbjöd sig, så var det klart, att gossarne ej försummade det — de hade annars ej varit riktiga skolgossar — och man förstår, att sex hundra par pojkstöfflar, applicerade med kraft och god vilja på en ihålig brädställning, kunna i bullerväg åstadkomma något i sanning storartadt. Ännu sedan alla satt sig, hörde man liksom en aflägsset mull-

rande åska, till dess hyssjandet från de åtföljande ledarne gjorde slut på denna lilla förströelse.

Nu voro alltså samtliga lärjungar både externer och interner samlade — men ännu stodo de hundra lärostolarne på estraden tomma — ingen rektor, ingen lefvande varelse syntes till deruppe. Så förgingo flera minuter, och det började under denna väntan bli allt tystare i salen, och stämningen blef allt högtidligare, ungefär såsom under de sista ögonblicken, innan ridån går upp för ett storartadt skådespel. Jag kände tydligt, att något märkvärdigt, något effektivt skulle inträffa; jag kände det så mycket säkrare, som jag satt ibland en väntande publik midt i féo-sceneriernas och de teatraliska effekternas hemland, det i all sin storhet barnsligt pompösa Frankrike: jag kände, att det ej skulle förneka sig här i skolsalen, lika litet som på teatern, på marsfältet och i deputerade kammaren.

Och jag blef ej bedragen i min väntan — ty bäst jag sitter i dessa reflexioner, brusar genom salen en döfvande musik, och hela publiken reser sig upp. Det var militärörkestern, som spelat upp en högtidlig festmarsch med messingsinstrumenter, klarinetter, piccola, pukor och trumpeter — och den hade icke gjort det för intet.

“*Les voilà! les voilà!*” (nu komma de, nu komma de), ropar min unge granne nästan utom sig, härvid ryckande mig spasmodiskt i rocken och pekande ifrigt bakom oss åt ingången till.

Ja, der kommo de verkligen, hvilka de nu än voro; men, att det var de som *skulle* komma efter en så lång väntan, det såg jag i en blink. Det var en stor lysande procession, skimrande i alla färger och framskridande med högtidlig långsamhet. Under dånet af orkestern kom den med sina afmätta sceniska steg allt närmare — och ju närmare den kom och ju tydligare jag urskiljde de särskilda figurerna, dess större blef min förvåning och mitt intresse. Jag trodde knappt mina ögon. Befann jag mig på en terminsafslutning? — jag såg folk i fotsida siden-dräkter af alla färger, röda, gula, blå, svarta, gredelina, ett slags dominos med vida ärmar, men utan masker, och på hufvudena sexkantiga eller åttkantiga små mössor i medeltidsstil, och öfver axlarna och om lifvet och på bröstet brokiga band, bälten, rosetter i oändlighet. Jag såg hermelineborder, guldgaloner, stjernor, skimrande värjfasten

sten och förgyllda stafvar så att det hvimlade för ögonen. Det var en procession, hvars make jag aldrig i mitt lif skådat — om icke möjligen vid någon Maj-karnaval i Upsala eller någon högtidsfest i samfundet S. H. T. under mina tidigare studentår; men med accompagnemanget af den brusande orkestermusikerna återkallade den äfven i mitt minne festmarschen i operan "Profeten". Och dock var det här vida roligare än båda delarne, ty det var ju en festprocession på rena allvaret — och det var just detta, som gaf hela stäten ett så öfverväldigande intresse. De som här tågade fram voro till stor del grånade män med allvarliga anleten; och på samma gång hade de dock ett uttryck i min och rörelse, som förrådde medvetandet af det effektfulla i deras uppträdande. Icke utan ett litet koketteri svängde de gamle herrarne på sina mantlar, rätade ut nackarne och kastade nedlåtande blickar på den beundrande massan omkring sig.

Midt i främsta ledet skred med högtidliga steg en liten vördnadsvärd gubbe, som var helt och hållet — *gredelin*. Prakten af hans gredelina domino förhöjdes ytterligare genom ett bredt eldrött skärp om lifvet; och när dertill kommer, att han på hufvudet bar en liten sexkantig mössa med bred guldgalon och för öfrigt var försedd med hvarjehanda andra bjerta och lysande saker, så kan man säga, att han på det hela såg ut som en riktigt "grann gubbe" i en bilderbok för snälla barn.

"Hvem är det der?" frågade jag min granne.

"*Mais c'est le Recteur*" ("det är Eforus"), svarade han högtidligt och med djup stämma.

Det var alltså läroverkets eforus, rector magnificus vid akademien i Caen: och jag kan ej hjälpa, att jag höll på att brista i skratt vid tanken på hvad vår enkle och allvarlige eforus hemma i H. skulle säga om att uppträda i en sådan kostym.

Vid hans högra sida gick prefekten (landshöfdingen) i full uniform med stjernor och band, en af de få hvilkas kostym tycktes tillhöra vårt århundrade; och vid den venstra gick med höguren panna en särdeles praktfull figur, som jag genast igenkände som skolans rektor, han var — *ljusblå* från topp och till tå, men han såg lika högtidlig ut för det, ja ännu förnämare, än när jag gjorde honom min uppvaktning.

Närmast efter desse herrar kommo nu i sina uniformer af modernare snitt landstaten och "borgmästare och råd" och vidare den med stjernor och band öfversällade garnisonsgeneralen och hans lysande stab af officerare; men dermed var också den sista skymten af det nittonde århundradet försvunnen, ty hela den långa återstoden af processionen såg ut som en enda brokig saga från medeltiden, der ingenting fattades mer än stålklädda riddare och undersköna prinsessor. Här skredo besynnerligt utstyrda gubbar af lärda samfund och andliga ordnar, vid hvilkas åsyn grubblandet på "den vises sten" ofrivilligt föresväfvade mig. Här kommo herrar stadsfullmäktige — skimrande som en dröm ur tusen och en natt; här kom handelsdomstolen liksom en uppenbarelse från hansestädernas tider; här kom appellationsdomstolen med eldröda mantlar och såg ut som sjelfva "inquisitionen;" här kom läkarekåren, lik en kår af alkemister och undergörare; här kom — jag vet inte hvad — till dess att äntligen läroverkets lärare, likaledes i fotsida rober, tre och tre i ledet, afslöto det långa tåget.

Jag såg nu ifrigt efter min vän, monsieur A., lektorn i latin. Äntligen upptäckte jag hans välbekanta blomstrande anlete; allt det öfriga var naturligvis oigenkänneligt. Han var klädd i en fotsid svart "robe" af siden, bar på sitt hufvud en sexkantig sidenbarett med svarta sammetsbräm, hade ett sorts bredt band af orangegul färg (och försetdt framtill med tvärgående hermelinsborder) kastadt öfver högra axeln och nedhängande öfver bröst och rygg, några rosetter af samma färg på bröstet jemte tvänne ordnar samt, om jag ej minnes orätt, ett bälte om lifvet. När han från processionen bemärkte mig och nickade åt mig, var det, som skulle han säga: "jag är inte alls stolt, jag känner igen dig i alla fall;" men deremot var det icke utan, att jag kände mig en smula stolt att ha en bekant bland detta lysande följe. Det större antalet af de andra lärarne voro ungefär klädda som han, med den skilnaden att färgen på det nedhängande axelbandet och på bandrosetterna vaxlade.

Då färgprakten i detta festtåg var så bländande, att sjelfva professor Holmgren kunde ha blifvit "färgblind", om han tittat på den länge, så må man ej undra på, om äfven jag möjligen blef det i någon grad för ögonblicket; och om jag för öfrigt i hvimlet af kostymer och i det oupphörligt

vexlande skådespelet af de olika samfundens grupper miss-tagit mig i någon liten detalj, så torde det äfven vara ursäktligt.

Den högtidliga processionen tågade nu under musikens dåan upp på estraden, och der intogo de olika dignitärerna, staterna och kårerna efter sträng rangordning sina platser under ledning af någon ceremonimästare, tillhörande lärarekåren. Eforus tog plats i den främsta fätöljen, och i hans närhet satte sig rektorn, prefekten närmast bakom och bredvid denne generalen o. s. v.

Sedan alla tagit plats och äfven tvänne ståtlige "sergents de ville" med trekantiga hattar och värja vid sidan posterat sig nedanför trappan, gjorde rektorn en vink åt musiken att tystna, hvarpå inträdde en högtidlig stillhet; och jag kan icke neka, att hela det lysande sällskapet i detta ögonblick föreföll mig som deltagare i en större maskerad, som kommit öfverens att porträttera sig tillsammans demaskerade och just i detta ögonblick "sutto" för fotografen. Visst är, att jag skulle önska, att en fotograf varit der, så att jag kunnat köpa mig en kopia.

Akten tog nu sin början dermed, att en af lärarne framträdde till randen af estraden med ett papper i hand och höll ett kortfattadt föredrag öfver franska litteraturens klassiska period och dess förtjenster om franska språket, hvilket föredrag åhördes under tystnad, men, som jag tyckte, utan synnerligt intresse.

Derpå reste sig Eforus och nu blef det annat af. Ett uthållande bifallssorl helsade honom genast både från publiken och från skolbänkarne; och min unge granne hviskade i mitt öra:

"Monsieur le Recteur är känd som en stor talare, nu skall ni få höra!"

Hans föredrag vittnade också om den vane katedertalaren. Talet rörde sig kring ungdomens uppfostran i skolorna och särskildt kring den uppfostran, som uppkom genom skolungdomens eget samlif med hvarandra; "här umgömes grefvesonen och handtverkarsonen i största förtrolighet med hvarandra; här vore republikaners, royalisters och imperialisters söner de bästa vänner, och här sågo de med samma kärlek upp till det gemensamma fosterlandet, dess stora minnen och dess ljusa förhoppningar. Inga in-

skränkande bördsfördomar, inga politiska *partiintressen* grumlade ännu denna kärlek“...

Här afbröts talaren plötsligt af en smattrande *applåd* från — skolgossarne. Jag spratt till. Detta var för mig någonting alldeles nytt vid en terminsafslutning — men jag befann mig ju i applådernas hemland Frankrike.

Eforus sjelf syntes smickrad af bifallet och fortsatte ännu mera eldad sitt tal. “Måtte ungdomens inbördes vänskap, måtte dess kärlek till fosterlandet fortsätta i framtiden till välsignelse för Frankrike. Framtiden tillhörde ungdomen, Frankrikes kommande öden voro i dess händer, och liksom de unga nu vid skolans pristäflingar kämpade vid hvarandras sida hvar och en för egen ära, så skulle de i framtiden tillsammans kämpa för Frankrike o. s. v.“

När han slutade, utbröt en ny salfva af applåder både från skolbänkarne och estraden, och ett lifligt bifallssorl brusade genom hela salen.

Nu framträdde skolrektorn, och återskenet från hans ljusblåa siden-domino, på hvilken just en solstråle föll, var så starkt, att jag för ett ögonblick måste slå ned ögonen. Efter några inledande ord, som åhördes under tystnad, tillkännagaf han, att uppläsningen af priserna skulle taga sin början, hvilken glädjande underrättelse, som man väl kan förstå, genast mottogs af skolpojkarne, med en skalande handklappning.

Han började emellertid med att först uppläsa några priser, som vunnits af några af skolans högre lärjungar vid en täfling med lärjungar tillhörande andra läroverk, och som dessa segrar voro en stor heder för läroverket, uppstod åter ett stormande jubel.

Derpå skred han äntligen till det högtidliga uppläsandet af läroverkets egna priser — och nu inträdde den märkvärdigaste delen af hela högtiden. Den förste pristagarens namn inom öfversta klassen helsades genast af skolgossarne med en dånande applåd; och segervinnaren gick med raska steg ned från läktaren och vidare upp för trappan till estraden. En af de vid prisutdelningen tjänstgörande “*maitres d'études*“ tog honom här om hand, mottog af en annan de med rik förgyllning sirade prisböckerna samt ett annat gyllene föremål, vixlade derpå, hviskande, några hemlighetsfulla ord med ynglingen och skred så, med den skimrande bördan i venstra handen och pristaga-

ren i den högra, prudentligt fram till en af de kostymrade herrarne på estraden; och denne tog nu priset liksom i hemlighet ur ledarens hand, reste sig upp och lemnade med en högtidlig åtbörd de lysande böckerna, och satte med en ännu högtidligare åtbörd på hans hufvud — *en gyllene krona*.

Kronan var, efter hvad min granne upplyste, egentligen af papper och i form af en lagerkrans. Gossen såg emellertid ut som en krönt furste och vandrade rodnade och stolt tillbaka till sin plats, följd af publikens bifallssorl.

Hvad den hemlighetsfulla hviskningen betydde, fick jag sedan veta; läraren frågade lärjungen, af hvilken af herrarne han ville mottaga priset — hvarpå gossen nämnde någon, och man tågade till denne.

Emellertid hade, under det detta passerade, äfven den som erhållit *andra* priset i det tillkännagifna ämnet och klassen framträdt och mottagits på samma sätt, men i stället för en förgyld papperskrona erhållit en grön krans af papper; ja, innan den förste hunnit åter till sin plats, hade ännu flera nya pristagares namn undan för undan hunnit uppläsas och de lycklige tågat upp på estraden för att få sina pris. Och man kan lätt föreställa sig, att der snart blef ett brokigt virrvarr af guldkronor och gröna kransar, glänsande böcker, strålande anleten m. m.

De som blott erhöillo "accessit" stannade vackert på sina platser och fingo hålla till godo med nöjet att höra klangen af sina namn. Och de som hvarken fingo det ena eller det andra hade åtminstone den förnöjelsen att deltaga i de tidt och ofta förekommande applåderna, stampningarna och bravoropen och dymedelst bidraga till ökandet af den festliga stämningen.

Äfven herrarne på estraden, och sjelfva den stora publiken deltog mer eller mindre i bifallsyttringarne, men det var egentligen skolgossarne som, så att säga, skötte "claquen".

I början tycktes det, som hörde det till ordningen, att hvarje *första* pris skulle helsas med en applåd; men snart märkte jag häri någon oregelbundenhet och fick då den upplysningen, att gossarnes klappning äfven berodde på den popularitet, som pristagaren åtnjöt bland kamraterna. Alltså, om en, som ej var omtyckt, fick *första priset*, kunde man vara alldeles tyst, under det att den, som i samma

ämne fick *andra*, hvilken kamrat händelsevis var mera populär eller kanske af kamraterna ansedd för skickligare, helsades med en skallande applåd. Ja! en gång utbröt till min förvåning en storm af handklappningar vid ett simpelt "accessit". Det var, när namnet "Waddington" upplästes; och, när jag frågade min granne, f. d. skolgossen, om anledningen, svarade han kort i föraktfull ton:

"Den republikanske ministern Waddingtons son! — det var skolans republikaner som klappade." Sjelf var nemligen min unge vän ifrig imperialist, liksom sin pappa.

Alltså äfven politik i skolan! Jag förstod nu äfven, att orsaken, hvarför Eforus midt i sitt tal afbrutits med en applåd, var den, att han talat om "partiintressen".

Äfven yttrade sig vid applåderna mycken jealousy mellan interner och externer. När en *extern* fick första priset, var det tyst bland internerna och tvärtom; blott en och annan gång hände det att någon lärjunge var så allmänt aktad, att partistriderna finga vika och både externer och interner förenade sig i dundrande applåder. Denna enighet vittnade i sanning godt för lärjungen, och det vittnade måhända äfven, att han stod öfver alla partier, något som är det mest sällsynta beröm någon fransman kan få, han må gå i skola eller icke.

Att för öfrigt gossarnes applåder var någonting, som af vederbörande rektor och lärare icke blott med nöje tilläts såsom ökande den festliga stämningen, utan rent af ansågs höra till takt och god ordning åtminstone vid hvarje *första* pris, fann jag deraf, att rektorn alltid efter uppläsandet af ett sådant pris tycktes vänta sig en applåd, och om denna icke genast ville komma, till och med sjelf gjorde tecken åt lärjungarne att börja, en vink som dock ej *alltid* åtltyddes. En gång, då rektorn fåfångt på detta sätt gjort tecken åt gossarne att applådera, såg jag, hur han med ens lade från sig prislistan och sjelf började klappa allt hvad han förmådde, hvilket tog sig synnerligen komiskt ut. Gossarne höllo sig härvid alldeles tysta, och endast prefekten och några af de närmaste herrarne visade rektorn den artigheten att klappa med lite grand. Om den lärjunge, som nu var i fråga, hade således rektorn och gossarne mycket olika tankar. Deremot hann han knappt läsa ut namnen på *andra* förr än han afbröts af en storm, och detta mins jag särskildt var fallet när namnet på unge

A., den förut nämnde yngre sonen till min värd upplästes.

Ett litet vackert drag af denne gosse, hvilket för-
tjenar särskildt omnämnas, var, att han, olikt de flesta
andra pristagarne, som företrädesvis valt prefekten, generalen,
ordföranden i municipalrådet eller andra lysande herrar
att bekransa dem, valde härtill sin egen far; och det var
med verkligt nöje jag såg honom tränga fram till denne,
som satt längst bort i bakgrunden, och af honom emottaga
icke blott gullkronan och böckerna, utan hvad mera var,
en hjertlig faderlig omfamning och på franskt sätt en kyss
på hvardera kinden.

Med en viss känsla af oro betraktade jag en annan
företeelse: och det var huru en yngling fick första priset
i nästan hvarje ämne, hur han fick vända om gång på
gång till estraden, när han redan var halfvägs till sin plats,
och härvid oupphörligt helsades med nya applåder från
kamraterna och nytt bifallssorl från allmänheten. Han hade
till slut 7 à 8 gyllene kronor, af hvilka ett par på hufvud-
det, några på armarne och några på böckerna. Hoparne
af glänsande prisböcker kunde han ej bära, utan fick anlita
hjälp af flere gossar, och när han med denna eskort till
slut återvände till sin plats, var sensationen allmän och
storartad. Jag frågade mig, om detta öfvermått af triumf
var honom nyttigt.

När rektorn fortsatt med prisuppläsningen omkring
en half timme, började han tröttna och tycktes äfven vilja
bereda sina åhörare en smula omvexling — ty han gjorde
ett afbrott, satte sig ned och vinkade åt musiken att falla
in. Denna spelade nu upp en ouverty till en opera, och
skolgossarne och allmänheten finga under några minuter
njuta af de upplifvande tonerna.

Derpå framträdde hans närmaste man, ett slags kon-
rektor (*le censeur*), och fortsatte prisuppläsningen. Han bar
en svart robe, och det var en verklig hvila för ögonen
efter rektorns ljusblå. Äfven tycktes han vara ännu mer
musikälskande än rektorn, ty då och då, när han med sin
starka korpulens började svettas i sommarvärmen och bli
andfådd af uppläsningen drog han fram sin stora röda sil-
kesnäsduk och viftade åt musiken — sedan han först tor-
kat den perlande svetten ur pannan. Hvarje gång färgen
i hans ansigte stegrades till karmosin och han sjelf bör-
jade pusta och räta på sig, visste man således, att musi-

kaliska tankar rörde sig i hans själ: och sällan blef man bedragen.

Det som spelades började allt mer gå i den lättare genren, och slutligen drog man till med — en yrande vals. Nu blef det lif i pojkarne: de kunde knappt sitta stilla, och efter valsens slut brast deras förtjusning lös i en storm af applåder.

Så fortgick prisutdelningen under smattrande applåder och klingande musiknummer, och den korpulente konrektorn aflöstes till slut af en annan lärare, som fortsatte uppläsandet; och nu märkte jag snart, att akten med raska steg närmade sig sitt slut, ty de framträdande pojkarne blefvo allt mindre till växten och det hela gick allt fortare undan. Det var nu ett hvimmel deruppe, som ej kan beskrivas; men om jag skulle likna det vid någott, ville jag likna det vid en kotiljongs-tur med dekorationer. Ja, likheten blef nästan slående under pauserna i uppläsningen, då musiken spelade liffigt upp, och de sist uppropade ännu voro i full rörelse med sina turer på estraden. Till höger och venster, kors och tvärs bland denna massa af kostymerade i skimrande kjolar, såg man hviskande par skrida fram hand i hand, djupa bugningar göras, kransar och kronor utdelas, glänsande föremål öfverlemnas, rodnande anleten betrakta dem — och intet fattades mer än dansen.

Men hvad som aldrig förekommit i en kotiljongs-tur, och som der skulle vara mycket opassande, såg jag här med nöje förekomma allt allmännare, i den mån de dekorerade ungdomarne blefvo mindre till växt och ålder. De mottogos nemligen ofta af de allvarlige kostymerade herarne med blida leenden och hjertliga kyssar. Efter mången bekransning såg jag sålunda den lille knubbiga pristagaren lyftas upp på den herres armar, som bekransat honom, kyssas gladt på båda kinderna och åter släppas ned för att ila bort i triumf till sin plats. Hela akten fick på detta sätt till slut något hjertligt och familjärt, som nästan var rörande, och hvilket ej blef det mindre, då fäder och mödrar bland åskådarne på de främsta bänkarne vinkade sina små segervinnare till sig, när de kommo ned från estraden, omfamnade, kysste dem, ströko håret ur pannan på dem och sågo på deras böcker, innan de åter läto dem springa till sina platser på läktarne.

Ändtligen, omkring två timmar efter högtidens början, hade man hunnit till det sista namnet på den långa listan, och när dermed prisutdelningen var slut, så var *allt* slut. Hvarken bön eller sång förekom. Jag kan ej neka, att jag hjertligt saknade vår gamla svenska avslutningskoral: "Herre signe du och råde". Det hade måhända ej skadat de unge med ära höljda triumfatorerne och deras lärare och målsmän, om de nu gemensamt stämt upp en sådan psalm och sålunda efter denna glänsande fest gifvit äran åt den, som all ära tillkommer. Men en sådan avslutning af en skolfest strider mot seden i ett katolskt land.

Musiken spelade upp en festmarsch, det var allt: och ut tågade de hundra granna herrarne i lika högtidlig procession, som de kommit, och efter dem de tusen skolgosarne i slutna afdelningar, — prisvinnarne bärande sina böcker och kronor i famnen.

Emellertid bröto härunder fäder, mödrar och syskon in i de ungas leder och störde ordningen på ett sätt, som var rätt angenämt att skåda, och det hela upplöste sig snart i en mängd spridda familjegrupper, med omfamningar, lyckönskningar och glädjetårar. Jag behöfver väl ej tillägga, att de, som gråto glädjetårar, voro hufvudsakligen mödrarna, synnerligen de unga, de som hade små prisbelönda förstaklassingar att lyckönska och återföra till hemmet.

Här och der på platsen framför estraden och läktarne lågo gröna kransar spridda, ty många af dessa hade gosarne kastat från sig eller tappat, och äfven en och annan af gullkronorna hade under det allmänna tumultet fallit i stoftet; och jag såg nu med nöje, huru små tre- och fyra-åringar, som fått följa med pappa och mamma till avslutningen, sprungo förtjusta omkring och plockade en hel skörd af dessa grannlåter, hvilka de sedan triumferande buro med sig på hufvud och armar.

* * *

Om en stund sammanträffade jag och unge A. med den öfriga familjen i folkhvimlet utanför skolan. Monsieur A. var åter i sin vanliga hvardagsdrägt, och hans

son, skolgossen, hade så mycket prisböcker och kransar att bära, att jag erbjöd min hjälp. På vår väg hem väckte de vackra böckerna med guldsnitt mycket intresse. Mer än en gumma stannade på gatan och betraktade oss, nickade åt unge A. och sade småleende: "*le premier prix! le premier prix!*"

Hos monsieur A. intogs i dag en festlig familjemåltid med en stor extra tårta till sonens ära. Ingen främmande var bjuden mer än en af lärarne, en gammal ungarl, lektor i filosofi. Man drack pristagarens skål, och man talade med förtjusning om dagens företeelser. Blott den främmande lektorn såg ej riktigt belåten ut. Jag ville krya upp honom och vände mig därför direkt till honom och sade:

"Det var en intressant fest. Jag har aldrig kunnat tänka mig en sådan ståt och en sådan entusiasm vid en terminsafslutning.,,

"Entusiasm! entusiasm!" svarade han ifrigt, "ack, min herre, det var just det som fattades. Det var blott en matt skuggbild af hvad en terminsafslutning var i min ungdom. Då var det en glädje att vara med vid en sådan högtid. Då förstod publiken att visa något intresse. Stormande applåder och bravorop från föräldrar och målsmän dånade genom salen, man rusade upp från sina platser med höga rop, man viftade med hattar och näsdukar, och från skolbänkarne dånade en kedja af lifsyttringar och af politiskt medvetande, hvarom man nu ej har någon aning. Det var andra tider." Och lektorn i filosofi drog härmed en djup suck, som jag är öfvertygad var af uppriktiga-ste art.

Hur lifligt kände jag icke nu, att jag var i Frankrike. Tänk om vår franske filosof hade bevistat en terminsafslutning hos oss hemma i Sverige. Då hade han väl gråtit öfver oss. Och medgifvas måste, att våra svenska skolhögtiders enkla torftighet stundom kan uppröra till och med en nordbos känslor.

Jag hade ej hjerta att beskrifva en sådan för min liflige fransman; och ännu mindre hade jag hjerta att omtala, hvad jag i grunden tänkte om det skådespel jag i dag bevittnat. Jag hade här tyckt mig se en temligen trogen bild i miniatyr af Frankrike sjelft, det glada, fåfänga, prunkande, stridande, entusiastiska och alltid intres-

santa Frankrike med alla dess förtjenster och alla dess fel. Jag hade i denna lilla kopia sett — militärisk disciplin och revolutionära nycker, fosterländsk hänförelse och häftiga partistrider, varma, hjertliga rörelser och teatraliska effekter, fransk smak och franskt glitter; jag hade sett en samhällets angelägenhet med ett intresse och en entusiasm, som hos oss är okänd, omfattas af samhällets alla klasser och partier — åtminstone för några timmar; och jag hade slutligen sett en glimt af det unga Frankrikes ärliga bildningssträfvande, men — äfven af *den* vackra medaljen en fränsida, och dertill en, som inpreglade sig djupare än något annat intryck. Jag hade nämligen sett, huru den franska idol, som heter "*la gloire*", trängt med sin ande så djupt ned i nationens lifsrötter, att den utgjorde sjelfva kärnan i det offentliga undervisningsväsendet, der drömmen om dekorationer, guld-kronor, applåder, bravorop, med ett ord *äran* på fullt allvar framställes för ynglingen, som en sporre till ansträngning, och jag undrade ej längre, att så mången framåtsträfvande fransman, med denna impuls från skolan, äfven i det offentliga politiska lifvet fortsätter kampen för papperskronor och applåder och ofta arbetar för en flygtig personlig ära mera än för fosterlandets väl.

II.

I Rouens katedral.

Det var i dag en stor högtidsdag för alla katoliker, och kl. 10 f. m. skulle en praktfull messa hållas i Rouens härliga katedral i närvaro af Hans Eminens kardinalen-erkebiskopen sjelf, ty det var icke mer och icke mindre än den heliga jungfruns himmelsfärd (*l'assomption de la sainte Vierge*), som i dag, den 15 Augusti, skulle firas.

Redan flere dagar, ja veckor förut, hade jag af min värd monsieur A. och hans familj ifrigt uppmanats att ej försumma detta tillfälle att se och höra något verkligen vackert — och härvid fästades deras ögon med en viss sällsam glans på affällingen lutheranen.

Följaktligen begaf jag mig vid tio-tiden till den stora katedralen. Ett ögonblick stannade jag utanför dess vördnadsbjudande façad, såsom jag gjort så många gånger förr, ja, hvarje gång jag passerat den; jag beundrade denna jätte från gotikens mest glänsande dagar, jag beundrade ej blott det storartade skönhetssinne, som frammanat dessa väldiga och dock så vackra konturer, jag beundrade än mer den barnsliga fromhet och hängifvenhet, med hvilken alla dessa sköna detaljer under sekler utarbetats; och jag stod med vördnad inför hela detta ärevärdiga tempel, som nu i nära 700 år trotsat tidens tand och elementernas stormar; ja, de åldriga ornament, som delvis förvittrat i seklernas vindar och delvis klädt sig gröna af mossa, tycktes mig liksom prydda med trohetens hederstecken.

Men jag skyndade in i templet. Från den varma, strålande augustisolen utanför kom jag nu med ens in i en kylig luft och i ett hemlighetsfullt halfdunkel, hvilket i första ögonblicket syntes mig som ett djupt mörker. Mörkret skingrade sig dock snart, och i den magiska dager, som nu genom de målade fönstren spred sig mildt derinne, urskilde jag den härliga götiska interiören med dess pelarrader och dess himmelsträfvande hvalf. Det var en vacker anblick. Det var visserligen ej första gången jag njöt af den, men den var alltid lika ny. Borta vid altaret i den djupaste bakgrunden af det götiska tempelperspektivet såg jag liksom bakom ett flor af lättare gotik ett svagt skimmer af ljus hemlighetsfullt stråla fram, och toner af orgel och flerstämmig sång, dämpade af afståndet, strömmade från samma håll med en viss förtrollande verkan emot mig. Det var i sanning en underlig känsla, som i detta ögonblick grep mig, en viss mystisk andaktsstämning, hvilken ej förminskades af den halft döfvande doften af rökelse, hvaraf hela templet tycktes uppfylldt. Jag började förstå, att jag här stod inför en makt — denna berusande skönhetsmakt, som den katolska kyrkan vetat att i århundraden använda till sin fördel och sin ära.

Mycket folk strömmade oupphörligt in i kyrkan. De fleste gingo som rättrogne katoliker fram till den vid en pelare anbragta vigvattens-skålen nära ingången, doppade ett par finger deri och gjorde korstecknet. En och annan gick dock obekymradt förbi. Några familjegrupper, hvilkas alla medlemmar voro klädda i fina glacéhandskar, som de

tycktes hålla för goda att doppa i vatten, läto ett af barnen, vanligen någon liten gosse, doppa sin hand, hvarefter de alla, herrar och damer, samlade sig kring denne och lätt vidrörde hans våta hand med yttersta spetsen af sina behandskade fingrar och derpå gjorde korstecknet med samma eleganta och sorglösa ledighet, som de skulle ha helsat på värden vid inträdet i en salong. Dock såg jag äfven *några*, synnerligen ensamma och fattigt klädda qvinnor, som tycktes med verklig andakt och under stilla allvarligt begrundande föra sin hand till skålen och derpå långsamt göra korstecknet; och jag är viss, att den förberedelse de här gjorde till sin gudstjenst, var, i all sin egendomliga form, lika god som hvarje annan, som sker med hjertats allvar.

Trots det ständigt tillströmmande folket såg det ofantliga templet ändå tomt ut, och endast längst framme omkring hufvudkoret såg jag en tät, mörk massa af menniskor. Jag gick med långsamma steg ditåt genom venstra sidoskeppet. Snart vandrade jag mellan rader af kyrkobesökare, hvilka dels knäböjde framför de fristående små stolarne, dels stodo i en framåtlutande ställning bakom ryggstöden, och jag såg bland dessa skaror många, hvilkas läppar hastigt rörde sig i bön, under det de samtidigt vände på hufvudet och deras ögon nyfiket och förströdt irrade omkring, beundrande templets smäckra former och sköna detaljer eller, ännu oftare, granskande de förbigåendes ansigten och toaletter.

På detta sätt kom jag fram ända till den gallerport, som förde in i den breda korgången till venster om stora koret. Der innanför såg jag en tät massa menniskor, som, att döma af lysande toaletter, ordensband och parisermoder, och af skimrande solfjädrar, hvilka voro i ständig rörelse, tycktes i allmänhet tillhöra förmögnare klasser.

Vid den stängda porten stod en ståtlig kyrkvaktare med plumagerad trekantig hatt, ett livré glänsande af guld och silfver, och en lång, silfverbeslagen staf i handen. Jag ville gå in för att från sidan få en bättre utsigt öfver skådespelet i koret. Den förnåme kyrkvaktaren rätade på sin ståtliga figur och sade:

“Deux sous, monsieur!”

Jag betalte min entré och släpptes in; och här fann jag genast en präktig plats, der jag obemärkt kunde följa

allt som försiggick i koret. Till höger straxt innanför gallerporten fann jag nämligen en vrå, inklämd mellan tvenne pelare, der jag stående kunde blicka in mellan några jernspjelar, tillhörande det galler, som från pelare till pelare löpte kring koret och skilde detta från den breda gången deromkring — en anordning liknande den vi finna i Upsala åldriga domkyrka. För dem, som icke sett de stora katolska templen utrikes, vill jag omtala, att det kor, i hvilket jag nu genom jerngallret blickade in, var ensamt lika stort som mången liten landtkyrka hos oss. Arkitekturen vill jag nu emellertid ej tala om; jag hade annat att betrakta denna gång,

Min första blick irrade öfver en brokig och skimrande samling prester, korgossar, sångare, violoncellspelare m. m. till ett antal, så vidt jag kunde tycka, af inemot etthundra; och när jag genom ett noggrannare betraktande hunnit ordna denna massa för mig, fann jag först och främst en rad prester i svarta, fotsida drägter, sexkantiga, små mössor och öfriga embetstecken, sittande utefter korets långväggar i sina respektiva fasta, skulpterade säten. Och vidare stod ungefär midt på golvet en stor skara små korgossar i sina hvita, fotsida skjortor och röda bälten, med notpapper i händerna, och bakom dem en hop äldre sångare och musici, alla i hvita skjortor och med sina böcker, instrument och notställare. Ej långt ifrån sångarena, men närmare åt min sida, satt en presterligt klädd orgelnist framför en liten prydlig kammarorgel; och framför korgossarne, ungefär halfvägs mellan dem och altartrappan, stodo i en bred linie, bildande front mot altaret, fem gamle hvithåriga gubbar i fotsida, helt och hållet förgylda kåpor utan ärmar, medan högst uppe vid sjelfva altaret, der en mängd vaxljus brunno, tre à fyra andra guldglänsande prester officierade, och nedanför dem på ömse sidor om den halfrunda stängselfria altartrappan, en hop lägre officianter i hvita och svarta kåpor uppehöll sig, synbarligen för handhafvandet af vaxljus och rökelsekar m. m. och för betjenandet af de högre presterna enligt ceremonielet.

Men nu komma vi till slut till det viktigaste af allt: snedt öfver på den gent emot mig liggande sidan af koret stod nära intill altartrappan *en präktig tron*, och der satt i full embetskrud och i hela sin ståt kardinalen-erkebiskopen af Rouen, omgifven af sin stora livvakt af andlige

— kanske hade jag snarare bort säga sitt *hof*. På hvar sin sida om honom nedanför tronen stod en prest af synbarligen hög rang, som tjenstgjorde som ett slags kammarrherre, och framför tronen satt en lång rad af yngre prester, bärande hvar och en på ett hyende af röd sammet någon af de erkebiskopliga insignierna. En af dem höll den erkebiskopliga gyllne kräklan. Slutligen bör tilläggas, att närmast framför tronen brunno tvenne ofantliga vaxljus i höga, praktfulla stakar på ömse sidor om ett stort guldcrucifix, hvilket som ett vackert glänsande banér reste sig högt öfver gruppen.

Detta om sjelfva hufvudanordningen. Det var i sin helhet en bländande syn.

Emellertid sjöngo korgossarne och sångarne, violoncellerna och basfiolerna brummade, och ceremonierna voro i full gång.

Den skildring, som nu följer — jag anmärker detta på förhand — gör icke anspråk på att vara någon beskrifning på en katolsk messa. En sådan beskrifning ligger alldeles utanför mitt ämne, och för öfrigt må erkännas, att då jag här stod som åskådare mellan pelarne, hade jag förut hvarken någon kännedom om de ganska invecklade och ständigt vexlande ceremonierna i en katolsk messa, ej heller om den symboliska betydelse med afseende på det religiösa trosinnehållet, som den katolska kyrkan tänker sig under hvar enda liten detalj af dessa ceremonier.

Korteligen, jag stod som en förvånad åskådare, och skildrar nu helt enkelt en del af de bilder och företeelser jag såg i koret, samt några af de intryck jag dervid erfor.

* * *

Hvad som från början mest fästade min uppmärksamhet var de fem gubbarne i gyllene kåpor, icke blott derföre att de lyste klart i ögonen — de sågo ut som fem stora guldkäglor med knoppar på toppen — utan äfven derföre, att de gjorde alla sina rörelser med en för deras ålder ovanlig liflighet och precision och ständigt beredde åskådaren nya öfverraskningar. Bäst de stodo der, stilla strålande, bröto de, innan man visste ordet af, hastigt upp på någon expedition. Än gingo de med raska steg fram i en

gyllene liniemarsch till altarets fot, bugade sig och knä-föllo der i hurtiga, säkra och jemna tempon, reste sig om ett ögonblick åter liksom vid ett hemligt kommandoord och återvände till sina platser lika raskt som de kommit, iakttagande rättningen med militärisk noggrannhet. Svetten lackade af de gamle männen, men öfver deras kraftigt markerade drag låg ett uttryck af outtröttlig trohet och tjenstenit. Än gjorde de en blixtsnabb svängom och tågade i flankmarsch fram till kardinalens tron i någon hemlighetsfull mission, gjorde der halt och front och bugade sig djupt; och efter något mystiskt meddelande genom en af kammarherrarne, åt hvilka ensamt Hans Eminens lånade sitt öra, bugade de sig djupt ännu en gång och så "höger-om-marsch" tillbaka till sina platser. Och bäst de nu tycktes vilja slå sig i ro här, enär de alla på en gång fattade sina böcker och började kraftigt brumma latin — satte de ett tu tre åter i gång, liksom de fått express bud efter sig, tågade i skimrande gåsmarsch ut genom korväggens högra gallerport ofvanför kardinalens tron, bugande sig i förbigående för altaret och för kardinalen, och kommo om ett ögonblick åter tillbaka — utan förgyllning. Klädda i sina vanliga anspråkslösa prestskrudar, intogo de nu liksom litet förödmjukade återigen sin post — men blott för att snart ur denna puppa på nytt utveckla sina gyllene vingar.

Jag bekänner, att desse fem gamle prester, så underhållande de än voro, gjorde på samma gång ett vemodigt intryck, när jag betraktade deras hvita hår, fårade anleten och vördnadsvärda gestalter. På barnen, på korgossarne kunde jag ännu se med en viss oblandad glädje, ty det hela tycktes mig just vara någonting i deras väg, en glänsande och vacker lek. Också stodo de der med leende, rödblommiga anleten, och de sjöngo för resten förträffligt och af hjertans lust sina saker, härvid biträdda i de lägre stämmorna af de länge, hvitklädde herrarne, som stodo i en grupp bakom dem. Af desse senare voro somliga rätt rödbrusiga i ansigtet och tillhörde förmodligen hvarjehanda näringsyrken inom samhället. De äro hyrde som korister vid katedralen, hvilket för dem utgör en liten binäring, och tjena kyrkan blott med sin röst, liksom de bakom dem stående musici tjena henne med sina instrument.

I hvad förhållande nu denna kyrkokörs sångstycken stodo till den messande sången af de i korbänkarne sittande presterna, kan jag ej så noga angifva; men saken föreföll mig så, att kören än, i viktigare fall, biträdde presterna i deras brummande svar på messningarna från altaret, än sjöng sina egna stycken, alldeles sjelfständigt, än åter lemnade presterna åt sig sjelfva. Detta vexelförhållande syntes mig något inveckladt. Att för öfrigt under hela den långa tjensten i koret ej ett enda ord *talades*, utan allt sjöngs eller messades, behöfver jag väl knappt påminna om, äfvensom att hvartenda ord var på *latin*.

Emellertid fortgingo ceremonierna samtidigt med messning och sång. Ett och annat, som särskildt väckte mitt intresse vill jag nu omnämna.

Ett rökelsekar, oantåndt, fördes med stor ceremoni af en högre prest och tvenne assistenter från altaret till kardinalen för att antändas. Den tjänstgörande prestenkammarherren gaf deputationen företräde, mottog rökelsekaret och räckte fram det knäböjande åt kardinalen. Denne antände det nu och höll sin hand välsignande deröfver, hvarpå den knäböjande presten reste sig och lemnade det åter till deputationen, som högtidligt återvände till altaret; och här blef nu rökelsekaret, sedan det af de derstädes tjänstgörande presterna svängts några ögonblick vid sjelfva altarbordet, öfverlemnadt till en yngre officiant, som genast nedanför altartrippan började svänga det högt upp, så att den doftande röken slungades i jemna pustar upp mot altaret och kedjan regelbundet skramlade vid hvarje svängning.

Rökelsen skall på ett symboliskt sätt beteckna bönen.

Antingen i omedelbart sammanhang med den nu omnämnda förrättningen eller ock längre fram under messan — jag mins ej hvilketdera — såg jag en annan rökelseceremoni mera egendomlig än den förra. En prest mottog rökelsekaret vid altaret, och, åtföljd tätt i hälarne af ett slags adjutant, gick han sedan efter rang och ordning från den ene till den andre af de i korbänkarne sittande presterna, stannade, bugade sig siratligt och svängde derpå rökelsekaret upp mot vederbörandes näsa en eller flera gånger efter omständigheterna, hvarpå föremålet för handlingen med en bugning å sin sida, uttryckte sitt tack för denna uppmärksamhet. Orgelnisten, som satt vid sin kam-

marorgel och körledaren, som för tillfället stod bredvid honom, finga, när deras tur kom, blott *en* rökpust tillsammans, och till sist blef det alla de små korgossarnes lott att få en enda liten rökpust ihop att dela på. Men de drogo så mycket ifrigare in doften under barnsliga leenden och glömde ej heller att bocka sig. — De högt uppsatte hade deremot hvar och en fått flere pustar. Huru många kardinalen sjelf fick, kom jag ej att iakttaga.

Det syntes mig i sanning betecknande för den katolska kyrkan, att den skarpa presterliga rangskilnaden icke för-glömdes ens vid utdelningen af dessa små rökpustar inför Herrans altare — hvarest, om någonstädes, all rang hade bort vara idel *rök* — och lika betecknande tycktes det mig äfven, att den katolska kyrkans tjenare i koret togo all röken för *sig* och ej hade en enda pust för församlingen utanför.

Jag nämde ofvan, att en prest *knäböjde* för kardinalen, och jag vill tillägga att knäböjningar vid kardinalens tron förekommo allt emellanåt under ceremonierna; och då der-till kommer, att hvar och en, som bugade sig för altaret, aldrig försummade att äfven djupt buga sig för kardinalen, så kan jag ej rätt säga, hvilken man öfverhufvud mer gaf äran, *Gud* eller *kardinalen*.

Emellertid tycktes tiden för Hans Eminens gå tem-ligen långsamt, ty han hade ingenting egentligen att göra, icke mycket mer än en indisk Buddah-bild — den lilla rökelsehandlingen undantagen —; och skådespelet hade för öfrigt ej för honom såsom för mig nyhetens behag. Stundom beredde han sig dock en liten omvexling genom att lufta på sig litet, då den stora erkebiskopsmössan vardt honom för tung. Denna blef då af den uppvaktande presten-kammarherren med en viss ceremoni aflyftad och öfver-lemnades — likaledes med behörig ceremoni — åt en af de vid insignierna officierande presterna, som emellertid suttit med sitt hyende tomt. På detta ställes nu mössan, och kammarherren satte på Hans Eminens' hufvud den lilla röda, lätta kardinalskalotten, som för resten klädde honom förträffligt; och denna fick då sitta qvar ända till dess någon viktigare passage i altarceremonierna inträdde, då erkebiskopsmössan åter högtidligt påsattes o. s. v. Ja, jag skulle till och med vara frestad att tro, att alla dessa

ombyten af hufvudbonad skedde efter noggranna bestämmelser i ritualen.

Erkännas måste, att gubben såg rätt hygglig och snäll, ja, vördnadsvärd ut, der han satt, och jag var därför ofta frestad att fråga mig, om han ej i botten tänkte litet djupare tvärs igenom detta skimrande *nät* af kyrkliga scenerier.

* * *

Messningarne från altaret och svaren från koret fortsatte med korta afbrott, och de vid altarbordet tjänstgörande presterna sysselsatte sig derjemte under tiden med förberedelser till messoffret. Hvad de härvid egentligen gjorde, kunde jag ej så noga följa med, då de för det mesta vände ryggen åt församlingen. Många och omvexlande voro emellertid deras kroppsrörelser; de böjde hufvudet — än djupare, än mindre djupt — de kysste altaret, de sträckte upp armarne, de gjorde omfamnande rörelser i luften, de utbredde händerna, de knäppte dem åter — än, såsom jag tyckte, öfver bröstet, än öfver altarduken — de gjorde hastiga knäböjningar m. m.; allt detta naturligtvis efter ett i hvarje detalj bestämdt reglemente. En liten glömska af en enda rörelse skulle ha varit ett tjenstefel.

Men mitt intresse drogs snart åt annat håll. Kyrkökören hade stämt upp en vacker sång. Jag lyssnade nu med större uppmärksamhet än förut på dessa korgossar, sångare och musici; och det var i sanning mödan värdt.

Den komposition de utförde var enkel och skön, deras föredrag rent och flädfritt, att ej tala om det smekande *accompagnementet* af orgel och violonceller. Ja, denna kyrkomusik var verkligen så vacker, att sinnet oemotståndligt försattes i en ljuf och skär stämning — och dock trängde sig på samma gång den tanken allt mäktigare på mig, att den *andakt*, som väckes hos församlingen, när den sålunda endast *lyssnar* till en musikalisk prestation af sångare, som dertill sjunga ett språk, som den ej förstår, svårligen kan vara af det rätta slaget, musiken må för öfrigt vara hur vacker som helst, utan måste på sin höjd inskränka sig till ett ljuftigt känslorus.

Nej, annat måste det bli, när på vårt protestantiska och, låt vara, mindre musikaliska vis församlingen sjelf

deltager, när hvar och en får lägga sin röst och sitt hjerta i sången och i dess ord, när psalmen ljuder från hvarje plats, från hvarje bänkrad, när den vidgar sig och växer till en tusenstämmig korus, som fyller hela templet och dånande stiger mot dess hvalf. Ack, jag hade just velat höra "*Vår Gud är oss en väldig borg*" på detta sätt brusa fram i Rouens gamla katedral, så att det genljudit i alla dess kor och gömslen, jag hade velat se alla dessa stumma åhörare resa sig i tusental från sina platser och stämma in, jag hade velat se de fem grånade presterna och alla deras kamrater i koret, gyllene eller icke gyllene, ryckas med i koralen, se den gamle kardinalen-erkebiskopen själf sjunga med från sin tron, om ock med darrande röst — och jag tror, att hvarje hjerta i det katolska templet hade vid denna den store kättarens kärnpsalm genombäfvats af en andakt, som den lilla kören vid altaret ännu aldrig mäktat framkalla.

Emellertid kan jag med allt detta ej neka, att jag vid åhörandet af den fina och vackra sången i koret kom att tänka på, att det ej skulle skada vår protestantiska kyrkosång, om den i musikaliskt afseende kunde genom god ledning i någon mån höjas och äfven göras mera omvexlande, ty, med all sin sublimes styrka såsom församlings-sång, är den ofta rå och lider öfver hufvud af enformighet. Och dessa brister äro mycket att beklaga, då man betänker hvilken mäktig faktor den vackra sången och musiken är, när det gäller att uppmjuka och värma hjertat och bereda det till en mottagande och lyssnande stämning. — Här i det katolska templet är den visserligen i presterskapets händer blott ett accompagnemang till altarliturgien, men detta accompagnemang är så vackert och kastar en så skär slöja öfver ceremonierna, att man i dess tjusningskraft till ej ringa del måste söka förklaringen, hvarför katolikernas religiösa känsla under århundraden kunnat tillfredsställas af dessa ceremonier.

Men jag återvänder till min berättelse.

Plötsligt afbröts körsången, och jag hörde endast en klar och kraftig tenorröst, som vackert accompagnerad af orgel och violoncell, sjöng ett ansläende recitativ, hvilket med ens förde mig liksom midt i en konsertsal. Jag sökte efter sångaren, men kunde omöjligen upptäcka honom. Alla sångarne — ty jag kunde se dem alla — stodo med

sluten mun, men rösten klingade lika fullt. Det föreföll mig till slut, som om den kom från höjden, och jag började kasta blicken omkring uppåt korets tak, men fåfängt: der var bara kapitåler och hvalf. Slutligen upptäckte jag dock en svartklädd herre högt uppe mot taket i den s. k. "*Le jubé!*"*) Här satt han för sig sjelf som en ensam sångfogel i toppen af ett träd och sjöng, så att det genljöd i den götiska pelarskogen.

Jag nämde, att jag kände mig som på en konsert, och huru mycket katolikerna sjelfva verkligen betrakta en högtidlig messa som en konsert, hade jag bland annat haft tillfälle att se af en liten artikel, som nyligen stått att läsa i parisertidningen "*le Figaro*", ett blad, hvilket, huru skandalöst det ock må vara, dock på samma gång är högligen kyrkligt, ja ultramontant, och därför ock är mycket spriddt och läst inom det strängt katolska lägret. Den lilla artikeln, som innehåller en slags berömmande recension öfver en messa, är så betecknande och af så stort intresse med afseende på vårt föreliggande ämne, att jag ej kan neka mig nöjet att anföra en del deraf i fri svensk öfversättning. Den lyder sålunda: "Den stora messan i kyrkan Saint-Gratien hade i går för andra gången på åtta dagar ditlockat ett utomordentligt stort tillöpp af åhörare. Det förut gjorda tillkännagifvandet, att fröken Wertheimber och fröken Lina Bell skulle medverka vid denna högtidliga akt, hade fyllt kyrkan med en menniskomassa, bland hvilken vi urskilde ett stort antal parisare. De två artisterna sjöngo med en utsökt fulländning åtskilliga stycken, bland andra *Agnus Dei* för två stämmor ur Rossinis *Messe solennelle*. Man applåderade icke, såsom man väl kan tänka sig; men återhållsamheten i detta afseende hindrar dock icke, att man kan utbyta hvarjehanda uttryck af beundran, och den allmänna tillfredsställelsen gaf sig flere gånger tillkänna genom salvor af bifallssorl."**) Denna lilla recension är i sanning

*) "*Le jubé*" är namnet på det galleri, som i en katolsk kyrka är beläget högt uppe ofvanför den pelarrad, som skiljer koret från kyrkans hufvudskepp.

**) Då artikeln naturligtvis låter vida bättre och är mera karakteristisk på sjelfva originalspråket, tror jag mig göra en och annan bland mina läsare en tjänst med att här i en not anföra den i sin *helhet* på detta språk: »La grand'messe de Saint-Gratien avait attiré hier,

ett intressant aktstycke; reflexionerna lemna jag för öfrigt åt mina läsare.

Efter sången närmade sig den viktigaste delen af messan allt mer. Det vardt för en stund en högtidlig stillhet i hela koret — och snart förkunnades derifrån genom ringningar med den lilla klockan på altaret att den brödets och vinets *förvandling* till kött och blod, som katolicismen lär, nu genom kraften af kyrkans ceremonier och böneformler tagit sin början. Vid första ringningen böjde alla i koret ned hufvudet. Det gick med en beundransvärd jemnhet, liksom om klockans ljud varit ett militäriskt kommando. Vid andra ringningen böjde alla kroppen framåt, vid den tredje knäföllö de, vid den fjärde böjde de hufvudet mot jorden, vid den femte pressade de sig allt djupare — till dess äntligen, efter en paus, nya ringningar tilläto dem att åter i jemna tempon gradvis resa sig upp.

Äfven församlingen utanför hade under tiden gjort liknande rörelser, men med mindre precision och mindre grundlighet, och äfven funnos här och der de, som alldeles underläto dem. De kyrkliga handlingar, hvilka under tiden sysselsatte den vid sjelfva sakramentet tjänstgörande presten, kom jag ej så noga att iakttaga, emedan korpresternas och församlingens regelbundna rörelser vid hvarje ringning upptog hela min uppmärksamhet. Men jag tyckte mig från altaret höra ett sakta böneläsande, och jag erinrar mig ock det högtidliga och i sanning sköna ögonblick, då presten, när alla under dödstynad lågo som

---

pour la seconde fois en huit jours, une affluence extraordinaire. Le concours annoncé de M:les Wertheimer et Lina Bell à la solennité de la fête avait rempli l'église d'une foule dans laquelle nous avons reconnu bon nombre de Parisiens. Les deux artistes ont chanté avec une exquise perfection divers morceaux, entr'autres l'*Agnus Dei* à deux voix de la *Messe solennelle* de Rossini. On n'a point applaudi, comme bien on pense; mais la retenue n'empêche point d'échanger quelques expressions admiratives, et la satisfaction générale s'est manifestée plusieurs fois par des *salves* d'insaisissables chuchotements.

M. le curé de Saint-Gratien a prêché avec un art excellent et une chaleureuse conviction, et les dernières phrases de son prône, admirablement dites et pleines d'apropos, ont fait ressortir le besoin d'expansion des sentimens religieux en ce moment où l'on cherche à les détourner et à les éteindre.»

djupast nedtryckta mot jorden, lyfte det nu till Kristi lekamen förvandlade brödet högt öfver sitt hufvud.

En allvarlig tystnad rådde för öfrigt under hela senare delen af akten, och anblicken af hela denna menniskonassa, som vid hvarje nytt tecken med klockan under samtida bugningar sjönk allt djupare och djupare mot jorden och åter på samma sätt småningom höjde sig, skulle i sanning ha varit gripande — n. b. på hvarje annan plats — men vid altaret och inför det heliga nattvardssakramentet bör väl en kristen, synes mig, mera öfva sig i hjertats än i kroppens exercis. Härmed vill jag väl ej neka, att de båda *kunna* förenas; jag älskar tvärtom att tro, att mången katolik — synnerligen bland enfaldiga, ödmjuka kristna i församlingen — kunde äfven i dessa egendomliga afmätta former finna ett uttryck för verklig andakt, helst som dessa rörelser ju symbolisera ödmjukan-det för den kroppsligt närvarande Kristus. Men att katolicismens hela formväsende dock för de flesta innebar en frestelse att här anse *kroppsrörelserna* i och för sig tillfyllestgörande, derom är jag fullt öfvertygad. I koret såg jag åtminstone intet uttryck af andakt; alla de ansigten jag der kunde se, buro långt snarare ett uttryck af likgiltighet eller på sin höjd det samma, som man tycker sig finna hos en samvetsgrann patient under sjukgymnastik — han vill ej förlora en enda rörelse, ty han vet, att de alla verka välgörande. Och *sjukdom* tyckte jag mig se öfver allt, blott ej den *rätta gymnastiken*.

Strax efter denna ceremoni, sedan musiken åter fallit in, såg jag tvenne unge svartklädde prester skynda från altaret med hvar sitt litet skinande gulfat, tomt och nästan alldeles platt, hvilket de nyss mottagit af en af altarpresterna efter att först ha kysst det, då det af presten sattes till deras mun. Sjelfve hade altarpresterna före denna akt kysst faten åtskilliga gånger sinsemellan.

De tvenne unge officianterne lupu nu längs efter hvar sin sida af koret och tycktes genom att kasta sidoblickar på hvarandra se noga efter, att de höllo sig i riktig linie och framryckte med samma fart, ungefär som om de varit soldater i en jägarkedja; och de skyndade derpå hvar och en på sin sida till de sittande presterne och låto dem efter rang och ordning kyssa gulfaten. Och ehuru i följd af denna vexlande rangordning deras rörelser än voro framåt-,

än tillbakagående, kors och tvärs, öfverensstämde de dock alltid sinsemellan med en förvånande regelbundenhet. Vid kyssningsceremonien tillgick så, att fatbäraren först djupt och långsamt bugade sig för presten, derefter satte den flata insidan af fatet till hans mun, och när denne med framsträckt hufvud kysst det, åter gjorde en djup bugning och gick till en annan o. s. v.; hvilket allt påminde, jag kan ej hjälpa det, om någon slags lek. Men öfver denna lek liksom öfver allt annat i koret låg dessutom, på ett visst pinsamt sätt, den katolska kyrkans hela stränga och *dystra manstukt*; man anade, om man ock ej såg, den *jernhand*, som oemotståndligt styrde det hela.

Efter hvad jag sedan erfarit, var det på dessa små fat, som hostian nu efter förvandlingen skulle läggas. Kyssarne äro reglementerade uttryck af vördnad, och hela akten ingår i förberedelserna till den följande kommunionen, nu såsom vid hvarje högmessa endast åtnjuten af altarpresten.

Men, för att nu äntligen börja fatta mig kortare — sången och musiken fortforo och ceremonierna likaledes, och vaxljus buros in och vaxljus buros ut, och böcker buros in och böcker ut, och marscher och kontramarscher och liniemarscher och flankmarscher och knäböjningar, bugningar och nigningar fortforo, och kardinalen lät allt oftare byta om hufvudbonad, och alla menniskor började se trötta ut.

Något öfver en timme hade förflutit, sedan min ankomst.

Då reste sig plötsligt kardinalen, och på samma gång tycktes det bli en allmän rörelse i hela kyrkan i riktning mot koret. Den hederlige gubben räckte välsignande ut sina händer, om jag rätt förstod hans åtbörd, och messade härunder med sin egen brutna röst en lång rad af dålig latin, som naturligtvis ingen förstod; men jag kan ej neka, och jag erkänner det med nöje, att han härvid såg ädel och vördnadsbjudande ut som en gammal kyrkofader, och detta trots den glittrande brokiga kåpa han bar. Derefter tågade han långsamt ut i stor ståt, omgifven af sin andliga livvakt och företrädd af crucifix och vaxljus m. m.

När han kom ut ur koret genom den snedt emot hans tron belägna gallerporten till venster om altaret för att vidare genom en dörr i den yttre kyrkomuren på denna

sida begifva sig direkte in i sitt erkebiskopliga palats — hvilket är sammanbygdt med katedralen — såg jag hur folkmassan rusade fram och trängdes omkring honom på alla sidor för att få hans välsignelse; jag såg mödrar framrätta sina barn och sjuka sina darrande händer, och han stannade då och då sitt högtidliga tåg för att lägga hander på ett litet hufvud eller lyfta sitt finger öfver ett blekt och bedjande ansigte eller öfver den bugande och knäböjande massan omkring honom — och försvann slutligen genom den lilla porten i kyrkmuren. Det var en vacker scen. Jag stod ett ögonblick gripen, som om jag hade sett en syn från något af evangeliernas skönaste blad, jag kände mig rörd och upplyftad af den sublimes taflan — men i nästa ögonblick vaknade jag upp och stötte den därande irrbilden från mig. Ack, hade det dock varit en Petrus, en Paulus, som tågat fram, och ej Hans Eminens, den i guld och silke prunkande kardinalen. Det syntes mig nemligen klart, att det var den romerske prelaten *sjelf*, som här på äkta katolskt vis ärades af massan, att det var honom, som man, just i följd af hans höga kyrkliga ställning, hans omedelbara närhet till "St Petri stol", tillerkände jag vet ej hvilken magisk underkraft, — med ett ord, att det var *honom* och åter *honom*, som man gaf äran. Och när jag nu tänkte på, huru folket trängde honom på alla sidor och förde till honom barn och sjuka, att han måtte lägga händerna på dem, så syntes mig hela denna tafla som en alltför djerf imitation af en annan, en härligare, der menniskones son, Jesus af Nazareth, framgår i sitt kärleksfulla tjenaremajestät, görande väl, botande alla och förlåtande synder.

Jag vände mig åter till koret, ty endast kardinalen och hans svit och de fem presterna i gyllene kåpor och deras vederlikar vid altaret hade försvunnit; hela den öfriga skaran af prester, korgossar och sångare var ännu kvar. Hvad åter församlingen i sjelfva kyrkan beträffar, hade den brutit upp på samma gång som kardinalen och strömmade nu i täta skaror mot kyrkdörrarne, men jag beslöt mig dock för att stanna kvar för att se, hvad de i koret kvarvarande skulle företaga sig, nu sedan kardinalen och församlingen öfvergifvit dem, och ingen åhörare stod dem åter mer än jag och måhända en eller annan ensling i någon vrå af kyrkan. Men de låto sig ej be-

komma, utan började med ens en hurtig vexelsång på latin, hvarvid hela den ena långsidan af koret utgjorde en kör och den andra långsidan en annan, och sångarne i midten hjälpte än den ena sidan än den andra. Nu var det slut med den sköna katolska kyrksången. Med bistra miner och med en energisk styrka framröto de i det hastigaste tempo långa ramsor af latin alltid på samma ton, den ena kören först och den andra sedan utan uppehåll, likasom oupphörligt tilltalande och svarande hvarandra, och härvid blef tempot allt raskare och rösterna allt gällare, till dess det hela tycktes mig likna ett slags larmande gräl efter noter — och jag kan ej neka, att det roade mig öfver måttan.

En liten episod under denna sång vill jag tala om i förbigående. Jag märkte, att en äldre prest plötsligt upphörde att deltaga i sången och i stället började att tyst röra på läpparne för sig sjelf med en förvånande hastighet och utan uppehåll. Han hade härvid ungefär samma min som en liten ifrig skolgosse, som förhör sig sin utantalex, men som deraf dock ej är förhindrad att med ögonen följa, hvad som försiggår omkring honom. Förmodligen begagnade han tillfället att läsa sitt "breviarium" *) och skyndade på fortare än vanligt för att bli färdig, innan köerna sjungit slut. Under det han så satt, kom en annan prest, som sysslat med något i koret och ej deltog i sången, fram till honom i något ärende, och nu började de båda herrarne med fransk artighet att le och buga sig mot hvarandra. Vår man var afbruten i sin bön, men han visste råd. Innan den andre hunnit yttra något, bjöd han honom på en pris ur sin stora silfverdosa, och medan denne var i full fart med snusandet, passade han på och fortsatte bönen så qvickt, att läpparnas hastighet liknade en konvulsivisk dallring. Nu hade den andre något att säga honom, och bådans anleten strålade åter af artiga leenden; men när den andre lutat sig fram tätt till hans öra för att bättre höras under bullret, tyckte jag mig åter se, huru vår flitige abbé tog tillfället i akt och hamrade undan med brevariet; och ögonblicket derpå var han dock färdig med ett svar och en förbindlig min. Härpå följde

*) »Breviaire, messbok som innehåller de böner, hvilka de katolske andlige för hvarje dag måste läsa.» (Dalin).

några bugningar, och den bedjande lemnades ostörd; och nu skulle man sett, hur det gick undan. Också kröntes hans bemödanden med framgång, ty jag såg, att han blef färdig med bönen, innan körerna slutade, och med glatt mod åter stämde in i deras rytande sång.

Denna sång för att nu återvända till den, roade mig allt mer, ju längre den fortgick, trots all sin enformighet. Ja, det började till slut förefalla mig, som om hela uppträdet vore en mycket naiv och på samma gång särdeles lycklig ironi på det katolska ceremoniväsendet. Sång- och kyrkoprakten hade nemligen i detta "efterspel" afkläddt all sin fängslande, bedårande skönhet, och det återstod af hela härligheten endast, så att säga, sjelfva "stommen"; *latin, oväsen och svarta kåpor*. I sanning en storartad sjelfironi.

Så hade slamret i koret fortgått inemot en half timme, då jag händelsevis kom att kasta ögonen på kyrkväggen midt emot mig i sidogången till höger om koret. Der hängde en stor oljefärgstafla, tydligen mycket gammal, som jag nu först märkte; och denna tafla, hvilken väl katolikerna sjelfve hängt dit, var dock — den tanken träffade mig som en blick — den starkaste protest af alla mot de glänsande kyrkoceremonier, som jag i dag bevittnat. Den förestälde nemligen i en vacker och anslående bild *Kristus och den samaritanska qvinnan* vid brunnen. Kristus satt vid brunnen, qvinnan stod och lyssnade på honom, hans finger var sträckt mot himmelen. Taflan hängde så, att Kristus vände ryggen åt det katolska altaret och liksom pekade bort ifrån det. Jag har aldrig sett en tafla, som så på en gång blifvit lefvande för mig, och som dertill så på en gång kastat ett förunderligt ljus öfver företeelserna omkring sig. Det föreföll mig som Kristus sjelf, i denna tafla, hade sedan århundraden tillbaka pekat mot himlen och talat om Guds rätta tillbedjande, men ej blifvit *hörd* för idel "visors buller" och ej blifvit *sedd* för idel glänsande kåpor och guldkrucifix. Han talade högt i detta ögonblick, och ju mera man väsnades i koret, dess klarare hörde jag det gudomliga ordet tränga igenom: "*Gud är en ande, och de, som Honom tillbedja, skola tillbedja Honom i andan och sanningen.*"

Slutligen tystnade man i koret, och hela skaran begaf sig bort i procession genom gallerporten vid altarets

högra sida, endast betraktad af mig och den långa granna kyrkvakten med silfverstaf, som högtidligt öppnade porten. Jag såg tåget försvinna ända till sista man, dröjde ännu ett ögonblick och gick derpå långsamt genom ett af sidoskeppen mot stora kyrkdörren.

Kyrkan var alldeles tom, och mina steg genljödo genom hvalfven. Då hejdades jag plötsligt af en syn, som oemotståndligt fängslade mig. Knäböjande i ett af sidoskoren med ansigtet doldt i händerna och hufvudet stött mot muren nedanför ett kors med frälsarens bild, såg jag en gammal svartklädd kvinna. Det var nu alldeles tyst i det stora templet, och en mild solstråle föll genom det målade fönstret i det lilla koret ned på den bedjande. Att hon bad af hjertat, förråde utom hennes ensamhet hela denna djupt ödmjuka, skygga och dock tillitsfulla ställning och dessa tårar, som stilla droppade ned på den kalla kyrkstenen. Här var ej längre fråga om vaxljus, krucifix och radband — här var helt enkelt en brinnande bön. *Hvad* hon bad, det vet Gud allena, måhända var det en moders bön, måhända en förkrossad andes, det kommer mig icke vid; men jag tror och är viss, att denna bön var för Honom, som vill tillbedjas i andan och sanningen, en ljufvare vällukt än all den doftande rökelse, som Hans Eminens kardinalen-erkebiskopen i dag med egen hand antändt och välsignat. Jag bekänner öppet, att denna gamla kvinna rörde och ödmjukade mig, och jag bekänner äfven, att hennes anspråkslösa bild, såsom den var det sista, äfven var det skönaste minne jag i dag förde med mig från Jesu moders fest i Rouens stolta katedral.

Souper.

En bild ur umgängeslivet.

“G^od dag, gamle vän!” han hviskade gladt
Och hängde på kroken sin borstade hatt

I tamburen:

“Du också är bjuden till Rikbergs i dag?” —

“Ja, äfven till mig någon gång,” svarte jag,

“Kommer turen,

Och ej du behöfver med blicken mig mäta,

Ty vet, äfven jag kan den konsten att äta.”

Så sägande, strök jag mitt hår och steg på,

Och sedan jag lyckats att buga mig få

För värdinnan,

Jag såg i salongen mång' tärna så mild,

Som tycktes mig vara den vänaste bild

Utaf qvinnan:

Den synen mig kom för en stund att förgäta

Att “gracerna” blott voro här för att äta.

Jag talte dem till, men jag fick ej ett svar,

Ty tala till “gracer” ej passande var,

Det är troligt;

Och herrarne tittade tyst under lugg

Och tänkte väl mycket, men sade ej dugg,

Som var roligt;

De tänkte — om tankarnes djup jag får mäta —

“Den tåligt kan vänta, omsider får äta.”

Lätta sommarbref från Tyskland.

I.

Till Lübeck — utan sjögång.

Bref från utlandet“, „Resebref“ o. d. äro öfverskrifter, som i allmänhet ej hafva någon god klang hos den läsande allmänheten; de flesta skynda med en viss bäfvan förbi, kanske redan därför, att de allt från barndomen lärt sig, att man ej bör läsa andras bref. Tänk, om vi derför skulle hitta på en annan titel utan „bref“ i. Man kunde ju försöka en mera *smakfull* titel, såsom t. ex.:

Färska reseintryck, späckade med fria reflexioner.

Det låter nästan som en maträtt, kanske till och med en smula „mäktig“, men jag lofvar, att anrättningen skall blifva ytterst enkel och lättsmält, ungefär som „soppa på en spik“. Alltså till verket — men först måste jag bedja mina läsare om ursäkt, om början blir något poetisk.

Kattegat låg blank som en spegel. Solen glimmade på vattnet, fiskmäsarne flögo i lekande kretsar efter båten, handelsexpediterna sutto i drömande attityder och läste romaner ytterst i aktern, och damerna drucko kaffe kring en prydlig bricka på däck och glömde icke ens att *krusa* med hvarandra — hvilken sist nämnda omständighet jag särskildt betonar såsom det säkraste bevis, att båten ej vickade så mycket som en hälf tum. Sjelf promenerade jag fram och tillbaka på däck, gnolande på Josephsons sång: „Uppå havvets vilda våg“, och djupt öfvertygad, att, om vädret alltid vore sådant som detta, skulle jag med

själ och hjerta ha blifvit sjöman trots alla öfriga faror, såsom dimma, skörbjugg, isberg och sjöormar. Jag skulle hafva varit med om verldsomseglingen på Eugenie, besökt expositionen i Filadelfia och gjort med Nordenskiöld den märkvärdiga turen till Jenisej. Emellertid var det ju redan en märkvärdig tur att hafva ett sådant väder hela vägen från Göteborg till Lübeck, ja, så märkvärdig, att ni torde förlåta mig, när jag bekänner, att några andra underbara händelser under denna sjöresa ej, mig veterligt, passerade.

I Köpenhamn fingo vi tyskar ombord; min ofta gjorda iakttagelse, att tyskar i allmänhet äro ett angenämt resällskap, jäfvades ej heller nu. De äro alltid lätta att komma i samtal med och vanligen naturliga, hjertliga och förekommande. Det är ej enligt med det tyska lynnet att på resor ikläda sig liksom en annan karakter än hemma; detta är mina kära landsmän förbehållet. Ja, mången svensk, som läser dessa rader, torde efter en liten uppriktig själfpröfning erkänna, att han, liksom engelsmannen, har en egen domlig benägenhet att på resor gifva sig en viss "air" af förnämthet, och att han sannnerligen skulle få betala rätt betydligt för öfvervigt, om den vigt han stundom gifver sin egen person kunde tagas med i räkningen. Ehuru ett tråkigt sällskap för honom själf, följer den honom i många fall, ända till dess den vid resans mål liksom annat gods packas upp och lägges å sido; men lyckligtvis löses ofta förtrollningen långt dessförinnan genom ett enda naturligt och vänligt ord eller en liten tillmötesgående handling af en mindre viktig reskamrat.

Och det är just min erfarenhet, att resande tyskar i allmänhet tillhöra denna *sist* nämnda kategori. Jag har ofta på det angenämaste berörts af deras godmodiga och rättframma sätt, på samma gång fritt från hvarje påflugenhet eller efterhängsenhet. Då jag i fjor, på resa från Hamburg till Paris, vid vagnombyte i Bremen inträdde i en andra klassens kupé, som var temligen fullt besatt, lemnade man icke blott vänligt rum — något, som under dylika förhållanden ej är så brukligt i Sverige — utan min närmaste granne hjälpte mig att stufva undan min stora nattsäck, som jag ej kunde finna plats för och sedan, då han såg, att jag kastade en talande blick på stationsuret och på restaurationslokalen, sade han på det gemytligaste sätt: "Ni har tio minuter på er och hinner mycket väl

att äta en smörgås och dricka ett glas öl; jag skall vakta er plats.“ Jag följde med tacksamhet rådet — han hade läst mitt hjertas tankar — och när jag kom tillbaka, återknöts naturligtvis samtalet, och jag fick i honom en högst angenäm reskamrat ända till Frankrike.

Hemligheten är, att tyskarne betrakta ett sällskap i en jernvägskupé eller på en ångbåt såsom ett *sällskap*, der visserligen värden saknas och presentationen, men icke gemensamhetsbandet, der man är höflig mot alla och påträngande mot ingen, med ett ord, der man är *menniska* bland *menniskor*. “Guten Abend“, “Guten Morgen“ helsar en tysk helt gemytligt, när han inträder i en kupé, och han glömmor ej heller afskedshelsningen, när han med sitt pick och pack stiger ur, äfven om han för öfrigt ej sagt ett ord under vägen, och allt detta gör han på ett så naturligt och hjertligt sätt, att man skall vara, med förlof sagdt, en verklig “tjurskalle“ för att ej angenämt beröras häraf och lika hjertligt besvara helsningen.

På ångbåten mellan Köpenhamn och Lübeck återfann jag denna tyska gemytlighet på mångfaldigt sätt. Jag vill blott nämna ett litet exempel.

Ångbåten hade icke kommit långt från Köpenhamn, då jag såg en tysk fru, äkta hälft till en liten rund flintskallig familjefader och mamma till tvenne unga damer, komma upp på däck med en stor tallrik svällande, saftiga körsbär, tydligen köpta i Köpenhamn vid afresan, och deraf bjuda icke blott sina båda döttrar och sin man, utan med det blidaste leende äfven gå omkring till alla damerna ombord och räcka fram sin tallrik, som om hon vore värdinna på en liten bjudning. Jag har ofta förr sett tyskor “gå med tallrik“ — ja, hvem har inte det! — men aldrig har jag sett dem göra det på detta sätt och aldrig med sådan grace och med sådan framgång som här. Alla trumpna miner försvunno, den lilla tyska frun och hennes körsbär voro oemotståndliga, isen var bruten, och snart fann man, att en viss sällskapskänsla oförmärkt utbredde sig bland passagerarne. Dock såg jag ej, att hon på något opassande sätt begagnade sig af sin fördel, d. v. s. tog någon ton af ledarinna eller ansåg dem hon bjudit stanna i någon förbindelse. Allt skedde utan bråk och utan anspråk, ja, jag ville säga, på ett verkligen naivt sätt, som om det

vore den naturligaste sak i världen, att, när man har någonting godt, man äfven bjuder sina grannar.

Nåväl, en sådan liten enkel handling som denna körsbärsbjudning på en ångbåt tror jag aldrig hade kunnat falla annat än en *tyska* in. En svensk dam hade ätit upp sina körsbär i smyg (om hon ock i sitt hjerta gerna unnat andra); en fransyska hade med mera köld förtärt dem och derunder låtit er beundra den grace, med hvilken hon förde dem till munnen, och hvad en engelsk "lady" beträffar, så äter hon aldrig körsbär på akterdäcket af en ångbåt och bjuder derfor icke heller. Med andra ord en svenska hade betraktat den tyska fruns handling såsom alltför *modig*, en franska såsom alltför *löjlig* och en engelska såsom alltför "*vulgar*". På mig gjorde den emellertid ett angenämt intryck.

När vi tidigt på morgonen efter afresan från Köpenhamn anlände till Lübeck, hade vi några timmar på oss att bese staden, och jag försummade ej denna gång att göra det. Förut har aldrig någon tid blifvit mig öfrig. Jag vill nu emellertid ej utbreda mig i någon beskrifning. Jag vill endast säga, att det var intressant att personligen komma i tillfälle att konstatera den gamla Hansestadens *äkthet*. Jag fann denna äkthet icke blott i rådhuset och de gamla gaffarne, utan äfven i den omständigheten, att staden, synnerligen i de mest pittoreska gränderna, verkligen "luktade gammalt". Måhända hafva våra arkeologer för litet beaktat detta sätt att bedöma gamla städer som *gammal ost*; och om jag här gjort en upptäckt, som vi kunde kalla "luktorganernas betydelse vid arkeologiska forskningar" eller, mera bestämdt med afseende på det föreliggande fallet, "den specifika Hansestadslukten", så öfverlemnar jag detta vetenskapliga frö åt männen af facket att vidare utvecklas.

"Auf Wiedersehen!" Vi träffas åter — i nästa bref.

II.

Till Leipzig — utan äfventyr.

I sällskap med en hygglig ung norrman, hvars bekantskap jag gjort på ångbåten, och som hade samma mål som jag, nemligen Leipzig och studier derstädes, afreste jag en vacker morgon med bantåg från Lübeck — *tredje klass*.

Apropos detta mindre förnäma val af klass, så skulle jag sannerligen vilja tillråda alla svenskar i min lefnadsställning och mina vilkor, d. v. s. alla, som hvarken äro rika eller förnäma, att, när de för praktiska ändamål resa ensamma utrikes, så mycket som möjligt begagna sig af *tredje klass*, synnerligen i Tyskland. Jag tviflar ej på att en och annan redan försökt det — hvarför jag ej heller vill tillerkänna mig äran af uppfinningen — men säkert har mången svensk, som haft dålig kassa och ej förnämre anor än hvilken "Pettersson" som helst, aldrig tänkt sig möjligheten att resa någon annan klass än *andra* (eller kanske *första*?). Också tror jag, att vår lilla svenska fåfänga stundom har med denna saken att göra. Herr Pettersson är aldrig så förnäm, som när han kommer utrikes; och när han ser denna mängd af eleganta herrar i moderna resekostymer trängas vid biljettluckan och endast begära första eller andra klass, så sväller hans hjerta, och han tänker "en ann' kan vara så go' som en ann'"; och om han då i denna stämning nöjer sig med *andra* klass, så måste man hålla honom räkning derför, ehuru det i grunden icke är så mycket hans egen förtjenst som icke dess mer den lilla plebejiska reskassans.

Och nu ville jag just hviska i örat på min vän Pettersson, som i grunden är en sparsam karl och hemma hos sig ovanligt enkel till sina vanor, att, om han hade rest tredje klass, då sådan fanns, så hade han gjort betydliga besparingar och kommit lika fort fram och inte behöft vara "generad" heller, ty ingen känner Pettersson utrikes; ja, hvad märkvärdigare är, han hade (åtminstone här i Tyskland) träffat rätt många hyggliga och bildade

menniskor af sin egen samhällsställning, fått friskare luft i den qualmiga sommaren — ty P. reser alltid om sommaren — och på köpet fått en liten skymt af folklif. Dock varnas han för att efteråt, då han för sina finare vänner talar om sin resa, säga, att han åkte tredje klass "för att studera folklifvet" eller för att första och andra klasserna äro "så qualmiga om sommar'n" — aj! aj! — nej, säg rent ut, att det var billigare. Vi svenskar behöfva just öfva oss i dylika små ärliga *bekännelser* lika väl som i konsten att lefva efter våra tillgångar.

Jag har här kommit in på ett ämne, som om det utfördes vidare och i vidsträcktare skala, kunde bli rätt intressant; men jag fruktar, att det blefve alltför vidlyftigt. Dessutom tycker jag mig höra, huru man ropar åt mig: "Af sig sjelf känner man andra"; och som detta är ett "argumentum ad hominem", för hvilket jag alltid haft mycken respekt, så föreslår jag, att vi öfvergå till något annat.

Alltså, för att åter komma till den spännande skildringen af min resa från Göteborg till Leipzig — min vän norrmanen och jag togo plats i en tredje klass kupé; och nu hände sig — dock här måste jag afbryta, ty den ärade läsaren tror bestämdt, att någonting *märkvärdigt* äntligen hände, men det får jag säga så godt först som sist, att min resa till lands, liksom den till sjös, har sin största märkvärdighet deruti, att egentligen ingenting hvad man kallar "hände". Detta åter har den oskattbara fördelen med sig, att min skildring icke i ringaste mån verkar uppskakande på nerverna, likasom ock, att den aldrig blir så "spännande", att man icke hvar som helst kan beqvämt afbryta, hvilket särskildt är att beakta såsom en praktisk fördel för dem, som läsa detta i liggande ställning strax efter middagen.

Det hände sig alltså, att en annan herre steg in i samma kupé som vi. Han var klädd i glasögon och snygga gångkläder liksom vi, och jag var just litet nyfiken att se, om min teori om tyskarnes förtjenster som resällskap äfven här skulle vinna stöd. Nu är fallet, det måste jag erkänna (oaktadt allt hvad jag förut ordat), att jag på resor är en smula misstänksam gent emot okända "personager", om jag ock ej går så långt som en vän i Upsala, hvilken i likhet med en utländsk tänkare, hvars namn jag

glömt, hade den mindre människovänliga åsigten, att "man bör anse hvarje okänd människa som en *skurk*, till dess han bevisat sig vara en hederlig karl".

Här var jag dock mindre misstänksam än vanligt, ty, oberäknadt att mannen hade glasögon — hvilket alltid ser hederligt och akademiskt ut — så gräto tvenne damer, en äldre och en yngre, när han tog afsked af dem, och det är ett säkrare tecken. Ja, de togo upp sina näsdukar och viftade åt honom, och han tog äfven upp sin och — snöt sig af pur rörelse — ja, det säger jag på rent allvar, ty när en man blir rörd och skäms att gråta med *ögat* såsom en qvinna, så gör han det stundom — med respekt till sägandes — med *näsan*, och det är inte fullt så vackert och kan därför ej heller lika vackert beskrivas. Allt nog, mannens redbarhet var nu tillräckligt konstaterad, och både norrmannen och jag fattade förtroende till honom och hoppades i honom få en hygglig och bildad reskamrat. Detta var ju under de för handen varande omständigheterna en mycket naturlig tanke, eller hur? — Och hvad hände? Jo, — förlåt, att jag ej romantiserar utan talar rena sanningen — han visade sig ganska riktigt vara en hygglig och bildad karl och blef det angenämaste resällskap vi kunde önska oss. Det var en hederlig musikedirektör från Lübeck, som gjorde en utflygt till Halle, och vi hade således sällskap med honom nästan hela vägen.

Mina tankar om gemytligheten i det tyska reselynnnet vunno genom honom ytterligare bekräftelse. Han var vår ciceron vid alla vagnombyten och matställen, han visste, hvilket "Bier" var det bästa och hvilket hotell i Leipzig var att rekommendera; han visste, hvad alla städer och stationer hette, och visade oss, hvar "Eulenspiegel" (Ulspegel) var född; han visste, huru kejsaren mädde och huru det stod till med Nobiling, och i sin egenskap af musikedirektör och tonsättare kände han musikaliska notabiliteter i Leipzig, och så gaf han mig till slut ett rekommendationskort till den berömda Paulinska sångföreningens ledare, doktor L., hvilket kort sedan, som vi skola se, varit mig till stor nytta och beredt mig tillfällen icke blott till musikalisk njutning, utan äfven till ett intressant studium af tyskt studentlif.

Nå väl, detta var hela historien om den mystiske mannen, som steg in i kupén i Lübeck. Så der enkla äro

mina reseäfventyr, det kan jag inte hjälpa, och den, som inte tycker om dem, kan lugnt lägga mina "Reseminnen" öfver näsan och stilla slumra in i sitt soffhörn, ty något intressantare har jag ej att berätta förr, än vi hunnit till Leipzig.

Efter denna betydelsefulla paus tillåter jag mig åter väcka min ärade läsare och tillkännagifva, att "*nu äro vi i Leipzig*" och att jag och min norrman just befinna oss i en droska på väg från jernvägsstationen till hotellet ("*Hôtel de Prusse*", hvilket jag i förbigående rekommenderar till det bästa).

Det är en julidag kl. half 6 på aftonen. Droskan rullar sakta framåt genom Leipzigs prydliga gator, och vi beundra som bäst de ståtliga husen och det rörliga folklifvet. Då råkar jag kasta en blick på trottoaren till höger — och ofrivilligt uppger jag ett rop. Hvem ser jag der med raska steg vandra framåt genom den brokiga massan af främlingar, om icke — vår älsklige svenske tonsättare, "*director musices*", *J. A. Josephson*! Han såg ut, som han skulle hafva skyndat till en repetition på Gillet. Här var ingen tid att förlora. Jag ropade högt hans namn, och åtskilliga leipzigare vände sig om, men *han* icke. Ögonblickligen sträckte jag hufvudet långt ut genom vagnsfönstret och ropade åt kusken (ty droskan ilade imellertid åt ett håll och Josephson åt ett annat); men såsom det händer, när man är i liflig sinnesrörelse, kom jag ej ihåg att tala det främmande språket, utan ropade i min ifver på ren svenska åt kusken: "Stanna! stanna! hör du inte, stanna!" Kusken begrep naturligtvis inte ett ord, och jag begrep inte, att han inte begrep; men ögonblicket derefter, när jag blef allt ifrigare och tillika gjorde lifiga åtbörder och pekade på hästarne, tycktes han hastigt få klart för sig, att "stanna, stanna" betydde "kör på, kör på", eller också greps han vid mitt vilda uppträdande af något slags panik, ty han började smälla på hästarne allt hvad han förmådde — och snart var Josephson i fjerran, och hans hvita hår höll just på att försvinna vid ett aflägsset hörn, då jag genom ett ofrivilligt dundrande *halt!* ändtligen fick kusken att stanna

och på samma gång märkte under min vän norrmannens hjertliga skratt, att jag hela tiden rasat på svenska.

I ett språng var jag ur droskan och på trottoaren och kilade tillbaka med en förvånande fart, knuffande hrr leipzigare till höger och venster, så att de trots sin kända godmodighet höllo på att komma i dåligt lynne. Slutligen hade jag honom fatt. Det var ett gladt möte. Jag fick nu veta, att Josephson befann sig på resa i Tyskland med statsunderstöd för att taga kännedom om musikundervisningen i skolorna, att han dagen förut ankommit till Leipzig, och att han i detta ögonblick stod på väg till en stor konsert i Bonorands sal i Rosenthal, der man bland annat skulle få höra studenternes berömda sångkör, Paulinerkören (alltså just densamma, hvarom min tyske direktör talat), och han bad mig skynda efter, så fort jag kunde blifva i ordning, ty detta vore ej ett tillfälle att försumma.

Jag försummade det ej heller. Men först följde jag dock min reskamrat till en "Kneipe" för mera materiella ändamål; ty om jag ock stundom efter dagens prosa kan känna mig stämd att utropa, såsom min gamle Upsalakamrat L—t patetiskt ropade åt positivspelaren: "Musik! musik! mitt hjerta behöfver musik!" så har jag dock efter en lång jernvägsresa i allmänhet mera behof af *mat* än af en "symfoni i b-dur" af sjelfvaste Beethoven. I kneipen fick jag, utom mat, äfven tillfälle att häpna öfver tyskarnes utomordentliga färdighet att "häfva i sig" öl (förlåt uttrycket!) och de tyske kyparnes lika stora färdighet att servera det, så att säga, "på sina fem fingrar". En skummande seidel på hvarje finger var en småsak. Mer härom, liksom om det tyska kneipe-lifvet öfver hufvud, en annan gång. Nu skyndar jag till konserten.

Jag inträdde i en stor, präktig konsertsal, tillhörande det s. k. "*Bonorand'sche Etablissement*" i parken Rosenthal, i nordvestra hörnet af Leipzig. Salen var fylld af åhörare och, för att tala i högre stil, af "lysande toiletter". Ett barhalsadt fruntimmer i hvitt siden med släp höll just på att med full hals avsluta en sådan der förtviflad kärleksaria i den högre opera-stilen; och härpå följde en stormande handklappning, hvori äfven jag för sällskaps skull deltog. Josephson såg jag ej till. Han hade glömt att gifva mig sin adress i den stora salen, och jag träffade

honom ej heller på hela aftonen, ehuru jag noga betraktade alla hvita hufvuden.

En herre vid min sida utpekade på min begäran det nummer på programmet, som nyss sjungits, och jag fann, att i nästa nummer skulle Paulinerne uppträda. Om denna akademiska sångförening (hvars fullständiga namn är "*der Universitäts-Sängerverein zu St. Pauli*") skall jag framdeles tala mera och lemna åtskilliga upplysningar af intresse. För denna gång må det vara nog att säga, att den i viss grad — men också blott i viss grad — motsvarar, d. v. s. intager samma ställning som "Allmänna sången" i Upsala.

Det dröjde ej många ögonblick, innan kören, ungefär hundra man stark, uppträdde på estraden — och jag var i spänd väntan, såsom man väl kan förstå, för att höra, om de skulle sjunga lika bra som upsaliensarne. De stämde upp, och det får jag säga så godt först som sist, att jag nästan häpnade öfver deras *förträffliga* sång; ja, i denna kör tyckte jag mig ändtligen hafva funnit värdige rivaler till Upsalasången. Jag vill ej åtaga mig på fri hand att säga, hvilken af de båda körerna priset skulle tillfalla vid en ordnad täflan; men att en sådan täflan skulle vara intressant att åhöra, det är visst. Det lider intet tvifvel, att mången bildad svensk musiker, som hört båda körerna, skulle ur strängt musikalisk synpunkt skynda att gifva Paulinerne företrädet; ty utom att de sjunga med en sant konstnärlig uppfattning och redbarhet, öfvervinna de ock med en förunderlig säkerhet och smidighet musikaliska svårigheter, på hvilka vår hederliga, väldiga och rättframma Upsalasång skulle hvad man kallar "bryta halsen af sig", och de sjunga tillika, liksom upsaliensarne, med kraft och "Schwung", ja, äfven deras fina pianissimon gifva ej upsaliensarnes efter; och dock är det min personliga öfvertygelse — om detta tillägg i någon mån kan verka lugnande på den upprörda känslan hos den ärade landsman eller landsmaninna, som läser dessa rader — att våra studenter skulle taga sitt auditorium med storm äfven här midt i det strängt musikaliska Leipzig. Den ljusa sympatetiska klangen i deras stämmor, deras öfverträffliga orgel-basar, deras sätt att lägga hela sitt hjerta i sången, men framför allt den egendomliga trollkraften i dessa enkla nordiska sånger, i hvilka kärleken till vårt gamla fosterland dallrar i hvarje ton, så varm och klar,

att den främmande åhöraren, han må vara fransman eller tysk, känner sig icke längre stå inför en öfvad sångkör, utan inför — ett sjungande folk; det är detta, som förskaffat den svenska körsången segern i Frankrike (1867), och det är med detta, som den äfven skulle segra i Tyskland.

Intressant vore, om en täflan mellan Upsalasången och studentsångföreningen "Paulus" i Leipzig verkligen kunde komma till stånd; ty det är min öfvertygelse, att om ock den lager vår körsång kan vinna i Paris är så att säga mera *glänsande*, så skulle den, som vunnes i Tyskland och framför allt i dess musikaliska medelpunkt Leipzig, vara af mera *gediget* värde.

Skulle våra Parissångare kunna taga vägen hitåt på sin återfärd? Må de begrunda det, om dessa rader komma under deras ögon på något skandinaviskt kafé i Paris*).

III.

Trummor, politik och klassisk musik m. m.

Vid trummors och trumpeters ljud vaknade jag upp morgonen efter min ankomst till Leipzig. Jag skyndade till fönstret och såg ett regemente soldater med sin öfverste till häst i spetsen marschera i rask takt öfver torget, och jag måste erkänna, att jag njöt af detta skådespel som ett barn, ja, vida mer.

Jag kan nu inte hjälpa, att det är så märkvärdigt beskaffadt med mig, att när jag ser en trupp soldater marschera fram under klingande musik — desse soldater må vara tyskar eller fransmän eller svenskar — så gripes jag af en underlig känsla, tårar vilja tränga sig i ögat, och dessa isande kårar, som komma, jag vet ej hvarifrån, låta sig allt tydligare förnimmas på min ryggrad. Jag

---

*) Ofvanstående skrefs just i de dagar, då Upsalakören stod färdig att anträda sin andra sångarfärd till Paris (1878 i Juli).

kan mycket väl se en löjtnant utan att gråta — jag menar, utan att gripas af rörelse —, ja, jag kan se flere på en gång — ett helt befälsmöte; men en trupp simpla soldater med packning och gevär — omöjligt. Om det är Gustaf Adolf eller Karl den tolfte och "vår äras, våra segrars dagar", som komma för mig, vet jag ej; ej heller, om mina tårar hafva något att göra med den svenska "försvarsfrågan"; men ett vet jag, och det är, att, när jag tänker på, att desse simple, väderbitne krigare blott hafva ett "nummer" i regementet och ett namn, som ej är deras eget, att de ej hafva den ringaste utsigt till personlig ära, att hvar och en af dem betyder mindre än den minsta lilla kugge i ett stort maskineri, och att de dock i hvarje ögonblick stå färdige att uppoffra för sitt fosterland det dyrbaraste de ega, lif och blod, för att sedan onämde och glömde förmultna på slagfältet bland hopar af andra utan att lemna efter sig mera än *numret* och i den aflägsna kajan kanske en gråtande moder eller hustru eller några faderlösa trasiga ungar — ack, då kan jag ej hjälpa, att de synas mig store och att mitt hjerta en smula gripes vid deras åsyn. *De* hafva icke framkallat kriget, skörda deraf ingen ära, inga ordensband, ingen marmorvård, de kunna blott den ädla konsten att *dö* på sin post.

Må man i vårt politiserande Sverige förlåta mig, att jag äfven vid åsynen af *tyska* soldater greps af dessa känslor, ja, kanske i vida högre grad, än jag skulle hafva gjort vid åsynen af en vaktparad i Stockholm. Dessa små sachsiska soldater — ty små voro de i allmänhet — hade, kanske de flesta, varit med i kulregnet vid Gravelotte och Sédan, hade sett döden i ansigtet mer än en gång, och hvem vet, i hvilket ögonblick de kunde blifva kallade att åter ställas framför fiendens kanonmynningar. Jag uttalar dessa ord utan afseende på politiska sympatier eller antipatier (hvarmed jag ej är så kraftigt utrustad som många andra); jag skulle säga och erfara alldeles detsamma vid åsynen af franska soldater. "*Låt oss vara människor*" står det någonstades hos H. C. Andersen. Det var visserligen, om jag ej minnes orätt, en papegoja, som yttrade dessa tänkvärda ord, men äfven med en papegoja instämmer jag gerna, när hon talar förståndigt.

Nu har jag snuddat så nära vid politiken, att öfvergången till politiska frågor vore mycket naturlig, och det

är ju också rätt ofta *sådana* man väntar sig få se behandlade i "bref från utlandet". Man ville väl, att jag nu t. ex. skulle fortsätta så här:

"Den nyss avslutade kongressen i Berlin torde verkligen i högre grad, än man förut vågat hoppas, kunna anses betryggande för en varaktig fred i Europa. De ord furst Bismarck yttrade vid kongressens upplösning hafva med spänd uppmärksamhet uppfångats icke blott af lord Beaconsfield och furst Gortschakoff, utan af hela Europa, ja, af hela den civiliserade världen. Inom högre diplomatiska kretsar säges visserligen, efter hvad vi *från trovärdigt håll* försport, att den fulla lösningen af den orientalska frågan ännu länge" o. s. v.

Eller kanske ville man, att jag skulle tala något särskildt om den inre politiken i Tyskland och börja ungefär så här:

"De nu förestående valen till den tyska riksdagen gifva alla politiska partier mycket att tänka på. En feberaktig verksamhet för de skilda kandidaturerna utvecklar sig också allt mer. Jäsningen i sinnena är i tilltagande. Framstegspartiet, de nationalliberale, de gammalkonservative, de klerikale, de socialdemokratiska" o. s. v., hvad vet jag!

Nej, det går inte; och inte är det roligt heller. Politiken är så litet min sak, att jag inte kan kannstöpa ens för betalning pr spalt, ehuru det går så lätt för så många andra. Det enda jag skulle vilja tala om på rent allvar vore socialdemokratien, ty det är en företeelse, inför hvilken äfven den mest opolitiska måste stanna, gripen af förfäran och olycksbådande aningar. Men jag vill uppskjuta med behandlingen äfven af denna fråga, till dess jag har något egentligen att säga; och för resten har jag för tillfället andra viktiga frågor att behandla, t. ex. denna:

"Hvart tog J. A. Josephson vägen?"

Ja, det var också denna fråga, som plötsligt kom för mig, då jag efter betraktandet af det sachsiska regementet lemnade fönstret och började kläda mig. Var hans apparition i Leipzig lika flyktig som ett stjernfall? tänkte jag.

Då knackade det på dörren, och jag ropade "*herein!*" hvarpå en välkänd stämman svarade på det kära svenska tungomålet: "God morgon, sjusofvare!" och ögonblicket derefter genljöd det lilla ensliga rummet tre trappor upp

i hotel de Prusse i Leipzig af glada svenska adjektiv, verb och partiklar m. m., ty Josephson stod midt på golfvet och log så mildt som en af sina vackraste romanser, och jag hade känt mig mera ensam än "fogeln i november".

Sedan han förtäljt, att han försvunnit från konserten efter Paulinernes sång (hvilken inom parentes sagdt tju-sat *honom* lika mycket som mig), meddelade han mig den öfverraskande nyheten, att jag till qvällen var — *bortbjuden*, och detta på köpet till en af de mest musikaliska familjer i Leipzig. Bortbjuden! och kände dock i Leipzig ingen lefvande varelse! Men så är det: när man träffar en märkvärdig man, så har han något märkvärdigt att förkunna. Han hade på konserten råkat en gammal bekant, hufvudmannen för en af de mest kända och mest ansedda musikförläggarefirmorna härstädes, och genast blifvit inbjuden att dagen derpå tillbringa aftonen i hans familj, och då hade Josephson varit nog älskvärd att äfven, om jag så får säga, "vigilera" för mig; och det hade lyckats förträffligt. Familjens adress "Gustav-Adolphs-Strasse" hade ock en vacker klang. Der borde svenskar vara välkomna.

Inemot kl. 8 på aftonen gingo vi dit tillsammans, "snygga men utan prål", klädda i bonjour och ljusa benkläder; ty i Leipzig har man den förståndiga och angenäma seden, väl värd att importeras till Sverige, att aldrig gå på en bjudning i frack (vare sig middag eller afton), så vida man ej åtskilliga dagar i förväg blifvit högtidligt inviterad på *tryckt bjudningskort*; och detta förekommer sällan. Bland andra fördelar af denna sed följer äfven den, att en frack i Leipzig kan hinna blifva en etnografisk kuriositet innan den blir utnött; och efter denna upplysning lemna jag åt hvem som vill att räkna ut, huru många Stockholmsfrackar det går på *en* Leipzigfrack.

Jag sade, att vi *gingo* till Gustav-Adolph-Strasse, men det var ej sant — vi *åkte* i en ganska snygg droska, och hvad märkvärdigare var: det kostade oss, ehuru vägen var ungefär lika lång som från Norrtull till södra jernvägsstationen, en summa af jemnt 27 öre pr man. Gör mig det efter i Stockholm! Leipzig har många märkvärdigheter, men bland dessa är *billigheten* på nästan alla områden en af de mest beaktansvärda. Denna gång vill jag blott tala om åkning. Man kan inom det vidsträckta Leipzig åka hvilken distans som helst för 50 pfennige d. v. s.

45 öre. Och denna anspråkslösa summa ökas endast med 10 pfennige (9 öre), då två personer taga droskan tillsammans. Åker man efter tid, så gestaltar sig saken ännu billigare, åtminstone om man vill göra smärre turer, ty man kan taga droskan på endast tjugo minuter, hvilket kostar 50 pfennige, eller en half timme, hvilket kostar 75 pfennige o. s. v. Ja, åkningen är här sannerligen så billig, att om min tid blir dyrbar, vet jag knapt, om jag får råd att gå till fots.

Nåväl, jag öfverlemnar nu de intressanta upplysningar jag här lemnat om åkningen i Leipzig till vederbörandes i Stockholm allvarliga begrundande. Skulle händelsevis dessa rader komma under någon droskkusks ögon, jag menar en, som har sitt tillhåll på Brunkebergs torg eller andra allmänna platser i Stockholm, så ber jag att för hans räkning och till väckande af hans ädlare känslor upplysningsvis få tillägga, att Leipzig-kuskarne äro mycket *höfliga*, och att de aldrig begära mera, än de skola hafva. Dock nödgas jag äfven, i sanningens namn, bekänna, att deras hästkrakar hafva ett omissskänligt slägttycke med åkarhästarne i Stockholm, ja, att sjelfva hästskelettet här så att säga framträder ännu mera fulländadt. Och då jag talat om prisbilligheten i Leipzig, anser jag mig i sammanhang härmed böra tillägga, att inga åkarhästar som jag sett här i världen, se ut att föra ett billigare lefnads-sätt än de i Leipzig.

Men jag ber om ursäkt, att vi varit så länge på väg till den der bjudningen, utan att det ser ut, som vi skulle komma fram. Men nu äro vi ändtligen framme.

Vi hafva stannat utanför ett präktigt tvåvåningshus med tillhörande trädgård. En betjent med svart helskägg — en sådan der grann karl, som ser förnämare ut än sin herre och som endast aristokratiska familjer hafva råd att bestå sig — öppnade dörren, och vi fördes in i en våning så rik och präktig, att om vi ej vetat, att vi befunno oss hos en musikförläggare, vi skulle hafva kunnat tro, att vi voro hos furst Bismarck. Familjen bebodde på engelskt vis hela huset.

Men för att nu ej gå för mycket in på enskildheter och ännu mindre på personligheter, nöjer jag mig med att anteckna följande.

Mottagandet från värdfolkets sida var det hjertligaste. En talrik krets af herrar och damer var inbjuden, tydligen för att hedra den svenske gästen, professor Josephson. Men ej nog härmed. Här presenterades man till höger och venster för musikalska notabiliteter af framstående rang. Jag erinrar mig särskildt konsertmästaren Röntgen och professor Riedel, namn hvilka åtminstone inom den *högre* musikalska verlden i Stockholm torde vara välbekanta. (Kapellmästare Reinecke var händelsevis ej der.) På unga skickliga artister, utgångna ur Leipzigs konservatorium, var det heller ingen brist.

Att man under sådana förhållanden skulle komma att tillbringa en musikalsk afton af första ordningen, var ju tydligt. Också, sedan alla bockningar och krusningar voro lyckligt förbi, sedan alla hunnit bli ense om beskaffenheten af den för närvarande i Leipzig herskande märkvärdiga väderleken (hvarvid jag äfven fick tillfälle att upplysa om svenska väderleksförhållanden) och sedan stämningen ytterligare höjts genom en kopp varmt té med "dopp", skred man till verket. Och det får jag säga, att en sådan gediget musikalsk afton som denna har jag aldrig förr tillbragt i en enskild familj. Utan att vara hvad man kallar musikalskt bildad, kände jag dock att detta *var musik* "durch und durch".

Bland annat spelades, underbart vackert, en trio för violin, violoncell och piano (i B-dur) af Beethoven, och en annan för samma instrument af Schubert; och kompositioner för piano af den unge Röntgen, konsertmästarens rikt begåfvade son, numera professor i Amsterdam, utfördes förträffligt af kompositörens moder och syster. Sin belåtenhet hade man tillfälle att uttrycka genom applåder efter musikens slut; men, hvad mig beträffar, fick jag äfven *under* sjelfva musiken ett osökt tillfälle att då och då ge mitt nöje tillkänna. En liflig liten gumma, som händelsevis satt midt emot mig, började nämligen vaggga på hufvudet hvarje gång våra ögon möttes, och då vaggade *jag* naturligtvis också på hufvudet; och det fick jag lof att göra både då jag ville och icke ville, så att jag till slut icke vågade längre se på gumman.

För öfrigt måste jag säga, att jag aldrig på en bjudning sett musikalska prestationer följas med sådan uppmärksamhet och sådant intresse å åhörarnes sida som här.

Denna fullkomliga stillhet under musiken, som man just icke alltid är van att finna hemma i Sverige, äfven då goda saker väl utföras, tyckes här i Leipzig — det har jag redan haft rika tillfällen att iakttaga — vara *lag* och en lag, som följes äfven af de åhörare, som icke äro egentliga musikälskare. I Leipzig skulle därför sådana herrar, som under musiken hafva sina intressantaste och lifligaste samtal — så lifliga, att de till och med glömma att tiga under pauserna, om de också aldrig glömma att applådera efter styckets slut — hafva en mycket dålig "chance"; ty det minsta störande ljud eller buller märkes både af åhörare och exequerande. Jag "harklade" mig mycket lätt vid ett par tillfällen, och båda gångerna fick jag en bister blick af både violinisten och violoncellisten, och åhörarne vände på hufvudet. Att *snyta sig* under sådana förhållanden är ej att tänka på: man måste vänta till styckets slut, eller åtminstone passa på under ett fortissimo.

Såsom ett slags tröst för herrar diskuterande eller åtminstone såsom något för dem lifvande att tänka på, vill jag dock nämna, att ett visst pianostycke "à quatre mains", spelades hela tiden med ett så öfvervåldigande fortissimo, att jag tror man kunnat få tillfälle att komma i högljudt gräl i en vrå af salongen utan att höras; hvartill kom den ovärderliga fördelen, att stycket ej hade en enda paus. Tänk bara! Ett pianostycke med ständigt fortissimo och utan paus! det är ju idealet af konversationsmusik.

En närvarande svensk amatör (som anhåller att få vara okänd) sjöng till slut några svenska småstycken, accompagnerad af Josephson, och det glädde mitt fosterländska sinne mycket, att de svenska kompositionerna verkligen tycktes slå an, hvilket i all synnerhet var fallet med Josephsons "Stjernklart". Men på samma gång förvånade det mig högeligen, att ehuru den nyss nämnda sången så väl som tvenne andra af J., hvilka föredrogos, äro utgifna äfven i Tyskland med tysk text och på just den firmas förlag, hos hvars hufvudman vi gästade, de dock voro för alla de närvarande, förläggaren icke undantagen, fullkomligt nya. Man tycktes i Josephson hafva gjort en beaktenskap, som man ville kultivera, och jag har sedan funnit, att hans sånger öfverallt med verkligt bifall mottagits. "Sjung, sjung" kallades här om dagen af en framstående musikkännare "*eine echte Perle*".

Att våra svenska folkvisor slå lifligt an, är naturligt, likasom att i musikaliska kretsar redan en och annan är känd. Dock har man här hört dem mest i form af *quartettsång*, hufvudsakligen genom *Luttemanska quartetten* och *damquartetten*. Om dessa tvenne quartetter hafva, i förbigående sagdt, äfven verkligt betydande musici härstädes talat med mycken aktning, ja, med verklig beundran.

Härom dagen sjöngs en af våra svenska folkvisor af *Paulinerkören* på dess stora sommarkonsert, hvarom mera framdeles. Det var: "Tänker du, att jag förlorader är", öfversatt på tyska. Den sjöngs mycket bra, men naturligtvis ej med den svenska "öfvertygelse", hvarmed våra *Upsalastudenter* skulle hafva sjungit den. För resten eggar den sig, likasom folkvisor i allmänhet, egentligen bäst för *solosång*, hvilket väl kan antagas vara ett musikaliskt axiom om denna art af sång.

Nu har jag talat så mycket om sång och musik, att jag utan tvifvel alldeles uttröttat mina välvillige läsare, synnerligen dem, hvilka tycka mindre om diskussionen om musiken än *under* musiken. Låt oss därför öfvergå till något annat, eller låt oss rent af sluta för denna gång.

Den angenäma musikaliska *soiréen* hos musikförläggaren tog också ett slut, och vi bockade oss ut genom dörren efter ett hjertligt godnatt och å det artiga värdfolkets sida äfven ett hjertligt "välkommen åter". Af den ståtliga svartskäggige betjenten i dörren måste vi taga, så att säga, ett mera "substantielt" god natt, i det vi enligt tysk sed och enligt de öfriga gästernas exempel gifvo honom drickspenningar.

Klingandet af silfverslantarne i den dörröppnande tjena-rens hand är alltid, både i musikaliska och omusikaliska familjer i Tyskland, det sista ljud man hör, när man efter en bjudning lemnar huset. Det vanliga lär vara att gifva 1 mark (= 90 öre). Är man ofta bortbjuden, så kan det alltså i längden, synnerligen för en person i poetiska kassaförhållanden, blifva rätt prosaiskt, för att begagna ett lindrigt och vackert uttryck. Äfven blifver den varma hand, med hvilken man tagit godnatt af värdfolket, liksom litet afkyld vid detta möte med betjentens. Affären är emellertid för denne senare så naturlig och så regelmessigt ordnad, att han alltid vid gästernas afgang står vid dörren med framsträckt hand för att underlätta liqviden.

IV.

Inbjudning och utfärd till Paulinernas "Stiftungsfest."

En vacker dag hade J. A. Josephson, min norske vän X. och jag stämt möte utanför Café Français på Augustus-Platz för att derifrån begifva oss till en restauration och äta en liten skandinavisk middag tillsammans.

När vi på utsatt tid träffades, meddelade Josephson, att Paulinska sångföreningen samma dag skulle fira sin s. k. "Stiftungsfest" eller, närmare bestämdt, den 56:te årsdagen af föreningens stiftande, och att han, Josephson, blifvit af sånganföraren doktor L. inbjuden att öfvervara festen. Man skulle göra en utfart i vagnar till en närliggande by, Möckern, och der i en sal, som alltid vid föreningens större högtider användes, med sång och "commerc" på äkta tyskt studentvis fira dagen. Att jag kände mig en smula afundsjuk på Josephson och fick en stor lust att vara med, må man ej förtänka mig. Här vore ett tillfälle till studium af dessa tyska studentseder, om hvilka jag så mycket hört talas, men som jag aldrig sett på närmare håll — och så på köpet den herrliga sången af kanske Tysklands förnämsta manskör.

Jag frågade Josephson, om han inte på något fiffigt sätt kunde bereda mig möjlighet att få vara med, t. ex. genom att genäst uppsöka doktor L. och presentera mig för honom, men då han förklarade, att utfarten redan skulle ske klockan half fyra, och att han ej hade någon aning om, hvar man nu i en hast i det vidsträckta Leipzig kunde få fatt i doktor L., måste jag ge hoppet förloradt, och vi gingo stillatigande in på en restauration vid Augustus-Platz och bestälde våra tre kotletter och tre seidlar öl.

Vid åsynen af ölet och kotletterna erinrade jag mig plötsligt — sådana äro idéassociationerna — det rekommendationskort till doktor L., som jag just under förtärandet af en dylik måltid på en jernvägsstation erhållit af den förekommande reskamraten, musikdirektören från Lübeck; och mina förhoppningar att deltaga i festen fingo nytt lif. Jag ville prompt träffa doktor L., om jag ock

skulle söka upp honom ensam. Det var mycket folk på restaurationen; kanske fans der händelsevis någon Pauliner, som kunde säga mig, hvar L. stode att finna? — och jag vinkade hastigt åt den närmaste kyparen och frågade:

"Vet ni, om någon medlem af den Paulinska sångföreningen här är närvarande?"

"Ja," svarade han och pekade åt ett bord alldeles bredvid oss. "Här sitter *doktor L.*"

Öfverraskade tittade vi dit. Det var verkligen han; jag kände igen honom från konserten i Rosenthal. Nu kan väl ingen neka, att jag äntligen talat om en *märkvärdig* händelse. Att han bland hundratals restaurationer, i Leipzig, som stodo till hans förfogande, just skulle stiga in på den lilla obetydliga "Zum schwarzen Brett", der jag satt och längtade att träffa honom!

Josephson förde mig naturligtvis genast fram till honom, jag presenterades och lemnade mitt kort, helsades hjertligt — och saken var klar. Jag inbjöds att bevista festen och att för ändamålet möta på samma ställe (*Hut's Keller* i Universitäts-Strasse), der Josephson och han upp-gjort att träffas. Doktor L. flyttade öfver till vårt bord, och senare delen af kotletten åts med gladare lynne och friskare fart än den förra, åtminstone hvad mig beträffar. Också var ingen tid att förlora. Jag skyndade mig efter några minuters samspråk hem för att göra mig i ordning. Beträffande min vän norrmannen, så hade han, såsom gammal Leipzig-student och välbekant med tyska student-seder, ingen lust att vara med, men ansåg liksom jag sjelf, att det för mig ej var ett tillfälle att försumma.

På utsatt tid, kl. half fyra, stod jag vid mötesplatsen i Universitäts-Strassé — och fick stå der en god stund utan att se något ovanligt — ja, utan att ens se en skymt af min värderade landsman.

Men plötsligt närmade sig ett ståtligt ekipage, så ståtligt, att, om jag ej anat verkliga förhållandet, hade jag kunnat tro, att storturken eller schahen af Persien kommit till staden. Det var förspändt med fyra ståtliga hästar i spann; och en spannriddare i eldröd trikot från topp till tå guppade kapprak upp och ned på en af de främste hästarne. På kuskbocken satt utom en grann kusk i livré, en betjent i silfver och ljusblått och med plumagerad hatt. Det var en stor, öppen vagn: den stannade tätt bredvid

mig, och inuti upptäckte jag nu, behagligt tillbakalutad i i ett hörn, en högst märkvärdig figur, som passade alldeles i stycke med det öfriga. Jag gissade genast, att det var en Pauliner-student i högtidsuniform. Utom den för Paulinerne utmärkande lilla ljusblå mössan, kokett på sned, bar han en svart, tätt åtsittande sammetsrock med korta skört och med snörställning på bröst och ärmar i ungersk stil samt, nedhängande öfver bröstet, ett slags bredt marskalkskärp af blått och hvitt siden med långa ändar, vidare en lång värja vid sidan, bländhvita, åtsittande skinnbyxor, svarta, lackerade ridstöflar, stora skinnhandskar à la Carl XII och slutligen en stor blombukett i handen och en mindre dito af endast hvita och blå blommor i ett knapphål på bröstet. Så såg han ut.

Ett ögonblick dröjde han i vagnen och derpå hoppade han ut, så att silfversporrarne klingade, och försvann in i "Hut's Keller", och i nästa ögonblick dök han upp igen med Josephson och doktor L.. Den senare var nu äfven klädd i den ljusblå mössan och påminde om dessa 60-åriga, gamla academici i Upsala, som vid promotioner och andra jubeltillfällen blifva studenter på nytt. Jag bemärktes genast, blef gladt anropad och uppmanades taga plats i vagnen. Der stego vi således upp, Josephson, doktor L., studenten och jag.

Josephson fick naturligtvis hedersplatsen, men icke nog med detta, man satte äfven en blå studentmössa på hans hufvud och en stor bukett i hans hand, och så bar det af genom Leipzigs gator till den allmänna mötesplatsen i en annan stadsdel. En student till häst, i samma kostym som den ofvan beskrifna, hade vid affärden såsom hedersvakt slutit sig till ekipaget; och när vi så foro fram genom de folkrika gatorna, väckte vi naturligtvis stort uppseende. För Josephsons många vänner kan jag tala om, att han såg ganska "festlig" ut i mössan och buketten, och att han med en godlynt och leende resignation fann sig i sitt pittoreska uppträdande.

Så kommo vi slutligen fram till den allmänna mötesplatsen, torget utanför Hôtel de Dresde, och här midt ibland en böljande massa af åskådare funno vi en lång rad af vagnar och ett vimmel af ljusblåa mössor, och här och der sprängde en ryttare i svart sammetsrock, hvita byxor, värja och bukett fram genom människomassan.

På min fråga, hvilka de ståtliga ryttarne voro, fick jag till svar, att de voro "*die Chargirten*" (de festkomiterade). De blå mössorna, både de till häst och de till fots, flögo hastigt af, der vår vagn passerade fram; och när den stannade, blef den genast omgifven af studenter, som skyndade fram från alla håll att helsa sin anförare doktor L. För alla, som kommo fram till vagnsdörren, blefvo äfven vi presenterade, alltid med tillägget "*aus Upsala*"; och vid klangen af detta namn strålade deras anleten städse upp, och deras välkomsthelsing antog en så hjertlig karakter, att det gjorde oss godt å Sveriges och Upsalas vägnar. En af studenterna, som anmärkte, att jag hade hatt, skyndade genast efter en blå mössa och satte på mig, och en annan lemnade mig en liten bukett af blå och hvita blommor att sätta i knapphålet. Sådana små buketter med sångföreningens färger buro de alla.

Paulinerna och synnerligen anföraren doktor L., Paulinernas "*Arpi*", åtnjöto tydligen mycken popularitet bland massan, ty bäst vi sutto der i vagnen, omgifna af de hel-sande studenterna, trängde sig en liten rund, väderbiten gumma fram genom folkhopen med fyra seidlar skummande öl och räckte fram dem i vagnen med det blidaste leende, dervid vexlande några vänliga och skämtsamma ord med doktor L.. Någon betalning för ölet kom ej i fråga. Det ville hon ej höra talas om. Och efter henne kom en annan med en blomsterkorg och gaf oss hvar sin bukett, neg, log och försvann.

Ändtligen sedan ännu flere vagnar anländt, galopperade en ryttare fram till vår vagn och förkunnade med hög stämma för doktor L., att allt var i ordning till af-färd; och nu skyndade studenterna öfver allt upp i åk-donen. I samma ögonblick kom äfven ett slags ceremoni-mästare, en af "*die Chargirten*", fram till mig och under-rättade med en artig bugning, att, som det strede mot föreningens bestämmelser, att vid högtidliga tillfällen åka mer än två tillsammans i en vagn, ville han anhålla att få föra mig till en annan. Jag fördes alltså till en herre, som satt ensam i ett åkdon, presenterades såsom Upsalien-sare och mottogs på det hjertligaste. "*Der Chargirte*", som följt mig, hade emellertid stigit till häst för att sluta sig till kavalleriet; och om ett par sekunder såg jag hela ryttarskaran, ungefär 12 man stark och ordnad tre och tre

i ledet, galoppera förbi vår vagn och skyndsamt uppställa sig framför sjelfva praktvagnen, der Josephson och Doktor L. sutto. Rytterne sågo verkligen ståtliga ut i sina korta sammetsrockar, blå och hvita axelskärp och blänkande värjor. Naturligtvis hade man valt de grannaste karlarna, och hvad deras hästar beträffar, kunde de hafva anstått kommenderande generaler. Det var alltså en lly-sande stab, som i dag red framför J. A. Josephsons vagn; ja, jag tviflar på, att han någonsin förr varit så eskorterad. Säkert har han aldrig förr haft *röd* spannriddare.

Nu gafs tecken till uppbrott. Hästhofvar smattrade mot gatan. Rytteriet hade satt sig i gång, och det långa tåget af vagnar slamrade genast efter. Vagnarnes antal var 56, och när vi beräkna två studenter i hvarje vagn och dertill de tolf rytterne, så blef således samtliga deltagares antal 124. Öfver Augustus-Platz och Leipzigs förnämsta gator och promenader tog det festliga tåget sin väg ut ur staden. Då och då sprängde en ung mustascherad ryttare i spårsträck längs vagnraden, kommande från fronten af tåget, ungefär som en ung adjutant med viktiga *dépêcher* från generalstaben. När jag frågade min kamrat, hvad detta betydde, svarade han, som var en "veteran" i föreningen, blott med det lakoniska utropet: "*Die Jugend! Die Jugend!*" och tillade efter en paus "*Er will sich intressant machen!*", hvarvid han gjorde ett betydelsefullt tecken upp åt fönstren, som på ömse sidor af vår väg voro fyllda med unga åskådarinnor.

Den unge student-uhlanan lär imellertid hafva haft i uppdrag att tillse, att festtåget höll tillsammans i en oafbruten rad.

Snart voro vi ute på landet, och efter en stunds åkning genom en vacker skog körde vi in i den lilla välbygda byn (eller köpingen) *Möckern*, der alla fönster likaledes voro garnerade med åskådare, mest damer, med hvilka lifliga viftningar utbyttes; och snart stannade vi vid färdens mål, som naturligtvis var byns förnämsta och landtligt belägna "*Kneipe*".

Förlåt mig! Här måste jag göra ett litet afbrott för att, till tjänst för en och annan af mina läsare, i mitt tysksvenska lexikon uppsöka en vacker och passande betydelse af ordet "*Kneipe*". — — Men hvad finner jag! Der står, sedan jag hastigt ögnat förbi betydelserna "*knipning, slit-*

nång i inelfvorna" o. s. v. blott betydelsen "(vulg.) dålig krog". Lexikonet är tryckt 1844, och det förklarar kanske i någon mån saken, ty säkert är, att nu har ordet eller *kan* det hafva en vida mera förfinad betydelse.

Det är ett faktum, att tyskarnes "Kneipen" och "Kneipeleben", så eget det än låter, verkligen utgöra en betydlig insats i deras nationella lif och måste vid ett studium af tyskt folklynne och tyska seder öfverhufvud tillerkännas en ej ringa vigt. Ingen tysk hvarken hög eller låg, hvarken drinkare eller nykterhetsvän, hvarken socialist eller fosterlandsvän, ja hvarken *hedning* eller *kristen*, är för kneipen fullt främmande. Der sökes af alla medborgare, äfven de bäste, kroppslig vederqvickelse och andligt tankeutbyte öfver en seidel öl, ja, ibland öfver för många — det skola vi tala mera om en annan gång — och ej sällan äro kneiperna försedda med stora vackra salar, utgörande den sällskapliga mötesplatsen för korporationer af alla slag, för politiska partiklubbar, opolitiska student-samfund, naturvetenskapliga sällskap och teologiska föreningar o. s. v. Ofta har hvarje korporation sålunda sin egen hyrda kneipesal, prydd med dess emblem och färger, med store mäns och med medlemmars porträtt m. m., och föreningens ordförande tager hedersplatsen vid det förnämsta bordet, och han har ofta äfven en heders-seidel med silfverlock i upphöjdt arbete, en skänk af föreningen. Dessa små upplysningar tillsvidare.

Och skulle jag nu äntligen försöka öfversätta ordet "Kneipe" bättre än mitt lilla dåliga lexikon, så kan det ej ske genom ett enda svenskt ord, utan blott genom en mångordig omskrifning, ungefär så lydande: "en offentlig, mer eller mindre fin lokal, der öl och mat serveras mot betalning". Kan någon annan ge en bättre och kortare öfversättning, så är jag tacksam; men "ölkrog" eller "ölstuga" duger inte.

Och återvändom nu till Möckern och studenterna.

Alla hoppade ur vagnarne och strömmade in i en stor och rätt prydlig sal, som var försedd med läktare på alla sidor. På golvet stodo längsefter salen trenne ofantligt långa bord, och till öfversta ändan af det mellersta af dessa följde Josephson och jag doktor L. som der intog hög-sätet, och bjöd oss taga plats på hvar sin sida om honom. Allra närmast på hans venstra sida bereddes dock

plats åt "sekreteraren", en lång student klädd i festkostym af den beskrifna arten — alltså en afsuten kavallerist. De andra studenterna, alla med mössorna på, ordnade sig hastigt kring de tre borden, och lika hastigt strömmade från sidodörrar kypare in med skummande seidelar (hvar och en bar minst ett dussin), och innan vi visste ordet af hade vi alla hvar sin ölseidel framför oss. Det gick så fort, att jag knapt hade tid att förvåna mig. Det var nu ett allmänt sorl i salen, och jag begagnade tillfället att blicka mig omkring. På framsidan af den tvärgående läktare, som var oss närmast, hängde i midten föreningens vapensköld omgifven af blommor och grönt och kringsvajad af fanor i föreningens färger, och ofvanför läste man i stora bokstäfver öfverskriften: "*Vivat Paulus!*"; och på ena sidan om skölden stod årtalet 1822, på den andra 1856, båda gjorda i stor skala af blommor och grönt. Från läktaren till höger svajade föreningens stora sidenfana, broderad med silfver och guld, och på den andra blåhvita flaggor, och rundt kring salen såg man öfver allt friska kransar och guirlander.

Under det sorlet lägger sig i festlokalen, skulle jag kanske nu i detta sammanhang lämpligen kunna meddela några upplysningar om Paulinernes sängförening, hvilka jag dels nu vid festen dels senare förskaffade mig.

Der Universitäts-Sängerverein zu St. Pauli, hvars medlemmar i dagligt tal kallas *die Pauliner*, grundades år 1822 på föranstaltande af sjelfva de akademiska myndigheterna. Det är den enda studentförening vid universitetet i Leipzig, som står i officiel förbindelse med sjelfva universitetet såsom sådant. Alla andra studentföreningar härstädes — och sådana finnas tjugtals, men ingen *allmän* såsom i Upsala — äro af privat natur och kunna existera eller upplösas, utan att universitetet och dess myndigheter taga med dem den ringaste befattnng. Men "Paulus" är en akademisk institution, den har en universitetsprofessor till inspector (*Ehrenvorsteher*) och står under högsta öfverinseende af "Rector magnificus". Sitt namn har föreningen af universitetets kyrka, den s. k. "*Paulinerkirche*"; och föreningens närmaste eller, tydligare uttryckt, dess officiella ändamål är att med sin körsång vid alla högtidliga tillfällen, vare sig i universitetets kyrka eller i dess festsal, stå till universitetets tjänst.

Att varda medlem af denna förening är minsann ej så lätt som att komma med i "allmänna sången" i Upsala. Icke nog med, att man måste formligen anmäla sig till inträde (i Upsala tror jag man ej ens har denna fordran) och icke nog med, att man måste hafva en verkligen *god sång-röst*; man underkastas tillika ett ganska strängt prof i not-läsning. Ingen får inträde i föreningen, som ej någorlunda nöjaktigt kan sjunga från bladet ett för honom obekant stycke; och då flere kandidater af olika stämmor anmält sig till inträde anordnas vanligen profvet så, att en *quartett* förelägges dem af anföraren att sjunga "prima vista" i närvaro af äldre medlemmar. Fattas någon eller några stämmor i quartetten, så fyllas de af äldre medlemmar. Kuggningar på detta prof äro naturligtvis ej något oerhördt. Om profvet gillas, så är saken ej dermed slut. De nya medlemmarne — och sådana inträda flere vid hvarje termins början — få visserligen genast deltaga i de allmänna sångöfningarna två gånger i veckan, men de måste tillika sammanträda hvarje vecka två gånger till särskilda sångöfningar under ledning af föreningens "*vice-director*" dels för att få en större säkerhet i tonträffning, dels för att lära sig de stycken, som redan inom föreningen äro inöfvade och utantill sjungas. Med dessa enskilda "dufningar" måste de fortfara under hela den tid de äro "*Füchse*" (motsvarande ungefär graden af recentiorer i våra landskapsföreningar); och detta är inom "Paulus" två terminer. Att en sångförening med så stränga fordringar och så flitiga öfningar måste nå en hög grad af skicklighet är lätt att förstå. Men naturligt är ock, att den ej kan blifva så talrik, som man under andra förhållanden kunde vänta sig vid ett universitet af så ofantligt studentantal som Leipzig. Föreningen utgöres af *högst* 140 medlemmar och är således betydligt mindre än Upsalakören.

För öfrigt är den likasom hvarje annan tysk studentförening tätt sluten inom sig, har sina egna lagar, sina egna hedersembeten och styrelse, sin egen "Kneipe", (det vill här säga sin egen "källarsal") der den två gånger i veckan samlas till "*commers*"*), och der nya medlemmar vid sitt första inträde mottaga öldopet och undergå andra kost-

*) Hvilket ord skulle kunna på Upsalapråket öfversättas med "student-zwyck."

liga ceremonier; och föreningen har äfven, såsom redan antydts, sina egna färger och insignier. Föreningens allmänna uniform är den ljusblåa mössan, men dertill kommer för dess fest-komiterade vid högtidliga tillfällen den ofvan beskrifna fullständigare uniformen. "Die Chargirten", såsom vi ofvan hört, att dessa kallas, måste dessutom vara väl förfarna i riddkosten.

Ledamot af "Paulus" kan ej tillika vara ledamot af någon annan studentförening. En dylik regel återfinnes för öfrigt inom hvarje tysk studentförening. Den är också nödvändig, då närvaron i kneipen minst två gånger i veckan är för hvarje medlem af en förening — *obligatorisk* (!).

Slutligen må tilläggas, att universitetet för Paulinerne sångöfningar ställt till deras förfogande en särskild lokal 'en pelarsal med hvälfadt tak', som uteslutande af dem användes. Denna inom universitetet belägna sal, hvilken alltså är att betrakta som föreningens officiella arbetslokal, är försedd med ett förträffligt piano och rundt omkring på alla väggar betäckt med ledamöters porträtt i större eller mindre format samt smyckad med föreningens vapensköld och färger och för öfrigt med hvarjehanda musikaliska emblemer.

Paulinerne gifva inga konserter mot entré-afgift — sådant synas tyske studenter, besynnerligt nog, anse under sin värdighet — utan i stället invitera de till sina konserter vänner och bekanta i tusental genom tryckta bjudningskort.

Utom "Paulus" finnes blott ännu en studentsångförening i Leipzig, nemligen "Arion", men denna är vida mindre talrik och Paulinerne i alla afseenden underlägsen. Den är för öfrigt af mera privat natur.

Och låt oss nu — i nästa bref — återvända till festen.

V.

Ett fest-kapitel.

Högtiden i den stora festlokalen i Möckern inleddes med utdelandet af tryckta verser: "*Lieder zum Commers am 56-jährigen Stiftungsfest*", och jag började just läsa för mig sjelf första raden af första sången "*Vom hohen Olymp herab*" o. s. v., då min granne "*der Sekretär*" hastigt reste sig, drog ut sin långa värja och med en grym min lyfte den i högsta hugg. Jag undrade hvad detta skulle blifva af, men behöfde ej undra länge, ty med en förfärande kraft slog han ögonblicket derefter flatsidan af klingan längsefter bordet, så att det skallade och dånade i hela salen och ölmuggarne och blomsterglasen hoppade på bordsändan. Ett par blomsterglas och en seidel föllo till och med omkull, och öl och vatten strömmade ut öfver bordet och ned på golfvet. Min förvåning stegrades. Hvad var detta för en vredgad Jupiter? Ännu ett andra slag, värre än det första: men nu hade man lyckligtvis redan hunnit rädda seidlur och blomstervaser. Slutligen följde ett tredje slag, så förfärligt, att det slog lock för mitt öra, och jag makade mig förfärad undan; jag satt ju alldeles bredvid den rasande berserken. Härpå skrek han med en tordönsstämma, hvars make jag icke ens hört i Upsala: "*Si—le—e—e—entium!*" och strax derpå ett kortare, men lika kraftigt: "*Silentium!*"; och så mycket latin har jag lyckats bevara, att jag nu med ens fick klart för mig, att han äskade tystnad, fast han sjelf föregick med dåligt exempel. Så småningom hade det också under svärdsslagen blifvit tystare i salen, och efter det sista *Silentium*, var det så tyst, att jag kunde höra mina grannar andas.

Nu förkunnade, den martialiske sekreteraren med hög stämma, att man skulle sjunga första sången på det utdelade programmet. En musikcorps på läktaren spelade genast upp melodien, och derpå stämde alla de församlade in, hvar och en qvarsittande på sin plats. Sången, som gick på en karakteristisk vismelodi och bestod af flere verser, dånade präktigt i den stora salen. Äfven Josephson

sjöng med och såg ganska jovialisk ut i sin tyska studentmössa.

När sången var slut, ropade man från alla håll "*prosit! prosit!*", och jag kunde omöjligen förstå hvad detta betydde, ty jag hade icke hört någon *nysning*, hvarken från Doktor L. eller hedersgästen Josephson.; men jag fann snart, att det betydde ungefär det samma som vårt "skål!"; ty nu blef det ett lifligt klingande eller rättare skramlande med seidlar på alla kanter. Men man klingade ej såsom hos oss två och två, utan hela grupper af 10 à 20 reste sig samtidigt och slogo seidlarne tillsammans upprepade gånger i en stor klunga.

Midt under detta virrvarr kommo åter de dånande tre svärdsslagen, åtföljda först af det långa "Si—le—e—e—entium" (hvilket inom parentes sagdt påminde om soldaternes förtviflade "I gevä—å—är") och derpå ett kortare: "*Silentium für den Doctor!*"

Anföaren, doktor L. reste sig nu, harskade sig, och föreslog derpå i hjertliga och humoristiska ordalag och oupphörligt afbruten af bravorop en välkomstskål för "*die reisenden*" (tro inte, att det var vi) -- "*die reisenden Veteranen des Paulinervereins*" som infunnit sig till festen. Efter denna skåls utbringande räckte det icke till att bara ropa "prosit!"; nej, de resande kamraterne måste helsas på ett festligare sätt, de hedrades med en — "*Salamander*"

Att helsas med en Salamander är den högsta ära, som i en *student-kneipe* kan komma en tysk medborgare eller hvilken annan verldsborgare som helst till del; och då jag nu utan tvifvel väckt läsarens nyfikenhet, måste jag tala om, hur den högtidliga Salamanderakten försiggick. Alla reste sig med ens från sina platser. Derpå ropade "der Sekretär" med stark stämma: "*Exercitium Salamandri incipitur, — eins — zwei — drei.*" Vid "eins" började alla hastigt gnida seideln på bordet, rundt, rundt: vid "drei" upphörde de. Åter kommanderades *eins — zwei — drei*: vid "eins" togs en djup klunk, som upphörde vid "drei", då seidein åter sattes i bordet. Ett nytt *eins — zwei — drei*; och vid "eins" började man genom en kraftig skakning skramla mot bordet med seideln botten, hvilket nästan lät som en mullrande åska; vid "drei" upphörde man. Slutligen ett sista *eins — zwei — drei*; hvarvid man lyftade seideln i höjden vid "eins", stötte den med förfärande kraft i bordet vid "zwei", och slog igen locket

med en smäll vid "drei". Dånnet af de 120 seidlarna mot bordet var som ett kanonskott, och locken smattrade som en liten gevärssalfva. Föreställ er nu tillika, att det hela utfördes med ett allvar och en högtidlighet utan like — och ni vet, hvad en Salamander vill säga.

Efter en stunds sorl tillkännagafs, att programmets *andra* festsång, börjande med orden: "*Stosst an, Leipzig soll leben, Hurrah hoch!*" skulle afsjungas. Den sjöngs utan musik-accompagnemang i stor fyrstämmig chör. Utförandet var förträffligt. Men om Paulinernes utmärkta sång har jag redan förut talat, och vill ej nu göra onödiga upprepningar. Hvad orden i denna sista sång beträffar, voro de fruktansvärdt "studentikosa". Orden "Bursch" och "Philister" förekommo i hvarje vers; och öfver det hela låg en så yrande epikureism, att jag knapt hört dess make vid något studentgille i Upsala.

Efter sången hördes ropen "*Prosit!*" — "*Schmollis!*" — "*Fi ducit!*" ännu lifvigare än förut. "Schmollis" (= Sis mihi mollis) kan man endast ropa åt den, med hvilken man är *du*, eller med hvilken man vill proponera *du*-skål; och "*Fi ducit*" är svaret på detta tillrop.

Under det tilltagande sorlet hörde jag plötsligt bakom mig en rask körsång af ett färre antal röster, och då jag vände mig, såg jag en hög pyramidalisk grupp af studenter med seidlur. Några stodo på golvet, andra på stolarne, andra åter på bordet, och ett par sutto slutligen högst uppe på de andras axlar; och hela denna pyramid koncentrerade sig kring en pelare af ölseidlur, bildad på det sätt, att hvar och en riktade sin seidel mot det inre af gruppen, och seidlarna sålunda sattes tätt ofvanpå hvarandra, två och två, allt högre och högre, tills ändtligen de högsta utgjorde sjelfva spetsen af den mot taket sträfvande pyramiden. Under tiden sjöngo de en rask sång. Detta är också en helsningsceremoni till någons ära på samma sätt som "Salamandern", men trots pyramidens aktningvärda höjd lär Salamandern såsom ärebetygelse stå ännu en grad högre än "*das Luftsprengen*", som pyramidceremonien kallas. Den, till hvars ära det sker, "*wird in die Luft gesprengt*", och jag fick nu alltså lära mig, hvad jag förr ej visste, nemligen att det i Tyskland är en hög utmärkelse att blifva "sprängd i luften". — Att för öfrigt

det hela slutar med en djup klunk i seideln, behöfver jag ej tillägga. Hvem äran här gälde, fick jag aldrig veta.

När jag åter vände mig från denna grupp, såg jag doktor L. hviska några ord till sekreteraren, och ögonblicket derefter följde med ett förfärande då de tre svärds-slagen i bordet och ett dundrande "*Silentium* — *Silentium für den Doctor*"; och det var verkligen roligt att ännu en gång aktgifva på den förvånande verkan af dessa kommandotecken. En sådan disciplin har man ej aning om i Upsala. Det kaotiska virrvarret var försvunnet i ett ögonblick, alla sutto på sina platser, och den djupaste stillhet rådde i hela salen. Det var, som om dessa svärds-slag vore lika många "trollslag" och detta "*Silentium*" en öfvernaturligt verkande förmel. Också är det minsta brott mot tystnaden efter ett officiellt "*silentium*" belagdt med straff och nesa.

Doktor L. reste sig, och i vänliga och vältaliga ordalag började han nu tala om svenskarnes stamförvandtskap med tyskarne, om den svenska sångens tjustningskraft och särskildt om den för sin förträfflighet vidt beryktade Upsalasången. Denna svenska studentkör skulle om några dagar resa till Paris för att vinna nya lagrar, "ty", tillade han skämtande, "det är en egenhet med de svenske studenterna, att de lära hafva *silfver* icke blott i *strupen* utan äfven i *portmonnän*; och det hafva inte vi, och derfor få vi hålla oss hemma". Talet slöt med en hjertlig skål för direktör Josephson, "den framstående kompositören och den skicklige ledaren af svensk körsång" — och äfven jag blef "såsom en af hans alumner och såsom svensk student" i skålen innesluten.

Nu kan jag glädja Josephsons svenska vänner med den hugnande underrättelsen, att man på denna skål rent af egnade honom en — "Salamander", eller för att på tyska uttrycka den ära, som vederfors honom: "*Man hat einen Salamander auf ihn gerieben*" (hvilket sista ord har afseende på gnidningen mot bordet, som således kanske utgör sjelfva qvintessencen af hedersbevisningen).

Josephson ville nu svara på skålen och reste sig upp, men han hann ej säga mer än första ordet, då han till min förvåning med ens afbröts af en förfärande *stampning*, dånande som en åska i salen. Jag fick dock snart förklaringen på gåtan, ty allas ögon voro under stampningen

riktade mot dörren, och när jag vände mig dit, såg jag tvenne äldre män träda in. Det var, enligt hvad min granne genast upplyste, Paulinerföreningens inspektor (en universitetsprofessor) samt vidare ingen mer och ingen mindre än universitetets *rector magnificus*, den bekante professor *Leuckart*. Stampningen växte småningom till en orkanlik styrka, i den mån de båda herrarne framskredo i rummet; stormen ryckte äfven mig med, och jag började stampa, jag som de andra, allt hvad jag förmådde, innan jag egentligen visste hvad det betydde. Man upplyste mig nu, att det var en stor hedersbevisning och ett lifligt uttryck af sympati. I Sverige hade jag endast hört talas om att bli "utstampad", och det är ingen hedersbevisning.

Nu följde naturligtvis tal och skålar för de båda herrarne och derpå deras svar -- hvilket allt jag här vill gå förbi för att ej trötta, ehuru talen voro mycket spirituella, i all synnerhet *Leuckarts*. Han tycktes bland studenterna vara en populär man. Hans tal saknade emellertid ej heller sitt allvar. Det var med all sin humor en rektor *magnificus* värdigt.

Efter hvardera af skålarne för de två hedersgästerna följde till deras ära ett "*Hoch!*" Ehuru "*Hoch!*" torde i Sverige vara mera bekant än de öfriga *Kneipe-ärebetygelser*, som jag skildrat, vill jag till deras tjänst, som ej känna det, nämna, att det består deri, att man allmänt reser sig och gruppvis stöter seidlarna tillsammans i klunga, derunder sjungande i utdragna ackorder "*Hoch! Hoch! Hoch!*" i tre omgångar, hvilket alltså tillsammans blir nio "*Hoch*". Melodien är, vill jag minnas, helt enkelt treklang. Sammanstötningen med seidlarna fortfar så länge sången varar, och i allmänhet söker hvar och en att under den allmänna sammandrabbningen äfven stöta sin seidel mot hvars och ens särskildt i gruppen.

Att vi blefvo presenterade för de båda professorerna och af dem vänligt och i för Sverige smickrande ordalag helsade, följer af sig sjelft.

Sedan de intagit hedersplatserna vid bordet och sorlet åter en stund varit i gång, hördes ändtligen tre svärds slag och "*Silentium für Dr. Josephson*"; och nu svarade *Josephson* och tackade i ett enkelt och hjertligt tal, som tycktes lifligt slå an. Han talade äfven om *Paulinernes* utmärkta sång, berörde vidare vår svenska studentsång och

uttryckte den önskan, att Paulinerkören och Upsalakören måtte sammanträffa — "ja, hvarför inte i Upsala?" (Stort jubel).

Josephson (och äfven jag "på ett hörn") hedrades nu med ett "Hoch!" Men dermed ej nog.

Flere skyndade fram och klingade med oss enskildt och en ung student kom till och med och lemnade mig en — blomsterbukett; och jag kan ej neka, att detta sista gjorde på mig ett angenämare intryck än klingningen, ja, än sjelfva den Salamander, som förut kommit oss till del. Närvaron af friska, doftande blommor i ett stormande ungdomsällskap är så att säga den sinnebildliga närvaron af qvinnan, de äro ett fint qvinligt element, som sprider sin förädlande doft omkring sig och omärkligt smyger in i hjertat och dämpar alla sämre lidelser. Här såg man hos de tyske studenterna på alla borden och i hela rummet blommor och — åter blommor. Och är det inte eget, att man verkligen har svårt att tänka sig, att den, som bär en blomsterbukett i sin hand kan uppträda på ett brutalt sätt, t. ex. falla ut i skällsord eller handgripligheter mot någon annan. En argsint eller lidelsefull herre med en vacker bukett i handen skulle åtminstone blifva en mycket tragikomisk figur.

Och nu återvänder jag blott till berättelsen för att — afsluta den. För Josephson och mig hade tiden redan kommit att bryta upp. Kl. var 8; vi voro bortbjudne till musikföreläggaren, der sällskap för oss var bjudet; vi måste gå. Vi togo alltså afsked, man tillropade oss ett vänligt adjö från flere håll, och doktor L. och ett dussin studenter följde oss till vagnen, tryckte upprepade gånger våra händer och helsade oss, när vagnen rullade bort, med rop och viftningar.

På det hela var jag dock, trots det intresse, som ett fortfarande studium af de tyska studentsederna erbjuder, ej så missnöjd att lemna festen, ty hvem vet, om jag icke skulle hafva tyckt mindre om slutet än början. Jag fruktar nemligen att många annars goda intryck hade småningom drunknat i den stora ölströmmen: jag hade redan sett vackra, friska blommor, falla ned i det spilda ölet och der få ligga kvar.

Dock har jag sedan hört, att vi förlorade mycket genom att ej öfvervara en högtidlig och egendomlig ceremoni, kallad "*der Landesvater*", som förekom senare på qväl-

len. Då svärjes under högtidlig sång och under genom-
borrande af mössorna med svärdet ett slags fosterländskt
broderskap. — Men min skildring vardt tillräckligt lång ändå.

I nästa bref skola vi tala om något annat.

VI.

Iakttagelser och betraktelser i staden Leipzig.

I det föregående har jag så mycket talat om student-
upptåg och om sång och musik m. m., att det nu måhända
kan vara tid att öfvergå till ett annat ämne.

En liten blick på Leipzig och på denna stads egen-
domligheter öfver hufvud skulle kanske ej vara ur vägen.
— "Detta blifver tydligen något tråkigt", brummar nu så-
kert min ärade läsare. A la bonne heure! Man kan inte
alltid vara rolig: det är icke allom gifvet att likna en viss
bodbetjent i Åmål, som, enligt hvad han sjelf försäkrade,
kunde "vara qvick, bara han ansträngde sig". I förbigå-
ende sagdt kände jag mannen personligen: — han ansträngde
sig aldrig! Ja, utan tvifvel är det mycket beqvämare och
derför stundom roligare att vara litet tråkig. Och det
vill äfven jag vara i dag, men till ersättning skall jag
söka vara en smula *lärorik* — ty att vara *bara* tråkig, det
är inte tillräckligt, åtminstone ej tillräckligt underhållande.

Detta var företalet — det hade gerna kunnat vara
borta, men nu är det för sent. Och låt oss nu ändtligen
komma till vårt ämne.

Att Leipzig är ungefär lika stort som Stockholm och
för resten en mycket liflig stad, det veta alla; men hvad
icke alla veta är, att det är en af de mest välbygda och
snygga städer i hela Europa. Ja, den är så prydligt bygd
och så snygg allt igenom, att man kan gå omkring öfver-
allt ända ut i stadens yttersta periferi, utan att någonstä-
des träffa på dessa ruskiga fattigqvarter, dessa smutsiga

gränder och detta elände, som annars i alla stora städer äro till finnandes. Öfverallt vackra, breda gator, ståtliga hus. Jag undrade till en början rätt mycket, hvar de fattiga egentligen bodde, till dess jag upptäckte, att äfven de bodde i — ståtliga hus. Åtminstone är det visst, att jag ofta i portgångarne och på trottoarerna utanför stora och vackert ornerade hus, sådana som man skulle tro bebodda af idel grosshandlare, sett ett vimmel af smutsiga små socialdemokrat-ungar dagligen tumla behagligt om, som om revolutionen och jemlikhetsprincipen redan vore genomförd. De voro tydligen hemma i de vackra husen: för öfrigt såg jag då och då fattigt klädda mödrar, tydligen af arbetsklassen, sticka ut hufvudet och tala med barnen genom fönster infattade i en rikedom af ornament. Något verkligt elände, så vidt det från gatan kan ses, har jag ingenstädes anträffat. Och hvad tiggare beträffar, har jag under sex veckor blott sett en enda.

En egendomlighet för Leipzig är verkligen det nämnda slöseriet med ornamentering på alla byggnader. "Gubbar" på taket eller i nischer midt på väggen, ja, fint sculpterade byster öfver hvar enda fönster i en hel våning är ingenting ovanligt på privata byggnader, till och med på sådana, der det är restaurationer eller cigarrbodas i nedre våningen; och om ornament i blad-, blomster- och fruktform skola vi inte ens tala, ty få äro de hus på Leipzigs gator, der de icke i rikaste mått förekomma, ja, ofta både der det passar och icke passar. Hela denna riktning kallas till och med af leipzigarne sjelfva "*der Zuckerbäckerei-Stil*".

Och dock äro hyrorna i dessa granna hus, åtminstone i dem, som ej ligga vid de förnämsta gatorna eller platserna, fullt lika billiga som hemma i H—d och vida billigare än i S—ll. Ja, vill man spara, då skall man bo i Leipzig — detta kan jag finna redan af min inackordering. Här bor jag två trappor upp i ett vackert hus, med fönster i den "högre stilen" (d. v. s. med stora hela glasytor utan tvärgående pinnar), har ett präktigt rum, äter vid ett godt bord m. m. och betalar för allt detta omkring 75 kronor i månaden, och det är dock för dylika inackorderingar ej det billigaste priset.

Det skulle förvåna mig mycket, om här i Leipzig ej bor en mängd af dessa s. k. "fattiga" engelska familjer,

hvilka bruka flytta till kontinenten för att spara. Här skulle de med sina små årliga inkomster af 15- till 20-tusen kronor kunna på några år så betydligt öka sitt lilla engelska kapital, att de sattes i tillfälle att flytta tillbaka till England och lefva "comfortable". Och dessutom har Leipzig för engelsmannen det särskilda behag, att han här kan blifva nästan lika sotig som i London och Manchester. Hela staden är nämligen en smula "smoky" af stenkolsrök.

Under det jag skrifver detta, flyga små korn af sot in genom det öppna fönstret och lägga sig på papperet. Jag har ofta tagit sådana korn för flugor, när de kommit och satt sig på näsan; jag har velat fånga dem eller jaga bort dem; och när jag en stund senare mött en bekant på gatan, har jag fått veta, att jag haft en stor, svart fläck på näsan.

Men låt oss tala om något märkvärdigare. Nåväl, det märkvärdigaste af allt hvad jag funnit i Leipzig är det förvånande stora antalet *restaurationer* (ungefär det-samma som kneiper). "Restauration" ser man i stora bokstäfver nästan på hvar annat hus vid alla liffigare gator, så att man snart sagdt blott behöfver stiga in hvar som helst till höger eller venster, om man vill hafva en seidel öl eller en bifstek. Konkurrenten mellan de hundradetals restaurationer måste därför blifva nästan förtviflad, ty, att de trots tyskarnes häpnadsväckande förmåga i både öl- och matväg äro långt flere, än behofvet påkallar, lider intet tvifvel. För att därför locka kunder täfla dessa restaurationer att medelst tryckta tillkännagifvanden, utställda i fönstren, bjuda på leipzigarnes favoriträtter. "*Heute Schweinsknochen*", "*Heute Speckkuchen*", ser man öfverallt i fönstren. Äfven förekommer tidt och ofta "*Heute grosses Schlachtfest*", hvilket betyder, att man samma dag slagtar en gris och bjuder på färskt fläsk och gris-mat i alla former. Ofta bifogas äfven en liten puff för ett slags surt öl, kalladt "*Gose*", hvilket för många är en favoritdryck. Då heter det t. ex. "*Heute grosses Gosenfest*" eller "*Gose famos*". Att tidningarne hvarje dag öfverflöda af dylika mat- och ölannonser, förstås af sig sjelft. Ja, sådana tillkännagifvanden tillika med restauratörens namn och adress ser man till och med här och der på akademiens stora s. k. "tabula nigra" midt ibland tillkännagifvanden om före-

läsningar och privatkollegier. En dag läste jag här i stor stil ett skrivvet anslag, hvars början var så lydande: "*Teih bitte die Herren Studirenden auf mein Lagerbier und echit Bayrisches aufmerksam zu machen*" o. s. v.

Nästan lika talrika som restaurationerna äro *cigarrbodarne* — och dernäst komma *bakelsebodarne*. Under det man vandrar på Leipzigs gator, lockas man oupphörligt af doften från färska bakelser och tårtor att vända sig om och beundra dessa bagerikonstens finare produkter, utställda på det mest förföriska sätt i de stora fönstren. Om jag icke skämdes, hade jag nog mer än en gång stigit in och smakat på dem, ty Leipzig-bakelserna äro vida beryktade; men det är märkvärdigt, att för en fullväxt karl är det verkligen en smula svårt att ensam gå in och "härja" i en bakelsebod. Detta är det enda fall jag kan erinra mig, då en karl verkligen behöfver att hafva ett fruntimmer med sig som "förkläde".

Till restaurationerna behöfver han det ej, men dock inträffar här i Leipzig ofta det förhållandet, att fruarna följa sina män till kneipen. Ja, hvarje qväll kan man på dessa ställen vara i tillfälle att här och der se en qvinnlig gestalt skimra fram genom tobaksröken. Hon har följt sin man, sin far, sin bror, hvad vet jag, och sitter der vid hans sida ganska belåten, gemytligt samspråkande öfver en seidel öl. Att den tyska damen är ytterst måttlig, betviflar jag ej, men det lilla besöket på kneipen någon gång betraktar hon som en omvexling. Hon är blott sitt lands barn, hon är "tyska". Röken generar henne för öfrigt ej det ringaste. Ja, öfver hufvud torde man kunna säga, att inga damer på jorden äro så väl inrökta som de tyska. Detta har man här äfven tillfälle att finna bekräftadt i verkligen fina familjer. Jag har ingenstädes bemärkt, att man tillsport de närvarande damerna, om rökningen besvärade dem. Jag har sett värden och hans gäster ogeneradt tända cigarrerne efter middagen midt i damernas krets i sjelfva förmaket. — Men jag kommer från ämnet. Jag skulla tala om de yttre företeelserna i Leipzig, såsom de presentera sig på gator, torg och offentliga ställen. Dock — på Leipzigs gator finnes det ju också människor, och efter jag redan kommit in på det kapitlet, så ber jag att få tillägga ett par ord.

Leipzigboarne synas mig vara ett vänligt, godmodigt och artigt folk. Ja, denna sista egenskap lär till och med hafva förskaffat dem namnet af Tysklands parisare. Visst är, att jag ingenstädes, hvarken i Stockholm eller Paris eller andra städer i Europa funnit en sådan artighet och höflighet som i Leipzig. En främling kan tryggt vända sig med förfrågningar till hvilken person som helst på gatan; han får alltid en höflig helsning, ett artigt svar och ett vänligt tillmötesgående. Detta gör, att man redan från början känner sig hemma i Leipzig eller åtminstone snart förlorar denna känsla af att vara en ensam främling "på verldshafvet", hvilken ofta förefaller tryckande nog. Leipzigarne äro ock ett gladt och gemytligt folk, och hvad för oss svenskar är särskildt tilltalande, de hafva något visst "svenskt" i hela sitt väsen. Ja, när man här kommer in i familjerna — och man kan ju nu stiga in med mig för ett ögonblick — så har man rikliga tillfällen att göra bekantskap med personer, som i hela sitt sätt och äfven sina anletsdrag påminna om bekanta hemma i Sverige. Om man icke skrattade åt mig, så skulle jag till och med vilja säga, att man här ofta bland de äldre damerna återfinner dessa gamla vänliga kärnsvenska *mostrar* och *fastrar*, eller öfverhufvud "tanter", hvilka jag annars trodde endast finnas i Sverige. Vi hafva alla klart för oss typen af en gammal svensk "tant", icke sant? (förlåt rimmet): en sådan der snäll liten gumma, åt hvilken man kan säga allt hvad man vill, som hjertligt sympatiserar, gråter eller skrattar med en efter omständigheterna, ja, som äfven varnar, om det behöfs. Nåväl, denna typ är mycket vanlig i Sverige, synnerligen i den hederliga landsorten, men jag har fåfängt sökt den i England och Frankrike, i de familjer, der jag knutit närmare bekantskap, tills jag äntligen återfann den här i Leipzig. Ja, jag bor till och med hos en sådan gammal tant, och jag skall med saknad skiljas från henne.

Men leipzigarne äro icke blott ett gladt och godmodigt folk, de äro äfven ett *arbetsamt* folk. Och härmed börjar den "lärorika" afdelningen af min uppsats. Tidigt på morgonen, när *stockholmarne* ännu ligga i djup sömn och måhända blott någon ensam droska slamrar genom de folktomma gatorna till centralstationen, är Leipzig redan i full rörelse. Om man här går ut på gatorna klockan sex

på morgonen, skulle man kunna tro, att man försöfvit sig, och att klockan måste hafva stannat, ty på alla gator vimlar det af folk, som skyndar till sina göromål. Ja, det är en känd sak, att timmen mellan 6 och 7 på morgonen är en af de lifligaste på dygnet. Då skynda icke blott tusentals fabriksarbetare, försäljare, bokhållare och kontorister till sina arbeten (de först nämnde egentligen vida tidigare), då skynda äfven fruar och jungfrur med korgen på armen till sina uppköp, skolgossar och skolffickor i långa rader till sina skolor och studenter till föreläsningssalarne. Här börja nämligen professorerne sina föreläsningar redan klockan 7.

Jag erinrar mig just ett litet roligt fall ur min egen erfarenhet. När jag en af de första dagarna af min vistelse här besökte en viss pastor X. i en aflägsen stadsdel för att af honom få praktiska språklektioner i tyska och vi voro ense om allt det öfriga, skulle vi äfven bestämma tiden för lektionerna, och jag öfverlemnade åt honom att välja den tid, som passade honom bäst — och mina kära landsmän skola förstå min öfverraskning, när han utan betänkande svarade: "Klockan 7 förmiddagen".

Jag skämdes att göra någon invändning, och klockan 7 blef det. Sådana äro vanorna. Han skulle säkert hafva blifvit mycket förvånad, om jag sagt honom, att jag vid den tiden helst låg till sängs.

"Morgonstund har guld i mun" är således i Leipzig icke blott ett vackert ordspråk.

Och i enlighet med dessa vanor är allt inrättadt. Högmesso-gudstjensten i de flesta Leipzigs kyrkor börjar klockan *half 9* och är slut före 10. (I några börjar den dock ej förr än 9). Och, hvad jag nu kommer att säga, skall man väl knappast tro, men det är ändå sant: hvarje söndags morgon klockan 6 är stor *concert* af regementsmusik i Rosenthals park — och den lär alltid vara mycket besökt.

Att för öfrigt de dagliga *målen* äro anordnade i enlighet med dessa tidiga vanor är naturligt. Middag ätes dels klockan 12, dels klockan 1. Det senare tyckes dock vara allmännare, och denna timme är äfven den vanliga, när det gäller en större middagsbjudning. Qvällsmål ätes dels klockan 7 dels klockan 8. Dock är i Leipzig ganska lifligt på gatorna ända till sent på natten, men deruti hafva

väl äfven de tre tusen studenterna någon andel — för att ej tala om de säkert mer än tio tusen bokhållarna.

Ja! Leipzig är från morgon till qväll en liflig stad, och det skall den väl också vara med sitt stora universitet, sina massor af fabriker af alla slag, sina hundratals boktryckare, bokförläggare- och bokhandlare-firmor, allt annat att förtiga. Omkring 350 bokhandlare finnes i Leipzig. De hafva sin egen *börs*, en magnifik byggnad. Och man kan tänka sig, i hvilken skala bok- och musikhandlareaffärer här drivas, när jag exempelvis nämner att musikförläggarefirman "Breitkopf & Härtel", sysselsätter i sitt stora "Geschäftshaus" omkring 500 arbetare. En jättebyggnad af fem våningar, som sträcker sig längs efter ett helt stort kvarter, är denna firmas verkstad och kontor. Detta blott ett exempel.

En anordning med afseende på fotgängares fördel i denna rörliga stad ville jag rekommendera till vederbörandes i Stockholm beaktande. I Stockholm är, som vi veta, på torg (t. ex. Gustaf Adolfs torg) och andra dylika allmänna platser cirkulationen så anordnad, att för fotgängare endast lemnas en temligen smal öfvergång, der de kunna gå fredade för hästar och åkdon, under det att allt det öfriga af torget är lemnadt åt de åkande att fara fram kors och tvärs, som de behaga. I Leipzig är det alldeles tvärt om. För åkande lemnas på alla torg och öppna platser endast en passage af en vanlig gatas bredd, under det att fotgängarna disponera, ostörda af åkande, hela den öfriga delen. På en sådan plats som t. ex. Gustaf Adolfs torg, om den låge i Leipzig, skulle man alltså finna barn med deras sköterskor i allsköns ro leka på torget eller sitta på marken utan att någonsin behöfva frukta att blifva öfverkörda. Ja, på många torg (t. ex. *Königsplatz*) härstädes, är det så, att ingen enda åkväg går midt öfver platsen, utan de åkande måste fara omkring längs trottoarerna. Denna lilla lärerika framställning önskar jag måtte behjertas i Stockholm, der man så ofta måste springa andan ur halsen för att ej blifva öfverkörd.

En anordning åter till underlättande af vagn-cirkulationen i och för sig, är den, att hvarje körande måste hela tiden hålla sig på högra sidan, aldrig köra midt på gatan eller på venstra sidan. "*Rechts fahren*" ser man i stora bokstäfver anslaget på nästan hvarje gathörn. Denna

förordning är temligen ny, och man berättar, att en och annan mindre klyftig droskkusk "efter första läsningen" blef alldeles förtviflad, emedan han trodde, att han måste vid alla hörn vända in på *gatan till höger*, och så for han rundt, rundt alltid till höger och förklarade slutligen iför den resande, att enligt denna nya förordning, "Rechts fahren", var det omöjligt att köra honom till hans bestämelseort. I det militäriska Tyskland är man van att blindt lyda förordningar utan att resonnera.

Genom omnämmandet af droskkuskarne är öfvergången till djurverlden något förmedlad — förstå mig rätt — emedan de föra mig till tanken på deras hästar och dörmed äfven på andra djur, som i min skildring af Leipzig kunna vara af betydelse. Nåväl! djuren i Leipzig äro i allmänhet ej så glada som människorna — och på goda grunder. Om droskhästarne har jag redan talat åtskilligt i ett föregående bref och på ett sätt, som var föga smickrande — för människorna. Jag vill här blott tillägga, att man ej kommer fort fram med dem, och det bör man af barmhertighet inte heller yrka på att göra. Mången gång, när jag stuckit hufvudet ut ur vagnen för att bedja kusken köra fortare, har min första blick råkat falla på hästen, och då har jag stuckit in hufvudet igen utan att säga ett ord.

Men om jag här lärt mig att hafva medlidande med hästarne, så hafva de stackars *hundarne* i Leipzig ännu mer upprört mina känslor. Ja, jag säger uppriktigt, att hvad jag minst af allt på jorden ville vara, vore — *hund i Leipzig*. Här ser man dagligen på alla gator dessa stackars små kräk förspända rätt tunga, med hvarjehanda produkter lastade vagnar. Vagnarne äro i förhållande till hundarne ofantligt stora, och de små djuren streta och sträfva framåt, så godt de förmå, med hängande tunga och slokande svans. När vagnen stannar en stund, lägga de sig genast ned på gatan och insomna af trötthet. Släppas de vid sådana tillfällen lösa, så lägga de sig ändå troget bredvid vagnen och afbida att åter blifva förspända. Stundom få de orimliga bördor att draga, och häromdagen hände, att en hund, som på detta sätt tvangs att draga ett lass, på hvilket man lagt åtskilligt slagtkött och till slut äfven en hel kalf, gick några få steg med förfärande ansträngning och föll derpå tvärt ned och *dog*, jag vill

icke säga "som en *hund*", nej, som en *man*. Lasset måste sedan dragas af *tvenne karlar*.

Utom lastdragarne ser man i Leipzig få hundar. Ja, det är så sällsynt att möta en lös hund eller höra ett gladt hundskall, att det väcker min uppmärksamhet, när det händer. Munkorg hafva de naturligtvis alla. I den stadsdel, der jag bor, tyckte jag en tid att förhållandet var bättre, emedan jag der med tillfredsställelse såg en och annan *glad* hund löpa omkring, men jag upptäckte till slut, att det alltid var *samma* hund jag sett. Stockholms-hundarne med sin svenska frihet ana ej, huru kamraterne i Leipzig lida. Skulle i följd af den förtviflade ställningen några hundsosialdemokratiska åsikter sprida sig hos de sachsiska hundarne, så vore det ej underligt.

Ack! apropos socialdemokratien, så är Leipzig just en hufvudhärd för dess verksamhet; och detta och åtskilligt annat, som jag nu ej hinner beröra, är medaljens frånsida.

Men för att sluta mitt bref med något behagligare, vill jag än en gång återvända till den kära *musiken*. Äfven den har en "hufvudhärd" i Leipzig; och en af dess skönaste uppenbarelser, hvilken jag hittills glömt att nämna, är de herrliga *motett-konserter* som hvarje lördags middag gifvas i *Thomaskirche*. De sjungande äro skolgossar från den närliggande *Thomasschule* och de sjunga underbart vackert och under ledning af en utmärkt musiker. Dessa vackra kyrko-konserter hvarje lördag grunda sig på en mycket gammal stiftelse i förening med donation. Om jag icke misstager ha de fortgått i öfver två århundraden. De äro alltid talrikt besökta, och jag kan icke nog ifrigt uppmana mina landsmän, som besöka Leipzig, att ej försumma att gå och höra denna den vackraste, skäraste och mest upphöjda kyrkomusik, som torde existera. Den som förde mig dit första gången var ingen annan än — J. A. Josephson, och han, om någon, torde förstå hvad skön musik vill säga.

Och midt under dessa smältande ackorder från Thomaskirche vill jag nu afbryta — så har min brokiga skildring med alla dess dissonanser dock till slut upplösts i harmoni.

Magisterns sommarvisa.

Terminen är slut och examen förbi,
Och glada ä' vi:
I slutet af maj blef lektionen så lång
Vid foglarnes sång:
Kring skolan små finkarne började drilla,
Så sjelfvaste "primus" han lät sig förvilla,
Och lexorna tycktes slätt ingen förstå,
Men endast att himlen är herrlig och blå
Under sommarn.

Ej långt ifrån staden ett torp har jag hyrt,
Som inte var dyrt,
En täppa med ärter, potatis och dill.
Hör också dertill.
Och stugan är röd och omgifven af granar,
Hur vackert den ligger vid sjön ingen anar,
Och der har jag redt åt de mina ett bo,
Och der har jag slagit mig ner uti ro
Öfver sommarn.

Der må vi "som perla i guld" hvarje dag
Min hustru och jag,
Och våra små pojkar bli bruna om hyn
Som barnen i byn,

Dock när till terminen jag vänder på nytt,
Då sommaren flytt,
Så helsar jag glad mina gossar igen
Hvar en som en vän.
Och glad skall jag åter ge lexor och plugga
Och varna, uppmuntra, uppflytta och kugga,
Och går det framåt, fast med möda och strid,
Så var den ej fåfång min ljufliga frid
Under sommarn.

På sångarfärd med tyska studenter sommaren 1878.

I.

På jernvägen till Greiz.

Den tyska student-sångföreningen "Paulus"*) i Leipzig hade under förliden sommar från staden Greiz i Thüringertrakten mottagit en inbjudning att efter läseterminens slut i augusti komma dit och gifva en konsert. Då de akademiska sångföreningarna i Tyskland aldrig gifva konsert mot betalning, betydde inbjudningen blott, att Paulinerne, som naturligtvis sjelfve finge bekosta sin resa, skulle hos stadens invånare finna ett gästfritt mottagande, om de der ville låta höra sig. Inbjudningen hade egentligen utgått från en allmän sångförening i Greiz med namnet "Arion", och det var denna förening, som skulle förbereda och anordna Paulinernes konsert, och som bestämde en viss entré-afgift för att dermed bestrida *sina egna* utgifter för den stora konsertens anordnande.

Emellertid mottogo Paulinerne inbjudningen med stor förtjusning, dels emedan de betraktade färden till det romantiskt belägna Greiz som en verklig lustresa och några dagars vistande i den gästfria staden såsom ett tillfälle till festligt jubel på äkta studentsätt, dels emedan det var en ära för föreningen att mottaga en sådan bjudning. Men då färden var förenad med utgifter, så följde deraf den olägenhet, att ej alla medlemmarne sågo sig i tillfälle

*) Om Paulinerne se sid. 168—170 denna del.

att deltaga. Endast sextio anmälde sig. Jag kom vid detta resultat att tänka på anförarens, doktor L:s, ord vid underrättelsen om Upsalastudenternas pariserfärd, att "Paulinerne ej voro lika lyckliga som Upsaliensarne, hvilka ha silfver icke blott i strupen, utan äfven i portemonnän"; men det tjenade till intet att påminna honom, att Upsaliensarnes silfver i portemonnän kommer sig deraf, att de taga betaldt för silfret i strupen, och att Paulinerna borde göra sammaledes. Han ville ej höra talas derom.

Såsom numera gammal gästvän hos Paulinerna, hvilkas bekantskap jag sökt för att få höra deras vackra sång, blef jag inbjuden att deltaga i färden, och jag sade icke nej, så mycket mindre som konsertens hufvudnummer skulle bli "Frithiofs Saga" af Max Bruch.

Tidigt en vacker morgon i medio af augusti stufvade vi alltså in oss, de sextio och jag, i några tredjeklassvagnar och ilade i snälltågsfart af emot Greiz. Om ni vill göra er besvär att taga en karta öfver Tyskland, skall ni finna, att vi foro i nästan rak sydlig riktning från Leipzig, och att vår färd, såsom redan antydts, ej gick genom halfva Europa, likt Upsaliensarnes, utan nådde sitt mål på några timmar. En äkta ungdomlig studentfärd var den emellertid; och när jag här satt midt ibland denna jublande och surrande ungdomskara med friska anleten och klingande stämmor, när jag såg, huru äfven för dem hela världen ännu tycktes le som en dröm af idel skimrande ljusbilder och glada luftslott, när jag hörde det ystra, obändiga ynglingaskämtet flyga som sprakande gnistor omkring, så tyckte jag mig förflyttad midt ibland en skara af unge Upsaliensare på väg till Stockholm till någon studentkonsert och påmindes blott af det tyska språket och de små blå mössorna, att jag verkligen befann mig midt i Tyskland.

Också tycktes dessa blå mössor vara lika populära i Sachsen som de hvita i Sverige. Detta kunde jag finna vid alla stationer utefter vägen. Öfverallt begapades studenterna med synbart intresse, och detta intresse minskades icke, när ibland under de korta uppehållen en frisk quartettsång klingade ut genom de öppna kupédörrarne.

Men det var i synnerhet vid *en* station, som jag kom i tillfälle att erfara den Paulinska studentmössans trollkraft. Det var vid en frukoststation, der uppehållet alltså

var något längre, och der studenterna skyndade sig in och skockade sig vid disken i väntrummet för att få smörgåsar och öl. Jag trängde mig äfven fram bland Paulinerna, hungrig och törstig som jag var; men att få något, det var ej så lätt, som man skulle tro. Jag ropade än till den ena än till den andra af de båda serverande tärnorna, än höfligt, än kommenderande; de kastade blott en blick på mig och fortsatte derefter ifrigt serveringen åt Paulinerna, utan att bevärdiga mig med den ringaste uppmärksamhet. När detta fortgått länge, och det tycktes som jag skulle bli utan frukost, fick jag plötsligt en idé: jag ryckte hastigt af mig min reshatt, grep fatt i en blå mössa från den närmaste Paulinens hufvud, satte den på mitt eget och gaf honom i stället reshatten — och nu skulle man ha sett med hvilken fart jag vid första anrop fick både smörgås och ölseidel. Jag aflägsnade mig triumferande ur trängseln, behållande mössan på hufvudet; men några ögonblick derefter kom studenten efter mig med min stora hatt långt ned öfver öronen och anhöll ifrigt få göra återbyte, ty med den hufvudbonaden var det omöjligt, försäkrade han, att få något gehör vid disken. Denna episod, som snart blef bekant bland Paulinerne, roade dem mycket. Härmed var den lilla historien egentligen slut; men jag kan inte låta bli att tillägga, att när jag ett par veckor senare i en familj i Leipzig berättade något om Greizerfärden och deribland äfven kom att nämna detta, så hände sig, att just när jag yttrade "och dermed ryckte jag en blå mössa från en af Paulinerne", reste sig plötsligt en ung herre i mitt granskap och ropade "det var just jag det", hvarpå, som man väl kan tänka sig, följde allmän munterhet och en liten komisk igenkänningsscén, som icke skämde bort historien.

Men till vår färd. I all synnerhet voro "die Chargirten" *) i sina ståtliga kostymer föremål för en uppmärksamhet, för hvilken ock de sjelfva ej tycktes alldeles känslolöse, om jag fick döma af deras flitiga skrufvande på de små mustacherna, deras kråmande rörelser och deras ifriga ögonkast åt alla håll. De voro också de, som helst hoppade ur vagnarne äfven vid de kortaste uppehåll, för att göra några slag bland folket på perrongen. Det ung-

*) Se sid. 164.

domliga blodet är sig likt öfverallt. — Deras drägt har jag i en föregående skildring närmare beskrifvit.

Trenne af dem hade ett extra tillägg i sin präktiga utstyrsel. De buro nemligen i vackra betofsade snören, som hängde ned öfver axeln, ofantliga silfverbesmida dryckeshorn, hvilka i sin smidiga krökning nästan gingo rundt om deras lif. Dessa horn tillhöra Paulinerföreningen sedan lång tid tillbaka, de ha gått i arf från generation till generation, och de tre herrarne buro dem *ex officio*, och hade namn, heder och värdighet af föreningens "*Hornträger*". Vid de flesta stationer skyndade de ut för att göra en ny påfyllning af den fradgande maldrycken, hvarpå hornen under sång och skämt cirkulerade i vagnarne; och för att säga sanningen, räckte det ej många minuter, innan silfverknappen på spetsen vändes högt i vädret vid den sista droppen. Jag åsåg denna del af studentfröjden med en viss oro, så gammalnordisk den än tedde sig, och tänkte, utom mycket annat, att med seidlar och horn tömda på detta sätt gång efter annan torde Paulinerne bli "färdiga", innan de hunno till Greiz, om också ej färdiga att hålla konsert. Men det är förunderligt hvad tyskarne tåla, hvilka förfärliga kvantiteter öl de kunna taga in utan att förgås, ja, utan att i minsta märkbara mån ändra jemn kurs vare sig i tal eller sätt. Det föreföll nästan, som om dessa ynglingar blott hade druckit friskt vatten.

Och nu vill jag tala om något treffligare. Vid en station, der uppehållet var längre i följd af vagnombyte, kom hastigt en af studenterna fram till mig under promenaden på perrongen och sade:

"Vet ni af, att ni har en landsmaninna med på färden?"

"En landsmaninna?"

"Ja, ja! som deltagarinna i vår sångarfärd."

"Prat! Och hvem skulle det vara?"

"Hvem annan än Ingeborg!"

"Hvad menar ni?" frågade jag halft förvånad, halft skrattande; ty jag kunde ej annat än antaga, att här var frågan om något studentskämt.

"Kom med, skall ni få se hvad jag menar," sade han, fattade mig i armen och drog mig bort. Jag märkte snart, att kosan styrdes mot en liten grupp af tvenne damer, en äldre och en yngre, samt en herre, hvilken senare var ingen

annan än föreningens anförare, doktor L.; och innan jag visste ordet af, var jag presenterad för de båda damerna: "Frau Doctor L." och "*Fräulein von X. aus Stockholm*".

Det var alltså verkligen en landsmaninna, sångerskan fröken von X. — och att hon äfven, såsom studenten uppgifvit, var deltagarinna i sångarfärden, fick jag strax bekräftadt af henne sjelf, då hon upplyste mig, att hon i konsertens hufvudstycke, "*Scenen aus Frithiofs Sage*" af Max Bruch, skulle utföra Ingeborgs parti.

Det glädde mig naturligtvis, att en verklig *svensk* Ingeborg skulle uppträda, och detta så mycket mer som jag här såg framför mig en äkta nordisk Ingeborgsgestalt. Det förra sade jag henne öppet: det senare tänkte jag blott.

Snart brusade tåget åter framåt, och ju mera vi från station till station närmade oss vårt mål, dess vackrare, ja, dess mera vildt romantisk blef naturen. Mellan höga, furubeväxta kullar, mellan brant stupande klippor, genom trånga dalklyftor, utefter forsande strömmar, allt i snabb omvexling och oupphörligt tilltagande i konturernas storhet och djerfhet, rycktes vi slutligen i hejdlös fart framåt af det ångande vidundret, som under tiden skrek i vild förtjusning, så att det "ljommade" i bergen. Vi hade kommit in i det lilla, romantiskt natursköna, furstendömet Reuss, hvars hufvudstad Greiz var resans mål, och snart, när jag vid ångpipans ihållande hvissling nyfiket sträckte mitt hufvud ut genom fönstret, varnade jag framför oss på ringa afstånd och mot en bakgrund af blåa berg ett gammalt, präktigt riddarslott, skimrande i solljuset öfverst på toppen af en brant, skogbeväxt kulle, och nedanför i den vackra dalen en den täckaste lilla stad, som med sina hvita hus, sina torn och spiror låg och solade sig mellan bergen. Det var staden Greiz med dess gamla medeltidsslott.

II.

Ankomsten och intåget.

När tåget äntligen med långsammare fart rullade in till staden längs efter en hög bank, från hvilken vi hade en överblick öfver hustak och gator nedanför, märkte vi der nere på det platta taket af ett litet, fyrkantigt torn en stor fana i Paulinernas färger, blått och hvitt, gladt svajande för vinden, och bredvid fanan några svartklädda figurer, som, tydligen befinnande sig i den festligaste stämning, ifrigt svängde med hattarne åt det förbiilande tåget och skreko och hurrade allt hvad de förmådde.

Ögonblicket derefter gled tåget in på stationen, och här möttes vårt öga af en tätt packad massa af menniskohufvuden, alla blottade och alla festligt leende — ja, man kan säga, att detta leende strök längs efter perrongen som en enda skinande solstrimma — och från nämnda massa af hufvuden sträcktes armar upp i luften med hattar och mössor i den lifligaste rörelse, så att det hela bokstafligen skimrade och vimlade för ögonen. Men ej nog härmed. Just när tåget skulle stanna, uppstämdes en välkomstsång af en skara svartklädde och med festmärken försedde herrar, som stodo packade i den tätaste klungan midt på plattformen med notböcker i händerna. Det var sångföreningen "Arion". Desse herrars bistra miner och rynkade ögonbryn, under det de, såsom det anstod en nitisk sångförening i landsorten, ifrigt stirrade i böckerna och sjöngo i sitt anletes svett, var det enda afbrottet i solstrimman; men de föreföllo derföre på intet vis mindre festliga eller mindre medvetande om stundens betydelse. Med ett ord: af allt kunde man förnimma, att vi voro väntade och välkomne, ja, att Paulinernas ankomst var för Greiz ett "événement", som bragt hela den lilla staden på benen.

Så snart tåget stannat, hoppade Paulinerna ur vagnarne, en festkomité i svarta frackar och med det blåa och hvita festmärket i knapphålen trädde dem till mötes, ko-

miténs ordförande skakade hand med Paulinernas anförare och utropade med ljudelig stämma en välkomsthelsing; och sedan härpå enskilda helsingar och igenkännings-scener en stund fortgått utefter hela linien, — sångföreningen hade nemligen gästade Greiz äfven för några år sedan, — skulle processionen för det högtidliga intåget i staden ordna sig. Men nu tycktes med ens något hinder ha kommit i vägen; ty de festkomiterade, som redan gifvit anvisningar för tågets ordnande, började se oroliga ut, sprungo hit och dit genom massan, ropande och frågande, utan att få något svar, och blefvo slutligen så röda i ansigtet och så svettiga och så viktiga, att jag började tro, att någonting af stor betydelse var å färde. Jag kom ej att tänka på, att festprocessioners ordnande hör till de tillfällen i lifvet, då det just är de *obetydliga* sakerna, som få ett viktigt och betänkligt utseende. Så äfven här. Det som bragt komiterade ur fattningen, och som var på god väg att bland den oinvidga massan af Greizboar och Pauliner åstadkomma ett slags "panique", befans slutligen vara den omständigheten, att den musikkår, som bestälts från Gera, och som var med på tåget, endast var försedd med sträng- och ej med blåsinstrument, och att man således ej, såsom beräknadt var, kunde hålla det högtidliga intåget i staden under klingande spel.

Efter åtskilliga ifriga tankeutbyten mellan de frackklädde herrarne, och sedan nödiga ursäkter och förklarings- öfver messingens uteblifvande framförts till Paulinernas anförare, väcktes slutligen af denne det djerfva förslaget att tåga in i staden *utan* messing; och då komiterade nu äfven kommo på den goda idén att i stället för musikanterne låta Greizer-sångföreningen "Arion", deras egen förening, tåga i spetsen och sjunga marscher, blef det beslut och handling: tåget ordnades raskt på den öppna platsen vid sidan af perrongen, och festprocessionen satte sig i gång i följande ordning:

Främst tågade med sin fana i spetsen sångföreningen "Arion", cirka 50 man stark, derpå festkomiterade. Så följde Paulinerna och främst bland dem, prunkande i sina ståtiga uniformer, de elfva "Chargirten", sålunda ordnade:

- 1:o) De tre embetsmännen med de väldiga dryckeshornen om lifvet, tågande i ett led med dragna värjor;
- 2:o) föreningens reslige fanbärare med den guldbroderade

hvita och blå sidenfanan; 3:o) "der Sekretär" med dragen väjja och med den hållning, som anstod föreningens vice president; 4:o) de sex återstående Chargirten, tre och tre i gåsmarsch efter hvarandra på hvardera sidan af vägen, alla med värjorna "i armen gevär" och med de långa slidorna militäriskt skramlande mot marken och silfversporrarna klingande vid hvarje steg.

Derpå kom, tre och tre i ledet, sjelfva den slutna Paulinertruppen, hvars enda uniform utgjorde mössan, och här gick i främsta ledet anföraren, doktor L., med konsertens tvenne solosångare, en på hvardera sidan. Den ene af dessa var naturligtvis "Frithiof", och den andra var — Ingeborg, vill ni säga; nej, hon föredrog att ej deltaga i festtåget — den andra var föreningens romanssångare, en väldig tenorist. Och bakom dessa följde nu utan särskild rangbestämmelse men i god ordning de öfriga.

Äfven jag hade fått en plats i ett af de främre leden, sedan man i hast satt en blå mössa på mitt hufvud och en Paulinrosett i mitt knapphål. Att mössan var för liten, förstås af sig sjelft: en tysk studentmössa *skall* ju vara för liten. Denna höll i hvarje ögonblick på att falla af mig.

På detta sätt tågade vi nu med det sjungande "Arion" i spetsen in i den vackra, lilla staden, omgifne och följde af en böljande människomassa. Vägen togs genom stadens förnämsta gata, och här voro naturligtvis alla fönster fyllda af damer, som helsade den akademiska sångarskaran med viftningar och glada leenden. Att vi ej lemnade dessa helsningar obesvarade, faller af sig sjelft, allra minst jag, som hade särskildt skäl att hålla min mössa i verksamhet, för att den ej skulle falla af hufvudet.

Men ett bättre svar än helsandet med mössorna blef den klingande sång, som Paulinerna uppstämde, så snart "Arion" afslutat sin marsch. Denna vackra sång, som brusade fram helt annorlunda än "Arions", och som helsades med synbar förtjusning från alla fönster, förde mig oemotståndligt i minnet tillbaka till Upsala, till en af dessa sköna, soliga majdagar, då den gamla universitetsstaden, festligt smyckad, gläder sig öfver sin eviga ungdom och luften är fylld af sång. Under dessa känslor tågade jag framåt arm i arm med de främmande studenterna, icke utan en smula dåraktigt svärmeri och icke utan en egen-

domlig lust att stämma upp "Stå stark, du ljusets rid-darvakt".

Nu vid gatans ända, just innan vi anlände till en skummande Fyris, på hvars andra sida det gamla slottet med sina glimmande fönster blickade ned på oss från den höga kullen — alldeles som slottet i Upsala — svängde vi in på en liten gata till venster och stodo ögonblicket derefter vid vårt mål, stadens "Tivoli", en stor Kneipe med trädgård, der vi gjorde halt; och här vid synen af frad-gande ölseidlar fann jag, att jag åter var i Tyskland.

Stället var ock i allra egentligaste mening hela re-sans mål, ty det var här, som den stora musikal var be-lägen, der konserten skulle hållas.

Nu följde ett högtidligt välkomsttal af "Arions" an-förare, som härvid ej glömde att upprepa ursäkterna öfver blåsinstrumentens uteblifvande. Detta sista föranledde Paulinernas anförare, doktor L., att i sitt svar, under all-män munterhet, trösta den ärade talaren dermed, att "wenn auch die Blechinstrumente fehlten, so würden die Herren Studenten schon für das nöthige *Blech* Sorge tragen." (Ordet "Blech" har på det i Tyskland populära student-språket betydelsen *öfjud, oväsen*.) Härpå bad han att för "Arion" och det gästvänliga Greiz få utbringa ett "Hoch".

Hvad ett "Hoch" är har jag redan nämnt i en före-gående skildring, och tillägger nu blott, att ordet sjelft egentligen är en förkortning af "Es lebe hoch" (lefve!), och kan sägas i någon mån motsvara vårt "hurra" efter ett "lefve", dock med den betydliga skilnad, att det, såsom förut nämnts, *sjunges*, och dertill i långa, utdragna toner.

Sedan nu Paulinerna alltså uppståmt ett kraftigt och fullstämmigt "Hoch", skyndade värdarne att ta hand om sina gäster, och man skingrades åt alla håll, för att skaka dammet af sig efter resan och i hast intaga förfriskningar, innan man åter samlades till generalrepetitionen.

Jag återtog min hatt och begaf mig till det närmaste hotellet, der jag trots tilloppet af resande lyckades få ett rum.

III.

Konserten.

I hotellets stora matsal intog jag en sen frukost. Mitt enda sällskap vid bordet utgjordes af en ung Paulin, som inqvarterats hos hotellvärden, och som nu hade den på ett hotell sällsynta förmånen att, som en annan Aladdin, med en vink framkommendera tjensteandar med de utsöktaste rätter och viner utan att behöfva betala ett öre; och sedan jag vid en tarflig biffstek och en seidel öl pratat bort en stund med min yppige Aladdin och beundrat så väl den österländska öfverlägsenhet, med hvilken han spelade sin rol, som ock hans sachsiska aptit, som *icke* var spelad, — gick jag ut för att taga staden Greiz i närmare betraktande. Gatorna vimlade af festklädt folk, många synbarligen hitkomna från landet i och för konserten; och det hela hade ungefär samma utseende som Upsala på en promotionsdag eller på den dag, då den öfliga stora vårkonserten hålles.

Hvad sjelfva staden och dess läge beträffar, har jag redan uttryckt min förtjusning, och jag vill i öfrigt endast tillägga följande. Det "lilla Greiz", såsom jag ofvar tog mig friheten att kalla det, är ungefär lika stort som Upsala, om ej något större, och till på köpet är Greiz något som Upsala aldrig kan bli, nemligen furstlig residensstad, säte för "*Heinrich der 22:ste, Fürst Reuss ältere Linie und Graf zu blauen Kranigfeldt und so weiter*", ej att förblanda med "*jüngere Linie Reuss-Greiz-Schleiz-Lobenstein und so weiter*". Jag anhåller alltså, att man nu om Greiz måtte få högre tankar, än man tilläfventyrs hade i början. Greiz är visserligen ej Paris eller Versailles, men det är ändå *något*, och dertill är det en förtjusande, romantisk liten Thüringerstad, och *det* är mer än något. Fursten, för att säga ännu ett ord om honom, bor ej i det pittoreska, gamla slottet, hvilket längesedan är förfallet, utan i ett modernare slott nere i staden, som hvarken är förfallet eller pittoreskt. För öfrigt torde det vara bekant — jag till-

lägger nu detta nästan med ledsnad — att denne furste, liksom många hans gelikar i Tyskland, blifvit af Bismarcks jernhand så kraftigt "annekterad", att glansen, så att säga, gått af honom, och att han ej är stort mer än ett slags landshöfding i sitt furstendöme.

Sedan min blick länge hvilat på de vackra höjderna och bergen omkring staden, och på den slingrande och forsande Elstern, samma präktiga flod, som i sitt fortsatta lopp berör Leipzig, gjorde jag en liten titt in i konsertsalen under generalrepetitionen. Denna sal, en stor, aflång fyrkant, var verkligen så "festlig" och vittnade i sin utstyrelse så lifligt om den förtjusning och entusiasm, hvarmed Paulinernas besök mottogs, att den förtjenar en särskild beskrifning. Den var vid öfre ändan försedd med en upphöjd scen, som var af fullt teatralisk anordning och för tillfället smakfullt prydd med lefvande växter; och tvärs öfver hela rummet sväfvade i lätta, hängande bågar ofantliga guirlander af blommor och grönt mellan långsidornas läktare; och dessutom såg man öfverallt på dessa läktares bröstvärn och vid fönster och dörrar, på väggar och tak, ja, på alla möjliga och omöjliga ställen guirlander, fanor och fladdrande band — i blått och hvitt naturligtvis. Och slutligen, såsom kronan på allt, hängde ett porträtt i "Lebensgrösse" af Paulinernes anförare, doktor L., uppe vid den lilla teaterns taklist midt öfver den plats vid rampen, der originalet sjelf skulle föra sin taktpinne vid konserten. Porträttets ram utgjordes af en ofantlig lagerkrans, och ofvanför stod i stora, svarta bokstäfver på hvit grund "*Vivat Paulus!*" En sådan ovation har minsann aldrig kommit vår Arpi till del. Jag trodde mig nästan förflyttad till Amerika. Bilden, i svart och hvit krita och rätt väl träffad, hade, försäkrade man mig, blifvit utförd på mindre än en timme (!) efter ett litet fotografikort. När man gick närmare, igenkände man också lätt djerfheten af en hand, som är van att röra sig med stora dekorationspenslar.

Glömmas bör ej heller, att på läktaren midt för stora sidoingången stod i höga bokstäfver af blad och blommor ett grönskande "*Willkommen!*" och på läktaren öfver nämnda ingång på liknande sätt ett kort valspråk i musikalisk anda, förmodligen Paulinernas eller Arions devis. Och när jag härtill lägger, att framme på den afbalkning, som bil-

dade sjelfva scenens fot eller hvad jag skulle vilja kalla orkesterväggen, hängde inom glas och grannt förgyld ram en stor tafla, som befans innehålla en tryckt lista på alla medlemmarne i sällskapet Arion, och vidare att på ena läktaren märktes närmast intill scenen ett slags teaterloge, prydd med draperier, furstlig krona och vapensköld af målad papp, uppenbarligen furstens loge — så tror jag mig ha gifvit en någorlunda fullständig bild af konsertsalen.

Klockan 4, den för konserten utsatta tiden, skyndade jag åter till den festprydda lokalen. Massor af folk strömmade in och visades till sina numrerade platser af artige marskalkar. Snart var salen ända till trängsel fylld, och ett sorl af glad förväntan brusade lifligt likt porlandet af tusen bäckar. Jag hade en god stund stått midt i detta brus och gjort mina iakttagelser af fysionomier och toaletter, krus och komplimanger, då med ens en starkare svallvåg af sorl rullade fram genom det stora rummet, och allas ögon riktades upp åt venstra läktaren. Jag såg nyfiket dit. Der skred en civilklädd herre fram med en dam under armen i riktning mot den furstliga logen, och bakom dem några herrar i lysande uniformer. Det var tydligen "*Heinrich XXII Fürst Reuss ältere Linie und Graf zu blauen Kranigfelt und so weiter*" jemte furstinna och svit. Fursten och furstinnan inträdde i sin loge, lemnande sviten utanför, och, sedan de med en lätt helsning besvarat hyllningen från salongen, togo de plats. De sågo rätt enkla och borgerliga ut och tycktes, om jag så får säga, bära tydliga spår af att vara en smula "annekterade", — vare det sagdt i all vänlighet.

Man tycktes blott ha väntat på fursten, ty strax efter hans ankomst framträdde kapellet och spelade ett irländande orkesternummer. Härpå strömmade ändtligen sångerskaran in på scenen, och den blef naturligtvis genast hel-sad med en dånande applåd. Doktor L. tog plats vid mot-ställaren midt under sitt stora konterfej, och det var rätt eget att sålunda få jemföra likheten mellan båda, hvilket jag ock tror, att hela salongen i detta ögonblick gjorde. Den snart sextioårige Paulineranföraren var en "musikaliskt afrundad" liten man, med fryntligt, skägglöst anlete, ghas-ögon och gråsprängdt, yfvigt hår.

Nu bugar han sig, lätt och smidigt som en yngling, först för fursten och så för publiken, och helsas med en liflig handklappning. Och ingen under! I omkring trettio år — om jag ej misstager mig — har denne Paulinernas Arpi ledt öfningarna i "Paulus" och gjort det på ett sätt, som skaffat honom och hans kör år från år ett allt större erkännande i hela det musikaliska Tyskland.

Men tyst, nu knacker han med pinnen, svänger den i luften och man börjar.

Det var en härlig sång. Fulltonig och klingande brusade den genom salen, än i kraftigt dånande ackorder, än i smältande pianissimon och med en mjukhet, säkerhet och renhet, med en smak och en musikalisk uppfattning, som verkligen var hänförande. Jag tyckte mig endast kunna jemföra denna sång med den bästa jag hört i Upsala, om ock den genomgående *mörka* timbre, som är så kännetecknande för de tyska rösterna, ingalunda undgick mig.

Paulinernas sång var dock i dag ej längre ny för mig. Jag hade hört och beundrat den i Leipzig mer än en gång, första gången på en konsert, vid hvilken en af våra mest värderade svenske tonsättare var närvarande och i hög grad anslogs af dessa toner. Mitt intryck af den sköna sången hade jag då tillfälle att uttala i ett resebref *).

De tacksamme Greizboarne helsade från början hvarje nummer i det vackra programmet med stormande applåder (i hvilka jag med nöje såg, att äfven Heinrich XXII lifligt deltog); och ehuru värmen i rummet var förfärande, så att alla åhörarens ansigten perlade af svett, var den musikaliska värmen i deras hjertan tydligen ännu högre.

Konsertens glanspunkt var utan all fråga "Frithiof" eller fullständigt: "*Scenen aus der Frithiof-Sage von Esaias Tegnér für Männerchor, Solostimmen und Orchester, componirt von Max Bruch*". Det var någonting i sanning storartadt. Man skulle kunna skrifva mycket om den så att säga romantiskt gammalnordiska anda, som genomtränger Max Bruchs härliga musik, och om den innerlighet, den varma inspiration, med hvilken denna musik sluter sig till och sammansmälter med den svenske skaldens ord. Men utre-

*) Se sid. 153.

dandet häraf faller ej inom de trånga gränserna af denna lilla skizz. Vare det nog sagdt, att man med ett barns häpnad och intresse å nyo lyssnar till denna gamla saga, som nu, omklädd i den tyska musikens drömväfnad, får en förtrollande skönhet. Och hvilken rikedom, hvilken omvexling! Än klingar musiken kraftigt som vikingens svärd, än brusar den vildt som de vreda vågorna mot drakens bog, än smälter den i veka, rörande toner vid Frithiofs afsked, vid Ingeborgs klagan.

Jag kunde ej undgå att göra mig den frågan, hvarför denna vackra musik till ord af en stor svensk skald ej utföres i Sverige och just af *svenske studenter*. Ej blott för deras klingande röster skulle den passa, utan äfven för deras nordiska lynnen, deras ungdomliga vikingastämning, och deras beundran för Frithiofs-skalden. Ännu vackrare än i Greiz vore det att höra Frithiof och hans vikingar i Karolinasalen i Upsala. Och skulle äfven kompositionen erbjuda för den större Upsalakören vissa svårigheter, kunde den ju upptagas af den mera utvalda kör, som sammanslutit sig i det bekanta sällskapet O. D.

I Stockholm lär den verkligen i sin helhet ha utförts, och utan tvifvel förtjenstfullt; men ingen torde neka, att den i följd af hela sin natur skulle passa ännu bättre för de unga rösterna och det unga blodet vid Fyris.

Att Paulinerna utförde den vackra tonskapelsen med en pietet, en kraft och ett lif, som voro dem värdiga, behöfver väl ej sägas. Äfven deras Frithiof med sin kraftfulla stämma gjorde sin sak "con amore".

Och Ingeborg? Den svenska Ingeborg? Jag kan glädja mina landsmän med, att hon sjöng, kort sagdt, *förtjusande*, och dertill att hon i sin klädnad endast bar de dockne färgerna *blått* och *gult*. I Paulinernas ögon lär tvenne det gula ha sett ut som *hvitt*, och i denna angenäma illusion ansåg jag det vara obeskedligt att störa dem, då den tycktes göra dem så mycken glädje. Öfver hennes sång, för att återkomma till den, kände jag mig stolt. Rösten klingade vackert, och föredraget i Ingeborgs klagan var flärdlöst och innerligt. Också voro Greizboarne högeligen förtjusta. "*In warmer Empfindung ergossen sich Ingeborgs rührende Klagen von ihren Lippen*" (i varm känsla utgöt sig Ingeborgs rörande klagan från hennes läppar) sä-

ger Greizer Zeitung, som försjunker i stilla svärmeri vid sin skildring af konserten.

Till slut bör jag äfven nämna, att det icke blott var "Frithiofs saga", som vid denna konsert påminde om Sverige: der förekom till och med ett nummer af en svensk tonsättare, nemligen första sången i "Bondbröllopet" af Söderman. Den tyska öfversättningen, som var ledig och vacker, började sålunda:

»Vom Himmel leuchtet nieder der Sonne heller Strahl;

»Umglänzt von gold'nen Lichte sind Wald und Berg und Thal.»

Men hvad utförandet af detta stycke beträffar, måste jag dock tillstå, att det på intet sätt kunde mäta sig med Upsaliensarnes, hvilket ju ock är ganska naturligt.

Och sedan jag nu härtill lagt, att en af de skönaste smärre körer som utfördes var *die Lotosblume* af Robert Schumann, och vidare att hela konserten slutade med ett par komiska körkompositioner, af hvilka den ena, "*Viel Köpf—viel Sinn*", var ett lustigt parodierande gyckel med kände operakomponisters olika stil och rent af väckte verkliga skrattsalfvor midt under sången; så torde nog ha ordats om denna märkvärdiga konsert, som höll den öfverfyllda salongen i spändt intresse under en tid af nära fyra timmar. Huru rösterna så länge kunde hålla ut, är mig en gåta, — och om det mellan de tyske och svenske studenterna blefve fråga om att "sjunga ut" hvarandra, så tror jag helt visst, att de härdiga och "skolade" tyska rösterna skulle gå med seger ur striden.

På aftonen var stor bal i konsertsalongen. Derom har jag intet att berätta, ty jag gick hem efter att blott ha kastat en blick på det brokiga hvimlet; — men jag förmodar, att denna bal erbjöd lika mycket "lysande toiletter", lika mycket "bildad konversation" och lika mycket svett och suckar, mankemanger och dam, sönderslitet tyll och sönderslitna hjertan, som alla andra.

IV.

Dagen efter konserten.

Klockan 11 följande förmiddag knackade någon på min dörr, under det jag var sysselsatt med brefskrifning.

”*Herein*“ ropade jag på god tyska, och in steg en liten herre i ljusrandiga sommarkläder, rödlett, skinande ansigte, gråsprängt lockigt hår, glasögon med guldbågar och blå mössa på hufvudet och helsade ett fryntligt ”*guten Morgen*“. Det var ej någon obekant, det var en f. d. Paulin, en s. k. *veteran*, herr K., som af kärlek till sången följt med de unge på resan utan afsigt att deltaga i kören. Han hade under hela konserten varit vid min sida och underhållit mig mellan sångnumren med en glad kritik öfver både sång och publik, öfver anordningar och toiletter. Hans stora kärlek till öl hade förmått honom att litet emellan smuggla in en seidel i sjelfva konsertsalongen, der han hade den gömd bakom foten af den läktarpelare nära ingången, der vi stodo. Det var obeskrifligt löjligt att se, hur han då och då under pauserna stal sig till en djup klunk, troende sig vara obemärkt, under det hela stolrader af damer fnittrade åt honom bakom näsdukarne.

För resten föreföll han vara hvad jag ville kalla en ”godmodig, gammal student“, en sådan, hvilken det glada universitetslifvet beröfvat mycket, allt för mycket, men ej det muntra studentlynnnet.

Nu kom han, som han sade, för att hemta mig till en s. k. ”*Frühkneipe*“*), som enligt det af Greizarne uppgjorda festprogrammet var anordnad och nu som bäst pågick i en offentlig trädgårdslokal med det betecknade namnet ”*Erholung*“. Det var första festnumret för dagen.

Som jag hade beslutat att icke låta någon del af programmet, som kunde erbjuda något af intresse, gå förlorad för min dagbok, följde jag honom genast.

*) Skulle kunna öfversättas med »förmiddags-öl-fest». Jag vill nemligen erinra om, att ordet »Kneipe» icke blott användes såsom namn på lokalen utan äfven såsom namn på den dryckesfest, som der hålles.

Men jag blef utsatt för ett litet skälmstycke; ty när jag godtroget följde honom, i tanke att vi gingo till trädgårdskneipen, förde han mig direkt in i en enskild bostad, der värden i sin salong samlat kring sig en munter krets af studenter. Att ta till flykten, när jag kommit in, var för sent; jag blef under min vän K:s ljudliga skratt, välkomnad af värden som genast föreslog en skål för Sverige, för Upsala universitet, för dess representant här, o. s. v. hvarpå jag fick lof att svara med en skål för "*Deutschland*" och "*die Deutschen*", enkannerligen Pauliner och Greizare. Sedan värden härpå utbragt en skål för herr K., och herr K. ett "hoch" för värden, och värden ett tack till gästerna, och gästerna ett tack och ett nytt "hoch" för värden, och quartetter sjungits, och Greiz förklarats för den bästa stad i verlden, och värden för den bästa värd i Greiz, och det hela kommit till denna spets af förtjusning, då hvar och en surrar om i ett hvimmel af känslor och interjektioner, och ingen egentligen vet, hvad det är fråga om — just en sådan stämningsspets, som är egendomlig för det unga studentblodet i alla länder, — så föreslogs ändtligen af herr X. uppbrott till "*Erholung*". Och hela sällskapet begaf sig nu af, och på äkta Upsalamanér stämde studenterna genast upp en quartett på gatan och tågade framåt arm i arm, lockande fram med sin sång rosiga anleten i alla fönster.

Tilläggas bör, att den dryck, som serverats hos den gästfrie värden, lyckligtvis icke var svensk punsch, utan en jemförelsevis oskyldig och lätt vinblandning.

Hela sällskapet vek snart af till venster genom en gallerport, öfver hvilken stod i stora bokstäfver ordet "*Erholung*", och nu kommo vi, som beräknadt var, till en Kneipe och en trädgård; ett sorl af röster brusade oss till mötes, och när vi hunnit fram förbi byggnaden, låg skådeplatsen för "*die Frühkneipe*" klar framför oss. Kring ofantliga bord i hästskoform under träden sutto Greizare och Pauliner i långa rader, hvar och en med en ölseidel framför sig. Vi anlände just i det ögonblick, då en herre ropade "*Silentium*", och en annan herre steg upp på ett bord för att hålla tal. Det var Arions anförare. Talet hölls, det var för Paulinerna, deras besök, deras sång. Dessa tackade genom sin anförare, som också steg upp på bordet. Den förre talaren stod emellertid kvar, och den

senare höll honom öfver axeln, de bildade ett slags "tableau vivant" — man ropade "*Schiller und Goethe!*" och applåderade — och när talet slutats (det var för Greiz och Arion) omfamnade de hvarandra och kysste hvarandra på munnen — stort jubel. Derpå ett "hoch" af Paulinerna. Nu ville Arions anförare åter svara och tacka Paulinerna, men Paulinernas anförare anhöll få svara i hans namn och bjöd derpå sig sjelf och Paulinerna komma åter till Greiz nästa sommar — ändlöst jubel. Festen, som redan börjat en god stund före vår ankomst, fortgick sedan under omvexlande tal, sånger och "hoch", och en rask omsättning af ölseidlar och flitiga rop af "*prosit!*" — bortemot en timmes tid.

Något annat än öl serverades icke.

Nu var middagstiden inne, och gäster och värdar bröto upp för att i de enskilda hemmen äta middag, innan man började numro två på dagens festprogram, — utfärden till landet, till skog och berg. Jag ville just gå hem till hotellet i sällskap med hotellvärdens Paulin, då en gästfri fabrikör, doktor L:s värd, en af de herrar som hurrat från tornet, bad mig äta middag hos honom, hvarpå jag tackade och anhöll blott få ge min hotellkamrat återbud; och då bjöds äfven denne.

Vid middagen voro vi fyra herrar, två damer och tre barn, och vi höllo tal allihop utom barnen. Värden, en hjertans vänlig karl, rund, fryntlig och gästfri, simmade i festkänslor och försvann då och då på en hemlighetsfull expedition, hvarifrån han snart återkom med en stor källarnyckel i ena handen och ett "famos" gammalt vin i den andra, hvilket endast framtogs vid de högtidligaste tillfällen. Stämningen var hög, känslorna i svallning. Än skrattades, än grets. Min unge kamrat från hotellet, som klingat och jublat mer än de andre, snyftade högt under sitt eget tal för värden. Anhöll derpå att få kyssa värden. Tillåts och verkställes. Anhöll i sin öfversvallande rörelse äfven att få kyssa mig — men jag såg ingen anledning och bad om uppskof. Till slut försvann han spårlöst midt under desserten, och vi sågo ej till honom igen förrän vid aftonens stora fest. Hans ungdomliga svärmeri hade fortsatts i drömmarnes verld, dit den väl till väsentlig del hörde.

Efter intaget kaffe skyndade vi genast ut, ty tiden för festprogrammets andra nummer var redan inne. Nedkomne till strandgatan vid Elstern, mötte vi plötsligt hela festtåget, som redan satt sig i rörelse. Det var ett oändligt långt tåg af herrar och damer, arm i arm, som här kom oss till mötes. Det böljade fram i brokigt färgspel utefter den långa strandgatan — och sorlet af konversationen brusade, som om man hört ett vattenfall från Elstern. Vi slöto oss genast till processionen. Min öfverraskning att se damer med i tåget och hela sällskapet till fots var rätt behaglig, då jag i stället föreställt mig ett bullersamt vagnparti af herrar. Detta såg ju deremot ut att bli en riktigt romantisk skogs promenad — och så blef det äfven. "Frithiof och Ingeborg gingo väl svärmande tillsammans i spetsen?" vill ni säga. Nej, *så* romantiskt var det icke. Ingeborg hade med snälltåg på morgonen återvänt till Leipzig.

Paulinerna uppstämde en marsch, spridda som de voro här och der med sina damer under armen; och snart hade vi lemnat staden bakom oss och voro midt inne i skogen. Nu slingrade tåget uppför täcka, lummiga skogsbackar, brantare och brantare, högre och högre. Det vade varit värdt en konstnärs pensel att återgifva denna lifliga färglek på den ringlande skogsstigen, der solen här och der bröt sig fram mellan träden och kastade enstaka strålar tvärs öfver det brokiga hvimlet af parasoller, blåa mössor, schäferhattar, värjor och skärp och ungdomliga anleten.

Slutligen kom man till den fria platsen på toppen af ett berg, och här öppnade sig öfver hela den solbelysta dalen och dess omgifvande höjder, öfver staden och det gamla fursteslottet — en tafla som jag ej vill bjuda till att beskrifva. Det är sådant, som man endast kan *se*. Sällskapet slog sig ned i gräset. En grupp Pauliner sjöng en stilla kvartett, som i vackra ackorder klingade bort öfver dalen. Alla lyssnade under tystnad. Det var ett stämmningsfullt ögonblick.

Snart bröt man åter upp gruppvis och vandrade vidare. Nu bar det af *nedåt* dalen igen en annan väg. Jag var bland de siste, och, kommen halfvägs utför sluttningen, såg jag, huru de första grupperna redan hunnit långt ned i daleu och styrde kosan i riktning mot höjderna på andra sidan.

När jag med mitt sällskap hunnit öfver till andra sidan af dalen, fingo vi höra ett gladt sorl från en gård på en sluttning vid vägen. Vi gingo dit upp: det var en liten *skogs-kneipe* (!), och här satt redan en del af sällskapet, herrar och damer, makligt ordnade kring bord ute i det gröna, alla naturligtvis försedda med ölseidlar. De öfriga, som utgjorde den större delen, hade gått vidare till ett högt berg. Jag var trött och stannade på kneipen. — Öldrickandet var för resten temligen måttligt. Smörgåsar efter den långa marschen hade god afsättning. Sång och samtal lifvade stämningen.

Men det började snart skymma och anföraren, doktor L., som befann sig med i sällskapet, började bli orolig, att de andra ej kommo åter från berget; ty man skulle uppvakta fursten med sång på hans sommarresidens utanför staden.

Ändtligen hördes sorl af röster på vägen. Det långa tåget kom åter från sin bergvandring, festligt smyckadt med blommor och löfqvistar. Ja, en ännu märkligare förvandling hade försiggått. De flesta af de unga damerna buro studentmössor, och studenterna buro schäferhattar med fladdrande band. Kneipe-sällskapet med doktor L. slöt sig nu emellertid till bergvandrarne, och han återstälde genast med sitt kommandoord ordningen bland de svärmande, blomster- och bandprydda Paulinerne; de återtogo sina mössor och slöto sig tillsammans i täta leder med sina "*Chargirten*" i spetsen med dragna värjor; och, följde i spåren af hela den öfriga hopen af herrar och damer, tågade de nu i ordnad kolonn till furstens sommarslott. Snart möttes de af Paulinerfanan, hemtad från staden, och så marcherade de upp genom den furstliga trädgården, fortfarande tätt följde af oss andra.

Skymningen hade nu hunnit bli allt djupare. Lykter voro tända, och ljusen blänkte i slottsfnöstren. Från en af dörrarne kom en officer i majors-epåletter Paulinerna till mötes och såg viktig ut. Det var "*der Castellan*". Han förde dem till slottets stora pelarprydda hufvudingång och anvisade dem der den plats, der de fingo ställa sig. Några soldater på post vid nämnda ingång höllo oss andra tillbaka. De elfva *Chargirten* stälde sig framför kören i militärisk ordning och med värjorna i armen gevär, och främst stod fanbäraren.

Efter en liten rådplägning mellan doktor L. och kastellanen buro några betjenter ut en mängd ljus i höga stakar, hvilka fördelades bland stämmorna i kören, så att de skulle kunna se noterna. Härigenom tog sig det hela ut som ett slags fackeltåg.

Sången började, och den klingade präktigt. Till och med den gamle studenten, herr K., sjöng nu med i första bas af alla krafter och nickade plirande öfver till mig, der jag stod i sjelfva brynet af folkmassan, liksom ville han säga: "Hör du, att gamle K. har rösten kvar, när det kniper."

Heinrich den 22:dre visade sig snart med sin furstinna på balkongen. Sedan ett par körer utförts, kom han ned och samtalade med anföraren och några af sångarne. Han var tydligen en helt ung man, ännu ej trettio år, och såg ganska snäll och städad ut i sin svarta kostym. Ännu en vacker kör ständes upp, och derefter utbragtes ett högtidligt "hoch" till hans ära. Under detta "hoch" hörde jag hela tiden ett besynnerligt klingande och slamrande och märkte då, att "*die Chargirten*" stält sig två och två mot hvarandra och oupphörligt slogo mot hvarandras värjor korsvis såsom i ett slags fäktning. Det förestälde förmodligen ett högtidligt vapengny till furstens ära och var väl som många andra studentseder en kvarleva från äldre tider. Samtidigt svängdes äfven fanan. Fursten tackade nu med några hjertliga ord, helsade och försvann. Någon inbjudning förekom ej — och så godt var det. Ännu en kör sjöngs, och man tågade bort.

När vi härvid passerade slottsbron, der en afdelning soldater bildade "haie", meddelades mig, att Heinrich den 22:dre har till sitt förfogande 40 soldater, hvilka Preussen som en liten tröst efter annekteringen lemnat honom till hedersvakt och personligt skydd. Jag kom härvid ovilkorligen att tänka på en förständig pappa, som ger sin lille gosse en ask tennsoldater att leka med, sedan han tagit från honom ett farligt skjutgevär, hvilket han bättre kan använda sjelf. Detta var alltså furstens hela armée. Officerarne vid truppen utgöra förmodligen hans hof. Fursten tycktes för öfrigt vara rätt populär att döma af de yttranden jag hörde under återtåget till staden.

V.

Senare på aftonen.

På aftonen var till Paulinernas ära anordnad stor "Fest-kneipe" eller s. k. "Commers" i konsertsalongen. Detta var det tredje och viktigaste numret på dagens program.

När jag inträdde vid notiden, var den stora salen fylld med människor. Säkert voro der omkring tusen personer. Men de gingo ej omkring och promenerade på golvet såsom vid dylika tillfällen hos oss, utan sutto i den största ordning kring ofantligt långa smala bord, hvilka till ett antal af 4 å 5 i bredd gingo utefter hela salens längd och gaf den ett visst utseende af långrandighet. Och rundt kring kanterna af hvart och ett af dessa bord bildade raden af ölseidlar framför de sittande liksom ett enda brunt perlband. Att detta perlband dock ej var en blott dekoration, skönjdes granneligen deraf, att det alltjemt och på ett högst oregelbundet sätt befann sig liksom i en sprittande rörelse, då enstaka seidlar blinkvis lyftades upp för ändamål af synbarligen mera praktisk betydelse. Och mellan de långa borden kilade, likt skottspolar i en väf, svartklädde kypare fram och åter, somliga bärande hela famnen full af skummande seidlar, en på hvart finger, och dertill en hop i midten, som jag ej vet hvar de hängde fast.

På läktarne sutto hopar af åskådare, mest damer naturligtvis. Men må man derför ej tro, att damer fattades kring borden nere i salen. Tvärtom, de täflade der i antal med herrarne och saknade lika litet som de den fradgande seideln. Det var egentligen brokiga rader af familjer, äldre och yngre medlemmar (alla med betäckt hufvud), som här sutto i långa banor kring borden; och der och hvar stack en paulinermössa af som en blåklint i familjekransen. Föreställ er nu tillika lätta tobaksskyar från pipor och cigarrer, sväfvande som en himmel öfver denna taffla och det hela belyst af gaslågornas stjernor, och ni har ungefär samma intryck, som jag hade vid mitt inträde.

Jag tog plats bland mina nya bekanta från gårdagen. En stol hade blifvit reserverad och en seidel var i ordning. Midt emot mig hade jag herrar och damer strålande af festlig förväntan — alla nu mina bekanta. De nickade åt mig och ropade "prosit" och smuttade på sina seidlar, hvarpå jag nickade tillbaka, ropade "prosit" och smuttade på min.

Den som läser dessa rader, synnerligen om det är ett fruntimmer, är troligen färdig att uttrycka sin förundran öfver de tyska damernas närvaro midt ibland rökmoln och ölseidlar. Ja, seder och bruk äro olika. De tyska damerna af borgerlig eller vanlig embetsmannaklass tycka liksom männen om öl, om de ock äro mycket måttliga, och vid festliga tillfällen följa de gerna med till kneipen. Och hvad röken beträffar, äro de, såsom jag i en föregående skildring nämnt, dervid redan väl vanda i hemmen. De äro för öfrigt anspråkslösa husliga väsenden, som af männen ej äro bortskämda med för mycken artighet eller undseende, en sak, som jag både ofta bemärkt och äfven hört fördomsfrie tyskar sjelfva erkänna.

När jag såg mig omkring, fann jag, att bland de närvarande männen många tydligen tillhörde arbetsklassen. Festen för studenterna tycktes således närma sig arten af verklig folkfest.

Öfverst vid det bord, der jag satt, märkte jag en prydlig länstol, som ännu stod tom. Man sade, att den var för doktor L. Jag hade knappt fått denna upplysning, så ropade min granne, pekande åt ingången, "der kommer han" — och nu började först han och de som sutto närmast omkring och derpå allt flere och derpå hela salen att *stampå* af alla krafter. Det blef ett dån som af åskan, och det ökades i styrka, i den mån, den populäre Paulineranföraren framskred mellan borden och närmade sig sin plats.

Jag har redan förut talat om denna stampning som en hedersbevisning, och jag vill nu i förbigående tillägga, att denna form af bifallsyttring till och med förekommer i föreläsningssalarne vid universiteten, der studenterna stampa både in och ut den professor, som de tycka om. Jag har bevittnat detta mer än en gång, bland annat i den stora teologiska föreläsningssalen i Leipzig, då den populäre professor Luthardt efter en föreläsning öfver Johannis uppen-

barelse helsades, när han gick ur salen, med en döfvande stampning af de unge teologerne. Under sådana förhållanden kan uteblifvandet af stampningen rent af gå en känslig professor till hjertat.

När doktor L. tagit plats, tycktes den egentliga festen vilja ta sin början; ty nu såg jag, huru "der Sekretär" vid hans sida reste sig och drog sin långa värja. Jag visste hvad det betydde. Ögonblicket derefter slogs värjan i bordet, så att det skallade i den stora salen, och när detta var gjort, skrek den martialiske studenten, af alla krafter "Silentium", och det blef genast en dödsstillhet i den nyss så bullrande festlokalen. Detta studentsätt att äska tystnad hade jag redan ofta bevittnat i Leipzig. Greizarne, herrar och damer, tycktes dock ej vara så vana vid vapenbraket, ty de sågo rätt häpna ut.

Att det var en af de inbjudne gästerna, som kommenderade tystnad, torde väcka förvåning hos mina läsare; och jag vill därför upplysa, att öfverallt, der studenterna voro med, deras "Chargirten" under de församlades tysta bifall öfvertogo icke blott öfvervakandet af ordningen, utan äfven en kraftig ledning af alla ceremonier, hvarför ock dessa alltid blefvo mer eller mindre "studentikosa".

Nu, när allt blifvit tyst, stod en reslig herre med stort rödt skägg upp — man sade, att det var förste stads-läkaren — och föreslog i enkla och kärnfulla ordalag en skål för kejsaren. Hans stämman var kraftfull liksom hans manliga gestalt, i hvilken jag tyckte mig se typen af en senfull German af det gamla Barbarossa-slaget, hans ansigte var redbart och öppet, om ock grofhugget, — och hans tal var sannerligen ej ett "underdånigt festtal" i vanlig mening, dertill klingade det alltför manligt och trohjärtadt. Den gamle kejsarens namn dallrade på hans läppar på ett sätt som förrådde, att han blott med möda beherskade sin rörelse; och tack vare Hödels och Nobilings attentat, hade nu detta namn hos de församlade en högre klang än någonsin. Också syftade talaren i sitt korta och kraftiga föredrag på de senaste händelserna, antydde, att Tyskland stod vid en afgründ, att en andlig pånyttfödelse var af nöden, att nu om någonsin alla tyska hjertan måste enigt hålla samman i fosterlandskärlek och ridderlig trohet; och hans ädla, varma ord verkade hos åhörarne en omiskännelig lyftning och hänförelse. Jag såg tårade ögon i min

närhet, och sjelf var jag knappt mindre rörd än tyskarne. När han slutade med ropet: "*Es lebe der Kaiser!*" var det en sekund tyst i den stora salen, och derpå utbröt en döfvande bifallsstorm, hvilken i sanning var något mer än ett vanligt festskrän — och sedan reste sig hela församlingen och sjöng ett "hoch", som dånade som en folksång.

Denna skål, som säkert hos mången frammanade allvarliga tankar öfver det närvarande vulkaniska tillståndet i Tyskland och den närmaste oroande framtiden, lade för några ögonblick liksom en tung hand öfver den festliga stämningen, och var dock i mitt tycke aftonens glanspunkt.

Att i ordning och detalj beskrifva, huru festen vidare fortgick, skulle bli för långt och tröttande, och vill jag därför blott antyda de allmänare dragen af högtiden. Först må då nämnas, att någonting annat än öl under aftonens lopp ej serverades: den hos oss outhärliga "sexan" syntes ej till. Denna anordning öfverensstämmer fullkomligt med tysk enkelhet och tysk ekonomi: synpunkter, hvilka hos oss kanske för mycket förbises, huru gerna vi än tala derom. Tyskarnes öfvermått i öldrickning är det därför ej min mening att prisa: men å andra sidan är tillbörligt erkänna, att jag vid festen ej såg någon berusad eller bemärkte någon egentlig oordning. Det tyska ölet är helt visst betydligt svagare än vårt.

Att en rad af tal höllos, skålar föreslogos och "hoch" utbragtes, och att Paulinerna och Greizarne härvid ömsevis firade hvarandra, är naturligt. Begge sångföreningarna, "Paulus" och "Arion", bjödo ock på åtminstone två eller tre körer hvardera och begåfvo sig då alltid upp på den lilla scenen, hvarifrån sången tog sig bättre ut. "Arions" underlägsenhet tjänade härvid blott att förhöja glansen af Paulinernas sång. Någon annan sång än de båda körer- nas förekom ej under aftonen, om jag ej skulle räkna några svenska folkvisor, sjungna på begäran af en svensk amatör.

Damerna, som så tålmodigt fördrogo röken och stojet, och som i intet afseende syntes med sin närvaro lägga något band på den allt obändigare feststämningen (hvilken förtjenst deremot ännu torde kunna tillskrifvas våra svenska damer vid dylika tillfällen), fingo till lön för sitt välförhållande och sin oförställda belåtenhet tvenne eldiga skålar, den ena föreslagen med handen på hjertat och under

utslungande af glödande slängkyssar, af min vän, den gamle studenten herr K.

Mellan skålarne och sångerna var naturligtvis ett ständigt döfvande sorl, hvars jemna brus liksom för omvexlings skull då och då genombröts af korta explosiva utrop, knallande som skott under det fortsatta fräsandet af fyrverkeri, och innehållande skåltillrop, sådana som "*Prosit, Herr X!*" — "*Herr Y! aufs Specielle!*" — "*Schmollis, Z!*" m. m. alla slungade med förtviflans kraft på långa distanser *). Under allt detta var det naturligtvis en frisk omsättning af ölseidlar, och såsom kännetecknande för lifligheten i denna omsättning, må nämnas, att, när en seidel blef tom, den genast försvann liksom genom trolleri, och en ny, rågad och skummande sattes fram, utan att den person det gälde någonsin tillfrågades om sin önskan. Detta är för resten en på alla tyska kneiper vedertagen sed, hvilken af tyskarne sjelfva prisas såsom ytterst "praktisch".

Så fortgick nu strömmen, tills snart åter ett skallande svärdsslag och ett allt hesare "*Silentium*" tillkännagaf, att något var å färde, och på en gång framtröllade en döds-tystnad.

Efter ett sådant "*Silentium*" var det, som doktor L. slutligen höll ett ofta af bifallsrop afbrutet tal för Greizarne och derpå uppfordrade sina Pauliner att visa sin vördnad och tacksamhet mot de gästfrie värdarne genom att egna dem en — *Salamander*; hvilket var den största ära, som vid ölbordet kunde visas dem. Hur en Salamander tillgår, har jag förut skildrat **).

Liksom Salamanderns sista tempo består i att kraftigt slå igen seidelns lock, så måste detta äfven ske vid hvarje öldrickning. Derom fick jag under aftonens lopp upprepade påminnelser af min granne, som alltid, när jag stälde seideln från mig öppen, skyndade att slå igen locket, "innan man skulle märka någonting", som han sade; ty enligt tysk öllag måste locket efter hvarje klunk slås igen,

*) »Auf's specielle» är en förkortning af »Auf Ihr speciellcs Wohl», en artighetskål, som innebär, att den som drickes till, ej behöver svara på skålen med samma quantum (t. ex. hel eller half seidel), hvarmed den andre dricker honom till; hvilket annars är enligt med tysk öllag. — »Schmollis» är ett studentrop mellan »bröder». Brötskål förekommer nemligen äfven i Tyskland, och den beseglas der alltid med en kyss.

**) Se sid. 172.

anmars kunna de närvarande passa på och hastigt sätta sina seidlar ofvanpå den öppna, tills det hela blir en verklig pelare, och då måste den brottslige friköpa sig med en seidel öl till hvar och en, som deltagit i tillrättavisningen. Endast en ännu orörd, med fradgande "Blume" försedd seidel får stå öppen.

* * *

Sedan festen på det sätt, som ofvan skildrats, fortgått ett par timmar, blef jag äntligen trött och smög mig bort.

Knappt utkommen, hörde jag raska steg bakom mig och ropet "*Wohin, alter Schwede?*" åtföljdt af ett gladt skratt. — Det kan vara roligt för svenskar att höra, att "*Ein alter Schwede*" begagnas allmänt i Tyskland i betydelsen af "en hedersman", "en hedersknyffel". — Det var en ung Paulin. Han fattade mig i armen och föreslog, att vi skulle göra en promenad tillsammans utefter Elstern i månskenet. Han ville liksom jag ha en liten smula frisk luft, sade han. Jag antog med nöje förslaget. Vi tände nya cigarrer och vandrade af arm i arm.

Jag förde snart samtalsämnet in på det tyska studentlivet, och dervid särskildt på öldrickningen och — duellerandet, och erhöll, innan vi skildes åt vid hotellet, åtskilliga upplysningar af intresse, särskildt rörande det senare.

Frågan om duellerna har väl också mer än en gång under loppet af denna skildring föresväfvat mina läsare i sammanhang med talet om värjorna och det militäriska uppträdandet hos "*die Chargirten*". "Dessa värjor," har man kanske velat fråga, "voro de hos Paulinerna endast en prydnad, eller användes de äfven af dem till dessa dueller, för hvilka det tyska studentlivet är så beryktadt?" Härpå vill jag, hvad Paulinerna särskildt beträffar, svara, att deras förening i följd af sjelfva dess art och den anda, som der råder, är mindre "duellerande" än de flesta andra studentföreningar i Leipzig, men att en och annan Pauliner dock undantagsvis deltagit i duell (s. k. "*Mensur*"), och att exempelvis "*der Sekretär*" är en stor huggare på sabel och i mer än ett oskyldigt tyskt studenthufvud lemnat djupa märken efter sig, liksom han ej heller sjelf är utan lika ärorika ärr.

Vidare må nämnas, att inom ingen tysk studentförening, således ej heller inom Paulinernas, medlemmarne få

duellera sins emellan, utan att den ene först utträder ur föreningen. Duellerna försiggå alltid mellan medlemmar af *olika* föreningar; och utmaningarna ske dels på grund af förolämpingar, som skola försonas, i hvilket fall duellerna benämnas "*Beleidigungsmensuren*" (förolämpningsdueller); dels på grund af föreningarnas respektive bestämmelser, som fordra att de s. k. "*Füchse*" (nyblifna studenter) skola ha utkämpat så och så många dueller för att kunna befordras till högre grad, hvarför ock olika föreningars seniorer, efter formlig öfverläggning och öfverenskommelse sinsemellan, anordna sådana dueller under läsåret mellan flera "*Füchse*" å hvardera sidan på en gång — hvarvid dock alltid "*en mot en* ståndar i striden". Dessa senare dueller kallas "*Bestimmungsmensuren*" (föreskrifna dueller); och må det tilläggas till Paulinernas heder, att sådana ej förekomma hos dem.

Anmärkningsvärdt är, att ett slags "*Beleidigungsmensuren*" ofta utkämpas mellan föreningar af olika universitet på grund af hvad man skulle kunna kalla "*föreningsförolämpningar*", såsom försummandet af vissa artighetsformer föreningarna emellan, uraktlåtenhet i besvarandet af föreningskrifvelser m. m.; och de kämpar, som utses för striden, vanligen de förnämste duellanterna, få då resa hela dagsresor till ett universitet i en annan del af Tyskland för att skära näsorna af folk som de aldrig sett, och med hvilka de således aldrig kunnat vexla ett ovänligt ord. Kanske blir det ock deras egen lott att återkomma illa tilltygade. Försigtighetsmått efter alla konstens regler äro visserligen tagna, och vederbörande äro så väl ombonade, att striden öfverhufvud ej gerna kan bli lifsfarlig; men med klufven eller afhuggen näsa eller läpp eller med rätt djupa skårar på panna och kinder, sår, stundom tillräckligt allvarliga att länge hålla dem på sjukbädden, gå många af dessa unge hjeltar ur striden; och ärrn bära de sedan med stolthet hela lifvet igenom som verkliga äremärken. Och så betraktas dessa ärr äfven af andra. Jag erinrar mig just, hur i Bremen en liten tysk herre, som sett den svenska pariserkören under dess vistelse i Köln, anmärkte med en viss förvåning blandad med förakt, att de svenske studenterna "sågo ut som *flickor* i ansigtet utan ett enda af dessa ärorika ärr, som pryda de tyske studenternas manliga anleten". (!)

Slutligen må nämnas att myndigheterna snarare se genom fingret med dessa "manliga" barnsligheter än officiellt tillåta dem, och att t. ex. i en by i staden Leipzigs omedelbara närhet utkämpades vid sistförflutne läseårs slut inemot ett hundratal dueller på en dag, hvarvid kämpandet räckte från kl. 4 på morgonen till 12 på middagen, och hela marken var bestänkt med blod. Och härmed kan för denna gång vara nog ordadt i förbigående om ett ämne, hvilket, såsom kulturbild betraktadt, i sanning förtjenade sitt särskilda kapitel.

På mina frågor rörande öldrickandet bland de tyske studenterna svarade den unge Paulinen bland annat, att man öfverhufvud ej drack mer, än man tålde, — hvilket kunde vara ända till 10 à 12, ja 15 (!) seidlar på en afton — men att det dock fans exempel, och ej så få som man skulle tro, att studenter verkligen gingo förlorade genom att dricka för mycket af det kära ölet. — Sannerligen ej att undra på!

*
*
*

När jag kommit i säng, låg surret af festen, blandadt med svärdsslag och vapengny och dånet af "salamandrar", länge i mina öron, innan jag äntligen insomnade.

VI.

Afskedet.

Följande dag var afskedsdagen; och återigen en "Kneipe", en s. k. "*Abschiedskneipe*", var utsatt att hållas i "Erholung" kl. 11 f. m., innan Paulinerna intogo middag i sina respektive kvarter och afreste.

"Erholung" med sina under träden ordnade bord, sitt sur af herrar och damer och sin festliga stämning erbjöd, ungefär samma tafel, när jag dit något sent anlände, som vid "Frühkneipen" i går; blott att rörelsen vid borden var större, surret lifligare och framför allt stämningen högre, ithy att denna öfverallt tycktes sväfva utan fäste i en luf-

tig sfer mellan regn och solsken, mellan löjen och tårar. Jag såg här och der Greizare och Pauliner omfamna och kyssa hvarandra — jag hörde rop af "*Lebewohl!*" och af "*Schmollis*", och "*Vergiss mein nicht!*" och "*aufs Specielle*", jag såg seidlarne lyftas högre än vanligt, jag såg flere festtalare än förr, alla orerande samtidigt, hvar med sin åhörarekrets; och jag förstod af allt detta, att festen var temligen framskriden, ja att jag kommit nära tiden för dess upplösning. Klockan var också redan öfver 12.

När jag kom närmare, fick doktor L. sigte på mig, der han satt i en förtrolig grupp vid mellersta bordet, och han vinkade mig genast till sig med ett fryntligt "*guten Morgen*"; men hans ögon voro fuktiga, och midt i det glada leendet såg jag vissa otvetydliga ryckningar på hans underläpp, när han med en handtryckning sade mig, att vi nu stodo färdiga att lemna "*das schöne Greiz und die liebenswürdigen Greizer*." Den gamle mannens sinne var vekt och känsligt som en ung svärmande students; ingen under! han hade ju i öfver trettio år lefvat, omgifven af studenthjärtan och sång, han hade andats och haft sin varelse med sina Pauliner, generation efter generation, och hans år hade, termin från termin, så att säga klingat bort vid deras toner — nästan utan att han märkt det.

Då han meddelade mig, att han skulle afresa redan med det tåg, som gick vid ett-tiden, under det Paulinerna först skulle lemna staden kl. 5, beslöt jag att göra honom sällskap; ty jag föredrog nu detta framför en bullersam återfärd med sjelfva studenttruppen. Sedan vi samtalat några minuter, såg jag honom hastigt titta på klockan och derefter göra ett tecken åt "*der Sekretär*", som med en på sitt dundrande sätt bragte ordning och stillhet i det kaos, som ofvan skildrats.

Och den scen, som nu följde, røjde snart, att det der fuktiga i doktor L:s ögon hade ännu en annan förklaringsgrund än afskedet från "*das schöne Greiz*."

Hvad skedde då? Jo, "*der Sekretär*" dels ledde fram, dels vinkade till sig, efter något sökande med blicken, sex à sju Pauliner och uppstälde dem i linie i skuggan under träden några steg bakom doktor L:s stol; och derefter framträdde lika många Chargirten och stälde sig med dragen värja "*i armen gevär*" framför de förut uppstälde, så att hvar och en af dessa hade en af de beväpnade framför sig.

Det hela erbjöd en högeligen militärisk anblick. Jag kunde ej låta bli att tänka på krigsfångar eller andra delinquenter, som under eskort af soldater stanna inför en militärisk befälhafvare. Doktor L. hade vändt sig till hälften om, medan detta försiggick; nu reste han sig helt från sin stol, och efter ett nytt "silentium" drog han en djup suck och hans anletsdrag förmörkades, när han under den allmänna stillhet, som rådde, fästade blicken på den lilla truppen, tydligen i afsigt att tala.

Ögonblicket föreföll mig i viss grad spännande, och hvad här skulle ske var mig en fullkomlig gåta.

Men han började sitt tal, och redan efter de första orden var gåtan löst.

De studenter, som först blifvit uppstälde, och som nu ej längre bortskymdes af "die Chargirten", sedan dessa i militärisk ordning flyttat sig åt sidan — voro från universitetet afgående studenter, som i dag för sista gången dvaldes i kamraternes krets. De hade tagit sina examina och skulle nu, då ferierna inträdde och Paulinerna skingrades, på allvar draga bort för att kanske ej mer i lifvet återse sina ungdomsvänner, ännu mindre sjunga vid deras sida.

Det afskedstal doktor L. höll till dem, ty det var ett sådant, var genomandadt af den varmaste hjertlighet. Jag vill ej säga, att det var djupt, ej heller, att det här var den allvarlige, erfarne *mannen*, som talade till *ungdomen* och gaf den liksom en stärkande andlig reskost med på deras väg ut i lifvet — nej, det var helt enkelt studenten, som talade till studenter. Men det var förunderligt: det fans hos denne gamle student tillika något särskildt, jag ville kalla det hans hjertas *musikaliska* element, som gaf åt allt, hvad han sade vid festliga tillfällen, en klangfärg såsom af musik eller fogelsång. På humorns område, der jag ofta hade hört honom, drillade, så att säga, hans tal glänsande och vårfriskt som lärkans sång; och när han anslog en annan ton, såsom i dag, låg ett så skärt flor af varm lyrisk stämning öfver hans ord, att man med eller mot sin vilja drogs in i hans känsloverld, gret der han gret och log der han log. Ja, jag har sällan hört en talare, som så haft sina åhörarens tårar och löjen i sin makt — och med så små medel.

När han här talade om studentlifvets poesi, om venskapsbandet inom Paulinerföreningen, om den smältande

sången, detta ungdomens melodiska språk, om studentens värld af sköna ungdomliga drömmar, hvilken de bortgående nu skulle lemna bakom sig: när han bad dem att, hvart-hän de än gingo, och hvad de än blefvo, ej glömma det gamla "Paulus", att "*immer Studenten bleiben! immer echte Pauliner!*" när han uttryckte de kvarvarandes saknad och sade, att "Paulus" skulle med öppna armar och öppet hjerta städse mottaga dem och med jubel helsa dem, när helst de ville i dess krets upplifva sina ungdomsminnen och åter stämma in i de gamla tonerna: när han till slut önskade dem ett "*Lebewohl!*", i hvilket hans röst darrade af oförstäld rörelse; då var knappt något öga torrt bland den stora skaran af åhörare. Qvinnorna använde flitigt sina små broderade näsdukar, och på männen tillrade tårarne ned i skägget. Studenterna omfamnade under rörelse sina afgående kamrater. Ja, sjelfva de "Chargirten", som utgjort den stolta hedersvakten, förlorade sin militäriska hållning och kastade sig i deras armar.

Det var en scen af ungdomlig hängifvenhet och fritt öfversvallande rörelse, hvars motstykke jag knappt tror mig ha sett i vår kalla nord — ej ens i "ungdomens stad".

För min del, ehuru äfven jag till en viss grad rycktes med i den allmänna rörelsen och sjelf såsom gammal student och sångare väl fattade och kände mycket af det vackra och goda, som låg i doktor L:s tal, måste jag dock bekänna, att jag tillika fördes in på mina egna tankar, tankar åt hvilka jag då ej skulle ha vågat ge uttryck, men som det *nu* måhända må tillåtas mig att uppenbara.

Vid den liflige gamle studentens uppmaning till de bortgående kamraterna, att *alltid förblifva studenter, lifvet igenom*, kom jag att tänka på, huru ofta jag äfven hos *oss* både under min akademitid och långt efteråt hört dylika uppfordringar framställas såväl i eldiga festtal som under enskilda känslo- och tankeutbyten; och ehuru jag vill vara den förste att medgifva, att i denna tanke att "*alltid, lifvet igenom, vara student!*", "*bibehålla det äkta studentsinnet!*" o. s. v. ligger, när den *rätt* fattas, någonting mycket skönt, så måste jag vidhålla, att få tankar blifvit mera missförstådda än denna, få uttryck inom det akademiska lifvet mera öfvergått till *fras* och få fraser gjort den akademiskt bildade ynglingen, ja *mannen* mera skada. Man har af det "glada

studentlifvet“ och “studentsinnet“ gjort ett slags kult; och må vara att denna kult, så epikureiskt färgad den ofta är, ännu kan odlas utan fara och ännu eger en viss älskvärdhet, så länge den stannar bland ynglingarne vid universiteteten och der är ett naturligt uttryck af hela den ungdomliga känslö- och drömverld, i hvilken de lefva, ett uttryck af denna obändigt sköna längtan efter höga och ädla, om ock sväfvande mål, hvilken brinner i deras unga hjertan; men när denna känslökult lika sväfvande träder ut i lifvet, när den uppehålles af mognade män, som längesedan lemnat akademien, och hvilkas mål borde stå manligare och klarare för dem, då blir den betänklig, emedan den antingen, såsom väl oftast sker, är *falsk* eller, om den ej är det, röjer att mannen fortfarande qvarstår och vill qvarstå på ynglingens ståndpunkt och söka sitt andliga lifsinnehåll i en känslö-, poësi-, sång- och kamratverld, som ej kan sant tillfredställa hans andes kraf utan i stället leder bort derifrån, och som därför ständigt bär med sig eller rättare tjenar att dölja — en djup disharmoni.

Hos ynglingen, låt vara, kunde väl ännu i allt detta harmonien i viss grad finnas eller *drömmas* — men hos mannen — nej. En manlig själ svälter vid studentdrömmar och estetik.

Detta var emellertid ännu blott den finare kulten hos den förre studenten; och den har trots sin ytlighet ännu mycket qvar af det förra studentlifvets ungdomliga doft och älskvärdhet — åtminstone så långt vårt öga ser.

På den falska och flacka studentkult åter som uppträder under studentlifvets *råare* former och hos mången fortfar med en viss ostentation snart sagdt lifvet igenom, skulle jag ej vilja spilla ett ord, om den ej vore så rikt representerad bland f. d. akademiska medborgare, ja, om den ej med sin föregifna studentanda utöfvade ett visst tyranni och utbredde en viss *ton* i vidsträckt skala ute i lifvet. Jag kan ännu lyssna med en känsla af frisk sympati och med ett godt löje, när “Magistern“ i gluntarne sjunger: “Än sitter i oss den gamle studenten, gladare nästan, än fordom han var“, (oaktadt det rosenröda här ej torde vara utan sin sorg): ty detta är dock *verkliga* studenter, som ännu lefva midt i den akademiska tjušnjagsverlden; men när jag t. ex. hör, hur en 40-årig familjefaller helsas af en annan gammal studentkamrat, med så-

dana rop som "goddag, du gamla, glada själ!", "lefve lifvet, nu ska' vi, ta' mej etc. ha oss ett glas, som till stortån går" — "hva! du vill inte ha något, du är inte lik dej, karl, har du blifvit 'tungus', 'bracka' eller läsare?" — så kan jag inte hjälpa, att mitt hjerta vämjes.

Man vill prompt, att den förre akademikamraten, som man ej sett sedan 15 à 20 år, och som man kanske föga kände *då*, skall vara "lik sig", skall vara en "gammal glad student", man nästan pockar derpå; och med denna "likhet" och denna "gamle glade student" tyckes man ofta blott mena, jag vet ej hvad för en beredvillighet att vid första anfordran dricka och skräna, skratta och vara treffig.

Sant är, att detta "studentikosa" sätt hos mången är blott en antagen mask, som han bär för effektens skull, och att det således i många fall snart spåras under denna grinande faun-yta en viss trohjärtighet och minnesgodhet, hvilken alltid har sitt värde och måste finna sitt kamratliga gensvar, så fränstötande ock den mask är, under hvilken den framträder. Men sant är ock, att många finnas, hos hvilka en *verkelig* inre råhet, en cynisk njutningslusta vill uppträda under namn af studentlif och student-anda, och det är värre; man rycker den gamle akademikamraten med våld till bålen, man dricker med honom, tills man blir röd i ansigtet och slapp i ögonen och svag i benen och skriker under tiden om "evig ungdom" och "evig vår", man sjunger gamla tvetydiga visor, låt vara från Upsalaliden, man skrattar hest åt sina egna mustiga qvickheter — och uppträder på det hela som en spöklik karrikatur af det glada studentlif man så högt prisar.

Lika vackert, som det är att se en gammal hvithårig f. d. akademicus, hvars anlete ännu kan stråla upp i yaglingars krets, när han der bevittnar en ren, om ock högt svallande ungdomsglädje eller lyssnar till friska, jublande vårtoner, lika vidrigt är det att i en sådan krets höra en gammal rödbrusig herre öppet skryta af lättfärdiga, ruskiga ungdomsbedrifter för att dermed visa de unga, att han ännu är "den gamle glade studenten". Ack! nej! det grämer mig att se det stolta studentbaneret bäras i triumf framför slik cynism, skulle denna äfven dölja sig under prydligare namn, — och det grämer mig att höra, att den, som här ej följer, han har ej "förblifvit student", ej bevarat sin "ungdomsfriskhet."

Och dock har måhända äfven för denne, som höll sig tillbaka, ordet *student* ännu en skär klang, ja skärare än för många andra, som städse buro det som ett braskande slagord på sina läppar; och äfven han skulle vilja tillropa den från universitetet afgående: "förblif alltid student!" och han skulle måhända tolka detta så: Bibehåll fortfarande ute i lifvet det spänstiga ungdomliga sinnet, bibehåll det varma hjertat, bibehåll kärleken för ditt fosterland och dess stora minnen, för allt det sanna och sköna du lärt; låt såsom hittills börd, rang och rikedom aldrig vara det mått, efter hvilket du mäter *menniskan* eller vännen, var i detta fall alltid student; sätt ditt mål såsom hittills högt, och "stå stark, du ljusets riddarvakt", men lär dig allt klarare och manligare, ja, ödmjukare att fatta hvad det *höga* är, och hvad *ljuset* är; låt din själ ännu svärma om den vill, men svärma som örnen, som stiger mot solen; sjung ännu dina vackra sånger, men sjung dem som lärkan, när det våras på höjd och i dal, ja, sjung dem ock som trasten, när det skymmer omkring dig; låt det vara vår i ditt hjerta, låt isen der allt bättre smälta för himmelens sol, och låt den "eviga vårens" unga plantor allt bättre spira upp och blomstra; *förblif student*, — studera, forska, sök, sök såsom förr, ja, såsom hade du ännu en examen — den sista — att bestå.

* * *

Men vi hafva måhända allt för långt förirrat oss från afskedsscenen i Greiz — och måste nu åter leta oss väg dit. Jag skyller på min vän doktor L., som genom sitt utrop "blifven alltid studenter, alltid äkta Pauliner" kom mina tankar att göra denna långa utflykt, hvilken, om man så vill, nu må få gälla som ett slags epilög till hela min skildring.

Men vi äro nu åter vid "Erholung", och vi skola snart vara — vid hela berättelsens slut.

Scenen har något förändrats. Afskedet af studentkamaraterne är slut, och doktor L. riktar nu å Paulinernas och egna vägnar det sista afskedsordet till Greizarne, och det sista "*hoch*" sjunges. Derefter upprepas lifliga afskeds-scener. Tätast blir dock gruppen kring doktorn sjelf, som nu står färdig att afgå med sin värd under armen för att efter intagandet af en hastig middag afresa med ett tidi-

gare bantåg än de öfriga. Jag, som beslutat göra honom sällskap, tillropar samtidigt mina närmaste bekante bland Paulinerna och Greizarne ett hastigt farväl och tack, säger några hjertliga ord på tyska, så godt jag kan, trycker deras händer och skyndar bort till hotellet med en nyförvärfvad vän, en elementarlärare i Greiz, kastar in mina saker i nattsäcken och låter min hyggliga vän bära den till stationen, emedan han nödvändigt ville göra det. Vi sprungo hela vägen dit, han före och jag efter, ty nu var det brådtom. Derifrån skyndade vi, såsom vi ombetts, till doktor L:s värd, fabrikören, funno der hela sällskapet färdiga att afgå, hunno blott sticka till oss en bit kött på en gaffel och höllo i hastigheten på att taga gaffeln med.

Återkomne till stationen, funno vi der samlade en stor hop Greizare, som ville taga det sista afskedet af doktor L. Han blef på äkta tyskt sätt grundligen kringkysst, så mycket som medhans, ty tåget stod redan och frustade, färdigt att afgå; och äfven jag fick före uppstignandet i vagnen åtskilliga kyssar — midt på munnen — af vänlige obekante herrar till höger och venster; och då jag fick höra, att vi ännu hade tre minuter på oss, kysste jag de vänlige Greizarne tillbaka, så mycket jag hann, åt alla håll, tills ingen återstod och man gaf mig rådrum att hoppa i vagnen.

I nästa ögonblick afgick tåget. Ännu några hviftningar, och det vackra Greiz med sina vänliga invånare låg bakom oss.

Dock, det är sant, en liten scen ännu, innan Greiz var alldeles bakom oss. Tåget passerade en kulle i en trädgård, der "Erholung" var beläget, och på denna kulle stod nu hela studentskaran och en massa Greizare hvar och en med mössan i ena handen och ölseideln i den andra och viftade ett sista afsked, under det att dånet af det rullande tåget blandade sig med klangen af det sista flerstämmiga "Hoch".

Alltså åter en blixtnabb uppenbarelse af tysk hjertlighet, tysk sång och tyskt öl, just de tre stora hufvuddragen i hela denna sångarfärd — och sedan — ja, sedan var allt liksom nu ett — *reseminne*.

“Morbror Pelle“ och hans pojkar.

Ett minne från skoltiden.

I.

“Morbror Pelle“.

På 1840-talet, alltså långt före den stora branden i Karlstad, fans vid den s. k. Garfvaregatan i nämnde stads norra del ett gammalt rödmåladt tvåvåningshus, “som många äro väl då.“ Det var till sitt yttre ej mycket olika andra gamla röda hus vare sig i Karlstad eller annorstädes, med undantag deraf måhända, att det hade torftak, med en temligen rik flora; men många skolgossar från den tiden, hvilka nu blifvit män i staten och familjefäder, kanske en smula grånade på köpet, skola känna hjertat klappa lifligare, när de på god vermländska påminnas om den “röe gåln“, der “alle Pellepojker“ bodde. Den var känd i staden såsom den betydligaste pojkkasernen; och det glada stimmet och stojet från denna gård spred sitt eko icke blott utefter hela Garfvaregatan, utan kunde under gynsamma förhållanden, såsom stilla och klar luft, höras ända till stora torget. Man må säga om de unga vermländingarnes skolstudier på den tiden, hvad man behagar, men präktiga lungor hade de, lungor, hvilkas dugande kraft endast var att jämföra med kraften af deras jernskodda becksömsstöflar på trappor och golf.

Men det var dock ej om pojkarne vi nu skulle tala; det fans något ännu märkvärdigare i den “röe gåln“, och det var den man, hvilken såsom öfverhufvud och kommandant

förestod den ungdomliga kasernen. Det var "Morbror Pelle," prest och *collega scholæ* vid Karlstads läroverk, lärare i förberedande klassen. Vi kalla honom "Morbror Pelle," ty hans många systersöner, som bodde hos honom, gjorde detta namn så populärt, att icke blott alla skolgossar utan snart sagdt hela staden och dertill en god del af Vermeland visste, hvem "Morbror Pelle" var. Men nu gäller det att äfven tala om det för andra.

Morbror Pelle var till sin yttre gestalt ej en liten smal magister med glasögon, magert ansigte och tunna läppar enligt den gamla konventionella magistertypen: han var en högre, kraftfullt bygd man med ädla, skarpt markerade drag, kraftiga läppar, romersk näsa, bred, högväldig panna, buskiga ögonbryn och dito polissonger och med ett par riktigt präktiga ögon, ur hvilka på ett förunderligt sätt stränghet och mildhet lyste tillsammans. Dessa ögon kunde, isynnerhet när de hvilade på ungdomen, utsända strålar af kärlek så varma, att barnahjertat smälte under dem; men de kunde också på samma ungdom, n. b. när den stod brottslig och tredskande inför honom, slunga blixtar så förfärande, att äfven det morskaste pojksinne segnade under dem, långt innan den välkända rottingen framtoogs ur sin vrå.

Och hvad denna rotting beträffar, så sköttes den, i förbigående sagdt, af Morbror Pelles vanda hand med en smidighet och en kraft, som för nutidens vekliga och sysslolösa (på sin höjd mattpiskande) rottingar är fullkomligt okänd, vare sig att den vid konjugerandet af verbet *amo* slogs i katedern i jemn takt — *amo — amabam — amabo* — så att tempora så att säga hoppade ur hasen på pojkarne, eller att den till uppfriskande af pligtkänsla och arbetslust applicerades på lefvande föremål eller rättare lefvande ryggar, hufvudsakligen sådana, som man kallar latryggar.

Morbror Pelles yttre ställning var ej lysande. Hvad han hade i arfvode som vikarie i Karlstad i början af 1830-talet, kunna vi ej säga; men när hans ekonomiska ställning efter några år förbättrades genom den betygsgående utnämningen till ordinarie, lär han ha haft att glidja sig åt en lön af 300 rdr b:co, och på denna lefde han som ungtkarl utan skuldsättning några år bortåt. Det var andra tider då än nu. Men i slutet på 1840-talet, den tid, inom

hwilken denna skildring egentligen uppehåller sig, lär Morbror Pelles lön verkligen ha stigit ända till 500 rdr b:co. Och så gifte han sig. Det var ett verkligt kärleksparti, ehuru hans förträffliga hustru, "Moster Gustafva," var af samma mogna medelålder som han sjelf. Men nu förhöll det sig beklagligtvis icke med hans lönebelopp, som det gjorde med ett visst "Kongerige" i Andersens sagor, "der var ganske lille men dog altid stort nok til at gifte sig paa." Detta insåg ock snart Morbror Pelle och Moster Gustafva trots den förblindelse, som så ofta följer den första kärleken: och så beslöto de sig för inackorderingar af skolgossar och hyrde för ändamålet hela den gamla röda gården vid Garfvaregatan, och här inrättade de den pojkkasern eller rättare det hem för skolgossar, hvars oförgätliga minnen redan vid första raderna af denna skildring måhända återväckts till lif hos en och annan af de forna pojkarne. Gården innehöll tolf rum och kök utom ett par rum för gårdskar i särskild flygelbyggnad, nödiga uthus och en liten vacker trädgård, och för allt detta betalte Morbror Pelle en summa af 300 — säger tre hundra — riksdaler riksmünt. Här kunna vi ej undertrycka en suck i alla hyresgästers namn både i Stockholm och landsorten. Sköna tider! när skola vi se er åter?

Tre rum af de tolf hyrde Morbror Pelle ut, och resten behöllo han och hans hustru för det afsedda ändamålet. Nu skulle man väl tro, att han med en så låg hyra borde på sina inackorderingar skära guld med tälgnifvar. Men om detta var hans mening, så var den början han gjorde rätt besynnerlig; ty, en af hans första handlingar var att resa till Åmål, der han hade tvenne gifta systrar, den ena enka och båda fattiga, båda med en barnskara omkring sig, och der försäkra sig om dem af sina systersöner, som hunnit skolåldern. Här var ett fält för hans verksamhet; ty för honom var det alldeles klart n. b. enligt den egendomliga logik, som sitter i hjertat, ej i hufvudet, att om hans fattiga systrar ej kunde föda, kläda och uppfostra sina barn, så skulle *han* göra det efter bästa förmåga. Med en liten laddning af fattiga systersöner återvände han alltså till Karlstad — de voro i början blott ett par stycken, men småningom hemtade han flere och så utgjorde de till slut sex — och dermed hade han nu en god grundläggning i sin inackorderingsverksamhet. Allt detta var nu i

hög grad opraktiskt och gaf föga revenu, ty af de fattiga systrarne tog han ej en skilling: och hvad han vann var endast tacksamma hjertan och rika välsignelser, som följde honom till hans graf.

Emellertid är det naturligt, att Morbror Pelles inackorderingar icke utgjordes uteslutande af systersöner. Då hade det ju gått alldeles på tok. Han hade äfven en hel svärm af andra gossar, ända till 15 å 16, och *de* betalte visserligen. Somliga, de äldre och mera bemedlade, betalte ända till 25 rdr rmt i månaden, ett för allt, andra 20, andra, de minst bemedlade, något mindre. Dock, äfven om vi erinra oss, att detta var på den gyllene tid, då smöret kostade aderton skilling och tolfskillingen var en sedel, så kan man inte säga, att det var opris. Men nu kommer det värsta. Utom de 20 pojkar, som således bodde och åto hos honom, fingo åtskilliga fattiga skolgossar, sådana der med lappar på knän och armbågar, mest barn af torpare- eller arbetsfolk, äta fritt vid hans bord eller der åtnjuta vissa "matdagar". Det var genom sådana till hans bord fritt inbjudna unga gäster, som detta småningom så förlängdes, att det till slut genom nya tillsatta skiffvor stötte med båda långändarne i matsalens väggar och man blef tvungen inrätta ett särskildt mindre bord bredvid. Det var en underlig man, den Morbror Pelle. Hur han på detta sätt kunde lefva på sina inackorderingar, det vet Gud allena, ty de der fattiga gossarne hade en strykande, en välsignad aptit. Särskildt oförgätlig är en, som alltid åt, så att svetten lackade på panna och näsa och bokstaf-ligen perlade ned på tallriken. Vi oförståndige pojkar skrattade i smyg åt honom, men Morbror Pelle såg på honom med välbehag.

Men, än en gång, Morbror Pelle var en underlig man: till de der fattiga gossarne smugglade han ofta på det hemlighetsfulla sätt, som skönast uttryckts så, att "den venstra handen icke vet, hvad den högra gör" — än ett par byxor, än en skjorta, än en rock o. s. v. (strumporna skötte Moster Gustafva). Stundom var det gammalt, stundom nytt. Man såg honom ibland ta någon af de der luggslitna gossarne vid handen och vandra af till den gamle skräddarn, som mången än torde erinra sig — han som bodde inne på en gård vid torget och tillika var orgeltrampare och gemenligen kallades "fusken", emedan han ej var mä-

staare — och när så kläderna kommo tillbaka, var det Morbror Pelles fröjd att sjelf passa och profva på den lille maannen; och var så allt i ordning, hade han för sed att sviänga honom gladt omkring ett hvarf med ena handen, och derpå lägga hans lilla högra hand i sin stora venstra — han lade den då alltid konkavt — och så ge honom ett dämmande handslag, så att pojken både skrek och skrattade åt smällen; och härunder strålade hans eget stränga ansigte upp af ett skalkaktigt leende. Ja, den som vid sådana tillfällen öfverraskade honom, kunde verkligen intyga, att de der stränga mörka ögonen hade en förmåga att tindra förunderligen mildt, och att det bistra draget öfver munnen, så oböjligt det än i allmänhet syntes, kunde upplösas i det blidaste leende. Men visserligen behöfde man ej öfverraska honom vid dylika tillfällen för att göra denna upptäckt. Då och då tindrade hans ansigte upp vid det långa bordet och då och då i sjelfva klassen, så att säga "mellem Slagene" — och då tindrade hela klassen med.

Morbror Pelle hade icke någon enskild förmögenhet; och hans egendomliga sätt att skaffa sig förtjenst på inackorderingar och i allmänhet att sköta sin ekonomi, har utgjort föremål för mångens funderingar. På den tiden tänkte författaren af dessa rader icke mycket på saken: för honom var en liten låda full med slantar, mest koppar, som han en gång såg Morbror Pelle dra fram i sin chiffonier, ett tillräckligt bevis på hans outtömliga rikedom; men han har sedan ansett detta bevis otillräckligt och börjat tänka på, om icke öfver denne besynnerlige ekonoms kassaskrin kunde ligga någon särskild hemlighet. Man ser ofta i gamla "lärorika" sagor för barn, hurusom det varit särdeles stärkande för vissa herrars kassor att stå i förbund med mörkrets makter; men Morbror Pelle hade sitt förbund på ett annat håll, och därför är det troligt, att välsignelsen kom derifrån — och den sagan är också mycket vackrare och mera lärorik än den andra. Det är den gamla historien om enkans oljekruka, som går igen.

Och tilläggom i detta sammanhang, eller utom sammanhanget, att hans oljekruka aldrig flödade för den late. Mot stora, friska, arbetsföra tiggare var han sträng: "Fåfång gå, lärer mycket ondt" var en helsning, med hvilken han ofta mötte dem. De vänjdes också småningom bort från hans hus, ty i de fall, då han icke rakt visade dem

på dörren, lät han dem arbeta i vedboden, och det var icke i deras smak. Han var stark som en björn, och om ssådana der vandrande riddare visade sig pockande, behandlade han dem ledigt med ena handen, och de stodo fortaare på gatan, än de visste af. Annars är det visserligen sant, att de fattige ej nödvändigt behöfde vara skolgossar fför att få hjälp af Morbror Pelle: det fanns en annan kategori, som han ej heller glömde, nemligen den som af fälder blifvit så varmt anbefald af kärlekens Herre, vi mena "enkor och faderlösa".

Sådan var Morbror Pelle. Men han hade många isidor. Vi nämnde, att han var lärare i förberedande klassen, och till fullständigande af hans bild i denna första teckning vilja vi nu äfven kasta en blick på skolmannen. En sträng skolmagister af gamla slaget var han, det är visst, men en dugtig lärare var han också, ja, han torde på den tiden och efter då gängse fordringar ha haft få sina likar. Den respekt han ingaf, när han satt i sin höga kateder som på en tron med spiran i hand, var omätlig. Med hans blick förhöll det sig då som med blicken hos vissa bistra gamla porträtter — hvarje pojke, hvar han än befann sig på den rundt kring rummet löpande väggbänken, tyckte sig ha den blicken fästad på sig med genomträngande skärpa. En rynkning af hans ögonbryn kastade liksom en skugga öfver klassen, och det obetydligaste leende på hans läppar var en solglimt, som spred liksom en ljus strimma utefter hela bänkraden. Oskick och olydnad straffade han strängt, men strängare än allt straffade han lögnen, ty lögn hatade han som intet annat.

Såsom undervisare var han helt och hållet en man af den gamla skolan: han *pluggade* in och han *pryglade* in, men han gjorde det som en karl, och hans slag föllo sällan i otid, de röjde och uppmjukade lättjans hårda mark enligt den tidens metod att bearbeta dylik jordmån: det var måhända ej den bästa; förbättrade metoder hafva sedan uppfunnits, men den gamla var ej utan frukter på sin tid.

Och dock — hvad skola vi säga om följande? Denne samme stränge Morbror Pelle finna vi en vacker dag under en rast stå barhufvad på gatan midt i en krets af pojkar, som ifrigt tränga sig omkring honom: han har köpt körsbär af en förbifarande trädgårdsmästare, och nu står han der med hatten i hand — den var full till brädden

— och han dröjer leende qvar, till dess pojkarne plockat hvvart enda bär. Vi finna här samma inkonsequenser hos den stränge magistern, som förut hos den stränge ekonomen — och dock gick det lika bra med Morbror Pelles under-
vissning som med hans ekonomi.

I att nöta in utantill torde denne egendomliga magister ej ha haft sin make: hvad han en gång lärt sina pojkar, det satt fast som berg, det var nitadt i deras minne för alla tider. Eller månne någon af hans gamla lärjungar, vi vädja till dem sjelfva, de må nu vara brukspatroner, grosshandlare, prester, officerare eller kopparslagare, måänne de ha glömt sina latinska deklinationer och konjugationer? Hvad de *nu* använda dem till, det lemna vi derhän, men vi tro, att de ha dem qvar. Om Morbror Pelle ännu lefde och kunde kalla dem sämman och t. ex. ropade: "Gå igenom 2:dra personen singularis aktivum af *moneo* genom alla tempora!", så skulle man få se att från grosshandlare och brukspatroner etc. skulle tempora komma i flygande fart utefter hela raden, allt efter som rottingen med ett hurtigt hvinande pekade från den ene till den andre. Det skulle gå som "udda, jemt", "udda, jemt" vid militäriske indelning i rotar, ty så ville Morbror Pelle det skulle gå. Eller för att öfvergå till geografin, hvem af hans lärjungar ha glömt att räkna upp städerna efter kusten från Haparanda till Strömstad, och sedan från Strömstad baklänges igen, såsom det hette? Hvem har glömt att snurra i ett huj från stad till stad kring Venern, Vettern och Mälarn? Och säkert skulle alla lystra hurtigt vid en sådan gammal välkänd fråga som t. ex. "i hvad landskap, län och stift ligger Vimmerby?", — och skam åt den, som blefve bet.

Men den historiska berättelsen och i all synnerhet kämpasagan var dock Morbror Pelles starkaste sida. Här var han ej längre torr inpluggare, här var han barnvän mer än något annat. Det var hans lust att berätta för sina gossar och att höra dem berätta. Hur han kunde lefva sig in med dem i de gamla kämpasagorna i Fryxell, derom kan ej någon göra sig en föreställning, som ej sjelf var med. Ja, de pojkar som en gång under hans ledning gjort bekantskap med Orvar Odd, Hjalmar den hugfulle, Bodvar Bjarke, Ragnar Lodbrok o. s. v. de torde aldrig glömma dessa kämpar, eller glömma den håg för manliga idrotter och

hugstora handlingar, som då väcktes i deras egna unga hjeertan. Morbror Pelle satt der sjelf som en gammal berserk i katedern och berättade, som om han varit med i egen person. Hans kinder fingo en högre färg, och hans knutna hand lyftades och slogs med kraft i katedern, när han talade t. ex. om de väldiga svärdshugg, som Harald Hildetand utdelade i Bråvaulla slag. Och härvid tindrade både hans och gossarnes ögon, och hans varma barnahjerta — ty så kunna vi kalla det — slog i kapp med deras. Och hur han från deras egna läppar kunde locka fram berättelsen och få lif uti den! Inga detaljer glömdes, och hvad kungen sade, och hvad vikiingen svarade och hvad kämpen qvad, det kunde man utantill. "På fjellet jag hade fem fullgoda gårdar" etc., hvem känner icke igen den början? Under kämpasagorna och de fosterländska berättelserna — bland hvilka senare de om Thorkel Knutson och Engelbrekt Engelbrektson vore hans käraste — fick rottingen alltid hvila i fred eller rullades behagligt på Morbror Pelles knän, ty dess hvinande passade ej samman med vare sig den mäktiga svärdsklängen eller med den fosterländska stämningen. Morbror Pelle var då i sitt briljantaste lynne, och om han ibland fick ett roligt svar, skrattade han hjertligt och lät hela klassen skratta med. Så var t. ex. fallet, när han en gång rörande björnen i Bodvar Bjarkes saga frågade en liten gosse: "Nå du, den der björnen, han var ju förfärlig, men var det icke ändå någon som vågade sig mot honom?", och gossen svarade: "Jo, Eho vågade nog gå emot honom, men han stöp". I Fryxell stod nämligen: "Eho, som hittills fördristat sig att gå mot honom, hade fallit".

Morbror Pelles årsexamina vore vida beryktade, och föräldrar och målsmän strömmade då till för att höra honom och hans pojkar; och höra dem fick man, ty hans stämna dånade genom rummet, och deras svar klingade hurtigt i glada diskanter.

Eget var det, att den stränge magistern, ty sträng var han ju, var lika *älskad* i sin klass, som han var fruktad; men barn ha fin instinkt för hjertelaget hos sina lärare, och hans røjde sig lätt under den sträfva ytan.

Vi vilja sluta detta kapitel med att anföra ett litet drag, som røjde honom. I de flesta ämnen, historien och kanske något mer undantaget, använde Morbror Pelle, enligt den tidens undervisningssätt det bekanta monitörsystemet, som

beestod deri, att skickligare gossar eller sådana, som redan med framgång uppläst sin lexä, i egenskap af s. k. monitorer, förhörde andra. Skada blott, att dessa monitorer ej alltid voro omutliga d. v. s. ej alltid höllo stånd mot kamrater, knäckar, blyertspennor m. m. dylikt, som erbjöds dem för att förmå dem till en fördelaktig anmälan hos magistern. Morbror Pelle hade någon gång upptäckt sådant och var derföre på sin vakt. Nu hände det sig en dag, att han misstänkte en viss monitors uppgift, emedan han förmärkt, att denne tagit mot något under förhöret. Låt oss kalla monitören X. Det är i förbigående sagdt denne sjelf, som meddelat oss historien — nu för honom ett 33-årigt minne. Näväl, X. hade verkligen mottagit en liten småsak i början af förhöret, men på samma gång förklarade för kamraten, att han ej lät muta sig utan skulle i alla fall säga sanningen åt magistern. Den som förhördes var mot förväntan säker på sin lexä, och anmälningen löd: "han kunde". Morbror Pelle förklarade genast, att X talade osanning, men denne stod vid hvad han sagt, och då befalde magistern med häftighet i röst och åtbörd, att den redan hörde gossen skulle förhöras om af en annan. Den nye monitören anmälde om en stund, att det gått mycket illa. Morbror Pelle vände sig nu åter allvarligt till X., men X. förblef orubbligt vid sitt ord. Blek af harm, förhörde han då gossen sjelf en tredje gång, och denne, nu ännu mera förfärad än förra gången, kunde ej ett ord. Då lyfte magistern sin arm öfver X. men lät den åter sjunka, kanske inför hans öppna blick, och inskränkte sig till att inför kamraterna i skarpa ord anklaga honom för lögn och visa ut honom ur klassen. Den lille X. gick hem, icke utan känslor af bitterhet. Han hade der suttit eller legat en god stund på sin säng, då han hörde någon sakta öppna dörren. Han såg dit. Det var Morbror Pelle. Der stod den stränge magistern helt blek, men ej som det tycktes af harn denna gång. "Du har talat sanning min gosse, kan du förlåta — — —?", mer kunde han ej säga, det ryckte kring munnen, rösten stocknade, och tårarne kommo i den starke mannens ögon — — — han kunde blott sträcka ut armarne, och nästa ögonblick låg gossen der, sjelf snyftande. Morbror hade upptäckt sitt misstag genom ett fjärde förhör, hvilket gick förträffligt, sedan den förskrämda gossen hade hunnit lugna sig, och denne hade då äfven meddelat,

hvad X. sagt, när gåfvan mottogs. Dagen efter gaf Morbror Pelle tillika offentlig upprättelse åt X. i klassen; och dennes hjerta, som redan förut dragits till den stränge lläraren, var efter denna händelse med kärlekens hela maakt fästadt vid honom för lifvet.

II.

Huru Morbror Pelle skötte sina pojkar i röda gårdæn.

Vi återvända nu till gården vid Garfvaregatan för att kasta en blick i kasernen och se, huru morbror Pelle der förde spiran.

Sex rum af de nio beboddes af pojkarne, och om vi undantaga de två gymnasistrummen, bodde öfverhufvud 3 å 5 pojkar i hvarje rum, ja i "öfre salen" icke mindre än sex. Till besparing af utrymmet i de mest befolkade rummen lågo de mindre gossarne i s. k. "rättfällor", ett slags rektangulära lådor, som om dagen voro skjutna under de andras sängar och om qvällen drogos fram på golfvet. Innehafvarne af dessa "rättfällor" voro utsatta för åtskilligt gyckel från sängarne, och särskildt befunno de sig i en ofördelaktig ställning vid dynkastning och andra morgon- och afton-nöjen, men lågo för resten förträffligt.

Beträffande de möbler, som förekommo i rummen, voro de alla af enklaste slag: allt var af furu och måladt. Polerade möbler voro då för tiden i bostäder för skolgossar en okänd lyx.

De två rummen innanför "öfre salen" innehades af herrar gymnasister, som i följd af sin ålder och sin rang bodde blott två och två tillsammans och voro långt höjda öfver alla "rättfällor". Det var verkliga gymnasister af gamla sorten, sådana som ständigt gingo med käpp och hade mössan på sig inne; på den tiden fanns det riktigt gymnasium i Karlstad, skall man veta. Stor var den bafvan, med hvilken vi gossar betraktade dessa herrar, när de med sina blå mössor på hufvudet och käpp i hand

stolt marcherade genom den af oss upptagna salen in till sinna rum: och ej mindre var den hemlighetsfulla vördnad, med hvilken vi inandades rökdoften, som trängde ut genom dörrspringan från gymnasisternas rum, eller lyssnade till det jemna dunkandet af brädspelsbrickor derinne. Dessa gymnasistrum voro för oss ett framtids-elysium, ett föremål för afundsamma drömmar; och om vi någon gång i blåmössornas frånvaro vågade sticka in hufvudet och taga en öfverblick af elysiets inre, så skedde det med samma bäffvan, som sagans barn under bergtrollens frånvaro blicka in i deras salar — och om trollen kommo tillbaka, under dett vi stodo der, så råkade vi sannerligen illa ut. — Vi nästan förvånade oss, att Morbror Pelle vågade så obesväradt inträda der tidt och ofta, ja, stundom ställa till dessa herrrar verkliga förmaningar, som hördes ända ut till oss. En gång gick han till och med dit in med rottingen i hand, och vi hörde om en stund med obeskriflig häpnad de välkända smållarne. Det var ett vågspel, tyckte vi; hvad skulle Karlstads gymnasium säga om sådant? — men sjelf såg han mycket lugn ut, när han om en stund utträdde. Händelsen var för öfrigt insvept i ett hemlighetsfullt dunkel: det hviskades om, att gymnasisterna derinne spelat kort om pengar, men ingen viste något med säkerhet.

Morbror Pelle var minsann rätte mannen att hålla reda på både gymnasister och skolgossar. En god hjälp hade han också i sin präktiga hustru; men hon skall få sitt särskilda kapitel.

Tukt och ordning höll Morbror Pelle i sin kasern. Hvad beträffar det der skriket, som genljöd ända till torget, så hörde det just till ordningen, eller åtminstone var det ej stridande mot den: ty att pojkarne støjade, när de hade tid dertill, ansåg Morbror Pelle vara stärkande och helosamt: "pojkar ska' vara pojkar," var just en af hans ordstäf. Och därför, så snart man läst på sina lexor för morgondagen — och dessa voro hvarken många eller långa — fick man leka och stoja på den rymliga gården af hjertans lust. Men stundom, synnerligen före vissa svårare lexdagar, kunde det hända, att Morbror Pelle plötsligt kom ned och gjorde en "razzia" bland de små bullerbasarne och skickade in hela skaror, som måste bekänna, att de ännu icke sett på sina lexor. Ty arbete, allvar och pligt i första rummet, derefter lek, det var en af Morbror Pelles för-

nämsta ordningsreglor. Också förstod ingen som han aatt hålla sina pojkar till arbete. Opp skulle de tidigt på moor-
gonen och sitta vid sina böcker, och det, oakadt läsningeen
i skolan på den tiden — åtminstone i Karlstad — ej böör-
jade förrän kl. 9 (med morgonbön en haftimme tidigaree).
Sjusofvare tyckte han icke om. "*Morgonstund har guld i
mund*" var ett ordspråk som man nästan dagligen hörde
på hans läppar, och det fanns blott ett, som han lika flitiigt
använde, och det var det gamla latinska: "*Ora et labora*"
— bed och arbete. Ack! hvem af hans forna pojkar hör
honom icke ännu med den kraftiga, klangfulla stämmian
uttala dessa gyllene ord till någon liten modfäld "*studiio-
sus*". Hos mången af hans gamla lärjungar eller skydd-
lingar står kanske ännu detta den kraftfulle och ödmjulke
mannens "*ora et labora*" med guldskrift qvar i hjertat! —
vi tro det åtminstone. Men der den runan möjligen af
verldens oro och äflan längesedan bortskymts och öfverhöllts
såsom mycket annat skönt från ungdomens dagar, kunna
vi bara tillråda de forna pojkarne att åter leta fram den,
och de skola finna, att den duger använda än i dag.

Efter dessa spridda meddelanden vilja vi nu "*öfvergå*
till dagordningen," d. v. s. öfvergå till en liten skildring af
en dag i den röda gården under Morbror Pelles uppsigt.

Klockan half 6 hvarje morgon gjorde han första stora
ronden genom alla rummen. Redan tidigare hade han
väckt en eller annan, som för "*kursläsning*" eller försummade
lexor sjelf begärt sådant; men kl. half sex skulle allt hvad
lif hade, upp ur sängen. "Opp pojkar! klockan är half sex"
skallade hans kraftiga rop genom de tysta sofkamrarne;
och liksom sådana der leksaksgubbar, som spritta upp ur
askar, när man trycker på en fjäder, foro pojkarne vid
detta rop ögonblickligen upp ur rättfällor och sängar i
sittande ställning, vildt stirrande omkring sig. Det skulle
ej vara förvånande, om mången af dem ännu i dag fore upp
ur sömnen vid det nämnda klockslaget tyckande sig höra hans
stämma eller känna greppet af hans hand — ty det hörde
naturligtvis till saken, att den som ej hörde, den fick snart
känna ett väldigt tag i arm eller nacke och satt uppe i
sängen, innan han visste ordet af.

För öfrigt var Morbror just vid denna första morgon-
rond i sitt bästa lynne. Sjelf hade han varit uppe sedan
klockan 4 — mellan 4 och half 6 skötte han nemligen sin

koorrespondens — och nu var han kry som ett vinterny. Gåmla gyllene ordspråk, passande för tillfället, flödade uppmanande eller varnande från hans läppar, icke sällan af kung Salomos kärnfulla slag, såsom "Gack och se på myran, du late" m. m. Och under sin vandring genom rummen klappade han här och der ett lurfvigt litet hufvud eller en rödblommig kind eller svängde rundt en yrvaken pilt, som reedan tagit ett vildt språng ur sängen och stod redlös i skjortan midt på golvet, gnuggande sig i ögonen.

Detta var första rondan. Då var han, som vi se, ännu blid och skinande som den uppgående morgonsolen, när hon kastar första kärleksblicken på sina unga plantor. Men solen gömde sig åter för en stund, och då kunde det hända, att en och annan blomma åter slöt kalken — men ve henne, när solen kom igen: då var den brännande. Eller, för att uttyda denna kanske allt för poetiska liknelse: Morbror försvann på en halftimme och kom åter till sin andra stora rond på slaget sex, och ve då den, som somnat om, ve den, som ej satt vid sin bok.

Förseelsen att somna om var ock så mycket mindre förlåtlig, som Maja Stina, den kraftiga trotjenarinnan med den gälla rösten, hade strax efter Morbror Pelles första rond gjort en af annat slag, nemligen med kaffebrickan — och en skorpa och en kringla för hvarje kopp — och den rondan borde väl i sin mån ha bidragit att sätta lif i pojkarne.

Vanligen sutto de också ordentligt vid sina böcker, när Morbror Pelle kom igen. Men en gång hände det, att ett par våghalsar försökte lura honom, och det gick så till, att, när de hörde hans välkända steg i trappan andra gången, hoppade de vips upp ur sängen och satte sig vid bordet, som de voro, och mumlade och läste af alla krafter med de andra. Det lyckades första gången, och de två bedragarne klädde sig i all maklighet, när Morbror Pelle gått; men nästa morgon när försöket gjordes om och i större skala, skimrade de hvita skjortorna alltför klart i hans ögon. "Gossar, gossar," ropade han — och när han sade så, då var det fara å färde — och så blef det "stutar" öfver lag, hvilkas verkan i sanning ej förminskades af den lätta dräkten; och dermed var den saken slut.

Att gymnasisterna med afseende på väckandet och uppstigandet hade vissa privilegier framför de mindre gossarne, tro vi oss minnas men kunna ej närmare redogöra derfor — och likaledes är klart, att söndagsmorgnarna gjorde för alla ett undantag från de öfriga dagarne: då fick man ligga till kl. 8. Och man hade då, i förbigående sagdt, äfven en annan förmån, nemligen att få sina stöflar blankade.

Klockan 7 hvarje arbetsdag trädde Morbror Pelle med i den s. k. "nedre salen", det största rummet i bottenvåningen, och då voro der samlade till hans möte en hel skara pojkar för att förhöras sina skollexor för dagen, innan de åto frukost och begåfvo sig till läroverket. Dessa pojkar utgjordes icke blott af dem, som voro inackorderade hos honom — gymnasisterna och gossar i högre klasser naturligtvis undantagne — utan äfven af en mängd andra smärre skolpojkar från alla håll i staden, hvilka på detta sätt mot viss afgift för terminen erhålo en lexdufning hos Morbror Pelle hvarje morgon. Hela antalet af de samlade pojkarne kunde uppgå till bortemot trettio: och nu var morbror i sitt "esse". Sjelf förhörde han, så mycket han kunde medhinna, synnerligen de svagaste, men använde äfven till monitörer en hop äldre gossar: och så surrade det öfverallt som i en verkstad. Och efter hvarje förhör skulle monitörerna fram och anmäla, hur det gick; och noggrann var rapporten: "han blef bet på ett ord" — "han stapplade på två ord" — "han blef bet på två ord och stapplade på det tredje," så ljöd det då och då från monitörerna, och "gosse, gosse, gå och läs öfver bättre" brummade Morbror Pelle — och så var det ett surr och ett stimm igen, ett dufvande och ett pluggande, så att det kunde höras långt ut på Garfvaregatan; och genom det allmänna bruset trängde tidt och ofta hans egen starka stämma såsom sjökaptens kommandoord genom stormen, och han var härvid lika mycket i sitt element som kaptenen i sitt. Då och då hörde man ett gnällande ljud liknande vindens tjut i spädare tackel — det var en pojke, som grinade för en lugg; eller man hörde några smällar, såsom när seglen *slå* vid viktigare manövrer — det var rottingen, som med ett par lätta slag stälde till rätta en liten rubbning i konjugationerna. Men framåt gick det

sinn jemna gång, om ock med hög sjö, mellan lexornas klippon och skär.

Så fortgick lexsurret till kl. 8. Då var frukosttiden inne, och vällingen väntade i matsalen. Allmänt uppbrott. En stund senare, några minuter före half nio, såg man både pojkar och magister skynda till skolan; och de sammantråffade ej åter i röda gården förrän kl. 12 vid middagsgbordet. På den tiden var kl. 12 ännu den allmänna middagstimman, åtminstone för alla skolgossar i Karlstad. Vid middagen presiderade Morbror och Moster vid hvar sin ända af det långa bordet. Bordsbönen lästes högt; och pojkarne fingo utom mat och dryck äfven undervisning i stränga gammaldags bordseder. Ingen tilläts sitta krokig, ingen stöda sig mot stolryggen, ingen lägga händerna på bordet, och fick Morbror Pelle se någon stödja armbågen, så kunde man vara säker, att, om gossen var i hans närhet, tog han och stötte hans armbåge med kraft i bordet och ropade: "Inga stöttor under nya hus", ty det var i sådana fall hans ordstäf. Äfven inlärdes och påmindes man noggrant att hålla knif, gaffel och sked på rätta sättet. Vatten fans ej på bordet, ty man ansåg på den tiden skadligt att dricka vatten under ätning: "först en timma efter måltiden" lydde den gammaldags helsoläran. Deremot blef man strängt efterhållen att äta bröd till maten — man skulle deraf bli stark — och Morbror Pelle sjelf var så ifrig i denna öfning, att han åt bröd äfven till pannkakor och bakelser; ja, till och med när han åt smörgås, bet han då och då en bit af ett stycke knäckebröd, som han höll i andra handen. Var han ej mycket trött efter förmiddagens arbete, så språkade han gerna med gossarne vid middagsbordet, och då kunde han någon gång ur sitt rika minne taga fram en god historia, hvilket alltid roade oss.

Klockan 2 bar det åter af till skolan, sedan man dessförinnan medhunnit en stunds både lexor och lek. Klockan 5 kom man tillbaka, och sedan man då i hast förtärt den enkla s. k. aftonvarden, börjades leken på gården, såvida man icke föredrog att först se på sina lexor, hvilket på den tiden ofta gick som en dans. Under de mörka vinterqvällarne var det samqvämet hos Moster Gustafva, som trädde i stället för lekarne på gården.

Qvällsmålet åts kl. 8 och bestod af vattgröt och mjölk, och nu träffa vi åter Morbror Pelle i högsätet. Detta måål i all dess enkelhet var förenadt med en högtidlighet, som man nu för tiden icke torde återfinna i något skolgosseshem — åtminstone ej på samma sätt. Tiderna äro i detta fall förändrade. Vid måltidens slut, när man rest sig upp från sina platser, stodo alla kvar framför bordet, hvar framför sin stol, och Morbror läste med hög stämma en kort aftonbön, hvarpå en psalm ständes upp, så att det dånaade i det gamla huset, och bruset af koralen hördes öfver hela norra stadsdelen; och med denna samklang i bön och sång mellan den stränge läraren och hans pojkar slutade dagen. Också var hans "godnatt" alltid vänligt och blidt efter denna andaktsstund, när pojkarne trängdes kring honom för att trycka hans hand. Qvällsömnig var han äfven, och med halfslutna ögonlock och ett vänligt leende, såg man honom stå der och utdela sina handtryckningar, och klappa och nicka till höger och venster. Hans trötthet hindrade honom dock ej att uppmärksamt lyssna till de beställningar på tidigare väckningar än den vanliga, hvilka man hörde här och der omkring honom: "Väck mej kl. 4," "Väck mej kl. 5," "Och mej kl. half 5" o. s. v. Derpå gick lhan till sängs och ville, att pojkarne skulle göra detsamma. Redan omkring kl. 9 var allt tyst i huset, om man undantager enstaka samtal och möjligen äfven någon liten dynkastning eller en oskyldig skjordans någonstädes.

Sådan var i korthet en dag inom röda gården under Morbror Pelles uppsigt.

Till upprätthållande af ordning, snygghet och godt uppförande bland den stora pojkhopen i sitt hus använde Morbror Pelle icke blott stränga medel. Han hade äfven till uppmuntran anslagit ur sin egen kassa en liten veckopenning af 4 skilling för hvarje pojke, som under veckan uppfört sig snällt, tvättat och kammat sig hvarje morgon, och som ej om qvällen lemnat sin mössa kvar hos Moster Gustafva (detta sista vilkor tillagdt, sedan hon och Morbror Pelle några gånger funnit sin sängkammare om morgnarne se ut som en mössbutik). Den extra utgift Morbror Pelle härigenom ålade sig, blef dock genom pojkarne försorg lindrigare, än den kunde förefalla; ty, när summan vid terminens slut till hvar och en skulle utdelas, hade vanligen endast ett fåtal bestått provvet alltge-

noom, och somligas behållning blef = 0, enär isynnerhet tvåvättningen i morgonbrådskan och mössan i aftonbrådskan våållat stora svårigheter. För upprepade förseelser i uppförandet eller enstaka af mer graverande art — för att ej tulla om sådana, som kommo under den oblidkeliga rotti-geens domvärjo — förlorade man äfven veckopenningen för deen följande veckan. Ett sådant fall inträffade t. ex. en gååug, då fem gossar, som lågo sjuka i messling, kommo i slaagsmål och voro i full batalj midt på golfvet, när Moster Gustafva inträdde för att se till dem. Med afseende på deras svraga tillstånd förmildrades det annars välförtjenta rottingstraffet till förlust af veckopenningen, och upphofsmannen till slagsmålet fick, såsom skäligt var, plikta med två veckor.

Apropos messling få vi ej glömma Morbror Pelle som läkkare och sjukskötare.

Epidemiska fall och sårskador o. d. lemnade han visserligen med fullt förtroende åt Moster Gustafva, men alla andra fall tog han helst hand om sjelf — och han hade för alla en och samma kur, preglad af hans egen kraft och energi och af honom sjelf ansedd som osviklig. Morbror hade nemligen en sommar gått igenom en vattenkur i Fillipstad — det var vattenkurernas gyllene tid — och från denna stund behandlade han energiskt med vatten alla pojkar, som anmålde något illamående. Vi syfta här på dem för alla hans forna pojkar välbekanta "inpackningen i svettsäng" med thy åtföljande iskall öfversköljning. "Inpackningen", som det hela kortast benämndes, skedde alltid i Morbrors eget rum och under hans omedelbara bevakning och tillgick så, att patienten afkläddes naken, lades på en säng af bolstrar och derpå begrofs, så att säga, under en hög af bolstrar. Bolsterupplaget med pojken inuti tillsnördes sedan tätt med rep af Morbrors egen starka hand och tilltäpptes väl på alla håll; och den, som sedan gick fram till sängen och tittade, kunde efter något letande i trakten af hufvudgården upptäcka en nästipp och en mun: allt det andra var begrafvet. En eller annan timme låg patienten så, och derpå packades han upp och fick sin iskalla öfversköljning, och så var han botad. Ja, han var, vi försäkra det, i de flesta fall botad äfven för ett verkligt illamående: och var det en låtsad sjukdom, så var han ännu grundligare botad; och så blef "svettsängen" snart ett ofelbart medel mot skolsjuka, en ny förtjenst hos denna kur, som Morbror, ehuru ärlig vattenvän, ej torde ha för-

bisett. Hur ofta erinra vi oss icke sådana förtroenden af kamraterna som detta: "Jag kan icke mina lexor i dag och ville gerna skolka — men då kommer jag i svett-säng". Allt nog, sjukdomarne i röda gården började bli allt sällsyntare, Morbror Pelles pojkar blefvo kända som de friskaste i hela skolan, och hans vattenkur vardt vida beryktad. Vi undra mycket, om denna kur ej kunde ännu i dag med fördel användas vid skolorna i riket. Saken hänskjutes till vederbörande.

Morbror Pelle var ej bara den allvarlige uppsyningsmannen, läraren och vattendoktorn — han hade med allt sitt allvar något af "pojken" i sig och äfven af den hurtige gymnasten, och därför förstod han så som ingen annan gossarnes lekar. Ofta, när han genom en blick från något fönster åt gården, fann att lekarne gingo dåligt, eller att pojkarne buro sig dumt eller tafatt åt, kom han nedspringande barhufvad i full fart, klädd i sin gamla nedbläckade nattrock, och satte, som man säger, lif i spelet. Än var det vid sommartid någon bollslagning eller någon militärisk lek, som ej bedrefs på rätta sättet, än var det, om vintern, någon snöfästning, som ej bygdes nog fast eller något snöbollskrig, som fördes utan ordning och plan eller utan rättvisa. Det var vid sådana tillfällen en verklig fröjd att skåda honom midt ibland pojkarne. De skockade sig omkring honom utan den ringaste skygghet och lyssnade till hans anvisningar med långt mera intresse och ifver, än när det gällde "grammatica latina". Det var nästan rörande att se den hederlige gamle skolmannen med fladdrande peruk och pennan bakom örat springa fram och fatta ett sällträ och visa en tafatt pojke, hur man skulle gripa ett stadigt tag och slå en vacker lyra — och vacker blef hans lyra alltid — eller att se honom om vintern bland en svärm af rödkindade tio- à tolfåringar rulla en stor snöklump framför sig och klappa den då och då för att göra den stark och derefter sätta den med kraft i muren till den påbörjade fästningen och visa pojkarne, hur de skulle fylla och hårdt tillbulsa alla fogningar, och slutligen skiljas från dem med den påminnelsen att "ej glömma hålla vatten på vid nattens inbrott, om frost inträffade, så skulle den bättre trotsa fiendens angrepp". Med snö på nattrocken och snö i peruken och ett skälmskt barnsligt leende öfver ansigtet återvände han till skrifbordet, säkert ej mindre arbetsfrisk genom detta lilla afbrott.

Om sommaren, när han under juli och augusti måna-
 naader skötte en ferieskola, då var isynnerhet badningen ett
 nöje, hvilket han icke allenast uppmuntrade, utan i hvilket
 han sjelf med den största ifver deltog. Hans pojkgarnison
 var då visserligen mindre än under terminerna men ut-
 gjorde i alla fall en aktningssvärd trupp. Hvarje dag mot
 middagstiden såg man honom i sina svarta lastingskläder
 och sin stora hvita tagelmössa, omgifven af denna ung-
 domliga skara och andra skolgossar, som slutit sig till, be-
 gifva sig längs Garfvaregatan bort mot badstället "Hyttan".
 Det var ett muntertåg. Sjelf var han som ett solsken
 och skrattade och småpratade med sina pojkar hela vägen,
 och dessa surrade som en bisvärm omkring honom. I
 simning var denne skolman en mästare liksom i de flesta
 andra kroppsliga idrotter. Ja, han var till och med pro-
 moverad simmagister, och denna vattengrad ansågo poj-
 karne vara ännu högre och märkvärdigare än den grad
 han tagit till lands som "philosophiæ magister", ty han
 var den enda lifslevande simmagister de ännu skådat.
 Trots han närmade sig femtioalet, hoppade han alltid från
 bryggan med hufvudet före och med en mjukhet och en
 säkerhet, som de unga åskådarne aldrig nog kunde beun-
 dra; och när han stundom vände sig under vattnet och
 kom upp med ansigtet mot land eller ibland rent af med
 benen upp först, stegrades denna beundran till jubel. Men
 han tänkte vid badningen icke blott på sig sjelf: de äldre
 gossarne öfvade han i vackra hopp och dykningar, i snabb-
 simning, eller i sättet att rädda drunknande; och med de
 små nybörjarne sysselsatte han sig ännu mer och öfvade
 dem flitigt i den ädla simkonstens grunder. Ja, mången
 skolgosse hade lika visst af honom lärt att simma, som
 han af honom lärt sitt *amo*; och så var Morbror Pelle en
 verklig *simmagister*. Ett slags prof, hvarigenom han så att
 säga flyttade sina pojkar i högre simklass, när de visade
 styrka och skicklighet nog, var att låta dem tillsammans
 med honom simma öfver den breda och strida Klarelfven
 och tillbaka igen. Och då vid sådana expeditioner äfven
 skaror af frivillige anmälde sig, kunde man stundom få
 se ett helt kompani af pojkhufvuden ute på elfven med
 Morbror Pelles vägledande klara månskenshufvud i midten.
 Men han såg noga till, att inga svaga eller tvifvelaktiga
 förnågor deltog i denna farliga färd.

Liksom Morbror Pelle var den förste att kasta sig i

vattnet om våren, så var han äfven den siste, som lemnade det på hösten. Han fortsatte långt in på höstterrinen. Ett stycke in i september hade han ännu några modige, unge följeslagare med sig, men så småningom glesnade de tappres led, och till slut var det han ensam, pedanten, bokmalen af gamla skolan, som i medio af oktober, då det redan låg nattis utefter elfkanten, kastade sig från den af rimfrost hvita bryggan med hufvudet före i Klarelfven. Det var en nordisk magister af gamla släget, det kan ej nekas. Det yngre släktet stod på stranden och såg på och frös — i kläderna.

Lika hurtig, som Morbror Pelle var som badare om sommarn, var han ock som skridskogångare om vintern. När isen stod blank på Hammaröfjärden, såg man honom der mången lofdag midt ibland en svärm af pojkar, som en "skridskokung" bland sina undersåter; och äfven här var han den outtröttlige läromästaren, synnerligen i konsten att slå en vacker "ytterkant", hvori han sjelf nått en verklig fulländning.

Ett ögonmärke för Morbror Pelle vid vården af pojkarne var städse, att de skulle härdas och "ryckas upp". Krukor tyckte han ej om, vare sig till vatten eller lands. Vi erinra oss, att det en gång under pojkarne samtal vid qvällsbordet, en kulen och mörk höstafton, blef frågan om mörkrädsla, och Morbror, som annars om qvällarne brukade sitta tyst, afbröt då plötsligt:

"Nå, hvem af er alla är mest mörkrädd?"

"Jo! det är Nils, det är Nils," ropades från alla håll.

Nils blef genast ålagd att gå ned i nedra våningen, som för tillfället var i fullständigt mörker, och hemta sin latinska temabok i sitt rum. Han kom ganska riktigt tillbaka med boken om en stund, något blek och darande, men för öfrigt med en tillkämpad min af hjältemod. Men, stackars Nils, det var ej nog med detta.

"Han törs ej gå förbi kyrkan i qväll," ropade pojkarne.

"Törs du inte?" frågade Morbror.

"Jo, vasserra!" svarade Nils obesväradt, men något blekare än förut.

"Törs du då gå dit nu, när vi ätit, och lägga dessa två papperslappar, en under vestra och en under södra kyrkdörren?"

Pojkarne jublade. Nils samlade allt sitt mod och förklarade sig villig — och han gick verkligen och kom också

tilllbaka, något hemskt att skåda, och mottogs då af Morbror Pelle med ett gladt handslag; men han har berättat efteråt, att det var en "kuslig" vandring under ständig kallrykning och hjertklappning, och att han ej skulle ha gjort den, om han ej skämts att anses feg af Morbror Pelle: kamraterna gjorde mindre. Emellertid yrkade gossarne, att kyrkdörren skulle undersökas i vittnens närvaro tidigt följande morgon; och man kan tänka sig Nils' hääpenhet, när han vid sin ankomst med kamraterna på morgonen fann lappen vid första dörren vara borta. Han gröt och bedyrade, och vittnena skrattade. Han skyndade till den andra kyrkdörren, och — der fann han just en pojke i färd med att bortsnappa lappen; Nils kastade sig öfver honom, men nu anlände vittnena, och sedan den brottslige bekant, blef han straffad af desse efter lynchlagen medelst en afbasning på stället. Nils' ära var räddad: man inrapporterade till Morbror Pelle, att allt var i sin ordning, och han förbjöd nu, att någon fick vidare retas med Nils för hans mörkrädsla.

Ibland fingo pojkarne inför Morbror Pelle täfla i brottning och i "kragtag". "Få se, hvem af er två är starkast", sade han, och så satte han sig presiderande i en stol och ropade "ut med ringen"; åskådarna bildade ögonblickligen en halfkrets midt emot, och de kämpande drabbade samman i midten. Det var en stor ära att ha Morbror Pelle till prisdomare och det var också en borgen, att allt gick rättvist till. "Ett öfvertag och ett undertag!" ropade han påminnande, när den ene, genom att sticka sina armar under den andres, skaffat sig ett förmånligt grepp kring lifvet. Kretsen vidgade sig snart för de väldiga kämpatagen: "de brottades som björnar uppå sitt fjäll af snö", och så föll den ene med en tung duns till golfvet, och segervinnarn mottog sitt pris af Morbror Pelle, — ett kraftigt handslag — och kände sig häröfver så stolt, som om han fått en tapperhetsmedalj.

När klemigheten var förenad med fåfänga i klädsel och uppträdande, tålde Morbror Pelle den minst. Pojksprättar voro således ej i hans smak, och han sårade ofta deras egenkärlek genom att gyckla med deras pomaderade lockar eller rycka i någon grannlåt, som de satt på sig. Den grad af omsorg om det yttre, som han ansåg nödvändig, antydde han genom ett litet valspråk, som han tidt och ofta upprepade för pojkarne, och det lydde: "*hel och ren*".

Sjelf hade han ock i sitt yttre denna pregel af enkelhet, som han fordrade hos andra; men *hans* enkelhet fick tillika en viss anstrykning af strånghet, antydande vid första ögonkastet magistern och prestmannen, ty han gick alltid svartklädd, — om vintern i groft kläde, om sommaarn i lasting — hans svarta väst var knäppt ända upp till deén svarta halsduken, och på bröstet bar han en lång svart perkedja.

Det var i sin helhet, när man tillika tänker på deén resliga gestalten, de markerade dragen och de mörka öggonen, i sanning en bild egnad att inge bäfvan hos alla pojkar; men inom den svarta västen klappade ett hjerta så manligt och ädelt, så ödmjukt och barnafromt, att vår rasande penna skulle komma till korta vid hvarje försök att lemna en hel bild af hans personlighet.

Och denna personlighet sågo ej heller hans pojkar i hela dess rikedom; de sågo ej — ty barnablicken ser ej sådant — det försakelsens och umbärandets lif han lefde för andra, ej den aldrig svikande trohet, med hvilken han arbetade, ej den kärlek "som icke söker sitt eget". Men visst är, att om ock ännu i dag den der bäfvan vi nyss nämnde, är den första känsla, som möter dem, när Morbror Pelles allvarliga bild reser sig bland deras barndomsminnen, så förjagas denna känsla snart af den svärm af blida genier, som omgifva honom; till dess han står der som kanske det skönaste minne från deras barndomstid.

Eller måne icke samma pojkar, som påminna sig t. ex. med hvilken bäfvan de mottogo helsningen: "Magistern vill tala vid dig" eller som komma ihåg, hur det än värre klack till i hjertat, när han sjelf vid middagsbordet fäste sina allvarliga ögon på dem och sade: "Hör du gosse kom in till mig, när vi ha ätit", — måne icke de samme äfven påminna sig, hur han aftonen före deras afresa med svetten perlande från sin panna hjälpte dem packa — han var en väldig "inpackare", äfven när det gällde kappsäcken, — och hur han sedan kysste dem vid afskedet, kanske äfven tillhviskande dem en förmaning eller en välsignelse, och derpå följde dem till åkdonet och sjelf knäppte fotsacken eller bonade slädfällen om dem, och hur han slutligen lunkade efter dem ut genom porten och viftade på gatan ett sista farväl.

III.

En hjälp vid Morbror Pelles sida.

Att ha tjugu pojkar i sitt hus och vid sitt bord och håålla tukt och ordning på dem var ingen lätt sak, och sjsjelfva Morbror Pelle skulle kanske ej ha mäktat det, om haan ej haft en god hjälp vid sin sida. Ty vi få ej glömma attt utom sitt eget kraftiga allvar och sin rotting, hade han äffven till ordningens upprätthållande en utmärkt hjälp i sin lika energiska som hjertegoda hustru, "Moster Gustafva", sååsom hon tillät sig benämnas icke blott af systersönerna uttan nästan af alla pojkar, som bodde i röda gården. Hon vvar liten, fet och rörlig, och hennes ord och hennes ögon haade en kraft och ett lif, som verkade nästan magiskt på poojkarne. Ofta visste hon att afböja strängare bestraffningar från Morbrors sida genom att uppmjuka de unga sinnena med vänligt och förståndigt tal, så att en frivillig bökännelse och ånger afledde åskan; ja, stundom uppgjorde hon med den ångrande förbrytaren hela saken i all stillhet, så att den aldrig kom före vid den fruktade högre domstolen i Morbror Pelles arbetsrum. Vid lifligare meningsskiljaktigheter unga parter emellan, då måhända hvardera sökt att göra sin öfvertygelse gällande genom knyt-näfveslag och afslitna hårtestar, utgjorde Moster Gustafva imne i sängkammaren ofta en förlikningsdomstol, från hvilken de små berserkarne aflägsnade sig som goda vänner och med goda lärdomar. En lekande humor, som var henne egen, kom henne vid sådana tillfällen äfven till hjälp.

Men träffade hon halsstarriga och sturska sinnen, som ej läto böja sig med vänlighet, så hade hon till sitt föfogande en tuktande skärpa i förmaningen, som verkade nästan lika kraftigt som Morbror Pelles rotting; ja, såsom straffalare, om vi så få säga, var hon Morbror vida öfverlägsen: hennes tal var då flytande och varmt som en lavaström och tillintetgörande som en sådan, och vi tro, att mången fans, som hellre tog emot något på ryggen af Morbror Pelle än ett dylikt elddop af Moster Gustafva.

Hon kände väl dess kraft och sparade utbrotten för utomordentliga tillfällen. I allmänhet var hon strålande och vänlig mot pojkarne och tog sig an dem på det mest omsorgsfulla sätt. För Morbrors systersöner och sina egna brorsöner var hon som en mor, och för de andra var hon åtminstone som en moster. Till henne anförtrodde man sina sorger och sin glädje, till henne kom man och klågade öfver sin lexa, och med det största tålmod hördde hon på allt och hjälpte alltid, der hon kunde, ja, vi hadde så när sagt, äfven der hon inte kunde, ty med latinska grammatikan i hand — och den var ej hennes starka sida — såg man henne stundom under smek och vänliga ord öfva någon liten gråtande latinare i deklinationen af "mensaa" och "dominus". Skulle man skriva bref hem, hvilket för yngre och mindre vana skribenter ofta föreföll svårare ään någon lexa, och som sällan skedde annat än på påminnelse af Morbror, så var det ofta hon, som inspirerade den lille brefskrifvaren med några ljusa idéer rörande märkvärdigheter i Karlstad och röda gården, passande att berätta för pappa och mamma, och när utkastet var färdigt, genomläste hon det och påpekade staf- och formfel.

Men hon hade också för sina gossar många små bestyr af annan art. Kom något i olag på kläderna, såsom att en knapp gick ur eller en söm gick upp, så var man alltid van att gå till Moster Gustafva och få det lagadt. Hon åtog sig alla sådana småsaker och öfverlemnade endast svårare och viktigare lagningar åt "Fuskens" mera erfarna hand. Strumpstickning åt Morbror Pelles systersöner och hennes egna brorsöner och strumpstoppling åt alla hörde vidare till hennes dagliga förströelser. Hvem minnes icke den stora korgen, full med strumpor, som hon nästan alltid hade vid sin sida i sängkammaren?

Den tid, då hennes personliga beröring med gossarne var mest koncentrerad, var på qvällarne. Under den mörka årstiden samlades man då alltid hos Moster Gustafva, och här fördrefs tiden på hvarjehanda sätt. Man gjorde sitt-lekar och pantlekar, man lade patience m. m.; men det förnämsta nöjet var dock att höra sagor berättas och läsas. Hade Moster endast de yngsta gossarne omkring sig, så valde hon helst att muntligen berätta ur sitt eget rika förråd: och hennes sagor voro då alltid korta och slutade, just när de voro som roligast, med det öfverraskande be-

skedd det "å' så va' dä inte mer" eller "å' så va' den sagan slut". De små lyssnade med vidöppna ögon och drogo en djup suck när spänningen var förbi; ja, få torde ha förstått som Moster Gustafva att för barn berätta lefvande och enkelt, och den humor, om hvilken vi förut talat, kom henne här åter till pass. Men bestod hennes auditorium af gossar af meera skiljda åldrar, vexlande mellan åtta och femton år, — och detta var det vanliga — så hade hon en bokhylla till sitt förfogande, dignande under rika skatter. Härifrån needtog hon då och läste sjelf högt eller lät någon af de älddre gossarne föreläsa någon god eller roande berättelse. Vaar det söndag, så valdes helst en berättelse anlagd på djup religiös grund, men som dessa enligt dåtidens smak voro alltigenom allegoriskt och didaktiskt affattade, så var det med allt deras goda och kärnfulla innehåll ofta en viss öfverväldigande tyngd uti dem, som närmast utöfvade sin veerkän på de unga åhörarnes ögonlock. Vår religiösa litteratur eger nu för tiden, om man förstår att välja, berättelser, som, utan att vara mindre kristliga, bättre träffa barnahjertat, än dessa gjorde. Gladast voro vi, när Moster såsom vanligen under hvardagarne tog ned från hyllan "Andersens sagor", der "Store Klas och lille Klas", "Svinherden", "Kejsarens nya kläder", "Den lilla sjöjungfrun" m. fl. voro vår första förtjusning, eller "Gullivers resor", en illustrerad upplaga för ungdom, eller ock de gamla tysska folksagorna, af hvilka senare hon hade en rik samling i flera band. Här öppnade hon för oss en underbar fantasiverld; och vi ha med Moster Gustafva vandrat genom förtrollade trädgårdar och kolsvarta skogar, gästade hos jättar och troll och féer, skådat gyllene kungapalatser med sköna prinsessor, stått bäfvande inför eldsprutande drakar och jublat öfver tappra riddare, som dödat dem. Dessa sagor återkommo sedan i våra lekar på gården, och till många af de ungdomliga hjeltedater och ridderliga handlingar, som vi der utförde, hemtade vi våra ingifvelser från sagorna hos Moster Gustafva.

Om söndagarne, när några af gossarne voro hemma från kyrkan, var det Moster Gustafva som läste predikan för dem; och det skall alltid lända hennes pedagogiska ömde och hennes barnakärlek, ja, hennes religiösa känsla till heder, att hon då valde de kortaste predikningar hon hade i sin rika samling, och författarens namn skall aldrig

förgätas af pojkarne — han hette Leth. Visserligen förstodo de ej mycket, ty det var inga barnpredikningar, och visserligen hände det, att de som sutto henne närmast, då och då sträckte ut halsen, isynnerhet vid bladvändningar, för att speja efter slutet; men vi tro dock, att något litet korn kunde falla i hjertat ibland, och för öfrigt sutto de allvarligt och stilla, och det var en god öfning — ja, mången liten åttaåring satt äfven stilla en lång stund efteråt: han hade slumrat in, och Moster Gustafva lät honom sofva i ro.

Någon gång om qvällarne sökte hon att odla gossarnes sinne för poesi och föreläste då för ändamålet poetiska arbeten af våra störste författare; men försöken i denna riktning utföllo i allmänhet ej så lyckligt, som hon hade hoppats. Åtminstone erinra vi oss ännu lifligt ett tillfälle, då detta var förhållandet; det var, när hon för första gången ville göra sitt auditorium bekant med Tegnér's "Frithiof och Ingeborg". De flesta af oss hade redan hört mycket talas om "Frithiof och Ingeborg"; och vi hade klart för oss, att alltsammans var på vers och just derföre ej så roligt att läsa, men tänkte det kanske annars var som en saga, så man finge dock reda på något, och hade derföre ej så mycket emot, när Moster Gustafva tog ned boken ur hyllan och lemnade den åt en ung gymnasist, som skulle tienstgöra som föreläsare. Auditoriet utgjordes, utom af Moster sjelf, af en åtta, tio pojkar af blandade åldrar. Gymnasisten började högtidligt: "*Det växte uti Hildings gård Två plantor under fostrarns vård*", hvilka rader ännu i dag klinga som en charad för den, som skrifver detta, i följd af det gätlika intryck de första gången gjorde; han visste icke, hvar han var hemma, men hörde tåligt på i hopp att komma bättre in i berättelsen längre fram. När gymnasisten hunnit in på andra sidan, började redan verkningarne af poesien att visa sig: två åttaåringar och en nioåring hade somnat. Läsningen fortgick allt längre, och hvarje sida skördade nya offer; och när gymnasisten omsider lyktat första sången och tystnade, uppfylldes denna paus af de tydligaste opinionsyttringar en åhörare kan ge — högljudda snarkningar. Moster lät honom läsa vidare, road kanske både af poesien och *prosan*. Han läste en sida, men sedan vet den, som här berättar, ej hur det gick, ty han var ej med längre: det sista han hörde var "*Väl dväljas*

Gudar, Helge, i Disarsal, Men ej som snäckan dväljes i slutet skaal“, och dermed slöt han sig i sitt skal, men att han ej var den siste, som gjorde det, det fann han, när han åter uppvaknade, ty då såg rummet ut som en valplats: der lågo de strödda om hvarandra på stolar och i soffhörn, och Moster och gymnasisten, de enda som hållit kampen ut, hade lagt igen boken och sutto och småskrattade och pratade med hvarandra — förmodligen om den verkan, som “Frithiof den starke“ haft på skolgossarne. Moster fann utan tvifvel, att vi ännu ej voro fullt mogna för poesi, och “Frithiof och Ingeborg“ sattes åter upp i hyllan, på samma gång som Maja Stina kom in och anmälde, att vattgröten stod på bordet.

Vattgröten för oss helt naturligt in på en annan sida af Moster Gustafvas verksamhet — mindre poetisk utan tvifvel, men ej mindre maktpåliggande än den förra — vi mena hushållet, detta stora hushåll, som utgjorde den viktiga materiella sidan af de båda makarnes inackorderingsverksamhet, och som var ett område, der Morbror Pelle utan sin hustrus praktiska sinne och klara blick, skulle, så dugtig han än var, ha stått aldeles redlös.

Man brukar tala om, att ingenting gläder så en husmoder, som när hennes gäster ha aptit — och det torde i många fall vara sannt — men, när gästerna utgöras af tjugo till trettio pojkar, alla utrustade med den beundransvärda hajaptit, som utmärker vermländsk ungdom, och när dessa gäster dertill återkomma dagligen vid hvarje mål under större delen af året, då torde det vara få värdinnor, som bibehålla sitt goda lynne och sitt vänliga leende. Men Moster Gustafva gjorde det hon. Hon fattade sin uppgift med en sådan kärlek och ifver, som om all denna ungdom varit hennes egna barn och det varit hennes stolthet, att de alla skulle frodas och glänsa af välmåga. Om någon har sett en väl utrustad hönsgård och der förmärkt, hur en hederlig och förfaren höna omgifven af öfver ett tjog kycklingar, arbetar, hackar och krasar i jorden för att skaffa föda åt de små, och så, när hon ser dem plocka på alla håll af det rikliga mål hon beredt, kacklar af glädje, så kan han få en svag föreställning om den kärlek och den glada outtröttlighet, med hvilken Moster arbetade i sitt stora hushåll.

Hon var på benen hvarje morgon nästan lika tidigt

som sina raska biträden Lisa och Maja Stina. Omkring kl. half 6 skulle hon utlemna skorpar, kringlor och socker till omkring tjugofem koppar kaffe, och i samma proportion fortsattes hushållsbestyren sedan för de större och fastare målen. Men enkel och tarflig var födan; detta öfverensstämde både med dåtidens enklare lefnadssätt, synnerligen i Vermland, och med de båda makarnes ifriga begär att spara, men, märk väl, spara för andra, ty tarfligheten af deras bord satte dem i tillfälle att hjälpa så många fler, att mätta och kläda så många fler. Och det öfverensstämde också, tilläggom det, med en grundsats, som Morbror Pelle och Moster Gustafva ärligt hyllade, och som de äfven under lyckligare ekonomiska omständigheter skulle ha strängt tillämpat, nemligen att barn böra uppfostras vid tarflighet. Öckså var röda gården känd som det tarfligaste af alla skolgossehem i staden och det förspordes från andra pojkkaserner, enkannerligen Fru P:s, att man der hade det mycket finare, ja, att man rent af fick grädde i vällingen hvarje morgon, en oerhörd lyx, som aldrig skulle ha vunnit insteg i röda gården. Men hvad *quantiteten* af anrättningarna beträffar, så var den vid Moster Gustafvas bord obegränsad. Ingen har der sett faten försvinna, innan han fått sitt lystmäte. Vällingen och gröten kokades i verkliga jättegytor d. v. s. i grytor som sågo ut, som om de tillhört någon af de förfärliga resar, om hvilka vi läst i sagorna hos Moster Gustafva.

Och härmed är nu redan antydd en del af den enkla matordningen: hvarje morgon välling, hvarje afton vattgröt och mjölk. Ett undantag härifrån utgjorde söndagen, då man till frukost fick paltbröd, till afton sill och potatis och ölost. Middagarna voro äfven i allmänhet temligen bestämde, ehuru vexlande för de särskilda veckodagarna. Hvem har ännu glömt t. ex. de gröna ärterna med sill och medwurst på måndagen, (märkvärdiga arter, de räckte hela läseåret) eller hvem har glömt korfkakan på tisdagen, eller paltbrödet på onsdagen — Moster hade ett outtömligt förråd af paltbröd upphängdt på stänger i kökstaket, det var hopplöst att få något slut på det, taket var alltid svart af palt — eller, ljufva minne! hvem har glömt pannkakorna på torsdagen? Hvilka högar af pannkakor som denna sist nämnda dag inburos på bordet och försvunno, försvunno nästan lika fort, som de kommit, derom kan man knappt göra

sig en föreställning. Vid åskådandet af denna härjning i pannkaksfaten brukade Morbror Pelle ibland med ett leende citera följande tirad, som på hans Upsalalid författats om en jättelik student, känd tillika som storätare: "Du är stor, O! Wallman! När du står på Upsala torg, kastar du din skugga på Danmarks kyrkotorn. Dina fjät äro snöplogens. I ditt hajlika svalg försvinna de Hobergska smörgåsarne som agnar för vinden . . . *Ho kan mätta dig med pannkakor?*" Men Moster Gustafva skulle emellertid ha kunnat mätta sjelfva Wallman, ty hon kunde mätta oss. Det påstods också, att pannkaksgräddningen den dagen började kl. 4 på morgonen och, oberäknadt ett kort afbrott vid frukosten, fortgick hela förmiddagen.

Söndagsmiddagen var dock för pojkarne den festligaste. Då fick man alltid stek och ett slags förträfflig, oförgätlig, hvit gröt med brunbrändt socker i festoner ofvanpå och dertill en god dessert; och mången åt vid denna middag så, att han fick hufvudvärk. Anmärkas bör, att söndagen var den enda dag i veckan, då färskt kött vankades. Färsk fisk förekom aldrig: röda gårdens enda fisk var och förblef *sill*.

Utom de tre större målen och morgonkaffet, med den reglementerade skorpan och kringlan, serverades kl. 5 hvarje eftermiddag s. k. aftonvard, bestående af en påbredd smörgås på knäckebröd. Denna smörgås var emellertid som ett litet mellanmål ej att förakta, alldenstund den sällan höll mindre än en fot i längd och ett kvarter i bredd. En förmånsrätt, som gymnasisterna hade vid aftonvarden, var att sjelfva få breda på sina smörgåsar och äta "*ad libitum*".

I den enkla och tarfliga hvardagskosten deltog Morbror och Moster vid hvarje hufvudmål utom frukosten, då de i stället för välling förtärde kornkaffe jemte smörgås på knäckebröd, som uppmjukats i vatten: dertill måhända äfven litet skorpdopp. Vid detta kaffebord, anordnadt i Morbrors och Mosters sängkammare, frukosterade äfven gymnasisterna, naturligtvis icke utan en känsla af det svalg som var befastadt mellan en gymnasists värdighet och förtärandet af välling.

Få skolgossar i våra dagar skulle ha nöjt sig med den nu skildrade matordningen, ja måhända skulle få föräldrarnu ha velat inackordera sina gossar i ett så tarfligt hem; och dock funnos der både rikemans och fattigmans barn —

och på intet håll har sedan försports någon klagan. När man sände sina barn till Morbror Pelle och Moster Gustafva så visste man, att man sände dem till ett hem. Moster Gustafva hade inga egna barn, men den vård och den kärlek, hon egnade dem, som hade anförtrotts henne, torde af dessa sjelfva sent glömmas. Minst af allt skola de kanske förgäta, hur ömt hon vårdade dem, när de voro sjuka. Hon gaf dem visserligen hvarken "inpackningar" eller öfversköljningar såsom den mera kraftige Morbror Pelle, men hon vakade stilla vid deras bädd, och när hon vid epidemiska sjukdomar såsom messling, skarlakansfeber o. d. samlat sina små patienter i ett särskildt sjukrum, så var hon uttröttlig som en barmhertighetssystem, men utan pjunk; — när hon kom, så kom hon glad som ett solsken. Och under konvalescensen, hur var det icke hennes glädje att förkorta deras långa timmar genom att sitta midt ibland dem och läsa högt ur någon god och underhållande bok.

"De blifvit män i staten, de forna pojkarne", men vi äro vissa, att de ej glömt Moster Gustafva; och om hennes lilla fryntliga bild i den hemmaväfdade klädningen framträdtt liffigare än förut, när de läst dessa rader (i fall de komma att läsa dem), så skulle det glädja oss hjertligen, — vare sig att de minnas henne som sjuksköterska eller sagoberätterska, eller som tröstarinna i sorg och lexnöd, eller de minnas henne vid bordsändan midt emot Morbror, presiderande öfver pannkaksfaten, eller de minnas, hur hon vid något extra tillfälle, då de uppfört sig väl, togo dem med sig in i handkammaren, den hemlighetsfulla handkammaren, upplagsplatsen för russin och mandel, torkade äpplen, skorpor, kringlor och pepparkakor och mera sådant, och der fägnade dem med en nypa russin eller annat godt för deras välförhållande. Den belöningen kändes måhända då icke mindre hedrande och glädjande än mången större, som de sedan fått här i lifvet, tilläfventyrs ur statens stora handkammare — ty såsom det hos barn är med den "Hjertesorg", som H. C. Andersen skildrar i en af sina sagor, så är det ock med deras hjerteglädje — den är "*stor, som den Voxnes tidt kan være det*".

Moster Gustafvas och morbror Pelles inbördes förhållande var, som man kan förstå, det lyckligaste. De stodo hand i hand på samma fasta evighetsgrund, och ömsesidig aktning och gemensamma ädla syften och sträfvan- dem gånge åt deras kärlek en oförgånglig friskhet. Det var ej en kärlek, som egoistiskt drömde sig in i egen säll- het och ro; deras hjertan syntes blott ha förenat sig för att med den styrka, som enigheten gifver, verka utåt, sprida lycka och välsignelse omkring sig. Moster Gustafva var härvid för sin man äfven den skarpsynta rådgifvarinnan, och hennes goda hufvud och outtömliga fyndighet visste att finna tusen utvägar, när morbror önskade genom nya besparingar utvidga sin välgörenhet och allt mer tillfreds- ställa krafvet af sitt älskande hjerta. De båda makarne kände för sin egen del ej, hvad bekvämlighet och maklig ro ville säga: och så lefde de i röda gården under rast- löst arbete en lång följd af år, omgifna af den ena poj- kgenerationen efter den andra, och utöfvade på dessa ge- nerationer en uppfostrande verksamhet, i många fall af större betydelse än föräldrarnes egen — och de fingo ock lefva länge nog att efter sin arbetsamma sådd glädja sig åt rika skördar; men man hörde dem aldrig gifva äran åt sig sjelfva utan endast åt "Honom, som växten gifver".

*
*
*

P. S. För dem, som skulle vilja veta något om mor- bror Pelles och hans makas vidare öden vilja vi nu i en liten efterskrift meddela några data och facta.

Efter att i 22 år troget ha arbetat i skolans tjänst fick morbror Pelle i vestra Vermland ett pastorat, dit han och moster Gustafva flyttade sommaren 1855, sedan de upplöst garnisonen i röda gården och skiljts från sina poj- kar under tårar. Hur morbror Pelle verkade i sin för- samling med det varmaste nit som själasörjare, hur han arbetade på folkundervisningens främjande, hur han var uttröttlig i att hjälpa fattiga och besöka sjuka och öfver- allt bringa lindring och tröst, så mycket han kunde; hur han med ett ord vardt en fader inom församlingen och i sin kärleksverksamhet kraftigt understöddes af moster Gustafva — allt detta förtjenade i sanning skildras i ett särskildt kapitel. Men vi nöja oss här med dessa antydningar och

tillägga blott, att, om morbror Pelle var en "fader" inom sin församling, så var han dock ej af det veka slaget: med den gamle stränge magisterns hela kraft öppnade han genast krig mot inrotade laster inom sin hjord och upp-trädde särskildt som en väldig kämpe mot superiet. Han reste bort till lönnkrögarna på alla håll och läste lagen för dem, och drinkarne tog han i allvarlig upptuktelse; men till och med dessa kunde ej neka honom sin aktning. "Dä ä skada på en tocken karl, att han inte super bränvin" var det värsta, som en gammal supare kunde säga om honom, då han en gång tillfrågades, hur han tyckte om prosten.

På sina pojkar tänkte prosten ofta med saknad, och för att ändå ha ungdom omkring sig, lät han tvänne upp-växta systerdöttrar, som han tagit med sig, öppna en flickskola i prestgården, och här mottogos så långt utrymmet tillät, helpensionärer från olika trakter af Vermland. Hans tid medgaf honom ej att sjelf i denna lilla skola meddela undervisning, men han var, om vi så få säga, dess erfarne inspektör, och vanligen slutade undervisningskursen dermed, att han beredde de unga flickorna till sin första nattvardsgång.

Hans systersöner voro nu alla uppväxta, somliga arbetade på praktiska banor, andra studerade vid universitetet i Upsala; men han hade ej öfvergifvit dem. Af de besparingar, som han kunde göra genom att sjelf med sin hustru lefva i allt större torftighet, sände han dem den ena penningssumman efter den andra; ja, de två yngsta hjälpte han på detta sätt fullständigt igenom sin akademiska kurs. Att hans vackra prestgård insynnerhet sommartiden var allmänna mötesplatsen för släkten, förstås af sig sjelf, äfvensom att de, som besökte morbror Pelle under julen, fingo vara med om en verklig högtid, firad på gammalt patriarkaliskt sätt. Vissa gamla vanor från skoltiden kom han ej ifrån. Så träffade man t. ex. i hans hem och vid hans bord då och då någon fattig begåfvad yngling, församlingens son, som egnat sig åt studier, och som han ville hjälpa fram i världen.

När efter några år ett större regalt pastorat på södra Dal blef ledigt, hvilket förr innehafits af Morbror Pelles far, och der han sjelf blifvit född och uppfostrad, så drogs han med kärlekens och minnenas makt till sitt barndoms-

hem, och han såg äfven här en utsigt att genom ökade inkomster kunna vara till ökad hjälp åt andra. Han sökte alltså pastoratet, och han fick det: och detta senare var ej underligt, ty ett sådant förord, som stiftets biskop vid detta tillfälle insände, har än aldrig ingått till konungen, enligt hvad en ännu lefvande tjänsteman i departementet försäkrat. Morbror Pelle flyttade till sitt nya pastorat 1864. En och annan hvithårig gubbe mindes honom ännu från hans barndom, och han mottogs vid sitt tillträde, som om han återkommit till ett hem. Men han träffades här snart af en svår sorg, ty redan efter tvenne månader dog hans trogna ledsagarinna Moster Gustafva i en tärande sjukdom, som hon fört med sig från det förra hemmet. Hur han saknade och begret henne, är lättare att fatta än att beskrifva. Han öfverlefde henne i sex år, men han öfverlefde icke sig sjelf, så tunga och ensliga steg han än stundom vandrade i sitt arbetsrum. Med samma nit och samma outtröttliga kärlek som förr verkade han i sin nya församling, ja, man skulle ha trott, att hans krafter fördubblats under känslan af ett nu fördubbladt kraf på honom sjelf. Sent skall hans församling glömma hans outtröttlighet att hjälpa under det svåra nödåret 1868, då hans prestgård dagligen var öfversvämmad af fattiga, hungrande, och då han sjelf satte till allt hvad han kunde umbära, och, när detta var slut, genom hjertegripande upprop till meniskors barmhertighet skaffade hjälp äfven från andra håll.

Den stränge skolmannen med rottingen hade nu under årens lopp alltmera undanträngts af den nitiske prestmannen med fridens evangelium: det bistra draget från fordom hade mer och mer försvunnit från hans anlete, och der låg nu ständigt utbreddt ett skimmer af denna kärlek, som utgjorde grundtonen i hans väsende, och som, mer och mer renad och helgad, genomträngde och genomluttrade det: och det låg der nu tillika som en återglans från det evighetens land, dit denne trogne tjänare snart skulle ingå i sin Herres frid. Tidigt på våren 1870 förekommo flera fall af tyfus i hans församling, och då han nu, trogen sin pligt och utan hänsyn till sig sjelf, reste från den ena dödsbädden till den andra för att meddela religionens tröst, blef han slutligen sjelf efter en sådan lång färd i hårdt väder angripen af den smittsamma sjukdomen och dog efter några få dagar i mars 1870, sextiotre år gammal.

"Jag är så lycklig," voro bland de sista ord han yttrade, men han yttrade dem ödmjukt som ett barn, under det hans ögon strålade af en förklarad glans. Ofta på sjukbädden, till och med under feberyrseln, voro hans tanikar hos hans fattige. Också visste desse, hvad de i honom mistat. Man berättar, att, då dagen efter hans död tvenne fattiga gummor möttes på vägen, och den ena klagande sade "Har du hört, att prosten är död?" så svarade den andra: "Ja! det gråter i hvar buske." Och hon kunde säga det med sanning, ty hela hans församling begret honom som en fader. Men ej blott detta: underrättelsen om hans död mottogs med sorg i vida kretsar bland gamla lärjungar, embetsbröder och vänner både inom och utom stiftet. När hans kista nedsänktes i jorden, stodo vid hans öppna graf bland andra hans sex systemsöner — alla nu genom hans hjälp välbestälda män i statens tjenst eller i praktiska yrken — och välsignade under heta tårar hans minne. Kistan var höljd af blommor: de hade kommit från många håll, och de voro mer än en uppmärksamhet mot kvarlevande, mer än ett farväl till den döde: hvarje blomma var ett brinnande tack. Flera år efter hans död, då hans slägt längesedan försvunnit från orten, sågos ännu om somrarne friska blommor på hans graf; och om vintrarne, då man ej kunde bjuda honom sådana, fann saknaden den utvägen — smaklös må vara, men rörande — att i snön på grafven sätta buketter af — pappersblommor.

Och må nu äfven dessa enkla minnesblad af en af hans forna pojkar få vara, om ej annat, en liten pappersblomma nedstucken i snön vid juletid på Morbror Pelles graf.

Lilla Anna.

Sust när jag satt mig allvarsam
Att temaböcker rätta,
Hon öppnar dörrn — hon ilar fram
Med steg så lätta:
Hon är så yr, så skälmskt hon ler
Och jag — jag lägger pennan ner.

Det gör mig godt att se uppå,
Hur hennes läppar mysa,
Hur hennes bruna ögon två
Som stjernor lysa:
För hennes glada löje strax
Jag glömmer tema och syntax.

Snart hennes lilla mjuka arm
Min hals i snara binder,
Och hennes andedrägt känns varm
På mina kinder,
Och — förrn jag hunnit hindra det,
Hon sitter med ett hopp i knät.

Med böckerna uppå mitt bord,
Som lågo nyss så trygga,
Hon börjar nu, förrn jag vet ord,
Små hus att bygga;

Sen drar hon mig på golfvet ut,
Jag måste följa utan prut.

Och jag en stadig skolpedant,
Hvars ögonblick ä' dyra,
Jag får nu gå som elefant
På alla fyra,
Och hon på ryggen sitter opp
Och ropar: "hoppсан, i galopp!"

Fast denna lek hon finner bäst,
De andra ej vi glömma:
Vi "taga fatt", vi "leka häst"
Och "kurra gömma";
Vi muntert tumla om, vi två —
Tänk, om min klass nu såge på!

Här glömmar jag för lek och spratt
Att deras tema granska,
Ty bättre klingar hennes skratt
Än deras franska;
"Det går ej an — nu är det slut:
"Nu blott en kyss — och sedan ut!"

"I säng, mitt barn, nu är det qväll!"
— Då börjar hon att klaga:
"Berätta, så är Pappa snäll,
"En liten saga".
Jag täljer en, jag täljer två;
Sen får hon in till Mamma gå.

Ett lockigt hufvud snart jag ser
På kudden slumra stilla:
Hur ljuft hon uti drömmen ler
Den yra lilla!

Det är en återglans så skön
Af saga och — af aftonbön.

Omkring din lilla hufvudgård
Må Herrans englar stanna
Och skydda för en farlig värld
Min lilla Anna!
För dig jag beder i Hans namn,
Som tog små barnen i sin famn.

* * *

Och åter vid mitt arbetsbord
Är jag en skolmagister
Och sätter "böcker", stryker ord,
Så sträng och bister:
Men mellan raderna jag ser
Ett litet lockigt barn, som ler.

1881.

1870

Received of the Hon. Secy of War
the sum of \$1000

for the purchase of land
in the State of Texas
for the use of the
Army

Wm. A. Rorer

Efterskrift.

Då jag både offentligen och enskildt uppmanats att i detta senare häfte intaga ännu återstående "gamla Upsalavisor", så ber jag härmed få lemna en liten förklaring.

Mina ännu otryckta visor från akademitiden äro tillfällighetsstycken, riktade till särskilda personer eller rörande särskilda förhållanden inom den tidens Upsalaverld. De hade derföre — oberäknadt det i viss grad vågade att offentliggöra skämtsamma visor, ställda till ännu lefvande personer — ej kunnat utgifvas utan förklarande noter, så digra, att jag fruktat min bok kommit att se ut som en skolupplaga af en gammal "klassik"; och dermed hade mina visor, oafsedt deras brister i öfrigt, dömt sig sjelfva, när de noter, som åtfölja visor endast böra vara af ett slag, nemligen det sångbara.

Och härmed har jag nu angifvit orsaken, hvarför den välvilliga uppmaningen ej kunnat hörsammas.

Gefle i november 1881.

FÖRFATTAREN.

Innehåll:

Andra delen.

En dag i ett engelskt hem:

I. Morgonen	sid.	3.
II. Hus och tjänare	»	17.
III. Förmiddagen	»	37.
IV. Middagen	»	49.
V. Qvällen	»	80.

En man af värde . . . . . » 97.

Tvenne bilder från Frankrike:

I. En terminsafslutning vid ett franskt lycée	»	101.
II. I Rouens katedral	»	123.

Souper. (En bild ur umgängeslivet) . . . . . » 141.

Lätta sommarbref från Tyskland:

I. Till Lübeck — utan sjögång	»	144.
II. Till Leipzig — utan äfventyr	»	148.
III. Trummor, politik och klassisk musik m. m.	»	154.
IV. Inbjudning och utfärd till Paulinernas »Stiftungsfest»	»	162.
V. Ett fest-kapitel	»	171.
VI. Iakttagelser och betraktelser i staden Leipzig	»	177.

Magisterns sommarvisa . . . . . » 186.

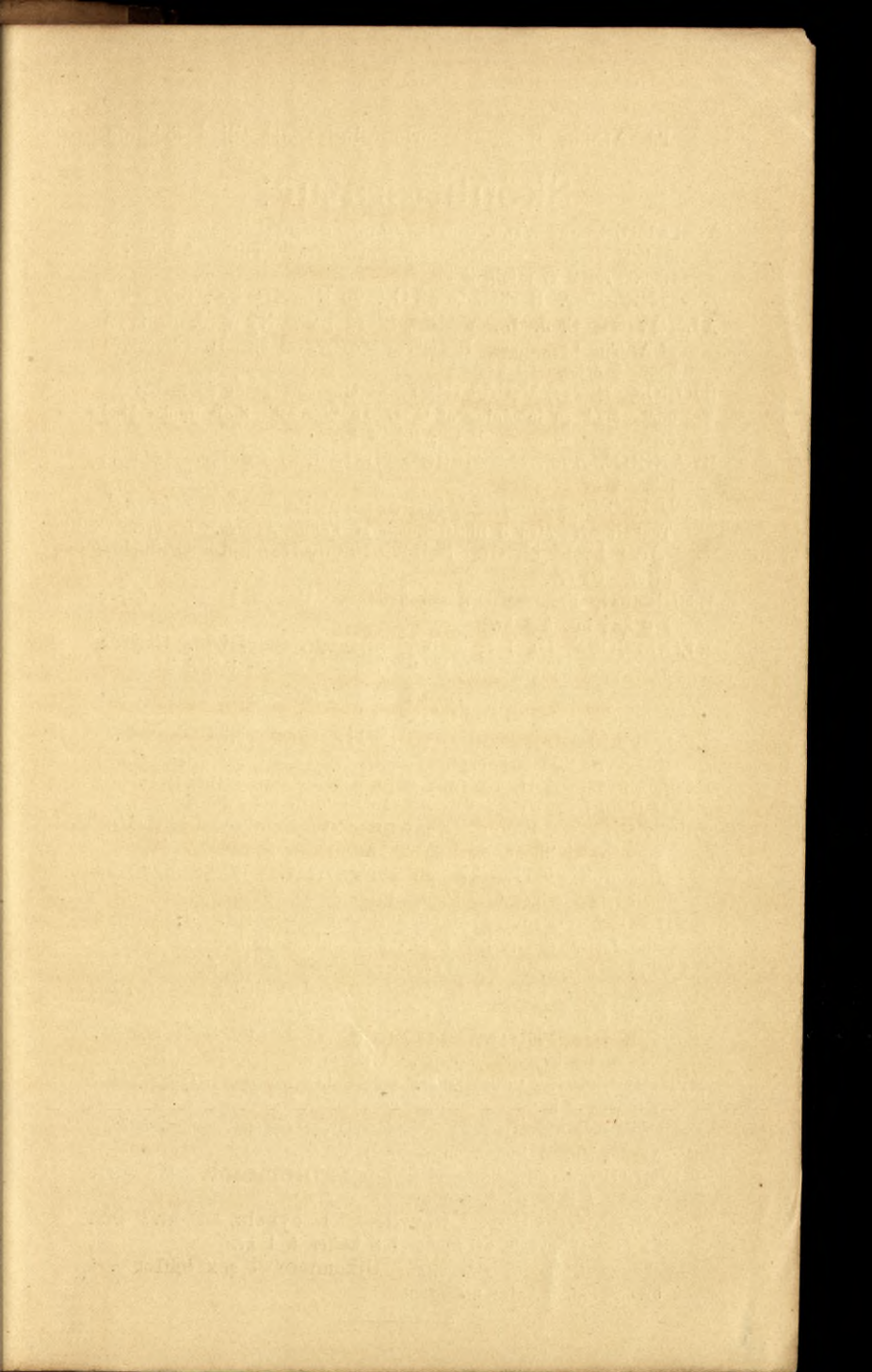
På sångarfärd med tyska studenter sommaren 1878:

I. På jernvägen till Greiz	»	189.
II. Ankomsten och intåget	»	197.
III. Konserten	»	199.
IV. Dagen efter konserten	»	204.
V. Senare på aftonen	»	210.
VI. Afskedet	»	217.

»Morbror Pelle» och hans pojkar. (Ett minne från skoltiden):

I. »Morbror Pelle»	»	224.
II. Huru Morbror Pelle skötte sina pojkar i röda gården	»	234.
III. En hjälp vid Morbror Pelles sida	»	247.

Lilla Anna . . . . . » 259.

På ALBERT BONNIERS förlag finnes att tillgå följande

Skönlitteratur:

- ACHARIUS, FR. WILH. SCHOLANDER, **Luisella**. En kvinnomodells öden. Teckningar ur konstnärslifvet. Tillagnad Joh. Fr. HÖCKERT. 2 kr.; inb. 3 kr.
- **Noveller**. Berättade på Ottave Rime. 2 kr.; inb. 3 kr.
- ALMQVIST, C. J. L., **Valda skrifter**. Ny uppl. utgifven af A. TH. LYSANDER. I. Smärre skrifter. 5 kr. II. Törnrosens bok. 4 delar. 12 kr.
- BJÖRCK, ERNST, **Valda dikter**. Utgifna efter författarens död. Med en inledning af C. D. AF WIRSÉN. 3:dje uppl. Med författarens porträtt. 3 kr.; inb. 4 kr.
- BLANCHE, AUG., **Samlade arbeten**. 18 delar. 42 kr.; inb. 54 kr.
- BONDESON, AUGUST, **Marknadsgubbar på Sjönevad**. Teckningar. Med 3 illustrationer af *Victor André*n. 50 öre.
- **Jon i Slätthult**. Skildringar ur Halländska gränsbolifvet. 50 öre.
- HEDBERG, FR., **Svart på hvitt**. Berättelser. 3 delar à 3 kr.; inb. à 4 kr.
- KLOCKHOFF, DANIEL, **Efterlemnade skrifter**. Utgifna af VIKTOR RYDBERG och N. P. ÖDMAN. 4: 50; inb. 6 kr.
- KROOK, AXEL, **Figurer och Händelser**. Teckningar. I illustr. omslag 2: 50; Inb. 3: 50.
- LEA, **Valda berättelser**. I. **Ur tant Ullas anteckningar**. Med teckningar af C. G. HELLQVIST. 2 delar. 4 kr.; inb. 5: 50 — II. **Ur minnet och fantasien**. Med teckningar af CARL LARSSON. 2 delar. 4 kr.; inb. 5: 50.
- LUNDQUIST, ERNST, **Sannsagor och fantasier**. Noveller. I illustr. omslag. 2 kr.
- MARK, JOHAN, **Uppåt och Framåt**. Berättelse från mellersta Sveriges bergsbygd. Pris: 3: 25.
- RYDBERG, VIKTOR, **Den siste Athenaren**. 4:de uppl. 2:ne delar. 6 kr.; inb. 8 kr.; med guldsn. 9: 50.
- SANTESSON, A. B., **Ur naturen och samhället**. Betraktelser, bilder och skildringar. Med titelvignett af Prof. P. D. HOLM, samt illustr. i texten. 2: 50.
- SEHLSTEDT, ELIAS, **Samlade sånger och visor**. Gammalt och Nytt. 5 delar. 11: 50; inb. 13: 50.
- STRINDBERG, AUGUST, **Kulturhistoriska studier**. Med 5 illustr. 2 kr.
- **Från Fjordingen och Svartbäcken**. Studier från Akademien. I illustr. omslag. 1: 25.
- TOPELIUS, ZACH., **Sånger I. Ljungblommor**. II. **Nya blad**. à 3 kr.; inb. à 4 kr.
- **Vinterqvällar**. Noveller. I. cykeln. 8 kr.; inb. 11 kr. II. cykeln utkommer i 8 häften à 1 kr.
- **Dramatiska dikter**. Utkommer i sex häften à 1 kr. 3 häften hafva utkommit.